

LATVIEŠU VALODA DIASPORĀ:

SITUĀCIJAS
IZPĒTE ● ● ● ●

UDK 811.174'27

La802

Latviešu valoda diasporā: situācijas izpēte.

Autori: Inta Mieriņa, Ilze Koroleva,

Daina Grosa, Rasa Jansone.

Zin. red. G. Kļava, I. Vītola

Rīga: LVA, 2021, 164 lpp.

Recenzente: *Dr. sc. soc.* Inese Šūpule
Literārā redaktore, korektore: Daira Liepiņa

Pētījums īstenots pēc Izglītības un zinātnes ministrijas un Latviešu valodas aģentūras pasūtījuma, sniedzot atbalstu latviešu valodas apguvei un izpētei diasporā.

Izglītības un zinātnes ministrija

Latviešu valodas aģentūra

Izdevuma dizaina un maketa autore:
Vanda Voiciša, SIA „IDEA lex”

Vāka noformējumā izmantots Austrālijas latviešu mākslinieces Māras Baumanes vitrāžas „Buru laiva” stilizēts attēls.

ISBN 978-9934-617-08-9

Pētījumu īstenojuši Latvijas Universitātes
Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieki.

Pētnieku grupa ir pateicīga visiem cilvēkiem un organizācijām, kas iesaistījās un sniedza palīdzību aptauju un interviju īstenošanā un popularizēšanā, īpaši Latviešu valodas aģentūrai, Izglītības un zinātnes ministrijai, portālam latviansonline.com un latviesi.com, kā arī ikvienam, kurš dalījās ar savu viedokli, aizpildot aptaujas anketu vai piedaloties intervijā.

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

Latvijas Universitātes
**FILOZOFIJAS UN
SOCIOLOĢIJAS
INSTITŪTS**

© Latviešu valodas aģentūra, 2021
© Pētījuma autori, 2021
© SIA „IDEA lex”, vāka un maketa dizains, 2021

LATVIEŠU VALODA DIASPORĀ:

SITUĀCIJAS
IZPĒTE ● ● ● ●

Latviešu valodas
aģentūra

Rīga 2021

SATURS

	IEVADS	6
01	LATVIEŠU VALODAS SAGLABĀŠANA UN APGUVE DIASPORĀ: TEORIJA UN PRAKSE	12
	1.1. Valodas jautājums diasporā: ieskats dažādu valstu pētījumos	13
	1.2. Pētījuma metodoloģija	17
02	DIASPORAS LATVIEŠU SKOLU PEDAGOGU VIEDOKLIS PAR SKOLU DARBĪBU UN VAJADZĪBĀM	23
	2.1. Intervēto pedagogu raksturojums	24
	2.2. Diasporas latviešu skolu raksturojums	24
	2.3. Mācību darba organizācija diasporas skolās	28
	2.4. Pedagoģa darbs diasporas skolās: novērtējums	34
	2.5. Covid-19 pandēmijas ietekme uz mācību procesa organizāciju	38
	2.6. Mācību norise un nodarbību sagatavošana	40
	2.7. Sadarbības loma diasporas skolu ikdienā	48
	2.8. Diasporas skolām nepieciešamais atbalsts	51
03	LATVIEŠU VALODAS PRASME UN LIETOJUMS DIASPORĀ: VECĀKU APTAUJAS REZULTĀTI UN PADZIĻINĀTO INTERVIJU ANALĪZE	56
	3.1. Valodas lietojums ģimenē	57
	3.2. Bērnu latviešu valodas prasme vecāku vērtējumā	68
	3.3. Latviešu valodas apguve un saglabāšana diasporas bērniem	86
	3.4. Latviešu valodas apguvei nepieciešamie materiāli un resursi	100
	3.4.1. Mācību materiālu pieejamība	100
	3.4.2. Latviešu valodas apguve tālmācībā	101
	3.4.3. Mācības diasporas latviešu skolā	112
	3.4.4. Vecāku ieteikumi latviešu valodas apguves kvalitātes paaugstināšanai diasporā	123
	3.5. Atgriešanās Latvijā un valodas prasmes nozīme	136
04	KOPSAVILKUMS UN IETEIKUMI LATVIEŠU VALODAS SAGLABĀŠANAI UN APGUVEI DIASPORĀ	144
	IZMANTOTĀ LITERATŪRA	156

SAĪSINĀJUMI

ALA

Amerikas Latviešu apvienība

ASV

Amerikas Savienotās Valstis

ĀM

Ārlietu ministrija

Covid-19

2019. gada koronavīrusa slimība
(*Coronavirus Disease 2019*)

DP

pārvietotās personas (*displaced persons*)

ES

Eiropas Savienība

IZM

Izglītības un zinātnes ministrija

L1

pirmā (dzimtā) valoda (*first language*)

L2

otrā valoda (*second language*)

LVA

Latviešu valodas aģentūra

LSM

Latvijas Sabiedriskie mediji

LU

Latvijas Universitāte

LU FSI

Latvijas Universitātes Filozofijas un
socioloģijas institūts

NVO

nevalstiskā organizācija

PBLA

Pasaules Brīvo latviešu apvienība

SIF

Sabiedrības integrācijas fonds

VISC

Valsts izglītības satura centrs

IEVADS

Viens no diasporas politikas centrālajiem uzdevumiem ir sekmēt latviešu valodas un kultūras saglabāšanu diasporā [Diasporas likums 2018]. Tas nepieciešams ne vien lai stiprinātu latvisko identitāti un piederību Latvijai, bet arī lai mazinātu straujo bērnu asimilāciju, dzīvojot ārvalstīs [Mieriņa 2016]. Uzdevums nostiprināt latviešu valodas prasmi ārzemēs dzīvojošiem latviešiem saskan ar plānoto Valsts valodas politikas pamatnostādņēs 2015.–2020. gadam [VVPP 2015–2020] un Valsts valodas politikas pamatnostādņēs 2021.–2027. gadam [VVPP 2021–2027].

~100

**diasporas
skolu**
2022. gadā

229

skolēni
tiešsaistē apgūst
latviešu valodu
2021./2022. m. g.

36

valstīs
apgūst latviešu
valodu
2021./2022. m. g.

Atbilstoši Diasporas likumam Izglītības un zinātnes ministrija (IZM) izstrādā rīcības plānu un īsteno pasākumus, kas vērsti uz latviešu valodas apguvi un saglabāšanu diasporā. Arī Valsts izglītības satura centrs īsteno aktivitātes diasporas atbalstam – veic valsts valodas prasmes pārbaudes, piedāvā atbalsta materiālus diasporas izglītības satura vadlīniju ieviešanai [Atbalsts izglītībai diasporā 2020].

Galvenā loma latviešu valodas, kultūras un identitātes saglabāšanā ārpus Latvijas ir latviešu nedēļas nogales skolām un vasaras vidusskolām. 2010. gadā darbojās ap 30 diasporas nedēļas nogales skolu. Pateicoties Latvijas valsts finansējumam, diasporas skolu skaits strauji auga līdz pat 2020. gadam, kad darbojās ap 120 diasporas skolu. Sākoties pandēmijai, lielākā daļa šo skolu darbu turpināja attālināti. Taču bija arī tādas, kas izvēlējās īslaicīgi apturēt darbu līdz klātienes mācību atjaunošanai. Dažas skolas savu darbību ir pārtraukušas pavisam. Tāpat šajā laikā ir samazinājies jaunizveidoto skolu skaits. Līdz ar to šobrīd, 2022. gadā, kopā ir ap 100 diasporas skolu.

Papildus darbojas 14 Eiropas skolas, kas ir oficiālas izglītības iestādes, kurās tiek nodrošinātas mācības Eiropas Savienības (ES) institūciju darbinieku bērniem. Eiropas skolas nodrošina skolēniem iespējas iegūt vispārējo izglītību, īstenojot vienotu izglītības programmu visās ES dalībvalstīs. Tas noteikts 1994. gada 21. jūnijā ES dalībvalstu parakstītajā Konvencijā, kam Latvija pievienojās 2005. gadā. IZM nodrošina Konvencijā paredzēto saistību izpildi attiecībā uz Latvijas valstspiederīgiem izglītojamajiem Eiropas skolās un piedalās Eiropas skolu pārvaldības institūcijās. Saskaņā ar šo Konvenciju darbojas tās Eiropas skolas, ko ir dibinājusi Eiropas skolu Augstākā valde – tā sauktās I tipa Eiropas skolas. Tās galvenokārt ir izvietotas pie lielajām ES

institūcijām, un tajās tiek uzņemti tikai ES institūcijās strādājošo darbinieku bērni. IZM ir izstrādājusi īpaši Eiropas skolām pielāgotu latviešu valodas mācību programmu [Latviešu valodas mācību programma (vidusskola) 2019].

Kopš 2013. gada diasporas skolām ir pieejams LVA finansējums no IZM budžeta programmas 04.00.00 „Valsts valodas politika un pārvalde”, kas tām ļauj plānot darbību ilgtermiņā. Piešķirtos līdzekļus skolas izmanto telpu īres apmaksai, apdrošināšanas izdevumiem, mācību un metodisko materiālu iegādei, izglītojošu izdevumu un platformu abonementu apmaksai, kancelejas preču un materiāltehniskā aprīkojuma iegādei. Skolas var segt arī skolotāju tālākizglītības izdevumus (piemēram, ar skolas darbību saistītu izglītojošu semināru, kursu, meistarklašu, konferenču, t. sk. tiešsaistes, dalības maksu) un skolotāju ceļa izdevumus no dzīvesvietas līdz skolai. Tāpat ir iespēja saņemt finansējumu dažādu pasākumu un aktivitāšu īstenošanai (piemēram, jaunu skolēnu piesaistei, diasporas skolu sadarbības pasākumiem, latviešu valodas apguvi veicinošiem pasākumiem u. tml.). Pedagoģiem daļēji tiek kompensēti ceļa izdevumi, dodoties uz LVA rīkotajiem skolotāju kursiem Latvijā vai mītnes zemē.

Diasporas skolotājiem, kas bieži vien nav profesionāli pedagoģi, tiek piedāvāta iespēja papildināt savas zināšanas un prasmes LVA organizētajos profesionālās pilnveidesursos, semināros un meistarklasēs – gan Latvijā, gan mītnes valstīs. Kopš 2020. gada LVA regulāri organizē arī dažādus izglītojošus tīmekļseminārus. Ir noticis Diasporas izglītotāju forums, kuru IZM rīkoja 2018. gadā. Pedagoģi var dalīties savā pieredzē LVA diasporas skolotāju un vecāku platformā „Izglītība diasporā” [2021]. Platformā var iepazīties ar informāciju par diasporas skolām pieejamo atbalstu, šeit regulāri tiek publicēti dažādi jaunumi. Diasporas skolotājiem un vecākiem aktuālā informācija tiek ievietota arī *Facebook* lapā „LVA diaspora”. Lai izteiktu pateicību par ieguldīto darbu, novērtētu sasniegto un motivētu tālākai darbībai, sākot no 2016. gada, labākajiem un aktīvākajiem diasporas izglītības darbiniekiem un skolēniem tiek piešķirti LVA apbalvojumi – Atzinības raksti un Pateicības raksti.

Kopš 2021. gada, Latvijas Universitātes (LU) Humanitāro zinātņu fakultāte sadarbībā ar Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmiju un Rīgas Stradiņa universitāti piedāvā ar IZM atbalstu izveidotu tālmācības programmu diasporas skolotājiem „Latviešu valodas kā svešvalodas skolotājs”. Programmas mērķis ir nodrošināt iespēju latviešu diasporas pārstāvjiem attīstīt pedagoģiskajai darbībai nepieciešamo kompetenci, pilnveidot zināšanas par latviešu valodas mācību priekšmeta saturu un latviešu valodas un literatūras mācību metodēm.

LVA tīmekļvietnes www.maciumacias.lv sadaļā „Diasporai un imigrantiem” ir pieejams plašs diasporas skolām un vecākiem veidots bezmaksas mācību un metodisko materiālu klāsts – sākot no digitālām spēlēm un interaktīvās ābece, latviešu valodas programmām un to papildmateriāliem, darba lapām, mācību līdzekļiem un pārbaudes uzdevumiem, līdz pat diasporas skolotāju veidotiem prakses materiāliem. Bezmaksas mācību materiāli izstrādāti visiem vecumposmiem – no pirmsskolas vecuma bērniem līdz pieaugušajiem. Pieejami arī informatīvi bukleti – gan diasporas vecākiem [Diasporas vecākiem 2019], gan reemigrējušo bērnu vecākiem [Ceļvedis vecākiem 2021] un pedagogiem [Ceļvedis pedagogiem 2021] Latvijā.

Diasporas skolām tiek sūtīti LVA un citu izdevniecību mācību un metodiskie līdzekļi, turklāt jaunizveidotās skolas saņem apjomīgus mācību materiālu sākumkomplektus. Mācību materiālu piedāvājums, to daudzveidība arvien palielinās.

Diemžēl, kā liecina Pasaules Brīvo latviešu apvienības (PBLA) un Ārlietu ministrijas (ĀM) dati, kā arī LU pētnieku apkopotie diasporas aptauju dati [Diasporas aptauja 2014, Diasporas aptauja 2019], latviešu nedēļas nogales skolas apmeklē mazāk nekā 10 % diasporas bērnu [Kļave, Šūpule 2016; Mieriņa et al. 2017]. Skatoties pēc etniskās piederības, nedēļas nogales skolas apmeklē 18 % latviešu bērnu un tikai 1–2 % citu tautību Latvijas emigrantu bērnu [Koroļeva, Mieriņa, Saulītis 2021, 170–172].

Liela nozīme ir vecāku ieinteresētībai saglabāt un veidot saviem bērniem latvisko identitāti, t. sk. apmeklējot latviešu skolu un runājot latviešu valodā mājās. Par ieinteresētību un motivāciju liecina iepriekš minētie pētījumu dati, kā arī diasporas skolu skolēnu skaits – daudzās no tām vidēji ir tikai 10–15 skolēnu (arī pilsētās ar lielu latviešu skaitu).

Noteicošais faktors, lai bērns nezaudētu latviešu valodas prasmi, ir valodas lietošana ģimenē [Mieriņa 2016]. Vecākiem ir vislielākā loma bērna valodas apguvē un arī atbildība latviskuma kā vērtības apzināšanās procesā. Pētījumi liecina, ka diasporā ir raksturīgas jauktās ģimenes, līdz ar to latviešu valodas saglabāšana tajās ir īpašs uzdevums [Mieriņa 2016]. LVA ir finansējusi projektu „Dzīve divās valodās” [2017], kura mērķis bija dokumentēt, apkopot un publicēt to latviešu pieredzi, kuri auguši jauktās ģimenēs ārpus Latvijas, bet spējuši saglabāt latviešu valodu, kultūru un identitāti kā aktīvu un būtisku savas dzīves sastāvdaļu.

LVA attīsta un pilnveido latviešu valodas apguves iespējas tālmācībā, izmantojot *lva.classflow.lv* vidi [Tālmācība 2017–2022]. Latviešu valodas nodarbības tiešsaistē profesionāla pedagoga vadībā 7–14 gadus veciem diasporas skolēniem tiek piedāvātas kopš 2017. gada septembra, kad mācības sāka 120 skolēnu 22 grupās 26 valstīs. 2021./2022. mācību gadā latviešu valodu tiešsaistē apgūst 229 skolēni 36 valstīs. Nodarbības notiek nelielās grupās (seši līdz astoņi skolēni) divas reizes nedēļā. Tālmācības skolotājiem brīvi pieejama LVA resursu krātuve [Materiāli tālmācībai 2017–2022]. Tajā ir ievietoti atbalsta materiāli tālmācības skolotājiem – ieteikumi krātuves lietotājiem, diagnosticējošie darbi un nodarbību izvērsti plāni.

LVA regulāri rīko iesaistošus konkursus, tiešsaistes aktivitātes un pasākumus dažādu vecumposmu bērniem un skolēniem (piemēram, prāta spēļu turnīru jauniešiem un pieaugušajiem „Cietie rieksti latviešiem pasaulē”, virtuālas izzinošas ekskursijas un komandu sacensības „Izzini Rīgu!”, valodas spēļu klubu diasporas bērniem, kur reizi mēnesī tiek organizēts jauns konkurss, ikgadēju radošo darbu konkursu skolēniem – labākie darbi tiek publicēti grāmatā).

Diasporas bērni var nostiprināt savas zināšanas dažādos mācību priekšmetos, izmantojot portāla *Uzdevumi.lv* sadaļu „Virtuālā skola” [2022].

Neraugoties uz plašo atbalstu un aktivitātēm, kas vērstas uz latviešu valodas saglabāšanu diasporā, un LVA sagatavoto daudzveidīgo materiālu klāstu, joprojām trūkst detalizētas informācijas par to, kā vecāki cenšas uzturēt latviešu valodu savos bērnos, cik lielā mērā izmanto un kā vērtē pieejamos mācību un informatīvos materiālus, un kāds atbalsts gan vecākiem, gan skolām būtu visvērtīgākais.

Atbildes uz šiem jautājumiem meklētas LVA pasūtītajā **pētījumā „Latviešu valoda diasporā: situācijas izpēte”**, kura **mērķis bija noskaidrot valodas situāciju latviešu diasporā un latviešu valodas uzturēšanas praksi un perspektīvas salīdzināmā skatījumā**, tā nodrošinot iespēju sekot situācijas attīstībai, kā arī iegūt jaunākos datus dažādu demogrāfisko grupu vērtējumā. Šis izdevums ir balstīts minētā pētījuma gala ziņojuma (2021) materiālos un atspoguļo pētījuma galvenos rezultātus.

Darba pirmajā nodaļā sniegts neliels teorētisks ieskats jautājumos, kas saistīti ar dzimtās valodas vai mantotās valodas saglabāšanu emigrantu kopienās, konkrēti – latviešu diasporā. Atsevišķā apakšsadaļā aprakstīta pētījuma

„Latviešu valoda diasporā: situācijas izpēte” metodoloģija. Otrā nodaļa ietver pārskatu par valodas apguvi diasporas skolās. Tajā apkopoti skolotāju viedokļi par izmantoto un vēlamu atbalstu, kā arī par sadarbību ar vecākiem. Trešajā nodaļā sniegta izvēsta kvantitatīvās aptaujas datu analīze par valodu uzturēšanas un apguves praksi diasporā un vecāku lingvistisko attieksmi, kā arī gūstams detalizētāks ieskats vecāku viedokļos un attieksmēs, apkopoti padziļināto interviju ar diasporas bērnu vecākiem rezultāti. Noslēgumā pievienota analītisku secinājumu un ieteikumu daļa. Tā kā galvenie aptaujā iegūtie rezultāti ir salīdzināti ar iepriekš veikto aptauju datiem, pētījums ļauj apzināt izmaiņas vecāku attieksmē un bērnu latviešu valodas prasmē.

01

LATVIEŠU VALODAS SAGLABĀŠANA UN APGUVE DIASPORĀ: TEORIJA UN PRAKSE

1.1.

Valodas jautājums diasporā: ieskats dažādu valstu pētījumos

Valodas uzturēšana, dzīvojot ārpus izcelsmes valsts, atšķiras gan no pirmās valodas (L1) apguves, gan arī no otrās valodas (L2) apguves, un tā ir tikai nesen guvusi lielāku vērību otrās valodas apguves pētniecības laukā [Polinsky, Kagan 2007]. Līdz šim tādās lielajās imigrantus uzņemošajās valstīs kā Kanādā un ASV tā saukta par mantoto valodu (*heritage language*) un nozīmē jebkuru imigrantu valodu, ko mītnes valstī runā ieceļojušie un viņu bērni [Montrul 2020]. Savukārt Austrālijā ar mantoto valodu tiek apzīmētas kopienas (*community*) valodas [Clyne, Fernandez 2008].

Tādējādi mantotās valodas runātāji ir imigrantu bērni pirmajā un otrajā paaudzē, tiem ir saskare ar mantoto valodu, lai gan dominējošā valoda ikdienā ir mītnes zemes valoda. Mantotās valodas runātāji šo valodu prot un uztur dažādos līmeņos, un bieži viņu mantotās valodas prasme ir nepilnīga [Montrul 2008]. Dzimtās valodas runātājiem šī valoda ir pirmā (L1), ja runa ir par secību, kurā valoda apgūta, bet lielākajai daļai tā ir mazāk nozīmīga valoda, jo tā viņu ikdienā nedominē un dzīves gaitā tās loma arvien mazinās [Polinsky 2006].

Pētījumos pierādīts, ka mantotās valodas (arī t. s. dzimtās vai mātes valodas) uzturēšana multilingvāliem bērniem ir ļoti svarīga: šīs valodas prasme pozitīvi iespaido bērnu akadēmiskos panākumus [Thomas, Collier 1997], etnisko identitāti un integrāciju sabiedrībā [Cho 2000], kā arī labvēlīgi ietekmē plašāku mītnes zemes sabiedrību kopumā [Brown 2011]. Runājot par dzimtās valodas prasmes uzturēšanu nākamajās paaudzēs diasporā Kanādā, pētniece Renija Lī (*Rennie Lee*) runā par tās saistību ar imigrantu etnisko identitāti, kā arī par imigrantu integrāciju [Lee 2018].

Pētot imigrantu ģimenes ASV, Portlendas Universitātes asociētā profesore Džunmiņa Kivona (*Jungmin Kwon*) ir secinājusi, ka mājās lietotā valoda var kalpot kā „tilts, kas apvieno ģimenes vairākās paaudzēs (*intergenerational families*) dažādās valstīs, un tas ir vērtīgs resurss, kas var pavērt izglītības un karjeras iespējas [..] nākotnē” [Kwon 2017, 505].

Tomēr dzīvē šī starpvalstu tilta analogija ne vienmēr veiksmīgi realizējama, jo jaunajā dzīvesvietā bērni dažādu apstākļu dēļ mītnes zemes valodu apgūst ļoti ātri, un, iespējams, kontakti ar izcelsmes valsti (vecvecākiem, radiem) ir apgrūtināti, bet izglītības un profesionālās izaugsmes iespējas rodas tikai ar laiku (ieklūstot skolā, kas veicina akadēmisku izaugsmi, vai jau augstākās izglītības iestādē apgūstot mītnes zemes valodu labā līmenī, kā arī sasniedzot augstus rezultātus mācībās).

Kaut gan oficiāli gan iepriekš minētajās imigrantus uzņemošajās valstīs, gan Apvienotajā Karalistē un citur dzimtās valodas apguve tiek veicināta un bērnu citas valodas izglītības programmās tiek dēvēta par resursu, kas ir noderīgs valsts labklājībai nākotnē [The Nuffield Foundation 2000], tomēr praksē dzimtā valoda angļiski runājošās mītnes valstīs nereti tiek atzīta par traucējošu angļu valodas pilnvērtīgai apguvei [Padilla et al. 1991].

Kanādas sociolingvists Martins Guardado (*Martin Guardado*) ir secinājis, ka imigrantu kopienas attieksme pret dzimtās valodas apguvi ir pamats valodas uzturēšanai un veiksmīgai attīstībai. Kopienas viedokli iespaido saskarsme gan ar konkrētās kopienas locekļiem, gan plašāku sabiedrību [Guardado 2018]. Lingvistisko attieksmi ietekmē arī sociopolitiskie apstākļi, kas iespaido mūsu pārliecību īpaši saistībā ar valodu, kas tiek lietota mājās. Šī pārliecība vai nu veicina, vai kavē dzimtās valodas attīstību.

Mirela Kerčova (*Mirela Cherciov*) [Cherciov 2012] apliecina, ka pētījumos par valodas zudumu atklāts: pašu imigrantu attieksme pret L1 un L2 ir ekstralingvistiskais faktors, kas ietekmē imigranta valodas attīstību [sk. arī Köpke, Schmid 2004; Schmid 2011].

Šo atziņu teorētiskais pamatojums meklējams Džošuā Fišmena (*Joshua A. Fishman*) pieejā imigrantu un viņu pēcteču valodu saskarsmei un apguvei [Fishman 1972], kurā galvenā uzmanība pievērsta pārejai no dzimtās valodas lietošanas un prasmēm uz mītnes zemē dominējošo valodu [Grosa 2021]. Uzsvars uz valodas nomaiņu (*language shift*) radās līdz ar lingvistiskās asimilācijas trīs paaudžu modeli, kur atzīts, ka ar katru nākamo paaudzi uzlabojas mītnes zemes valodas prasme, bet tai pašā laikā dzimtās valodas prasme pasliktinās [Alba et al. 2002]. Šis modelis gan ir ticis apstrīdēts – piemēram, etniskajās kopienās, kur uz mītnes valsti regulāri pārceļas jauni imigranti no izcelsmes valsts un tādēļ rodas iespējas valodu lietot, valodu nomaiņa tik strauji nenotiek [Linton, Jimenez 2009].

Runājot par latviešu valodu un valodas uzturēšanu – gan trimdā (pēc Otrā pasaules kara izceļojušajās bēgļu ģimenēs un viņu pēctečos), gan jaunajā diasporā (ģimenēs, kuras izceļojušas no Latvijas pēdējos 30 gados, resp., pēc valstiskās neatkarības atgūšanas) – paveras līdzīga aina, kādu valodnieki konstatējuši un paredzējuši visām no izcelsmes valsts izceļojušām un jaunā mītnes valstī nonākušām kopienām. Empiriska pētniecība iepriekš (pirms 21. gadsimta) tieši latviešu valodas uzturēšanas dinamikā bijusi ļoti ierobežota. Par valodas situāciju trimdā rakstījusi B. Metzāle-Kangere [Metzāle-Kangere 2019]. Viņa secinājusi, ka par spīti tam, ka trimdā 1950. gados tika dibinātas nedēļas nogales skolas, kas gadu desmitiem – līdz pat valstiskās neatkarības atgūšanai 1991. gadā – trimdinieku atvasēm kalpoja kā valodas un kultūras mantojuma nesējas, tomēr „[la]r laiku, arvien pieaugot jauktām laulībām, mājas valoda daudzās ģimenēs jau vairs nebija tikai latviešu valoda. Ja valoda tika lietota, tad nākamajā paaudzē tā vairs nebija dzimtās valodas līmenī – labākajā gadījumā tā bija otrā, ģimenē mazāk lietotā valoda”. [Sk. arī Grosa 2021, 50] Tomēr, trimdai formāli beidzoties 1991. gadā, divu paaudžu laikā latviešu valodas prasme nebija zudusi pilnībā. Kaut arī zemākā valodas prasmes līmenī, to joprojām lieto – atsevišķās ģimenēs pat trešajā paaudzē. Jaunajai diasporai pievienojoties trimdas kopienām, kā arī pēdējos 20 gados veidojot jaunas, iepriekš nebijušas diasporas kopienas, latviešu valodas uzturēšana un lietojuma „uzplaukums” ir bijis manāms īpaši tāpēc, ka diasporā nonāk bērni apzinātā vecumā, kuru dzimtā valoda (L1) ir latviešu valoda.

Mazākumtautību imigrantu kopienu valodas skolām (papildu vai sestdienas skolām) ir nozīmīga loma dzimtās valodas (kopienu valodas, etniskās valodas, mantotās valodas) uzturēšanā [Nordstrom 2019]. Šāda tipa skolas savu darbību sākušas jau 19. gadsimta beigās Lielbritānijā, ASV un Austrālijā [Fishman 2014; Norst 1982; Simon 2018] un pārstāv kopienas, kas ieradušās mītnes zemēs no dažādām pasaules valstīm. Piemēram, Austrālijā ir vairāk nekā 700 etnisko kopienu valodu skolu, kas darbojas darba dienu vakaros vai nedēļas nogalēs, un tajās mācās vairāk nekā 110 000 skolēnu [Community Languages Australia 2014]. Šīs skolas veic nozīmīgu darbu kā etnisko kopienu valodas un kultūras izglītības centri, mudinot etniskās valodas prasmi uzturēt divās vai pat vairāk paaudzēs.

Jaunākie pētījumi rāda, ka šo skolu mērķis nav tikai palīdzēt apgūt valodu, bet arī veicināt piederības sajūtu izcelsmes valstij [Archer et al. 2010]. Viens no iemesliem, kāpēc vecāki savus bērnus sūta uz etnisko kopienu skolām, ir veicināt skolēnu etniskās piederības sajūtu un identitāti, kas saistīta ar

vecāku izcelsmes valsti [Francis et al. 2010a]. Mērķis šīs etniskās piederības veicināšanai un identitātes apzināšanai nav viennozīmīgs. Katras kopienas (un katras ģimenes) nolūks var būt citāds. Skolēni un vecāki augstu vērtē etnisko kopienu valodas, jo tās tiek uzskatītas par noderīgām nākotnē – ceļojot un radot darba un izglītības iespējas [Mu, Dooley 2014]. Piemēram, pētījumā, kurā apskatīta ķīniešu diasporas bērnu vēlme mācīties kantoniešu valodu, resp., dialektu, norādīta šī nākotnes perspektīva, tādējādi valodas apguve ir ieguldījums etniskajā un kultūras kapitālā, kas var noderēt tuvākā vai tālākā nākotnē [Francis et al. 2010b].

Trimdas latviešu kopienu skolu pirmsākumi rodami pagājušā gadsimta 50. gados, kad pēc Otrā pasaules kara un Vācijā pārdzīvotā pārvietoto personu (DP) noietnēs, ASV, Kanādā, Austrālijā, Lielbritānijā, Zviedrijā un Vācijā tika dibinātas trimdas latviešu sestdienas un svētdienas skolas, kas gadu desmitiem ir veikušas nākamo paaudžu latviskās audzināšanas darbu. Līdztekus latviešu valodas uzturēšanai ģimenē tām ir bijusi nozīmīga loma latviešu valodas un kultūras saglabāšanā, pilnveidojot mājās runātās valodas lasītprasmi un rakstītprasmi, kā arī piedāvājot kultūras un vēstures stundas un nacionālpatriotiskus mācību priekšmetus. Mērķis ir bijis „radīt latviešu bērniem interesi par savu tēvzemi, audzināt mīlestību uz to” [Staris 2004, 22]. Latvijai atgūstot neatkarību, trimdas emigrācijas vilnim ar laiku pievienojās jaunas izceļotāju grupas. Lai arī abu emigrācijas viļņu pārstāvjiem ne vienmēr bija viegli atrast vienojošo, latviešu valodas uzturēšana diasporā turpinājās, abu emigrācijas viļņu pārstāvjiem satiekoties un sadarbojoties jau trimdā dibinātajās skolās [Saulītis 2014; Garoza, Bužinska 2015]. Ir izveidojušās arī jaunas kopienas ar jaundibinātām skolām daudzās vietās pasaulē, kur agrāk latviešu skolu nav bijis. Mērķis šīm skolām ir līdzīgs kā trimdā dibinātajām – uzturēt latviešu valodu un kultūru, dzīvojot ārpus Latvijas, neraugoties uz to, ka pat no Eiropas valstīm tikai mazs procents diasporas latviešu skolu audzēkņu pēc laika atgriežas Latvijā.

2014. gadā Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta (LU FSI) pētnieku grupa kā vienu no diasporas un reemigrācijas izpētes mērķiem izvirzīja noskaidrot latviešu valodas prasmju uzturēšanas dinamiku. Ir veikti vairāki būtiski gan kvantitatīvi, gan kvalitatīvi pētījumi par latviešu valodas prasmju lietojumu diasporā. Pētījumi „Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika” [Diasporas aptauja 2014], „Atgriešanās Latvijā” [Hazans 2016], kā arī „Latvijas emigrantu kopienas otrā viļņa pētījums. Labklājības un sociālās integrācijas izpēte likvidās migrācijas

kontekstā: longitūdināla pieeja”¹ ir nozīmīgi datu avoti, kas ļauj izdarīt secinājumus par valodas lietojumu un valodas situācijas attīstības dinamiku Latvijas diasporā.

Šādu pētījumu nozīmību akcentē arī 2018. gada nogalē pieņemtais Diasporas likums (ir spēkā kopš 2019. gada 1. janvāra), kura mērķis ir stiprināt Latvijas diasporas latvisko identitāti un piederību Latvijai, sekmēt latviešu valodas un kultūras saglabāšanu diasporā, kā arī atbalstīt un veicināt diasporas pilsonisko un politisko līdzdalību. Latviešu valodai Diasporas likumā piešķirta būtiska nozīme, jo valoda ir cieši saistīta ar latvisko identitāti. Tādēļ likumā minēti arī diasporas atbalsta pasākumi un darbības, kas Latvijas valstij būtu jāveic, lai diasporas politikas uzdevumi tiktu īstenoti [Grosa 2021].

1.2. Pētījuma metodoloģija

Lai sasniegtu pētījuma mērķi un sniegtu pēc iespējas plašu skatījumu par LVA mērķauditorijas – latviešu diasporas pārstāvju (vecāku un latviešu diasporas skolu skolotāju) – viedokli un vajadzībām, tika izmantotas gan kvalitatīvās, gan kvantitatīvās pētniecības metodes, īstenojot trīs dažādas, taču savstarpēji saistītas pētījuma daļas:

- diasporas vecāku padziļinātās intervijas;
- latviešu diasporas skolu skolotāju padziļinātās intervijas;
- diasporas vecāku aptauju.

---

¹ Ar Latvijas Zinātnes padomes granta „Labklājības un sociālās integrācijas izpēte likvidās migrācijas kontekstā: longitūdināla pieeja” (Izp-2018/1-0042) atbalstu LU Filozofijas un socioloģijas institūtā I. Mieriņas vadībā atkārtoti tika īstenota aptauja „Latvijas emigrantu kopienas” (pirmo reizi aptauja veikta 2014. gadā, sk. <https://migracija.lv/doc/latvijas-emigrantu-kopienas-zinojums.pdf>). Ar valsts pētījumu programmas „Latviešu valoda” 2. apakšprojekta 2. aktivitātes (īsteno LVA) atbalstu aptaujā papildus tika iekļauti detalizētāki jautājumi par valodas situāciju diasporā. Iegūtie dati ļauj novērot izmaiņas diasporas pārstāvju un reemigrantu – gan pieaugušo, gan bērnu – valodas prasmes rādītājos, kā arī plašāk analizēt šo izmaiņu ietekmes faktoros un citos ar valodas lietojumu saistītus jautājumus.

1. tabula. Pētījuma metodoloģijas raksturojums

Pētījuma posmi	Pētījuma posma mērķi un uzdevumi	Izmantotās metodes un pētījuma norises īss apraksts
Diasporas vecāku padziļinātās intervijas (02.2020.–03.2020.)	Iegūt datus un veikt to analīzi, resp., noskaidrot: • valodu lietošanas praksi un to ietekmējošos faktoros ģimenē; • motivāciju bērnu latviešu valodas prasmes saglabāšanai vai nostiprināšanai; • latviešu nedēļas nogales skolas vai citu mācību formu un veidu (piem., tālmācības, mācību nometņu u. c.) izvēles faktoros; • problēmas un grūtības, ar kādām saskaras vecāki, bērniem apgūstot latviešu valodu formālā un neformālā vidē; • apmierinātību ar pašreizējām mācību iespējām un piedāvājumu; • nepieciešamās izmaiņas, nepieciešamo palīdzību.	Tika veiktas 30 daļēji strukturētas padziļinātās intervijas. Centšoties nodrošināt dažādu sociālo un demogrāfisko grupu pārstāvēniecību atlasē, intervijās tika aicināti piedalīties vecāki: • no ļoti plaša latviešu diasporas areāla (Beļģijas, Francijas, Igaunijas, Lielbritānijas, Luksemburgas, Norvēģijas, Polijas, Spānijas, Šveices, Itālijas, Vācijas, ASV, Kanādas, Austrālijas, Jaunzēlandes); • t. s. „vecās” diasporas jeb trimdas (7 ģimenes) un „jaunās” diasporas (23 ģimenes); • no nelielām latviešu kopienām kādā valstī vai reģionā un skaitliski lielām kopienām; • to bērnu, kas apmeklē latviešu diasporas skolas, vecāki un kuru bērni šādās skolās neapmeklē, kā arī citu grupu pārstāvji.
Latviešu diasporas skolu pedagogu padziļinātās intervijas (05.2020.–08.2020.)	Noskaidrot, izvērtēt: • skolotāju un skolu pārstāvju sadarbību ar skolēnu vecākiem; • problemātisko mācību procesā; • apmierinātības līmeni ar Latvijas valsts sniegto atbalstu skolām, šī atbalsta efektivitātes uzlabošanas iespējas; • skolotāju viedokli par sadarbību ar dažādām institūcijām; • nedēļas nogales skolu pieredzi attālināto mācību procesā.	Tika veiktas 30 intervijas ar diasporas skolu skolotājiem. Interviju dalībnieku atlase notika, izmantojot sociālo tīklu iespējas un personiskos kontaktus. Ņemot vērā Covid-19 pandēmijas noteiktos ierobežojumus, kā arī to, ka skolotāju pastāvīgā dzīvesvieta ir ārpus Latvijas, intervijas notika attālināti. Tika nodrošināta pēc iespējas dažādu skolu pedagogu pārstāvēniecība atlasē. Uz interviju tika aicināti skolotāji, kuri pārstāv: • plašu diasporas areālu (skolotājas no ASV, Austrālijas, Brazīlijas, Dānijas, Gruzijas, Igaunijas, Īrijas, Ziemeļīrijas, Islandes, Itālijas, Kanādas, Krievijas, Skotijas, Lielbritānijas, Vācijas, Zviedrijas, kā arī tālmācības skolotāji); • gan t. s. „vecās” diasporas jeb trimdas skolas (6), gan „jaunās” diasporas skolas (ar dažādu darbības ilgumu, t. sk. pēdējo trīs gadu laikā dibinātās skolas); • skolēnu skaita ziņā mazas un lielas skolas.

Pētījuma posmi	Pētījuma posma mērķi un uzdevumi	Izmantotās metodes un pētījuma norises īss apraksts
Diasporas vecāku kvantitatīvā aptauja (09.2020.–10.2020.)	Iegūt statistiski pamatotu informāciju: - par valodas prasmi un lietojumu Latvijas diasporā; - par pārmaiņām valodas prasmē (dinamiku); - par problēmām un to risinājumiem latviešu valodas prasmi uzturēšanā un valodas apguves iespējām dažādās valstīs. Analizēt iegūtos datus un veidot statistisku pārskatu: - par latviešu valodas prasmes uzturēšanas un apguves pieredzi, praksi; - par nepieciešamo atbalstu; - par lingvistisko attieksmi; - par valodu lietojumu ģimenē un latviešu valodas lietojumu ietekmējošiem faktoriem.	Tiešsaistes aptaujā piedalījās dažāda vecuma bērnu vecāki (sasniegtās izlases apjoms n = 1452). Respondentu iesaistei tika izmantota LU FSI rīcībā esošā datubāze (ārpus Latvijas dzīvojošie latvieši un Latvijas valsts piederīgie, kas piekrituši piedalīties turpmākos pētījumos). Datubāze ļauj sazināties un aicināt piedalīties aptaujā vairāk nekā 7000 cilvēku. Šī datubāze ir izveidota iepriekš veikto pētījumu laikā: Eiropas Sociālā fonda projekta „Latvijas emigrantu kopienas” (2014) un Latvijas Zinātnes padomes finansētā granta „Labklājības un sociālās integrācijas izpēte likvidās migrācijas kontekstā: longitudinālā pieeja” (2019) aptaujā, kurā piedalījās vairāk nekā 6000 ārvalstīs dzīvojošo. Aptaujās piedalījušies un savu kontaktinformāciju atstājuši dažādu demogrāfisko grupu pārstāvji, t. sk. „vecās” un „jaunās” diasporas pārstāvji, latvieši un citu tautību emigranti.

Vecāku padziļināto interviju vadlīnijās tika iekļauts 41 jautājums par latviešu valodas prasmi un lietošanu, latviešu valodas apguvi, apstākļiem, kas ietekmē valodas apguvi, kā arī vecāku vēlmēm un vajadzībām valodas apguves procesā un valodas saglabāšanā. Interviju dalībnieku iesaiste notika, izmantojot sociālo tīklu iespējas un personiskos kontaktus. Tika intervēts viens no vecākiem – tas, kurš vairāk iesaistās bērna formālā un neformālā izglītošanā (skolas dzīvē, mājasdarbu izpildē, valodas mācīšanā, ved uz latviešu skolu u. tml.). Bērnu, kuru valodu prasmes vecāki raksturoja, vecuma diapazons ir ļoti plašs – no 4 līdz 18 gadiem. Datu analīzes vajadzībām interviju audioieraksti tika transkribēti, nodrošinot un saglabājot informācijas anonimitāti, proti, neatklājot interviju dalībnieku identitāti.

Diasporas skolu pedagogu viedokļu izpēti sākotnēji bija plānots veikt kā kvantitatīvu aptauju. Taču Covid-19 ietekmē lielākā daļa latviešu nedēļas nogales skolu savu darbību pārtrauca. Pieauga neskaidrība par skolu turpmākās darbības formām pretstatā ierastajai praksei. Šīs izmaiņas bez

dziļāka konteksta ar kvantitatīva instrumenta palīdzību būtu bijis grūti fiksēt. Tādēļ, lai izzinātu skolotāju viedokli, tika izmantota strukturētu padziļināto interviju metode. Arī šīs intervijas bija anonīmas, un, lai neatklātu interviju dalībnieku identitāti, skolotāju vārdi (un dažkārt arī mītnes valsts) netiek norādīti.

Padziļināto interviju vadlīnijās tika iekļauti jautājumi par skolotāja pedagoģisko pieredzi, nedēļas nogales skolas administratīvo un mācību organizatorisko struktūru un skolotāju attiecībām, skolēnu skaitu skolā un skolas darbības veidu, skolas darba formām Covid-19 pandēmijas laikā, mācību saturu, skolas sadarbību ar dažādām institūcijām.

Diasporas vecāku kvantitatīvās aptaujas viens no uzdevumiem bija nodrošināt ar iepriekšējiem diasporas pētījumiem salīdzināmus datus par valodas situāciju latviešu diasporā, latviešu valodas uzturēšanas pieredzi un perspektīvām salīdzināmā skatījumā, kā arī sniegt pēc iespējas detalizētāku informāciju par latviešu valodas (un citu valodu) lietojumu diasporā dažādu demogrāfisko grupu skatījumā. Šāda informācija ne vienmēr tiek publicēta un tiešā veidā parasti nav pieejama, tātad datu ieguve un piekļuve pirmavotiem ir ļoti nepieciešama tālākai valodas situācijas analīzei.

Grūtākais šādu diasporas pētījumu īstenošanā ir iespēja sasniegt pētījuma mērķgrupas pārstāvjus, nodrošināt izlasi, kas reprezentētu mērķgrupas pēc galvenajiem sociālajiem un demogrāfiskajiem parametriem. Kā jau tika minēts, respondentu iesaistei tika izmantota LU FSI rīcībā esošā datubāze, kurā ir atrodama informācija par ārpus Latvijas dzīvojošajiem latviešiem un Latvijas valsts piederīgajiem (piemēram, e-pasta adreses saziņai). Aptaujā tika aicināti piedalīties iepriekšējo aptauju dalībnieki, kā arī tika piesaistīti jauni respondenti. Informācija par aptauju tika izplatīta arī ar diasporas sociālo tīklu (*latviansonline.com*, *latviesi.com* u. c.) un ārvalstīs dzīvojošo Latvijas valstspiederīgo interneta grupu un vēstkopu starpniecību, ar Latvijā esošo diasporas sadarbības institūciju (IZM, LVA) palīdzību – informējot par aptauju diasporas skolas. Papildus notika aktīva komunikācija LU pētnieku sociālajos tīklos (t. sk. *migracija.lv* un FSI Facebook lapā), tika sagatavota informācija plašsaziņas līdzekļiem (preses relīze). Anketa bija pieejama latviešu, krievu un angļu valodā. Aptaujā piedalījās 1452 dažāda vecuma bērnu vecāki, no kuriem visvairāk respondentu (21,3 %) dzīvo Lielbritānijā, 14,4 % – Vācijā, 7,6 % – ASV un 6,3 % – Īrijā, kas ir lielākās diasporas mītnes zemes arī pēc citu statistikas avotu datiem [Hazans 2020].

2. tabula. Respondentu (diasporas vecāku) skaits un to pārstāvētās valstis (%)

Valsts	Skaits	%	Valsts	Skaits	%
Apvienotā Karaliste	310	21,3	Austrālija	30	2,1
Vācija	209	14,4	Šveice	30	2,1
ASV	110	7,6	Igaunija	30	2,1
Īrija	92	6,3	Kanāda	26	1,8
Norvēģija	75	5,2	Spānija	26	1,8
Nīderlande	51	3,5	Somija	26	1,8
Beļģija	50	3,4	Islande	22	1,5
Luksemburga	47	3,2	Krievija	22	1,5
Zviedrija	47	3,2	Austrija	12	0,8
Francija	44	3,0	Lietuva	12	0,8
Dānija	41	2,8	Grieķija	10	0,7
Itālija	37	2,5	Cita	93	6,4
			Kopā	1452	100

No visiem aptaujas dalībniekiem 1367 jeb 92 % respondentu pēc tautības ir latvieši, 55 (4 %) – krievi, 59 (4 %) – citas tautības pārstāvji. 87 % gadījumu uz jautājumiem atbildējusi bērna māte, bet 13 % – tēvs. 84 vecāki jeb 6 % respondentu dzimuši ārpus Latvijas.

Lai uzlabotu rezultātu reprezentativitāti, dažkārt kvantitatīvos pētījumos tiek aprēķināti un izmantoti statistiskie svāri (par to sk. M. Goldmaņa uzrakstīto nodaļu grāmatā „Latvijas emigrantu kopienas: Cerību diaspora” [Goldmanis 2015, 44–67]). Šoreiz tas nebija iespējams, jo trūkst ārēju statistikas datu par to, cik katrā valstī ir latviešu vai valstspiederīgo, kuriem ir bērni, un īpaši – cik starp diasporas vecākiem ir dažādu tautību pārstāvju. Tomēr iepriekš minētais respondentu dalījums pēc mītnes valstīm liecina, ka pētījumā sasniegta plaša latviešu diasporas dzīvesvietu pārstāvēniecība (ASV, Austrālija, Eiropa, Krievija u. c. valstis un reģioni), aptvertas gan lielas, gan mazas latviešu kopienas, gan „vecās”, gan „jaunās” diasporas mītnes zemes, nodrošinot atbilstošu ģeogrāfisko pārklājumu. Vienlaikus ir skaidrs, ka aptauja galvenokārt uzrunājusi latviešus, savukārt citu tautību pārstāvji tajā piedalījušies retāk. Šis

novirzes dēļ, analizējot aptaujas rezultātus kopā visās tautību grupās, netiktu iegūts patiess priekšstats par diasporas vecāku interesi latviešu valodas uzturēšanā un par dažādām valodas uzturēšanas praksēm. Tādēļ analizē atsevišķi aplūkotas latviešu, krievu un citu tautību vecāku atbildes. Visbeidzot tas, ka anketu biežāk aizpildījušas sievietes – bērnu mātes, nav pārsteidzoši, jo viņas parasti pavada vairāk laika ar bērniem un ir labāk informētas par lielāko daļu aptaujas jautājumu. Līdz ar to šī disproporcija, visticamāk, nerada nevēlamu atbilžu novirzi.

Lai pārlicinātos, ka aptaujā konstatētās atšķirības ir statistiski nozīmīgas (t. i., joprojām tiktu konstatētas, arī ja pētījumu veiktu atkārtoti ar citiem respondentiem), veikti statistiskās nozīmības testi, izmantojot dispersiju analīzi, hī kvadrāta kritēriju un citas metodes.

02

DIASPORAS LATVIEŠU SKOLU PEDAGOGU VIEDOKLIS PAR SKOLU DARBĪBU UN VAJADZĪBĀM

2.1.

Intervēto pedagogu raksturojums

Intervēto skolotāju vecums ir no 30 līdz 50 gadiem. Gandrīz visos gadījumos tās ir māmiņas, kuru bērni ir apmeklējuši vai pašlaik apmeklē latviešu skolu.

Noskaidrojot pedagoģisko pieredzi, intervētos skolotājus var iedalīt divās grupās:

- bez iepriekšējas pedagoģiskās pieredzes un izglītības;

Skolotājas iesaistījušās šajā darbā pēc tam, kad skolā sākuši iet viņu bērni. Aktīvi līdzdarbojoties un vairāku darba gadu laikā iegūstot attiecīgu pieredzi, viņas kļuvušas par skolotāju palīdzēm vai skolotājām.

- ar iepriekšēju pedagoģisko pieredzi.

Daļa skolotāju izglītības jomā strādā jau ilgāku laiku un dara to profesionāli arī mītnes valstī – kā bērnu ekskursiju vadītājas, skolēnu asistentes, sporta nodarbību vadītājas, docētājas universitātē utt. Ir skolotājas, kuras ir studējušas pedagoģiju un strādājušas skolā Latvijā. Ikdienā viņas strādā vai nu skolā mītnes zemē, vai arī ar pedagoģiju nesaistītā darbā.

2.2.

Diasporas latviešu skolu raksturojums

Skolas darbības ilgums. Diasporas latviešu skolas pēc to darbības ilguma var iedalīt:

- trimdas laikā izveidotās skolas – pētījumā vismazāk interviju dalībnieku bija no šādām skolām¹;
- 10–30 gadus vecas skolas – šādu skolu ir vairāk, taču vadība skolās ir mainījusies, un skolotājas bieži vien nesaista sevi ar skolas vēsturi, nav tajā iesaistījušās un nezina, cik ilgi skola pastāv;
- 1–10 gadus darbojošās skolas – šādu skolu ir visvairāk, liela daļa no tām radušās pēdējos gados.

¹ Trimdā ir arī pāris skolu, kuras vai nu atjaunojušas darbību pēc vairāku gadu pārtraukuma (ar jaunu vadītāju, kura dzimusi Latvijā), vai dibinātas pēdējos 5–10 gados.

Skolēnu skaits. Pēc skolēnu skaita gandrīz visas skolas var uzskatīt par samērā mazām. Pārsvārā skolā ir līdz 30 skolēniem un divas līdz trīs skolotājas, retāk – piecas sešas. Trimdas laikā veidotās skolas ir lielākas, tajās ir līdz 60 skolēniem; skolās, kur mācības norit neklātienē, var būt vēl vairāk skolēnu.

Skolēnu dzimšanas vieta. Uz jautājumu, cik ir skolā tādu bērnu, kuri ir dzimuši Latvijā un cik – mītnes zemē, vairākas skolotājas nevarēja sniegt atbildi: vai nu varēja atbildēt par situāciju citās klasēs vai šādas informācijas viņām nebija (parasti jau arī bērniem un/vai vecākiem šādus jautājumus skolotāji neuzdod). Taču iespējams novērot aktuālu tendenci: jo jaunāki bērni, jo biežāk tie dzimuši mītnes zemē; gados vecāki bērni biežāk dzimuši Latvijā. Trimdas valstīs liela daļa ir trešās paaudzes emigrantu (nu jau arī ceturtais paaudzes). Ir trimdas skolas, kurās mācās visu diasporas paaudžu (pirmās, otrās un trešās paaudzes) bērni – skolu apmeklē gan trimdā dzimušo vecāku bērni, gan bērni, kas dzimuši Latvijā, gan no Latvijas izeļojušo vecāku bērni, kuri dzimuši mītnes zemē. Šī situācija labi raksturota kādas skolotājas, kas latviešu valodu māca tālmācībā, atbildē.

” Jā, interesanti ir tas, ka Amerikas, Austrālijas un Jaunzēlandes bērni pārsvārā ir dzimuši ārpus Latvijas, kur vecā diaspora ir ļoti spēcīga, bet arī ne visi 100 %. Tur, kur ir Eiropas klasītes, tur pārsvārā ir bērniņi, kuru vecāki pēc Latvijas neatkarības ir devušies ārpus Latvijas dzīvot. Eiropas klasēs ļoti daudziem bērnu vecākiem ir darba darīšanas ārpus Latvijas – diplomātiskajā korpusā un vēl kaut kur.²

(Skolotāja, ClassFlow, Latvija)

Finansējums un atbalsts skolu darbībai. Skolas saņemto finansiālo atbalstu skolotājas vairumā gadījumu nevarēja raksturot sīkāk, jo par šo jautājumu parasti atbild skolas vai organizācijas vadība. Gandrīz visas skolotājas norādījušas, ka atbalsts no Latvijas ir un ka skolas šo atbalstu izmanto. Tikai trīs no pētījumā iekļautajām skolām intervijas brīdī nesaņēma atbalstu no Latvijas valsts. Kā iemeslu tam skolotājas minējušas pārlieku sarežģīto un birokrātisko atskaitīšanās sistēmu, nepietiekamo skolēnu skaitu un vienā gadījumā arī skolas neatbilstību nolikuma prasībām, jo netiek īstenoti 75 % nodarbību klātienē (skola darbojas tālmācības formā).

² Šeit un turpmāk citātos saglabāts interviju dalībnieku izteiksmes veids un stils.

Vairākkārt tiek pieminēts un ļoti pozitīvi vērtēts piešķirtais finansējums mācību un citu materiālu iegādei, īres apmaksai, apdrošināšanas izdevumu segšanai, tehnikas iegādei u. c. izdevumiem. Finansiālā atbalsta apjomu interviju dalībnieki vērtē kā mēreni pietiekamu, resp., pietiek telpu apmaksai un pašam nepieciešamākajam. Taču, tā kā nodarbības nav obligātas, skolotājas uzsver, ka mācību stundu sagatavošana prasa lielu atdevi un laiku, jo jāveido interesantas un bērniem saistošas nodarbības, katrai nodarbībai jābūt kā svētkiem, bet tam vajadzīgi papildu ieguldījumi materiālu un dažādu rekvizītu iegādei.

Skolas saņem grāmatu sūtījumus no Latvijas. Tomēr skolotājas neizbēgami ir spiestas izmantot arī pašas savus finanšu līdzekļus. Vairākas skolotājas ir minējušas, ka būtu labi, ja skolotājām varētu maksāt algu par ieguldīto laiku vai vismaz segt ceļa izdevumus (turp un atpakaļ) uz diasporas latviešu skolu. Šobrīd piešķirto finansējumu var izmantot, lai apmaksātu tikai sabiedriskā transporta izdevumus, bet lielai daļai skolotāju ir automašīnas degvielas izdevumi (uz skolu tiek vests arī skolas inventārs).

Liela daļa skolu saņem vietējās pašvaldības vai mītnes zemes palīdzību telpu īrei, pateicoties integrācijas un mazākumtautību programmām. Piemēram, Zviedrijā tiek piešķirts finansējums dzimtās valodas saglabāšanai. Papildus gandrīz visās skolās vecāki maksā dalības maksu. Skolas reizēm ir kā daļa no latviešu biedrības vai baznīcas, kur vecāki maksā biedru naudu. Atsevišķām skolām pirms kāda laika ir bijuši arī sponsori. Trimdas skolas Amerikā organizē līdzekļu vākšanas akcijas un saņem ziedojumus no citām organizācijām, ir bijuši testamentārie ziedojumi.

Nodarbību norise. Nodarbības notiek vienu līdz astoņas reizes mēnesī. Lielākajā daļā skolu tās notiek divas reizes mēnesī, bet skolās, kuras strādā kopš trimdas laikiem vai kurās ir vairāk nekā 30 skolēnu, nodarbības lielākoties notiek četras reizes mēnesī. Tālmācības nodarbības tiek organizētas divas reizes nedēļā. Jautājums par to, vai nodarbības, pēc interviju dalībnieku domām, notiek pietiekami bieži, ir divpusējs, un gandrīz visas skolotājas uz to atbild vienādi:

- nē, ja runā par valodas prasmju apguvi;

Lai varētu kvalitatīvi apgūt valodu, mācoties to tikai skolā, nodarbībām jānotiek biežāk.

”

Tas neveicina ieradumus un atmiņu arī. Pāiet laiks, un mēs atgriežamies it kā sākumpunktā. Nav tas mācīšanās process tik veiksmīgs. To programmu jau arī nevar iziet, ja grib kaut kādai programmai sekot. Kaut gan mums ir iedoti sasniedzamie rezultāti mācību satura jomā, mēs to īsti nevaram īstenot, jo pārāk mazs ir nodarbību skaits.

(Skolotāja, Austrālija)

- jā, no organizatoriskā viedokļa raugoties.

Šis jautājums skolās ir pārrunāts ar vecākiem: vecāki nemaz nevarētu biežāk bērnus atvest, skolēniem turklāt ir arī citi pulciņi un citas viņiem aktuālas lietas darāmas. Tāpat attālumam, kas jānobrauc, ir liela loma – katru nedēļu vecāki nebūtu ar mieru mērot šo attālumu, lai nokļūtu skolā. Ja nodarbības ir biežāk, nereti skolēni ierodas, piemēram, uz katru otro nodarbību dienu. Skolotājas, kas strādā skolās, kurās nodarbības notiek vienu reizi nedēļā, atzīst, ka biežāk tās rīkot nebūtu iespējams, jo bērniem ir liela mācību slodze mītnes valsts skolā un viņi ir aizņemti arī citās ārpuskolas nodarbībās.

Skolotājas, kas vienlaikus ir arī skolas vadītājas, min, ka šie papildu pienākumi aizņem daudz laika (pāris stundu dienā). Viņas atzīst, ka to var atļauties darīt, ja kā mājsaimniece dzīvo mājās ar bērniem un ikdienā algotu darbu nestrādā.

Gandrīz nevienā latviešu diasporas skolā pedagogiem par darbu netiek maksāts. Atlīdzību saņem skolotājas, kas māca latviešu valodu *ClassFlow* platformā, strādā latviešu skolā Krievijā, Zviedrijas valdības atbalstītajā skolā iebraucēju bērniem ar dzimtās valodas mācību programmu un vēl dažās skolās, kur ir vai nu simboliskas pedagoģu darba algas, vai vismaz tiek apmaksāti ceļa izdevumi.

Gandrīz visām skolotājām pašām ir bērni, kas apmeklē skolu. Ja viņas veic skolotājas pienākumus, par savu bērnu mācībām vairs nav jāmaksā. Bieži vien tieši pašu bērni ir galvenais motivējošais faktors, kura dēļ skolotājas izlemj dibināt diasporas latviešu skolu.

”

Man ir meitiņa, [...] gadi. Būtībā tieši viņas dēļ es izveidoju grupiņu mazajiem, jo līdz šim pilsētā netālu bija pulciņš bērniem, bet tajā mums atteica, mūs nepaņēma, jo viņa bija par mazu. Tad es izdomāju, ka kaut kas ir jādara, lai arī mana meitiņa redz, ka mēs ne tikai mājās runājam latviešu valodā, bet galu galā ir arī citi cilvēki, kas zina un saprot to valodu. Kāds tad citādi bērnam rodas priekšstats par valodu? Mājās mēs runājam latviski, uz ielas un bērnudārzā visi runā angļu valodā, nu tad priekš kam to latviešu valodu mācīties? Man bija ļoti svarīgi viņai parādīt, ka ir arī citi, kas runā latviski, un ka tas ir vērtīgi, lai viņai jau šajā vecumā rodas izpratne, ka to valodu vajag.

(Skolotāja, Lielbritānija)

2.3.

Mācību darba organizācija diasporas skolās

Klašu sastāva veidošana. Pētījumā tika noskaidrots, kā tiek organizēts darbs diasporas skolās. Atbildes liecina, ka vidēji katrā skolas klasē ir aptuveni 10 bērnu. Skolotājas atzīst: jo mazāk bērnu, jo veiksmīgāk var izmantot individuālo mācību pieeju. Vairākas skolas norāda, ka labākais grupas lielums ir 6–10 bērni, bet nav pietiekami daudz brīvprātīgo skolotāju, lai šāda izmēra klases nodrošinātu.

Grupas tiek dalītas galvenokārt pēc vecuma, bet nereti arī pēc valodas prasmes līmeņa. Ja kāda bērna latviešu valodas prasmes līmenis ir zemāks, lielāka iespēja, ka šis skolēns mācās jaunāku bērnu grupā. Tiek ņemtas vērā arī vecāku intereses un vēlmes.

Mācību pieejas un darba formas. Kā jau tika norādīts, darbu skolā ietekmē un nosaka skolēnu atšķirīgais latviešu valodas – galvenokārt rakstītprasmes un runātprasmes – apguves līmenis, ko lielā mērā nosaka valodas tradīcijas bērna ģimenē. Lai risinātu šo problēmu, skolas galvenokārt izmanto:

- individuālu mācību pieeju – uzdevumi tiek pielāgoti katra bērna mācību vajadzībām;

- darbu pāri – skolēns, kuram ir labāka latviešu valodas prasme, palīdz skolēnam, kam ir zemāks valodas prasmes līmenis;
- diferencētu mācību pieeju – visi klasē apgūst vienu un to pašu mācību vielu, bet skolēniem, kuriem ir augstāks valodas prasmes līmenis, papildus tiek piedāvāti sarežģītāki uzdevumi.

Runājot par mācību darba organizāciju, lielākā daļa skolotāju uzsver, ka valodas apguvi nevar balstīt tikai uz mācību grāmatu un darba burtnīcu saturu, – nodarbībām jābūt integrētām.

”

Nodarbības bērniem tiek pasniegtas tā, lai viņiem ir ļoti interesanti. Ir dažādas aktivitātes, spēles, puzzles par Latviju. Viss notiek ļoti interaktīvi. Man nepatīk tā metode, ka veram vaļā burtnīcas un pierakstām. Tā mums gluži nav. Jā, mums ir kaut kādas darba lapas, bet, lai bērniem ir interesantāk, viņiem vispirms ir jāizpilda kaut kāds uzdevums, par katru darba lapu ir jākrāj uzlīmes. Katrai nodarbībai apakšā ir kaut kāds stāsts, uzdevums vai spēle. Tāpēc bērniem ļoti patīk. Tādā radošā veidā.

(Skolotāja, Lielbritānija)

Kopēja tendence diasporas skolās ir integrētu mācību stundu veidošana: izvēloties vienojošu tēmu vai mācību darba formu (piemēram, kādu spēli) un aplūkojot ģeogrāfijas, gramatikas, vēstures vai citu mācību priekšmetu jautājumus.

Interviju dalībnieku atbildes ļauj nosaukt galvenos sekmīga mācību darba pamatkomponentus un elementus:

- skolotāja prasmes, spējas un talanti;

Skolotāja profesionālā vai cita veida pieredze tiek izmantota arī latviešu valodas nodarbībās (piemēram, ja pedagogs ir apguvis mūziku vai citu mākslas veidu, vai pārzina vēl kādu profesionālās intereses jomu, šo pieredzi var radoši integrēt nodarbībās).

- skolēnu intereses;

Ja skolēni par kādu tematu izrāda lielāku interesi, šo jautājumu var apgūt ilgāku laiku. Jaunākajiem bērniem mācības notiek vairāk spēļu un dažādu citu interesantu aktivitāšu formā, gados vecāki skolēni vairāk runā, mācās tradicionāli ierastā veidā.

”

Es esmu no tām skolotājām, kas ļauj skolēniem. Ja stundā kādā brīdī aktualizējas konkrēta tēma un es sajūtu, ka tas viņiem būtu ļoti interesanti, jo tā nāk kā iniciatīva no viņiem pašiem, tad man ir jātver mirklis, jo es zinu, ka tajā tēmā es atkal ielikšu savu gramatiku. [Smejas.] Labi, būs par sportu, bet gramatika būs tāda, kādu es gribu, bet to jau viņi nezina. Tāpēc es ļoti ļaujos bērniem un mēdzu atkāpties no saviem tematiskajiem uzstādījumiem.

(Skolotāja, ClassFlow, Latvija)

- sabiedrībā notiekošais, aktualitātes Latvijā un pasaulē, gada ritējums (gada mācību plāna izstrāde; latviešu svētku svinības, kas ļauj apgūt vēstures pamattēmas u. tml.);
- gada tēmas izvēle (piemēram, Latvijas novadi, gadskārtas, t. s. zaļais dzīvesveids u. tml.).

Skolēnu iesaistīšanās citās aktivitātēs. Uz jautājumu, vai bērni piedalās vēl citās aktivitātēs ārpus latviešu skolas (apmeklē pulciņus, nometnes, brauc uz Latviju), atbildi skolotājas nereti nezina. Ja pilsētā vai reģionā ir iespējas darboties kādā pulciņā, daļa bērnu šos pulciņus apmeklē. Tāpat arī skolēnu nometnes mītnes zemēs. Uz Latviju bērni brauc brīvlaikos (no valstīm, kas atrodas tālāk no Latvijas – retāk), atbraucot liela daļa apmeklē izglītojošas nometnes. Ja skolā kāds bērns dodas uz vasaras nometni Latvijā, par šīm iespējām uzzina arī skola un pārējie bērni.

Sadarbība ar vecākiem. Skolotāju sniegtās atbildes intervijās liecina, ka sadarbību ietekmē gan katra skolēna vecāku individuālās atšķirības un vēlmes, gan arī skolas noteiktās prasības. Ir skolas, kurās ir noteikums, ka vecākiem nodarbību laikā ir jāatrodas skolā, jo tad mācību procesā viņi iesaistās vairāk. Skolas darbību pozitīvi ietekmē tas, ja ir izveidota noteikta sadarbības sistēma, piemēram, ir skolas, kurās vecākiem ir konkrēti pienākumi: bibliotekāra vai kasiera u. c.

”

Esam izveidojuši skolā „darbiņu” sistēmu. Ka vecāki obligāti iesaistās. Mums ir tāda punktu sistēma, katram vecākam jāsanāk 15 punktiem. Tie darbiņi ir dažādi, var pieteikties par fotogrāfu, tad ir kāds, kurš kārtu vitrīnas, tad ir skolas bibliotekārs. Darbi ir dažādi – piparkūku cepšana, zāles sakārtošana, skolas saimnieks, BLS revīzijas komisija, kas kārtu grāmatvedību. Visādi darbiņi. Mēs koncentrējamies uz to, ka vecākiem ir obligāti jāiesaistās. Ir skolas dežuranti. Katru nedēļu viena ģimene dežurē, un viņi gatavo arī visiem pusdienas. Ir skolas kopgalds. Un viņi sagatavo arī skolotājām brokastis. Sakārto skolu pēc nodarbībām. Šis projekts izvērsās diezgan veiksmīgs. Lielākai daļai vecāku patīk. Vecākiem, kas māca, nav laika vēl sagatavot sev brokastis un pusdienas. Vēl pie pienākumiem ir pasākumos sagādāt kafijas galdu, uzkodas kaut kādas utt. Pārsvārā jau paši sev visu sagādā. Reizēm šis ir daudz, dažreiz vecāki sūdzas, ka ir tik daudz jādara. Bet, ja tu pats nedarīsi, nekā nebūs. Mēs esam kā ģimene, katrs kaut ko iegulda. Tā sistēma ir jau kādus 10 gadus, katru gadu tiek uzlabota un papildināta. Ir izstrādāta arī rokasgrāmata. Visi esam draugi vai domubiedri. Visi grib vienu – lai bērni iemācās latviešu valodu. Daži vecāki domā, ka tikai atvedīs bērnu un ies prom. Pārsvārā jau cilvēki iesaistās. Bet, ja kāds saka – es labāk samaksāšu, tad mēs sakām – nu labi, tad tu nopērc to un to. Viegļāk ir sarunāt ar viņiem, nekā likt piedalīties tajā punktu sistēmā. Bet tādu ir maz.

(Skolotāja, ASV)

Diasporas skolās vecākus mēdz iesaistīt kā skolotāju asistentus vai bērnu pieskatītājus, viņi palīdz organizēt pasākumus, izdekorējot telpas, gatavo bērniem pusdienas utt. Ir skolas, kur vecākiem ir grafiks, kad kuram jāvada kāda rokdarbu stunda (jāsagādā, jāsaņem šai stundai viss nepieciešamais). Ir skolas, kur tiek iesaistīti arī latviski nerunājošie vecāki, piemēram, pusdienu gatavošanā.

Atsevišķi ar vecākiem tiek runāts par līdzdarbību bērna mācību procesā. Visi skolotāji uzsver, ka ir jārunā ar bērnu latviski, vismaz skolas telpās noteikti, kā arī to, ka runāšana ikdienā veicina valodas apguvi. Vecākiem jāsaprot, ka latviešu valodu nav iespējams apgūt, bērnam apmeklējot nodarbības vienu reizi mēnesī. Skolotājas cenšas stāstīt, ka valoda jāiemācās ģimenē, skola ir tikai palīgs. Tas, ka vecāki skolas telpās nerunā ar bērnu latviešu valodā, tiek atzīts par ļoti demotivējošu faktoru, kas kaitē kopējai atmosfērai.

”

Ir tie vecāki, kas maksā dalības naudu, ved bērnus divas reizes mēnesī uz skolu, bet nerunā ar bērniem latviski. Un tas ir pastāvīgi, un vienmēr ir tādi vecāki. Tas ir tik demoralizējoši un grūti, tad rokas nolaižas. No vienas puses, ir labi, ka viņi ved tos bērnus, bet nav saprotams, kāpēc tad viņi to dara [...]. Tas grauj to vidi visu, kurā darbojamies.

(Skolotāja, Lielbritānija)

Reizēm skolotājām rodas sajūta, ka vecāki bērnu atstāj skolā tikai tāpēc, lai paši varētu atpūsties. Vienlaikus skolotājas atzīst, ka vecākiem jau arī nav viegli – viņu dzīvesbiedrs nereti nerunā latviešu valodā, visi pēc darba ir noguruši utt. Viena no skolotājām, atbildot uz jautājumu par sadarbību ar bērnu vecākiem, atzinusi:

”

Šis bija mans pēdējais mācību gads. Savas skoliņas gaitas esmu beigusi. Pirmie divi gadi bija ļoti krāsaini un spilgti, pēc tam sāka nogurdināt pavadītais laiks ceļā – nedzīvoju tuvu skoliņai. Kā arī vecāku iesaistīšanās varbūt likās par maz. Arī bērnu interese vecākajās grupās ir „vecāku interese”, nevis pašu bērnu.

(Skolotāja, Vācija)

Sadarbība ar vecākiem tiešām var ļoti atšķirties, to parāda kādas citas skolotājas pieredze, kur izveidojusies pozitīva saskarsme ar visiem skolas vecākiem.

”

Ļoti viegli! [Smejas.] Tas nav mans darbs, tas ir mans vaļasprieks, ko es daru. Tas ir fantastiski! Tik brīnišķīgi vecāki! Varbūt tas ir mazliet augstprātīgi, bet – kāds esi tu, tādi ir cilvēki tev apkārt. Es nevaru teikt ne iebildumus, ne čīkstēt. Man ir fantastiski vecāki un brīnišķīgi bērni. Es nevaru pateikt nevienu lietu, par ko mēs nebūtu varējuši vienoties. Nav man tādu lietu.

(Skolotāja, ClassFlow, Latvija)

Skolotāju profesionālā pilnveide. Pētījumā tika noskaidrots, vai diasporas skolotājas apmeklē skolotāju profesionālās pilnveides seminārus un kā vērtē ārzemēs un Latvijā rīkotos.

Lielākā daļa skolotāju **mītnes zemē pieejamos mācību seminārus** nav apmeklējusi, vai arī tādi viņu reģionā nav notikuši. Tomēr skolotājas no Īrijas, Lielbritānijas, Austrālijas, Zviedrijas, ASV un Kanādas ir piedalījušāsursos un semināros savā mītnes zemē vai reģionā.

Tā kā daļa skolotāju arī ikdienā strādā skolā vai ar pedagogiju saistītā darbā mītnes valstī, viņas bieži piedalās profesionālās tālākizglītībasursos, veicot pamatdarbu, un tas noder, darbojoties arī latviešu skolā. Īpaši spilgti to parādīja Covid-19 pandēmijas laiks: palielinoties saslimstībai, mītnes zemju izglītības iestādes ļoti ātri reaģēja un organizēja skolotāju mācības par to, kā vadīt stundas jaunajos apstākļos. Pateicoties šo skolotāju prasmēm un pieredzei, diasporas skolas efektīvi varēja pāriet uz tālmācības režīmu.

LVA rīkotos **seminārus un kursus Latvijā** ir apmeklējusi lielākā daļa skolotāju. Ja tas nav darīts, kā galvenais iemesls minēts fakts, ka kursu norises laiks tiek izsludināts pārāk vēlu, kad biļetes uz Latviju jau ir nopirktas (lidojums ir citā laikā). Daudzos gadījumos kursi plānoti laikā, kad mītnes zemē vēl nav beidzies skolas mācību gads. Līdz ar to skolotājas, kurām ir bērni, netiek uz Latviju. Trešais iemesls – atbraucot uz Latviju, piemēram, no ASV un citām valstīm, skolotāji vēlas laiku pavadīt ar draugiem un ģimeni, nevis atkal strādāt vai mācīties.

” *Nē. Vasarā semināri notiek Latvijā, bet, kad atrodos Latvijā, – negribas tērēt tik iso laiku darbam vai drīzāk nu jau hobijam. Gribas pabūt kopā ar sen neredzētiem draugiem un ģimeni!*

(Skolotāja, Vācija)

Vērtējot Latvijā apmeklēto skolotāju semināru lietderību, skolotājas, kas tajos piedalījušās, izsakās ļoti pozitīvi – norāda uz motivācijas atjaunošanos, pozitīvas enerģijas ieguvu – un vēlas tos apmeklēt arī turpmāk. Viens no ieguvumiem, kas tiek bieži minēts, ir sajūta, ka neesi viens, tā ir iespēja runāt ar līdzīgi domājošiem par aktuālām problēmām, kopīgām tēmām, dzirdēt iedvesmojošus pieredzes stāstus. Vārdu savienojums „kopīgas problēmas”, atbildot uz šo jautājumu, minēts gandrīz visās skolotāju atbildēs gan Eiropā, gan ārpus tās.

Otrs nozīmīgs ieguvums – iespēja iepazīties ar metodiskajiem materiāliem, jauniem mācību materiāliem un praktiskiem piemēriem. Ja nav iegūta pedagoģiskā izglītība, ir īpaši svarīgi noskaidrot, kā praktiski izmantojami mācību līdzekļi un palīglīdzekļi, kā efektīvi plānojams mācību darbs, kā to dara citi skolotāji utt. Kā piemēru var minēt kādas skolotājas stāstīto par iegūto pieredzi, iepazīstot uz Sidneju atbraukušas latviešu valodas skolotājas ieteikumus un vērojot viņas demonstrētos mācību darba paņēmienus un formas:

”

Visnoderīgākā patiesībā bija tā praktiskā darbošanās. Mums bija speciāliste no Latvijas. Viņa strādā Latvijā ar mazākumtautību skolēniem. Viņa rādīja, kā strādāt un to valodu mācīt caur spēli un ķermeni. Tas arī pamainīja to, kā es strādāju ar bērniem. [..] Jā, un viņa konkrēti parādīja. Viņa iegāja klasē un parādīja. Viņa bija arī pārsteigums tām visām diasporas skolotājām, jo viņa pilnīgi radikāli citādāk strādā ar bērniem. Parādīja vienu reizi. Iegāja klasē, kurā viņa nekad nebija bijusi, un tie bērni pilnīgi citādāk reaģēja. Mani tas ļoti iedvesmoja.

(Skolotāja, Austrālija)

Pēc pedagogu domām, viens no trūkumiem ir tas, ka netiek pietiekami laicīgi izziņoti semināru un kursu norises datumi, tie nesakrīt ar atvaļinājuma laiku mītnes zemē. Kursus reizēm var aizstāt ar savstarpēju mācīšanos – skolotāji, kas latviešu valodas nodarbībās veiksmīgi izmanto kādu konkrētu metodi vai mācību rīku, platformu utt. (*Kahoot!*, *Google Classroom* u. tml.) var pārējos izglītēt.

2.4.

Pedagoģis darbs diasporas skolās: novērtējums

Pozitīvie faktori. Visām skolotājām darbs skolā rada pozitīvas emocijas. Galvenokārt tas ir gandarījums par bērnu prasmju pilnveidi un spēju izaugsmi. Vairākām skolotājām šis darbs ir vaļasprieks, sirdslieta. Darbošanās skolā tiek saistīta arī ar vajadzības sajūtu un vēlmi darīt labu.

”

Daudzas māmiņas ir izmantojušas iesaistīšanos latviešu skolā kā pašapziņas celšanas līdzekli, jo tajā periodā, kad bērni ir ļoti mazi [...], tiek noliktas malā profesionālās iemaņas un apstādināta karjera, un sieviete no profesionāli izglītotas dāmas kļūst par veļas mazgātāju. Vairākas māmiņas ir atzinušas, ka tajā dzīves periodā latviešu koliņa ir bijis tāds pašapziņas celšanas līdzeklis, ka tu vari kaut ko citu.

(Skolotāja, Īslande)

Skolotājas priecājas arī par nosacīto brīvību, kas tiek dota, gatavojot stundas. Nav strikta standarta, pēc kura jāvadās, un, tā kā bērnu valodas prasmes līmeņi ļoti atšķiras, viņām ir brīva vaļa izmantot savu radošumu un veidot stundas, kādas, viņuprāt, būtu klasei vispiemērotākās.

Skolotāja no Īrijas uzsver personiskās saiknes ar bērniem nozīmi. Resp., viņa uztver klases skolēnus kā „savus bērnus”, norāda uz nepieciešamību *nolaisties no saviem augstiem plāniem uz līmeni, kur bērni ir*, un izprast viņus un viņu intereses, jo tad viss notiek viegli. Daudzām skolotājām mazās latviešu kopienas vecāki kļūst par draugiem, bet latviešu bērni – par viņu bērnu draugiem. Tādā veidā regulārās nodarbības skolā kļūst par draugu tikšanās reizēm.

Negatīvie faktori. Runājot par darba negatīvo pusi, skolotājas visbiežāk norāda, ka darbs skolā aizņem ļoti daudz laika. Skolotājām ir jāsamierinās, ka tas tiek atņemts ģimenei un atpūtai. Atbildes liecina, ka skolotājas nodarbībai galvenokārt gatavojas iepriekšējā vakarā vai, ja nodarbības notiek retāk, iepriekšējā nedēļas nogalē. Gatavošanās nodarbībai vidēji ilgst 1–5 stundas.

”

Mums kā skolotājiem ļoti daudz laika aizņem nevis tā pati pusstunda, bet lai to sagatavotu, – atrast materiālu, atrast grāmatu, atrast tekstu... Tas aizņem divreiz vairāk laika, lai sagatavotos, nevis lai to pašu pusstundiņu novadītu, jo tai ir jābūt intensīvai, ļoti piepildītai, lai visiem būtu labi, interesanti un arī iemācītos kaut ko.

(Skolotāja, Zviedrija)

Skolotājas nejūtas novērtētas no Latvijas puses; vairākām skolotājām ir sajūta, ka pastāv nevienlīdzība starp dažādām skolām.

”

Es savos astoņos darba gados saņēmu tikai vienreiz pateicību par to, ko es esmu ieguldījusi. Pārējie gadi ir bijuši, teiksim tā, nepamanīti.

(Skolotāja, Īrija)

Vēl skolotājas negatīvi vērtē to, ka vecāki bieži vien nepaziņo, ka viņu bērns neieradīsies uz nodarbību. Rodas vilšanās: skolotāja ieguldījusi laiku un enerģiju, gatavojoties nodarbībai, pielāgojot mācību saturu katra bērna interesēm, cenšas, lai stundas būtu saistošas, bet bērns neierodas. Žēl gan ieguldītā daba, gan bērna, kam nav bijis iespēju piedalīties nodarbībā.

Skolotāju un skolas vadības sadarbības loma. Pētījumā tika noskaidrots, kā tiek vadīta skola, kā tiek organizēts administratīvais darbs. Vairākās skolās ir tikai divi līdz četri skolotāji, un skolu vadītāji arī ietilpa interviju dalībnieku grupā. Līdz ar to tika izteikti komentāri par administratīvo procesu. Iezīmējas divi skolas vadības veidi:

- pastāvīgs vadītājs, kurš skolu ir dibinājis vai pārņēmis vadību no dibinātājiem;
- vadītāji mainās ik pēc noteikta laika posma.

Neatkarīgi no tās vai citas vadības organizācijas formas, skolas darbību lielā mērā ietekmē vadītāja personība. Lielākā daļa pedagogu atzīst, ka sadarbība ar skolas vadību veidojas ļoti laba: viss tiek izrunāts un apspriests, vadītāja sniedz nepieciešamo atbalstu. Pēc citu pedagogu domām, vadības stils nereti mēdz būt nedaudz kontrolējošs. Viena no skolu vadītājām pati atzinusi, ka mēdz būt pārāk stingra, jo vēlas skolu redzēt darbojamies profesionāli. Ir gadījumi, kad nepietiekamas sadarbības dēļ skolotājas jūtas nenovērtētas – visur dominē skolas vadītāja, pārējās skolotājas darbojas neviena nemanītas, kā ēnā.

Vairākās skolās, saprotot, ka skolas vadīšana ir darbietilpīgs process, nolemts, ka skolu vadītāji paši nodarbības nevada.

”

Mēs visu apgūstam pašmācības ceļā. Tas ir ļoti liels stress, un tā ir ļoti liela atbildība, piemēram, vadītājam, lai noturētu. Vadītājam ir jāstrādā savā darbā, viņam ir sava ģimene, plus viņš vēl strādā pa naktīm, lai vienkārši motivētu skolotājus, kuri strādā par velti. Tas ir ļoti milzīgs izaicinājums, lai noturētu ilglaicīgi. Protams, var teikt, ka tas ir viegli. Mūsu skoliņa pastāv nu jau deviņo gadu. Cepuri nost skoliņām, kas pastāv jau 60 gadu kā, piemēram, Londonas skola. Nav grūti atvērt, bet ir ļoti grūti noturēt līmenī. Nav runa, ja skolu atver kā pulciņu, bet gribas arī to profesionalitāti, lai tas bērns kaut ko vairāk iegūst, lai tam būtu kaut kāda jēga un mērķis.

(Skolotāja, Īrija)

Sadarbība ar kolēģiem. Pēc intervēto skolotāju domām, visi skolā darbojas kā saliedēta komanda, īstenojot vienotu mērķi. Ir patīkami strādāt tādā komandā, kur katrs iesaistās, cik vien var un vēlas. Tomēr ir vairākas skolotājas, kas darbā iegulda ļoti daudz laika un enerģijas, viņas visu notiekošo uztver daudz personiskāk. Līdz ar to, iespējams, sadarbība veidojas lēnāk un ir grūtāk īstenojama, jo katra grib tikt uzklautā, katra vēlas, lai viņas viedoklis tiek ņemts vērā.

”

Es pieņemu, ka ir tādi skolotāji, kas ir, kā viņi paši smejas, „skolas inventārs”, un ir cilvēki, kas ir aktīvāk iesaistīti tajā skolas darbībā [..]. Es domāju, ka tādās situācijās var būt nesaskaņas [..]. Man tik daudz tas nav bijis.

(Skolotāja, Austrālija)

Vienmēr, kad nepieciešams padoms, skolotājas vēršas cita pie citas.

Gandrīz visas skolotājas atbildējušas, ka tuvāko gadu laikā plāno turpināt strādāt diasporas skolā, vismaz nākamajā gadā (vai laikā, kamēr mācības turpinās viņu bērni) noteikti. Taču dažas skolotājas šaubījās, vai strādās ilgāk, jo darbs diasporas skolā aizņem daudz laika, ko varētu veltīt ģimenei.

2.5.

Covid-19 pandēmijas ietekme uz mācību procesa organizāciju

Tā kā pētījums tika īstenots Covid-19 pandēmijas laikā, tika apzināts arī, kā skolu darbu ietekmējuši slimības izplatības mazināšanai noteiktie ierobežojumi un kādu ietekmi tie varētu atstāt uz skolu darbību nākotnē.

Daļa skolu Covid-19 izplatības laikā pārstāja darboties. Galvenie iemesli: vecāku neieinteresētība, aizņemtība, fakts, ka bērnam sešas dienas nedēļā mācības notiek tiešsaistē (datorā), skolotāju aizņemtība, tālmācība *ClassFlow* vidē jau prasa ļoti daudz laika, neziņa par tehnisko pusi tālmācības nodarbību izveidē.

Tālmācībā izmantotās mācību darba formas. Lielākā daļa skolu tomēr mēģinājusi ieviest tālmācību, organizējot to ļoti dažādos veidos:

- uzdevumu kopu izstrāde skolēniem;

Darba lapas nosūtītas ar pasta pakalpojumu starpniecību vai virtuāli, piedāvātas dažādu mācību rīku un lietojumu, kurās rodamas spēles un uzdevumi latviešu valodas apguvei, e-adreses u. tml. Šāds formāts gan īsti nav guvis vecāku atsaucību.

- pāreja uz mācībām *ClassFlow* vidē vai citās tālmācības platformās;

16 no 29 skolotājām bija apmeklējušas kursus par *ClassFlow* vides izmantošanu latviešu valodas apguvē. Savukārt 10 skolotājas izmantojušas *ClassFlow* piedāvātās iespējas Covid-19 ierobežojumu laikā, pārejot uz tālmācības darba formu. Dažas skolotājas izmanto rīku *Google Classroom*. Tomēr vairums skolotāju atzīst, ka vēlme izmantot šos risinājumus ir mazāka nekā apmeklēt klātienē skolu. Bērniem, it īpaši jaunākajiem, ir grūti koncentrēties, pietrūkst skolasbiedru, turklāt ne katram ir savs dators.

- skaitliski lielākajās latviešu skolās ASV un Kanādā neklātienes nodarbības tika veidotas atšķirīgi;

Tikusi izmantota iespēja sazināties ar dažādu jomu ekspertiem Latvijā (ar kokļu skolas „Kokļu mežs” vadītāju Ansi Jansonu, ar kokļu meistaru Imantu Robežnieku, ar „Stūra mājas” gidu doties virtuālā ekskursijā u. tml.).

Amerikas latviešu skolu vadītājas uzsver pozitīvo sadarbības pieredzi – regulāru telefonisku saziņu starp Amerikas latviešu skolām gan pieredzes apmaiņas nolūkā, gan arī ar mērķi sadarboties. Piemēram, vēstures skolotāji no vairākām latviešu skolām veidojuši kopīgus pasākumus, nodarbības. Notikusi arī virtuālās sadarbības diena starp vairākām skolām, kas bērniem ļoti patikusi, jo tad ir bijusi iespēja satikt draugus, kas iepazīti vasaras nometnēs utt. Šādās nodarbībās bērni labprāt vēlējušies piedalīties, un apmeklējums ir bijis ļoti labs. Šis pozitīvais piemērs kontrastē ar pieredzi Eiropā un parāda sadarbības nozīmi skolu radošas darbības attīstīšanā.

- dažādi citi skolu piedāvāti mācību risinājumi.

Interesants un veiksmīgs piemērs ir kādai skolai Lielbritānijā, kas īstenojusi mācības neklātienē un veidojusi arī speciālo uzdevumu mapīti.

”

Mēs uztaisījām, ka vecāki varēja pierēģistrēties un bērni saņemt mācību materiālus uz mājām. Mums bija pieteikšanās laiks un anketa. Tas gan bija forši, ka pieteicās arī vecāki, kas neiet uz [skoliņu]. Viņi labprāt gribēja, jo tas bija bez maksas. Mēs sagatavojām uz divām nedēļām darbus, un tur ietilpa gan latviešu valoda, gan arī zīmēšana un rokdarbi. Tur bija ielikts gan zīmūlītis, gan krītiņi, gan arī jau sagriezti materiāli. Katrs skolotājs savai vecuma grupai sagatavoja. Tādas aplokšnes mēs sūtījām divas trīs reizes. Bija kādi 40 bērni. Mēs parasti skoliņu beidzam tāpat kā Latvijā – uz Jāņiem. Tagad uz Jāņiem mēs uztaisījām [skoliņas] novelkamās bildītes un pildspalviņu. Mēs katru gadu bērnam izsniedzam pateicību. Mums nav atestāts vai licība, bet pateicība par aktīvu piedalīšanos un mācīšanos latviešu valodā.

(Skolotāja, Lielbritānija)

”

Es gribēju uzsākt arī online klasi Zoom, bet skolotājas tik ātri nenoreagēja, jo mums tā skola beidzas jūnijā. Viņas kautrējas, baidās, nav apmācītas. Mums pašiem šajā Covid-19 laikā ir liels stress. Vispār cilvēkiem ir šausmīgi liels stress, jo nav darba. Cilvēki jau vairāk pieķeras pie tā, lai labāk izdzīvotu un sevi pabarotu. Tā skoliņa paliek novārtā. [...] Tad mēs uztaisījām nevis latviešu valodas mācību, bet tādu interešu grupiņu online. Mums bija tautas dejas

bērniem, kur skolotāja pasniedza bērniem zumbu un tautas deju pamatsoļus, lai bērni būtu ritmā. Vēl mums bija kulinārijas nodarbības, lai vecāki arī piedalās. Tur mēs cepām kūkas. Tas bija foršs laiks bērnam kopā ar vecākiem. Visa nodarbība, protams, bija latviešu valodā. Mēs stāstījām par produktiem, visi produkti tika saukti latviešu valodā. Arī tāda latviešu valodas mācība, bet tikai ar citādāku novirzienu. Bērni jau nezina, ko nozīmē, piemēram, šķipsniņa. Bērni uzzināja, un tas bija interesanti.

(Skolotāja, Īrija)

Spānijā dzīvojoša skolotāja atceras, ka Covid-19 ierobežojumu laikā esot ļoti skumusi pēc savas „audzināmās klases”: *Viņu man fiziski un emocionāli pietrūka.*

Skolotājas apsver iespēju tālmācību kā darba formu izmantot arī turpmāk, piemēram, ja kādu iemeslu dēļ skolas apmeklējums ir jāatceļ. Tad nodarbības var vadīt neklātienē. Var arī ik pēc kāda noteikta laika vienu nodarbību rīkot neklātienē, resp., tiešsaistē. Visi skolotāji tomēr atzina, ka pāriet uz pilna laika tālmācību nav plānots, jo bērniem (un vecākiem) jātiekas klātienē, jādraudzējas, skolas apmeklējums ir arī iespēja bērniem brīvajā dienā nesēdēt pie datora ekrāna.

2.6.

Mācību norise un nodarbību sagatavošana

Skolotāja personības loma un grūtības nodarbību sagatavošanā.

Intervijā skolotājām tika jautāts, kādas prasmes vai īpašības, viņuprāt, nepieciešamas izcilam diasporas latviešu skolas skolotājam. Visbiežāk tika nosaukts: radošums, enerģija, optimisms, iekšējs spēks, tolerance, iejūtība, komunikācijas prasme, vispusīgas zināšanas, empātija, elastīgums un spēja pielāgoties, diplomātijas prasmes. Skolotājam jāprot ātri reaģēt uz izmaiņām stundā, jo iepriekš nevar precīzi paredzēt, kas notiks. Skolotājas atzīst, ka ne visas stundas izdodas, tādējādi norādot arī uz nepieciešamību nemītīgi pilnveidot savas prasmes.

”

Ir stundas, kad es nakti pēc tam neguļu un domāju, ka varēju taču izdarīt kaut ko labāk un citādāk. Tās stundas, kas dažkārt šķiet ne tik veiksmīgas, pat tām ir sava nozīme, jo tās tev ir ļāvušas pamanīt kaut kādu vēl savu nezināšanu, neprasmī. Tāda nestandarta situācija sākumā varbūt šķiet kā neveiksme, bet pēc tam tā kļūst par veiksmi, jo es esmu sapratusi, kā man tagad darīt tādā situācijā un kā tas vislabāk darbojas. No tāda viedokļa tā neveiksme vai neizdošanās kādreiz kļūst par ļoti vērtīgu pieredzi un veiksmi ilgtermiņā.

(Skolotāja, ClassFlow, Latvija)

Par veiksmīgu stundu skolotājas sauc tādu, pēc kuras ir jūtams, ka bērni ir labi pavadījuši laiku, kaut ko iemācījušies un viņiem tas ir interesējies. Tā kā skolas apmeklējums ir brīvprātīgs, mācību saturs pēc iespējas jāizvēlas tāds, lai bērni gribētu atgriezties. Skolotājas kā labus piemērus min gan svētku svinēšanu, gan spēles, gan filmu skatīšanos, gan dažādas praktiskas nodarbības. Piemēram, skolotāja no Īslandes dalās pieredzē, ka, gatavojoties nodarbībai, U. Ausekļa dzejolim piemeklējusi autora uzskaitītās ēdamās lietas. Šis bijis aizraujoši bērniem, un viņi pēc tam nodarbību ilgi atcerējušies. Cits kritērijs, pēc kura skolotājas vērtē, vai nodarbības izdevušās, ir vecāku atsauksmes.

”

Vecāki ir apmierināti. Esmu saņēmusi ļoti daudzas ziņas, komentārus par to, ka bērni nevar sagaidīt nākamo nodarbību. Vecāki bieži vien jautā, ko mēs tur tādu darām.

(Skolotāja, Lielbritānija)

Lielākās grūtības, mācot klasi latviešu valodā, skolotājām, protams, sagādā bērnu atšķirīgais latviešu valodas prasmes līmenis. Visās diasporas skolās šī pieminēta kā problēma, ar kuru skolai pašai savā veidā jātiek galā. Vairākas skolotājas atzīmē resursu trūkumu, traucē tas, ka telpas ir ļoti mazas, bet bērnu daudz (tā kā telpas skolas nereti saņem par brīvu, nav iespēju izvēlēties piemērotākās). Citas problēmas: disciplīna klasē, skolēnu pārliecināšana un motivēšana mācībām, darbs ar bērniem, kam ir īpašas vajadzības, izglītības sistēmu un mācību metožu atšķirības Latvijā un mītnes valstī tiek minētas reti. Vairākas skolotājas norāda, ka nav viegli pārliecināt vecākus, lai viņi lieto latviešu valodu mājās, reizēm problēmas sagādā arī vecāku augstās cerības un gaidas (ko gan īsti var paveikt dažu nodarbību laikā vienā mēnesī).

Pēc skolotāju norādītā, lielas grūtības, gatavojot mācību stundas, rada mācību materiālu izvēle. Materiālu un palīg līdzekļu ir daudz, taču atrast piemērotāko konkrētai grupai vai klasei par aplūkojamo jautājumu nav viegli. Jau iepriekš tika minēts, ka gatavošanos mācību nodarbībām apgrūrina neregulārais skolas apmeklējums – ir ģimenes, kas laikus nepaziņo par bērna neierašanos, un skolotāja nezina, cik bērniem vajag gatavot materiālus. Tālmācības procesā savukārt problēmas nereti sagādā tehniskas lietas: vai nu *ClassFlow* vidē kāda slaidrāde nav izmantojama, vai arī interneta pieslēgums rada neērtības.

Pēc padoma, gatavojoties stundām, skolotājas galvenokārt vēršas pie savām kolēģēm. Viņas uzsver kolektīva atbalsta nozīmi, kā arī kolēģu profesionalitāti. Ir tādas, kurām Latvijā ir radi, draugi vai paziņas, kas strādā skolā, tad viņas vēršas ar saviem jautājumiem pie šiem cilvēkiem. Tomēr daļai skolotāju nav, kam lūgt padomu, vai arī viņas nezina, pie kā vērsties, un pašas meklē risinājumus, izmantojot mācību metodiskos un mācību resursus internetā. Ja izveidojusies laba sadarbība ar kādu citu latviešu skolu, skolotājas sazinās un nepieciešamo noskaidro no šīm kolēģēm.

Mācību līdzekļi un materiāli. Svarīgi atzīmēt, ka daudzas skolotājas nezina, kuras tieši grāmatas ir saņemtas no Latvijas kā dāvinājums, un kuras – nopirkas vai atdotas skolai. Tās atradušās plauktos vai skolas īpašumā jau pirms skolotājas sākušas darbu skolā. Skolotāju rīcībā ir grāmatu skapis vai plaukti ar dažādiem materiāliem – LVA sūtītiem, PBLA sarūpētiem, pašu skolotāju vai vecāku Latvijā iegādātiem. Izteikti redzams, ka nav tāda viena materiāla, ko skolotājas izmantotu, pārsvarā nodarbība tiek veidota, kombinējot dažādu materiālu piedāvājumu.

3. tabula. Galvenie diasporas latviešu valodas skolotāju izmantotie mācību resursi

Interneta resursi	Grāmatas	Citi resursi
<i>maciunmacies.lv</i> pieejamie mācību materiāli (piem., L. Gēmutes „Dēku” grāmatu sērija (2018), sk. https://maciunmacies.valoda.lv/lidz-6 u. c. materiāli). <i>soma.lv</i> <i>skola2030.lv</i> <i>uzdevumi.lv</i> <i>klki.lv</i> <i>dzene.lv</i> <i>tavklase.lv</i> <i>pasakas.net</i> VISC materiāli un uzdevumi par konkrētiem tematiem. Citas tīmekļvietnes, kur ir iespēja iegādāties e-mācību materiālus.	Dažādas elektroniski pieejamās grāmatas. LVA izstrādātās mācību grāmatas mazākumtautību skolām un diasporas mērķgrupai: darba lapas „Labdien!” (https://maciunmacies.valoda.lv/maciunmacies-valoda-un-imigrantiem#tab1), mācību materiālu komplekts „Laipa” (https://maciunmacies.valoda.lv/16-un-vairak) u. c. Izdevniecības „Zvaigzne ABC” mācību grāmatu komplekti: „Zīle”, „Valodas labirinti”, „Nāc mums līdzi!” u. c. Latvijas skolām paredzētās dabaszinību mācību grāmatas. PBLA veidotās darba burtnīcas: „Vieglā un saprotamā latviešu valodas gramatika” (2010, sk. https://alauasa.org/wp-content/uploads/2020/05/Vieglā-un-saprotamā_UnaAuzina.pdf), „Roku rokā Latvijā” (2011, sk. https://alauasa.org/musu-darbiba/izglitiba/skolotajiem/macibu-materiali-roku-roka-latvija/). ALA tīmekļvietnē ievietotie materiāli. Citas: enciklopēdijas par Latviju, attēlu kartītes, mācību grāmata „Pieci vilki vilku vilka” (A. Grīnberga, 1997), „Es un mana Latvija” (A. Dubova, I. Miruškina, 2001–2003), „Raibā pasaule” (autoru kol., 2011), „Saklausām skaņas vārdā” (I. Tropa, 2018), „Krāsainās pasakas” (I. Ziedonis), „Gribulītis” (Dz. Rinkule-Zemzare), I. Zanderes dzejoļu krājumi u. c.	Žurnāls „Pikolo” bērniem (sk. https://www.pikolozurnals.lv/) ” <i>Ļoti labi, jo pietiekami vienkārši, ar praktisko darbošanos, taču tajā pašā laikā paplašina vārdu krājumu vairāk par tradicionālajiem zaķiņiem un kaķiņiem.</i> (Skolotāja, ASV) Dažādi videomateriāli: latviski tulkotās kino vai televīzijas filmas bērniem, latviešu animācijas filmas (gan senākas, gan pēdējos gados izstrādātās).

Mācību materiālus skolotājas gatavo arī pašas. Kā liecina atbildes, liela daļa materiālu nodarbībās ir vai nu pedagogu gatavoti, vai arī veidoti no dažādiem pieejamiem resursiem. Parasti skolotājas nodarbībām

- piemeklē viegli lasāmus tekstus par konkrētām tēmām vai
- vienkāršo jau esošus tekstus,
- gatavo uzdevumus, atjautības spēles par dažādām tēmām,
- piemēro mītnes zemes mācību materiālus.

”

Es saviem skolēniem visus gramatikas jautājumus un likumus mācu, veidojot uzdevumus par viņiem pašiem. Man nav klasisko uzdevumu no mācību grāmatām. Es varu izgriezt un aizsūtīt gabaliņu ar likumu par to, kā mainās galotne, bet uzdevumu, kur būs jālieto šis gramatikas likums, es rakstu par bērniem pašiem. Eiropā es pielikšu jau sinonīmus teikumos, varbūt antonīmus un vēl darbības vārdus ar priedēkļiem, bet Amerikas un Austrālijas grupas bērniem es noteikti veidošu pilnīgi citādāku gramatikas uzdevumu. Tas ir svarīgi. Es teicu arī saviem kolēģiem, ka es visus uzdevumus un pat tekstus pārveidoju no mācību grāmatām katrai grupai ļoti individuāli un diferencēti, un katrā uzdevumā noteikti būs teikums par pašiem bērniem un arī par mani, kas viņiem ļoti patīk. Tad viņiem saglabājas tā interese, mirdzums acīs un tas zinātkārais deguntiņš, kas nevar sagaidīt, kad varēs kaut ko uzrakstīt. Tas sanāk it kā rotaļīgi spēlējoties, bet es to gramatiku iemācu – viņš prot par draugu pareizi pateikt.

(Skolotāja, Classflow, Latvija)

Mācību materiālu un citu resursu vērtējums. Pētījumā tika jautāts, cik lielā mērā diasporas latviešu skolu skolotājus apmierina no Latvijas saņemtais un/vai pieejamais mācību materiālu piedāvājums. Kopumā skolotājas ir vidēji apmierinātas ar grāmatām – skaitliski to ir pietiekami, taču liela daļa grāmatu neatbilst diasporas skolas vajadzībām un skolotājām nākas pielāgot mācību vielu klases bērniem. Savukārt tās grāmatas, kas atbilst vajadzībām, būtu vajadzīgas vairākos eksemplāros.

”

100 %! Ir daudz par daudz. Tas ir kā sievietēm – daudz kleitu, bet nav, ko vilkt. [Smejas.] Tā ir ar mācību materiāliem un līdzekļiem Latvijā – ir viss!

(Skolotāja, ClassFlow, Latvija)

Skolotājas, kurām materiāli nešķiet atbilstoši, konkrētizē, ka pašlaik pieejamie mācību materiāli ir pārāk sarežģīti atbilstošo diasporas vecuma grupu vajadzībām un prasmēm. Rezultātā, piemēram, 4. klasē jāizmanto 1. klases mācību grāmata, un tas rada apjukumu un raisa bērnos nepilnvērtības sajūtu. Turklāt, ja klasē ir arī gados vecāki bērni, kas tikai nesen sākuši mācīties latviešu valodu, viņiem neinteresē mazu bērnu grāmatu teksti. Resp., skolotājas

norāda uz būtisku uzdevumu – veidot tieši diasporas vajadzībām atbilstošus mācību līdzekļus latviešu valodas apguvei, nevis pielāgot jau esošos, citām mērķauditorijām izstrādātos materiālus.

” *Piemēram, darba lapas pirmsskolas bērniem (5–6 gadiem). Tās fiziski var izpildīt astoņgadnieki un uz augšu. Man ir radusies tāda sajūta, ka tie, kas tās darba lapas sastāda, ka viņi domā, ka valodas līmenis šeit ir augstāks, nekā tas patiesībā ir. Pusaudžiem izmantot piecgadnieku lapas nav interesanti, jo tur ir bērnu attēli.*

(Skolotāja, Lielbritānija)

” *Materiāls, kas izstrādāts Latvijā, nekad nebūs izprintējams un iedodams, tas vienmēr būs jākorģē pēc dažādām vajadzībām, jo, piemēram, vienā grupā bērnu valodas līmenis ir ļoti atšķirīgs, taču bērniem ar īpašām vajadzībām materiālu nav vispār. Ieteikums – atbraukt ciemos uz latviešu skoliņām diasporā un pavērot reālas nodarbības, bērnu līmeni, dažādību. Mazliet bērnu materiālos valda butaforija.*

(Skolotāja, Vācija)

Skolotājas norāda arī uz citiem pieejamo mācību materiālu trūkumiem:

- aplūkotās tēmas nereti nav saistošas – Latvijas daba un gadalaiki stipri atšķiras no tiem, kādi var būt mītnes zemē, tāpēc bērniem ir grūti saprast materiālā teikto (piemēram, bērniem Spānijā ir grūti saprast Latvijā tik pašsaprotamus vārdus: smilga, bērzs, dundurs; arī tautasdziesmu tekstus viņi nesaprot, jo nekad nav izbaudījuši dzīvi Latvijas laukos);
- animācijas filmas, kino un televīzijas filmas, kuras vecāki var mājās bērniem piedāvāt izklaidei, ir viena no iespējām, kā iepazīt latviešu valodas vidi. Tās varētu tikt ievietotas arī video koplietošanas vietnē *YouTube*. Galvenais, lai šīs filmas ir pieejamas ārpus Latvijas;
- mītnes zemē bieži nav pieņemts uzdot mājasdarbus, bet Latvijas mācību grāmatas paredz mācības mājās;
- tiekoties vienu vai divas reizes mēnesī, nav iespējams aplūkot visu mācību saturu, kas ietverts programmā vai vadlīnijās;
- trūkst grāmatu, kuras ir paredzētas latviešu valodas kā svešvalodas apguvei;

”

Man tā liekas, ka mēs esam atraduši labāko, ko mēs varam pielietot un kas der skolotājām, bet tie materiāli ir gatavoti tiem, kas dzīvo latviskā vidē. Vispār mācību materiāli un visa sistēma ir jāpārliciek uz to, ka mēs latviešu valodu mācāmies kā svešvalodu, jo tā mūsu bērniem ir svešvaloda. Pirmā valoda mūsu bērniem, kad viņi aiziet uz skolu, ir angļu valoda, jo mēs dzīvojam angļu vidē.

(Skolotāja, Īrija)

- latviešu valodas mācību grāmatās uzdevumu noteikumi un skaidrojumi pašlaik ir tikai latviešu valodā. Tos vajadzētu piedāvāt arī, piemēram, angļu vai krievu valodā, vai kādā citā no biežāk lietotajām svešvalodām diasporā. Tas palīdzētu arī vecākiem, kuri vēlas ar bērniem strādāt mājās.

Runājot par LVA izdotajiem mācību materiāliem, skolotājas novērtē bagāto piedāvājumu un atzīst materiālu noderīgumu. No otras puses, pēc skolotāju domām, ir jūtams, ka tie nav pielāgoti diasporai un nav izmantojami pilnībā. Spriežot pēc satura, nereti tie ir domāti mazākumtautību skolēniem, kas dzīvo Latvijā, un tāpēc diasporas bērniem piedāvātās tēmas un temati var būt neaktuāli un neinteresanti. Mācību līdzekļos iestrādātais valodas prasmes līmenis ir ļoti augsts, un bērni nevar sekot līdzi. Ir arī grūti, ja uzdevumi piedāvāti tikai latviešu valodā, bet prasīto ne bērni, ne atsevišķās situācijās viņu vecāki nesaprot.

Kā liecina intervijas, LVA tīmekļvietni *maciunmacies.lv* zina visas skolotājas, un viņas daudz izmanto tajā pieejamos materiālus. Daudzas skolotājas īpaši pozitīvi vērtē interaktīvās spēles, kas pieejamas norādītajā vietnē, bet šādu spēļu vajadzētu vairāk. Skolotājas norādījušas, ka pieejamo materiālu daudzums un dažādība ir liela.

Vienlaikus skolotājas runā par grūtībām, kas rodas, ja izvēlas strādāt ar šiem materiāliem:

- navigācija lapā ir sarežģīta, ir ļoti grūti atrast nepieciešamo. Piemēram, kāda skolotāja mēģinājusi atrast konkrētu grāmatu, kas ir ievietota *maciunmacies.lv*, bet viņai tā arī nav izdevies to atrast (tā esot liela veiksmē, ja izdodas atrast meklēto: *uz labu laimi, ja kaut ko atrodi*);
- uzdevumos ir pārāk daudz gramatikas;
- skolā netiek izmantoti datori.

Rodas iespaids, ka skolotājas nepārzina šo tīmekļvietni pietiekami labi, un neprot tajā orientēties. Šīs grūtības blakus tehniskajām nepilnībām var novest pie intereses zuduma par tīmekļvietni. Skolotāji nevēlas izmantot *maciunmacies.lv*, jo nesaprot, kā tas jādarā. Visticamāk, būtu nepieciešams pilnveidot tīmekļvietnes dizainu un izkārtojumu, kā arī piedāvāt ērti lietojamu meklētāja funkciju, lai skolotājs var ātri atrast vajadzīgo.

” Pieņemsim, tā pati „Māci un mācies”. Diasporas skolotājiem ļoti bieži pietrūkst laika vienkārši sekot visam līdzī. Tur noteikti ir ļoti labi materiāli, bet vienkārši laika trūkuma dēļ [inevar]. Tu atnāc no darba, bet tev vēl ir jāpiesēžas un jāatrod. Būtībā tu nepagūsti iepazīties. Ja šādi mācību līdzekļi ir izstrādāti, tad būtu jāveido īsas tālmācības konferences. Kaut vai pusstundu vai stundu. Tas pietrūkst, jo bieži vien ļoti labs materiāls vienkārši paliek kaut kur kaut kādā lapā, kas netiek nemaz lietota [..], pāris lietas tehniski nestrādā. No Skype vai Zoom nevar pāriet uz maciunmacies.lv. Kā izmantot, piemēram, lai bērni varētu paši interaktīvi darboties, man sanāk tikai tā, ka es pati varu. Man pašai ir tā, ja man kaut kas nesanāk, tad zūd interese. Vajag kaut kādu pamācību.

(Skolotāja, Zviedrija)

Cita skolotāja piebilst, ka pedagogi jāiepazīstina ar materiāliem praktiskas darbības veidā un vēlams – klātienē, kas ļauj ātrāk un ērtāk noskaidrot nepieciešamo.

” Baigi forši, man tas baigi patīk, bet tur atkal ir tehniskā puse, jo visām skolotājām jābūt apmācītām, kā to lietot. Mums tas viss ir jādarā pašmācības ceļā. Mums nav laika to darīt. Piemēram, Latvijā skolotāji, ja ievieš kaut ko jaunu, visi iziet apmācību un visiem nodrošina seminārus. Mums piedāvā maciunmacies.lv lapu, ko mēs varam iemācīties paši. [Smejas.] Neatnāk neviens apmācīt, kā to var ieslēgt, kā to materiālu var lietot, kā to var izmantot. Tas netiek darīts. Mums iemet grāmatu un – mācies pats! Es jūtu tādu attieksmi. Man ar to nepietiek. Man gribas, lai atnāk, nosēžas man blakus. Lai viņi atnāk, pieslēdz pie tās digitālās tāfeles un parāda, kā tas „Māci un mācies” strādā ar to digitālo tāfeli, jo mums klasē nav katram bērnam dators. [..] Video arī ir labi, bet es domāju, ka foršāk būtu klātienē, jo video atkal ir tāds – atsūta video, sēdi un mācies! Latvijā visi ir pedagogi, kas zina, kā ieslēgt un izslēgt datoru, kas zina to vidi. Mums brīvprātīgais darbinieks strādā puķu fabrikā kā normāls un civilizēts cilvēks, un viņš nezina, kā darboties ar tehniku, bet viņš labprāt strādātu par latviešu valodas skolotāju, jo viņam ir mīlestība pret bērniem un enerģija. Tā

ir reālā situācija, un es viņam tagad saku, lai viņš paņem datoru, pieslēdz pie digitālās tāfeles, saslēdz ar skolas internetu un lai māca no maciunmacies.lv. [...] [V]iņi nezina, kā saslēgt ar digitālo tāfeli.

(Skolotāja, Īrija)

Jautātas, vai izmanto kādu citu tālmācības platformu, skolotājas, kas māca bērniem dzimto valodu valsts apmaksātā programmā, norāda, ka izmanto *Google Classroom*. Dažas skolotājas izmantojušas *Zoom* vai *Skype*, lai tiktos ar saviem skolēniem neklātienē.

Gandrīz visas skolotājas ir dzirdējušas par Diasporas izglītības vadlīnijām [2019]. Vērtējot to realizācijas iespējas, skolotājas atzīst, ka šīs vadlīnijas nav izpildāmas – nodarbības notiek tikai vienu vai divas reizes mēnesī, kas ir nepietiekami, lai sasniegtu paredzēto.

”

Ir aprakstīts, kas diasporas bērnam būtu jāzina un jāprot. Bet tie bērni, kas nerunā latviešu valodā, no tiem ir par daudz prasīts. Uz papīra viss izskatās forši, bet praksē tā īsti nav, un tad rodas tāda spiediena sajūta.

(Skolotāja, Lielbritānija)

2.7.

Sadarbības loma diasporas skolu ikdienā

Sadarbība ar citām diasporas skolām. Vērojama tendence – jo vairāk skolu ir netālā reģionā un/vai valstī, jo biežāk tās sadarbojas. Amerikas latviešu skolas biežāk kontaktējušās tieši Covid-19 izplatības laikā: skolu pārstāvji sazinājušies telefoniski informācijas apmaiņas nolūkos, kā arī rīkojuši virtuālās sadraudzības dienas.

Sadarbība ar diasporas latviešu kolektīviem vai biedrībām. Nereti tie paši cilvēki darbojas gan skolā, gan iesaistās vietējās latviešu biedrības dzīvē un/vai pašdarbības kolektīvos. Tomēr tā nav vērtējama kā skolas sadarbība ar šiem kolektīviem. Izņēmums ir Latviešu apvienotais bērnu un jauniešu koris Īrijā, kurā iesaistījušies bērni no dažādām latviešu skolām. Nereti tiek rīkoti kopīgi pasākumi ar vietējām organizācijām.

Sadarbība ar institūcijām un organizācijām Latvijā (ĀM, SIF). Vairākas skolotājas norāda, ka ir īstenojušas projektus ar šo institūciju atbalstu. Tomēr interese par šāda veida sadarbību nav liela, jo skolām projektu iesniegšanas un ieviešanas process šķiet pārāk sarežģīts.

” Sākumā, kad es iesaistījos, es gribēju kaut ko veidot, bet tas viss vienmēr ir sarežģīti. Kaut kas vienmēr tur pietrūkst.

(Skolotāja, Austrālija)

Skolas, kuras atrodas Latvijas vēstniecību telpās vai kuras Latvijas vēstniecības atbalsta citādi, norāda uz ĀM sniegtu atbalstu.

Lielākā daļa skolu ir informētas par to, ka Latvijā notiek mācību un valodas apguves nometnes diasporas bērniem un jauniešiem, bet sadarbību nometņu rīkošanā pieminējusi tikai viena skolotāja (skola bijusi partnerorganizācija SIF projektu programmas finansētai nometnei). Daudzas skolotājas norāda, ka bērni apmeklē gan ar SIF atbalstu rīkotās diasporas bērnu nometnes, gan LVA rīkotās, gan pasaules latviešu ģimeņu kustības „3x3” ierosinātās nometnes, gan dažādas citas vasaras nometnes Latvijā, kas tiek piedāvātas jebkuram interesentam. Dažas no Latvijā piedāvātajām nometnēm, piemēram, „3x3”, ģimenēm šķiet pārāk dārgas.

Sadarbība ar Latviešu valodas aģentūru. LVA darbu skolotājas vērtē ļoti pozitīvi, skolas jūt LVA atbalstu, diasporas skolu vēlmes un vajadzības tiek uzklauskātas, un skolas ir pateicīgas par sadarbību.

” Visaugstākajā pakāpē pozitīvi. Nevaru atrast nekādus aspektus, kur būtu kritiskas piezīmes. Rūpes gan par skolu, gan skolotājiem, gan par darbu kopumā.

(Skolotāja, Krievija)

Tomēr vairāku skolu pārstāvji izsaka nožēlu, ka skolas darbības sākumposmā ilgu laiku nav izdevies izveidot komunikāciju ar LVA – skolas vairākkārt nav saņēmušas e-pasta atbildes vēstules, nav bijis iespējams atrast nepieciešamo informāciju, bijusi sajūta, ka paveiktais nevienam nav vajadzīgs un ka Latvijai nav ticības, vai skola izdzīvos.

”

Protams, ka LVA ļoti labi darbojas, bet es nezinu, kāpēc diskriminē vienu skolu tikai tāpēc, ka tā ir citādāka. Tas ir sāpīgi, jo es katru reizi domāju, ko es tādu esmu izdarījusi, ja mans darbs netiek ne atbalstīts, ne novērtēts, bet tieši otrādi – atrod iemeslu, kāpēc man pateikt „nē”, ka es neesmu vajadzīga. Godīgi sakot, tas sagrauj visu gribēšanu kaut ko darīt. Es esmu pārgurusi un nogurusi. Kāpēc es to daru?

(Tālmācības skolotāja, Zviedrija)

Sadarbība ar vietējo pašvaldību. Ar vietējo pašvaldību lielākajai daļai skolu sadarbības nav. Tajās valstīs, kur ir atbalsts mazākumtautību valodu saglabāšanai (piemēram, Igaunijā un Zviedrijā), tiek sniegts finansiāls atbalsts skolai un/vai skolotājām (telpu īrei, ceļa izdevumu atmaksai, atalgojumam), citur – informatīvs atbalsts.

Veiksmīgas sadarbības atslēga ir informācijas pieejamība. Skolas vēlas saņemt lielāku informatīvu atbalstu īpaši skolas izveides sākumposmā, kad nezināmā ir vairāk par zināmo.

”

Tā informācija, kas pieejama internetā, ir nedaudz divdomīga. Rakstīts, ka sniedz atbalstu jaunajām skoliņām, tad es ļoti ilgi domāju – kas tad ir tas atbalsts? Tās darba lapas? [...] Starta procesā man radās sajūta, ka es visiem uz mācos. Vajadzētu tādu informācijas apkopojumu jaunajām skolām. Tas būtu ļoti vērtīgi.

(Skolotāja, Lielbritānija)

2.8.

Diasporas skolām nepieciešamais atbalsts

Metodiskais atbalsts. Intervijā skolotājām tika jautāts, kas būtu vajadzīgs, lai varētu efektīvi mācīt latviešu valodu un kultūru diasporas bērniem. Kā pirmais un svarīgākais tiek minēts metodiskais atbalsts.

- Īpaši nozīmīgs tas ir jaunizveidotajām skolām, jo iesākums ir visgrūtākais.

Piemēram, skolotāja, kura pirms gada ir izveidojusi skolu, atzīst, ka sākumā ir liela nedrošība par to, kā visu nokārtot, nav nepieciešamo organizatorisko un cita veida zināšanu un prasmju, nav, pie kā vērsties pēc padoma, trūkst resursu.

- Nepieciešama kāda zinoša kontaktpersona vai konkrēta iestāde, organizācija, kur vērsties pēc palīdzības, vēlams izstrādāt palīdzības sistēmu, lai, nonākot grūtībās, varētu saņemt atbalstu.

”

Neizjūtu kaut kādu sistēmu, kādu personu, „augšu”, kur skola ar savām problēmām var aiziet un izrunāties, ko mums šajā situācijā darīt. Jo nav nekādas regulācijas no augšas, ieteikumi vai kas tāds. Skola ir atsevišķa brīvprātīgo grupiņa, kas uzņemas visu paši un cīnās uz pašu iniciatīvu.

(Skolotāja, Īrija)

- Nepieciešami tādi metodiskie materiāli, kuros aplūkoti valodas apguves jautājumi tieši diasporā.

Konkrētajai mērķgrupai paredzētie materiāli ir veidojami sadarbībā ar diasporas skolotājiem, kas ļautu apzināt viņu vajadzības un izzināt mācību apstākļus, situācijas. Kā norāda intervētās skolotājas, pieejamie latviešu valodas apguves metodiskie materiāli darbam valodas apguvei diasporā nav piemēroti.

- Nepieciešami diasporas skolotāju pieredzes apmaiņas pasākumi.
- Organizējami mācību metodiskie un cita veida pedagogu profesionālās pilnveides semināri, kursi, savstarpēja domu apmaiņa sociālās saziņas tīklu vidē.

Būtu aplūkojami ne tikai didaktikas un pedagoģijas jautājumi, bet arī dokumentu sagatavošana projektu pieteikumu iesniegšanai un daudzas citas aktualitātes.

- Būtu vēlams izstrādāt skolotāja rokasgrāmatu latviešu valodas mācīšanai, papildināt un precizēt Diasporas izglītības vadlīnijas [1. pielikums. *Latviešu valoda*. VISC, 2019], detalizētāk raksturojot, kā skolēniem attīstīt valodas prasmes.

Skolotājas rosina organizēt videokonferences skolotājiem, skaidrojot vadlīniju saturu.

” Piemēram, tās diasporas izglītības satura vadlīnijas, manuprāt, ir ļoti labas, bet es domāju, ka tās noteikti ir jāpapildina ar konkrētiem mācību piemēriem un materiāliem. Pieņemsim, ja ir „lasa un saprot vārdus, kas apzīmē ar kultūras jomu saistītās profesijas”, tad attiecīgi vajadzētu izveidot tādu materiālu, kādi ir Latvijā, – skolotāja rokasgrāmatu, kur katrai apgūstamajai prasmei klāt ir reāli uzdevumi vai tekstiņi. Ja es zinu, ka es rīt iešu uz skolu un man tur būs trīs valodu līmeņi, un es gribu runāt par to un to, lai tad man ir izveidots pa līmeņiem par vienu un to pašu tēmu. Ir viena tēma, bet uzreiz sadalīta pa līmeņiem, lai es varu iet jau klasē un uzreiz dot tāda līmeņa tēmu Anniņai, tādu – Jurim un tādu – Zanei. Tādi reāli materiāli, jo tās vadlīnijas ir labas, bet skolotājām, kurām nav izglītība valodniecībā, ir diezgan grūti saprast.

(Skolotāja, Austrālija)

- Skolotājiem palīdzētu izglītojoši tīmekļsemināri, videomācības par to, kā izmantot skolā dažādus mācību materiālus, nepieciešamas arī regulāras meistarklases.

Mācību materiāli. Tiek norādīts, ka nepieciešama viena vietne (vai kāds cits risinājums), kur tiktu apkopoti mācību materiāli.

” Pietrūkst kvalitatīvu, pieejamu materiālu visā pasaulē. Būtu forši, ja būtu vietne, kur pierēģistrēties, un būtu visi materiāli un arī filmas pieejamas. Tas viss ir kaut kā fragmentēti, protams. Es domāju, ka cilvēki būtu gatavi arī par to maksāt. Gan audio, gan video materiāli. Angļu valodai ir visādas dziesmiņas.

(Skolotāja, Austrālija)

Skolotāja darba novērtēšana. Svarīgi būtu novērtēt skolotāju ieguldīto darbu – vispirms jau finansiāli.

Skolas pastāv jau daudzus gadus, un skolotājas ir emocionāli un fiziski nogurušas: darba apjoms ir liels, pedagogu trūkst. Bez īpaša atbalsta un novērtējuma skolotāja pienākumus pildīt ilgstoši tikai uz brīvprātības principiem ir ļoti grūti, pat neiespējami.

” ..sajūta, ka nevienam tas nav vajadzīgs, ko mēs te darām. Tu ej tajā skolā iekšā, un tu esi tikai entuziasts. Nav tādas novērtēšanas, kaut vai uzsist pa plecu: „Klau, tu esi malacis!” Un dalīt tos cilvēkus starp tiem, kam ir pedagoģiska izglītība un kam nav... Visi strādā vienādi. Mēs neizjūtam to novērtējumu. [...] Kaut vai kāds pateicības raksts skolotājām, kas darbojas skolās. Kaut vai maziņš kaut kas. Pieminēt. [...] Tas ir darbs. Tas ir ieguldīts darbs, liels darbs patiesībā. [...] Skolotājas dara visu, lai tā skola būtu. [...] Es nesaku, ka man vajag naudas balvas lielas vai ko. Bet izsīkst tā vēlme. Tu cīnies, vāries savā sulā un ej uz priekšu. Gads paiet, un skolotājas sanākam kopā un pasakām – bija foršs gads, tikām galā.

(Skolotāja, Īrija)

Skolēniem nepieciešamais. Runājot par skolēnu prasmēm un spējām, mācību vajadzībām, skolotājas uzskaitījušas:

- viegli lasāmas grāmatas gados vecākiem bērniem,
- viegli lasāmas grāmatu sērijas ar pēc uzbūves vienkāršiem teikumiem 5–7 gadus veciem bērniem,
- izglītojoši videomateriāli, filmiņas, dziesmiņas,
- interaktīvas spēles, interaktīvi mācību materiāli,
- latviešu rotaļu videoieraksti,
- brīvpieejas iespējas visam, ko bez grūtībām var izmantot skolēni un pieaugušie Latvijā, piemēram, televīzijas pārraides (ārvalstīs nav brīvi pieejams skaties.lv, replay.lv, lsm.lv, filmas.lv u. c.),
- Youtube kanāls ar latviešu filmiņām, dziesmiņām u. c.,

” YouTube ir visdemokrātiskākā platforma, kas pieejama visur pasaulē.

(Skolotāja, Gruzija)

- konkrētai diasporas valstij (vai klimatiskajiem un ģeogrāfiskajiem apstākļiem) pielāgoti materiāli,
- iespēja mītnes zemē satikt iedvesmojošus cilvēkus no Latvijas,
- attīstīt, paplašināt tālmācības skolu,
- skolēnu mācību un atpūtas nometnes, vairāk šādu nometņu arī mītnes zemē,
- mācību apmaiņas programmas.

Vecāku izglītošana. Vēl viens būtisks faktors, kas ietekmē bērna valodas apguves procesu, ir vecāku iesaiste. Joprojām ir daudz vecāku, kas ar bērniem nerunā latviski, un tas ir saistīts arī ar bērna valodas prasmes attīstību. Nepieciešami izglītojoši kursi vai ģimeņu radošās darbnīcas,

” kur vecākiem mācītu, kā [mājās] darboties ar bilingvālu bērnu, kā ar bērnu pareizi darboties, lai viņam tā latviešu valoda tiešām būtu.

(Skolotāja, Īrija)

Valsts valodas prasmes pārbaude. Valsts valodas prasmes līmeņa pārbaude, pēc skolotāju teiktā, skolu jauniešiem nav aktuāla – izņemot to valstu skolēnus, kur šāda pārbaudījuma vērtējumu atzīst mītnes zemes skolas (kā papildu svešvalodas eksāmena rezultātu). Valsts valodas prasmes pārbaudi vajadzētu piedāvāt kārtot attālināti.

” Noteikti attālināti. Priekš kam citādāk? Tā ir līdzekļu izmešana. Svarīgākais ir izstrādāt. Tā, kā jaunatne tagad pilda eksāmenus vidusskolā. Kāpēc nevar tālmācībā? Protams! Viss ir iespējams.

(Skolotāja, Krievija)

Amerikas latviešu skolas pārstāve piebilst, ka šādā pārbaudījumā vērtētājam jābūt pedagogam, kas izprot bērnus un jauniešus, spēj precīzāk novērtēt viņu prasmes. Dažas skolotājas gan atzīst, ka eksaminētāju ierašanās klātienē rada pozitīvu sajūtu, tas ir kā labvēlīgas, pretimnākošas rīcības apliecinājums no Latvijas puses.

Skolotāju skatījums par skolēnu sagatavošanu mācībām Latvijā. Pētījumā tika jautāts par situācijām, ja kāda ģimene plāno pārvākties uz Latviju, vai skolas varētu sagatavot bērnu mācībām Latvijas izglītības sistēmā. Lielākoties

skolotājas uzskata, ka nebūtu spējīgas to paveikt, jo nepārzina Latvijas izglītības sistēmu un nezina skolas, kurā skolēns mācīsies, prasības. Turklāt tas ir liels darbs papildus. Pāris skolotājas norāda, ka darītu, ko varētu, ja kāda ģimene to lūgtu, bet apzinās, ka tas ir nopietns individuāls darbs ar bērnu. Risinājums varētu būt ģimenes sadarbība ar to skolu Latvijā, kurā skolēns mācīsies. Viena no skolotājām raksturojusi savu pieredzi citā valstī.

”

Es nejutos kvalificēta, lai sagatavotu Latvijas izglītības sistēmai. [Smejas.] Tā būtu papildu apmācība diasporas skolotājiem. Vecākiem droši vien arī tas būtu sarežģīti. Man liekas, ka ideālais variants tiem bērniem, kuri pārceļas atpakaļ uz Latviju, būtu speciāla palīdzība skolā, jo toreiz, kad es Zviedrijā strādāju, tur viena latviešu meitene nesen bija pārcēlusies uz Zviedriju, un viņa sāka iet skolā, un es viņai palīdzēju. To arī Zviedrijas pašvaldība apmaksāja. Es gāju vienreiz vai divreiz nedēļā un kopā ar viņu piedalījos stundās. Es viņai patulkoju un paskaidroju latviski visu to, ko skolotājs skaidro. Vienkārši palīdzēju viņai iejusties tajā zviedru skolā. Viņiem bija tāds serviss. Vienkārši ir kaut kāds speciāls pedagogs skolā pieejams, kas tam bērnam papildus palīdz ar to, kas viņam sagādā grūtības, vai arī skola pati papildus piedāvā latviešu valodas stundas. Attālinātā sagatavošanā vienkārši tos mācību priekšmetus, ko Latvijā māca, droši vien nevar sniegt.

(Skolotāja, Gruzija)

03

**LATVIEŠU
VALODAS
PRASME UN
LIETOJUMS
DIASPORĀ:
VECĀKU
APTAUJAS
REZULTĀTI UN
PADZIĻINĀTO
INTERVIJU
ANALĪZE**

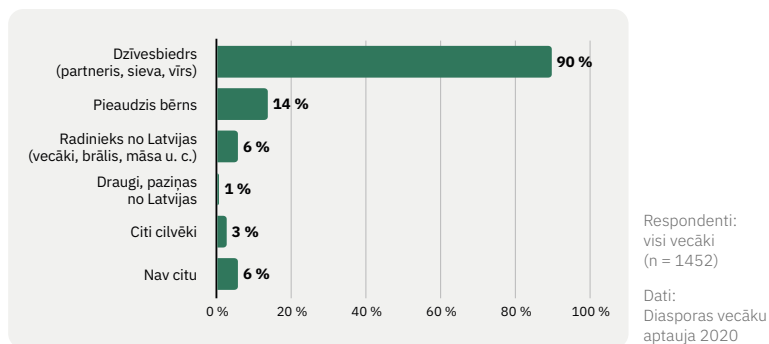
3.1.

Valodas lietojums ģimenē

Respondentu ģimeņu sastāvs. Iespējams, pētāmās problēmas specifikas dēļ un ņemot vērā respondentu atlasas kritērijus, proti, ģimenes, kurās ir vismaz viens nepilngadīgs bērns, absolūtais vairākums aptaujāto ir sievietes (87 %), kas tradicionāli ir iesaistītas bērna audzināšanā, pieskatīšanā un aprūpē. Lielākoties (90 %) diasporas bērni dzīvo ģimenēs, resp., kā norādījuši respondenti, viņi dzīvo kopā ar savu dzīvesbiedru (1. att.). 14 % ģimeņu nepilngadīgajiem bērniem ir arī vecāki brāļi vai māsas. Retāk (6 %) kopā ar ģimeni dzīvo vēl kāds radnieks vai draugs no Latvijas (1 %), vai citi cilvēki (3 %). Apkopojot datus pēc nepilngadīgo bērnu skaita (2. att.), emigrantu kopienā dominē ģimenes ar diviem bērniem (46 %), nedaudz mazāk ir ģimeņu ar vienu nepilngadīgu bērnu (39 %), savukārt diezgan augsts (salīdzinot ar vidējiem statistikas rādītājiem Latvijā) ir to ģimeņu īpatsvars (16 %), kurās tiek audzināti trīs un vairāk bērnu.

Kā liecina migrācijas pētījumi [Mieriņa 2016], t. sk. šajā pētījumā veikto kvalitatīvo interviju rezultāti, dzimtās valodas saglabāšanā liela nozīme ir ģimenē lietotajai sarunvalodai¹, ko lielā mērā nosaka dzīvesbiedra vai partnera tautība. Ja mātei un tēvam ir viena un tā pati dzimtā valoda (šajā gadījumā – latviešu valoda), pastāv daudz lielāka varbūtība, ka arī bērniem tā tiks mācīta vai viņi vismaz sarunāsies latviešu valodā ģimenē.

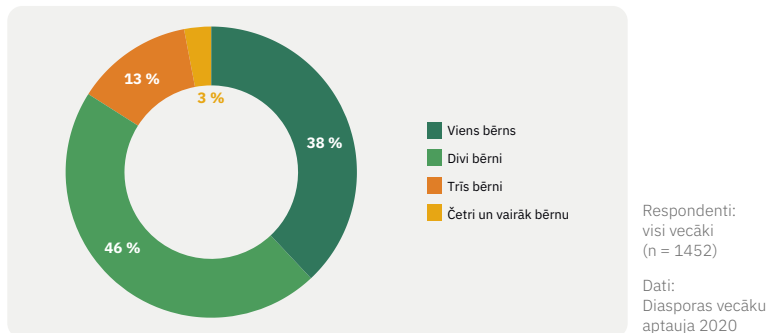
1. attēls. Vienā māsaimniecībā kopā ar respondentu dzīvojošo uzskaitījums (neskaitot nepilngadīgus bērnus).

¹ Šeit un turpmāk ar jēdzienu *sarunvaloda* tiek saprasts valodas lietojums ikdienā mutvārdu saziņai ģimenē.

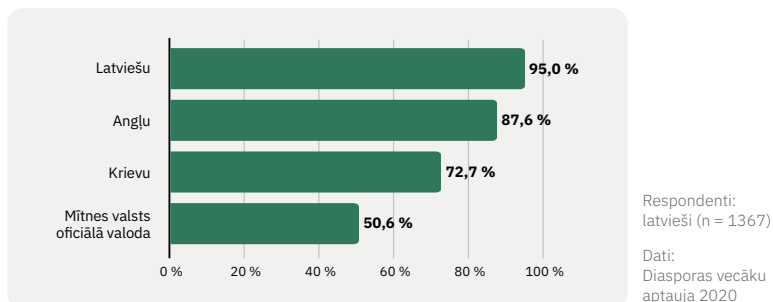
2. attēls. Nepilngadīgo bērnu skaits ģimenēs.

Pētījuma izlasē vienādās daļās pārstāvētas tās ģimenes, kurās respondenta dzīvesbiedrs ir latvietis (48,1 %), un tikpat liela daļa ir to ģimeņu, kurās respondenta dzīvesbiedrs ir ārpus Latvijas dzimis citas tautības pārstāvis (48,6 %). Kā jau tas iepriekš tika norādīts, raksturojot pētījuma metodoloģiju, respondentu vidū ir ļoti maz Latvijas mazākumtautību pārstāvju, arī dzīvesbiedru grupā tie ir tikai 3,1 %.

Valodu prasme. Gandrīz visi latviešu tautības respondenti (95 %) atzinuši, ka brīvi pārvalda latviešu valodu, absolūtais vairākums (88 %) prot angļu valodu, un lielākā daļa (73 %) respondentu šajā grupā prot arī krievu valodu (3. att.). Tieši puse respondentu vismaz sarunvalodas līmenī ir apguvuši mītnes zemes valodu (valstīs, kurās oficiālā valoda nav angļu valoda).

3. attēls. Vecāku valodu prasme (vismaz labā sarunvalodas līmenī, %).

Arī padziļinātājās intervijās, raksturojot to, kādas valodas un kādā līmenī prot ģimenes locekļi (intervijas dalībnieks, viņa dzīvesbiedrs, vecvecāki u. c.), visbiežāk tiek norādīts: vecvecāki zina vienu vai divas valodas (diasporā dzīvojošie vecvecāki prot mītnes zemes un latviešu valodu, Latvijā dzīvojošie – latviešu un krievu valodu); vecāki parasti zina vairāk valodu – mītnes zemes, latviešu, krievu un nereti vēl kādu citu valodu. Mītnes zemes valodas prasme vecākiem bieži vien ir vājāka par latviešu valodas prasmi. Tomēr, ja intervijas dalībnieks ir jau dzimis un audzis ārpus Latvijas, viņa latviešu valodas un mītnes zemes valodas prasme ir vienlīdz labā līmenī vai pat mītnes zemes valodas prasme ir labāka.

Valodu lietojums ģimenē, saziņas valodas izvēle. Aptaujas dati liecina, ka diasporas ģimenēs biežāk lietotā sarunvaloda pilnībā korelē ar respondenta un viņa dzīvesbiedra tautību, resp., saziņas valodas izvēli lielā mērā nosaka ģimenes etnodemogrāfiskais sastāvs.

Nemot vērā šo faktoru, sastopami vairāki valodas lietojuma varianti, ko ilustrē padziļināto interviju piemēri:

- 1) ģimenēs, kur abi vecāki ir latvieši un kuras izbraukušas no Latvijas pēc vai neilgi pirms bērnu piedzimšanas, mājās tiek lietota latviešu valoda – ģimenei esot kopā, vecāki ar bērniem sazinās latviski, bērni atbild vai nu latviešu valodā, vai īpašos gadījumos mītnes zemes valodā. Tomēr visiem kopīgi saprotamā saziņas valoda ir latviešu;
- 2) ģimenēs, kur viens no vecākiem ir latvietis, bet otrs – mītnes zemes iedzīvotājs, parasti ir divas saziņas valodas: tēvs un māte ar bērnu runā savā dzimtajā valodā, bet vecāki savā starpā sazinās mītnes zemes valodā. Ir arī ģimenes, kurās vecāku saziņas valoda ir kāda cita, resp., trešā, valoda;

Kā piemēru var minēt ģimeni, kura dzīvojusi Norvēģijā un Spānijā:

”

[..] Vīrs runā tikai un vienīgi spāniski ar bērniem, un viņi, protams, atbild spāniski, es runāju ar bērniem tikai un vienīgi latviski, viņi man atbild citreiz latviski, citreiz spāniski, ja es uzstāju [..], nu, ja es runāju tieši ar vīru, pie vīra vērsos, es runāju norvēģiski un vīrs man arī atbild norvēģiski. Mēs savā starpā runājam norvēģiski, bet bērni nerunā norvēģiski. Mēs runājam savā starpā norvēģiski, un tad bērni atbild vai nu spāniski, vai nu latviski.

(Anna², Spānija)

² Lai sargātu vecāku un bērnu anonimitāti, šeit un citur personvārdi ir mainīti.

- 3) ģimenēs, kur vecāki ir no dažādām valstīm un neviens no viņiem vēsturiski nav mītnes zemes iedzīvotājs, skan trīs vai četras valodas;

Piemēram, ģimene, ko izveidojuši somi un latvieti, bet kas dzīvo Igaunijā:

”

Mājās mums ir četras valodas. Es runāju ar bērniem latviski no sākuma. Man tas ir dabiski, un es neesmu citādāk runājusi. Tāpat Tomass (vīrs) runā somiski. Apkārt viņiem visur ir igauņu valoda bērnudārzā un skolā, un ar draugiem un kaimiņiem. Viņi tagad arī viens ar otru sarunājas igauņiski. Tā kā mēs ar Tomasu iesākumā runājām angļiski, tad arī viņiem tā angļu valoda kaut kur pasīvi ir.

(Ilze, Igaunija)

- 4) ģimenēs, kurās vecāki ir trimdas latvieši, kopīgās saziņas valodas ir divas – parasti angļu un latviešu. Visiem ērtāk runāt ir angļu valodā, bet tiek ļoti daudz darīts, lai lietotu arī latviešu valodu.

Nereti latviski iesāktā saruna šādas situācijās tiek turpināta angļu valodā. Gadās arī, ka ikdienā tiek izmantota vēl kāda cita mītnes zemes valoda. Ja valodas izvēlei saziņā un valodas lietojumam netiek veltīta vajadzīgā uzmanība, virsroku gūst valoda, kurā ir vieglāk izteikties. Šis valodas lietojuma variants tikpat viegli var kļūt par ikdienu iepriekšminētajos ģimeņu modeļos – gan ģimenēs, kur abi vecāki ir latvieši, kā arī etniski jauktajās ģimenēs. Arī bērni šādos gadījumos izvēlas vieglāko ceļu un saziņai lieto valodu, kuru pārvalda labāk. Tātad ģimenē komunikācijas valodas izvēlei jābūt apzinātai, ja vecāki vēlas nodot, saglabāt savas dzimtās valodas prasmi bērniem.

Protams, vienmēr ir izņēmuma situācijas: viens no vecākiem pielāgojas otram, un abi runā ar bērniem vienā valodā. Piemēram, ja mamma ir krievu tautības un tēvs – latvietis, mājās lietotā valoda lielākoties ir krievu valoda, jo mamma ir tā, kas vairāk laika pavada ar bērniem, un viņi ir pieraduši pie krievu valodas lietojuma. Ir arī gadījumi, kad citas tautības vecāks iemācās latviešu sarunvalodu elementārā līmenī, un mājās pie vakariņu galda sarunas pārsvarā notiek latviešu valodā.

Galvenie faktori, kurus ģimenes norāda kā pamatojumu latviešu valodas izvēlei saziņā mājās:

- latviešu valodas uzturēšana;

Tā kā ar bērnu kopā tiek pavadīta maza daļa dienas, īsajā kopā būšanas laikā ir svarīgi regulāri lietot latviešu valodu. Līdzīga situācija veidojas arī, ja otram vecākam dzimtā valoda nav tā pati, kas mītnes zemes valoda.

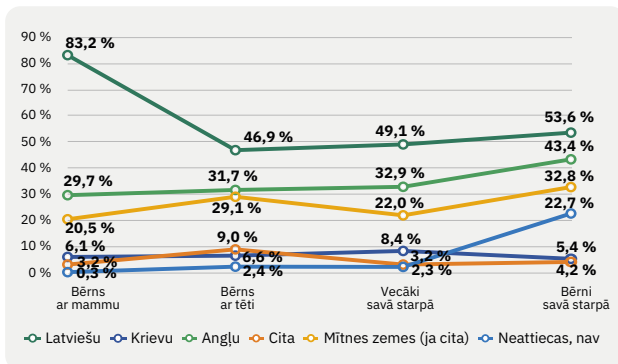
- saziņas ērtums ģimenē;

Ja abi vecāki ir latvieši un ja ģimene ir nesen izbraukusi no Latvijas, papildus iepriekšminētajam pamatojumam tiek norādīts, ka sazināties latviešu valodā ir vienkāršāk, jo latviešu valodu vecāki prot vislabāk.

Kā jau norādīts iepriekš, aptuveni pusē gadījumu abi dzīvesbiedri ir latvieši, pusē gadījumu – dzīvesbiedrs ir ārpus Latvijas dzimis citas tautības pārstāvis, kas atbilst 4. attēlā atspoguļotajiem datiem par sarunvalodu ģimenē.

Latviešu valodā mājās sazinās 49 % vecāku, savukārt bērni savstarpējā komunikācijā latviešu valodu izmanto 54 % gadījumu. Respondentu atbildes norāda, ka bērns ar māti latviešu valodā sarunājas gandrīz divas reizes biežāk nekā ar tēvu. Tam ir divi iemesli. Pirmkārt, ģimenēs, kur vecākiem ir atšķirīga izcelsmes zeme un etniskā piederība, vairākumā gadījumu sieviete ir izceļojusi no Latvijas un precējusies vai dzīvo kopā ar citas tautības partneri. Līdz ar to bērns ar māti runā latviešu valodā, bet ar tēvu – viņa dzimtajā, angļu vai mītnes zemes valodā. Otrkārt, kā liecina dati, galvenā valodas uzturētāja diasporas ģimenēs ir sieviete (māte), tieši ar mammām bērni visbiežāk runā latviski (83 %). Tātad etniski jauktajās ģimenēs, kurās izceļotāja no Latvijas ir sieviete, pastāv lielāka varbūtība, ka bērni apgūs, saglabās un uzturēs latviešu valodu.

4. attēls. Mājās lietotā valoda un savstarpējā saziņā ar ģimenes locekļiem izmantotās valodas (%).

(Procentuālais dalījums rēķināts, ņemot vērā respondentu skaita atbilstību izvirzītajam kritērijam. Kritērija „Neattiecas, nav” rādītājs atspoguļo tos respondentus, kas nedzīvo ar dzīvesbiedru, un bērnus, kas nedzīvo kopā ar mammu vai tēti.)

Respondenti:
latvieši (n = 1367)

Dati:
Diasporas vecāku
aptaujā 2020

Latviešu valodas uzturēšana ģimenē. Papildus pamatjautājumiem par ģimenes migrācijas vēsturi, bērnu vecumu un ģimenes struktūru, pētījumā tika noskaidroti arī atsevišķi ģimenes dzīves organizācijas, sadzīves jautājumi. Tas ģimenes loceklis, kurš lielākoties pieskata bērnus, pavada ar viņiem lielu daļu laika, parasti izvēlas arī saziņas valodu. Interviju dalībnieku sniegtās atbildes liecina – vecāki apzinās, ka būtiski ir bērnam radīt atbilstošu valodas vidi. Šī iemesla dēļ vecāki bieži vien izvēlas bērnus auklēt paši, uztic šo pienākumu radiniekam vai, piemēram, latviešu auklītei, kas palīdz saglabāt latviešu valodas prasmi.

Ir ģimenes, kurās viens no vecākiem apzināti ir pārtraucis darbu, lai veltītu visu savu laiku ģimenei un latviešu valodas uzturēšanai ģimenē. Piemēram, Andra, trimdas latvieti ASV, kas ir precējusies ar amerikāni, pirms bērnu piedzimšanas strādāja savā profesijā par inženieri, bet, kad piedzima dēls, nolēma kļūt par mājsaimnieci, un pamatoja to ar vajadzību saglabāt latvietību:

”

Man latvietība bija tik svarīga, es paliku mājās, jo tas bija vienīgais veids, kā es varu iemācīt saviem bērniem latviski runāt.

(Andra, ASV)

Padziņnāta Diasporas aptaujas 2020 datu analīze rāda – tas, ka dzīvesbiedrs ir citas tautības, nebūt nenozīmē, ka latviešu valodas prasme bērnam būs zemākā līmenī, un tas, ka dzīvesbiedrs ir latvietis, vēl neliecina, ka latviešu valoda tiks apgūta augstākā līmenī. Svarīgi, vai ģimenē tiek runāts latviešu valodā. Arī draugu skaits Latvijā vai no Latvijas emigrējušo draugu skaits mītnes zemē pats par sevi nesekmē latviešu valodas prasmju pilnveidi. Taču zināma pozitīva ietekme vērojama, ja Latvijā saglabāties nekustamais īpašums, uzņēmums, darbs, ir kredītaistības u. tml., tātad – ja ir kāda praktiska saikne ar Latviju, kas visdrīzāk prasa saziņu latviešu valodā. Latviešu valoda vairāk pasliktinājusies tiem, kuri uz Latviju brauc tikai reizi pusgadā vai pat retāk un kuriem līdz ar to nav iespēju uzturēties latviešu valodas vidē. Latviešu valoda vairāk pasliktinājusies arī tiem, kuri strādā, t. i., atrodas pastāvīgā kontaktā ar citu tautību kolēģiem [Koroļeva, Mieriņa, Saulītis 2021, 156].

Pētāmās problēmas kontekstā svarīgi atzīmēt, ka pirmsskolas, bet jo īpaši skolas vecuma bērniem savstarpējā komunikācijā vieglāk un ērtāk ir izmantot valodu, kurā tie runā ar saviem draugiem, kuru apgūst pirmsskolas bērnu izglītības iestādē vai skolā. Atbilstoša vecuma bērni mītnes zemē parasti

apmeklē bērnudārzu (no 2–3 gadu vecuma) vai skolu (no 5–7 gadu vecuma), līdz ar to latviešu valodas prasmes uzturēšana ģimenē kļūst aktuālāka un šis process ir sarežģīts.

Liela daļa diasporas bērnu saziņā izmanto vairākas valodas: latviešu valodā sazinās vairāk nekā puse bērnu (54 %), angļu valodā – 43 %, bet trešdaļa (33 %) sarunājas arī/vai mītnes zemes valodā. Krievu valodas un citu valodu lietojums aptuveni atbilst to respondentu īpatsvaram, kuri šajā izlasē pārstāv Latvijas mazākumtautības.

Galvenais iemesls, kāpēc vecāki ģimenē izvēlas saziņā izmantot mītnes zemes valodu, – satraukums par to, ka bērns šo valodu varētu neapgūt pietiekami labi, ja ikdienā dzird pārāk daudz valodu vienlaikus. Padziļinātajās intervijās daži vecāki norāda: bērnudārzā vai skolā ir aizrādīts, ka bērnam vāja mītnes zemes valodas prasme, un audzinātāja esot ierosinājusi mājās sazināties mītnes zemes valodā. Vecāki attiecīgi pieņēmuši ieteikumu. Bieži vien saziņa mītnes zemes valodā ir bērnu dabiska rīcība: atgriežoties no skolas, stāstot par dienas notikumiem un mācībām skolā, viņiem vieglāk ir izmantot mācībvalodu, kas lielākoties ir arī mītnes zemes valoda. Vecākiem savukārt ir svarīgi ar bērnu uzturēt saskarsmi, izrunāties, līdz ar to gluži dabiski, skolas gaitas sākot, mītnes zemes un/vai skolas mācībvaloda ģimenē sāk dominēt (vismaz saziņā par skolu un mācībām).

Gadījumos, kad ģimene tomēr spējusi latviešu valodu saglabāt kā ikdienas sarunvalodu mājās (vai tiek izmantota kā vienīgā saziņas valoda ar latviski runājošo vecāku), tiek izmantoti dažādi paņēmieni – vai nu tā ir stingra un apzināta nostāja, vai arī latviešu valodas lietojumu atbalstoša attieksme ikdienā, resp., bērniem, kas lielākoties sazinās mītnes zemes valodā, sarunas tēma, izteikumi, vārdi tiek piedāvāti latviski, lai bagātinātu bērnu vārdu krājumu un pilnveidotu latviešu valodas prasmi.

Bērni latviešu valodu ikdienā izmanto (vairāk vai mazāk pasīvi un/vai aktīvi) dažādās komunikācijas situācijās, veicot receptīvās vai produktīvās valodiskās darbības:

- dzird/saprot vecvecākus runājam;

Bieži vecvecāki runā tikai latviski un mazbērnu mītnes zemes valodu pat nesaprot. Bērni līdz ar to ir spiesti sazināties ar vecvecākiem latviešu valodā.

- dzird/saprot vecākus runājam;

Ja vecāki ar bērniem runā latviski, pirmajos dzīves gados viņi arī automātiski atbild latviski. Vēlāk, kad bērna ikdiena pāriet mītnes zemes valodas vidē, viņi domā un runā mītnes zemes valodā. Ja vecāki mudina un lūdz bērnus atbildēt latviski, bērni pierod pie šīs prasības un cenšas atbildēt latviešu valodā. Šis ir sarežģīts posms – bieži vien vecāki aizņemības dēļ neatgādina vai nepiegrīž vērību tam, ka bērns nerunā vai neatbild latviski, un nemanīti valodas lietojums var kļūt pasīvs. Bieži bērni turpina atbildēt mītnes zemes valodā, un vecāki to pieņem, vēloties uzturēt labas attiecības ar bērniem un izvairīties no strīdiem, kā arī nevēloties nemitīgi viņiem aizrādīt.

- sarunājas (arī atbild) latviski ar vecākiem un vecvecākiem;
- sarunājas ar brāļiem un māsām;

Bērni savā starpā parasti sarunājas mītnes zemes valodā, jo šī ir valoda, kurā viņi sazinās arī ar saviem vienaudžiem. Latviešu valodu bērni turpina izmantot, ja ir dzimuši un jau pāris gadu bērnudārzā vai skolā gājuši Latvijā. Tad viņu latviešu valodas prasme jau ir pietiekami laba, lai dabiski to izmantotu saziņai ar brāļi/māsu.

- sarunājas ar draugiem.

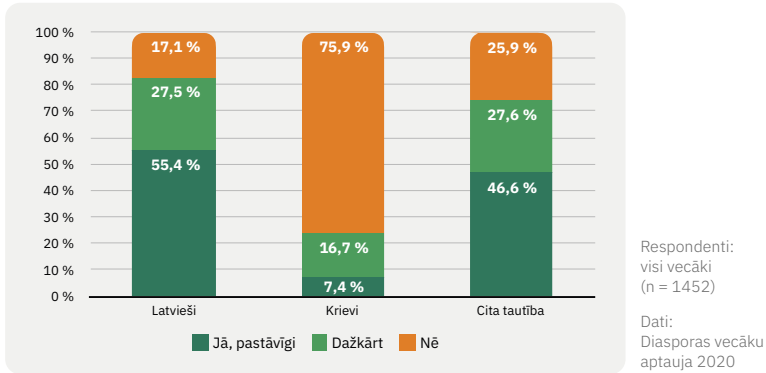
Visbiežāk bērni saziņai ar draugiem (latviešiem) izmanto mītnes zemes valodu. Taču, ja ar vecākiem ir sarunāts citādi vai vecāki tam pievērš pastiprinātu uzmanību, bērni sarunā pāriet uz latviešu valodu (jāatzīst, tas var būt tikai brīdī, kad pieaugušie dzird).

Latviešu valoda ģimenēs diasporā pēc etniskās piederības. Atbildes uz jautājumu, vai vecāki mudina bērnus ikdienas saziņā ar ģimenes locekļiem vai draugiem lietot latviešu valodu, aplūkotas grupās pēc respondentu etniskās piederības. Diasporas ģimenēs, kurās vismaz viens no vecākiem ir latvietis, bērns lielākoties (83 % gadījumu) dažādos veidos tiek mudināts ikdienā lietot latviešu valodu, turklāt puse vecāku (55 %) to dara pastāvīgi (5. att.). Interesanti, ka arī no Latvijas emigrējušo mazākumtautību ģimenēs (bet ne krievu) ir augsts to vecāku īpatsvars (75 %), kuri rosina bērnus vairāk lietot latviešu valodu, turklāt 47 % vecāku to dara pastāvīgi. Apgriezta proporcija vērojama krievu tautības vecāku ģimenēs, kur latviešu valodu ikdienā lietot tiek mudināta ceturtdaļa bērnu.

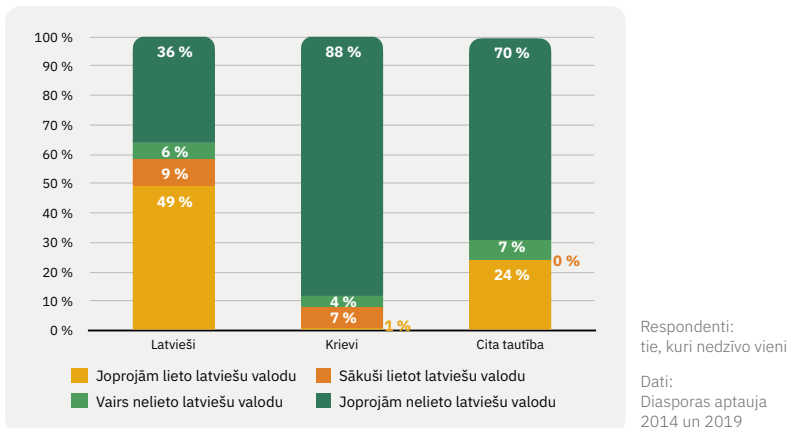

5. attēls. Respondentu atbildes uz jautājumu „Vai Jūs mudināt bērnu(-s) atbildēt Jums latviski un lietot latviešu valodu saziņā ar ģimenes locekļiem un draugiem?” (%)

Arī emigrantu iepriekšējās aptaujas [Diasporas aptauja 2014] dati liecina, ka no Latvijas izceļojušie krievu tautības respondenti komunikācijai ģimenē biežāk izmanto krievu valodu, savukārt citu Latvijas mazākumtautību emigrantu ģimenēs biežāk tiek lietota latviešu valoda. No latviešu valodas lietojuma ģimenē piecu gadu laikā (2014–2019) atteikušies gandrīz visi krievu tautības respondenti, kuri ģimenē vēl runāja latviski, tomēr ir arī tādi, kuri sākuši lietot latviešu valodu [Koroļeva, Mieriņa, Saulītis 2021, 159].

6. attēls. Izmaiņas latviešu valodas lietojumā mājās grupās pēc respondentu tautības (%)

Pēc padziļināto interviju datiem, ar latviski runājošiem vecākiem saziņa latviešu valodā visbiežāk notiek katru dienu. Savā starpā bērni latviski runā, kad ir interešu nometnēs, ciemos pie vecvecākiem vai kad atgādina vecāki. Kā jau tika norādīts iepriekš, spēlējoties savā nodabā, viņi parasti lieto mītnes zemes valodu. Jāatzīst gan, ka ir arī ģimenes, kur bērni sarunājas latviski (ja viņu latviešu valodas prasme ir ļoti laba un ja bērni ir pieraduši no mazotnes sazināties latviski).

Ar latviešu vecvecākiem bērni visbiežāk sarunājas latviešu valodā. Vairākos gadījumos vecvecāki sniedz tik nepieciešamo atbalstu bērnu valodas attīstībā. Piemēram, pie mazbērniem Jaunzēlandē vecmāmiņa katru gadu ciemojas trīs mēnešus, tad arī viņa katru dienu bērniem vada latviešu valodas stundas. Visbeidzot sestdienās, kad bērni tiek diasporas latviešu skolās, tiek pievērsta uzmanība tam, lai viņi savā starpā runātu latviešu valodā, lai gan realitātē pārsvarā visās diasporas latviešu (vai tās būtu „vecās”, vai mūsdienu diasporas) skolās kā sarunvaloda bērniem dominē mītnes zemes valoda.

Latviešu valodas lietojuma ietekmētāji. Apkopojot padziļināto interviju rezultātus, secināms:

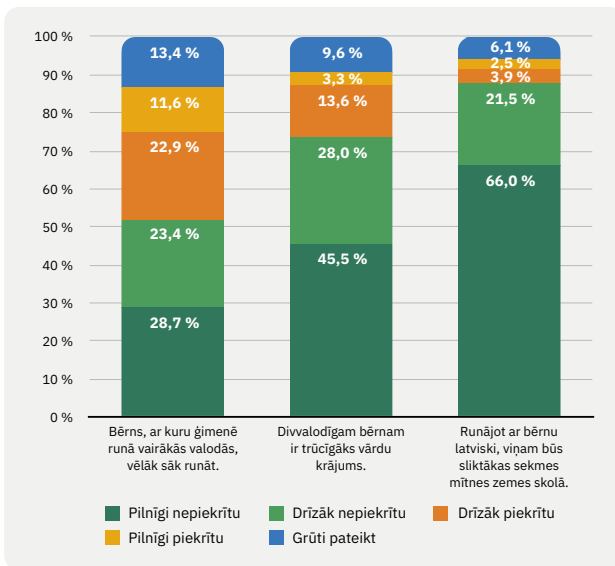
- bērni, kas skolā mācās mītnes zemes valodā, labāk prot tieši šo valodu. Otra pēc valodas prasmes kvalitātes ir mātes valoda, tad seko citas valodas;
- vairākos gadījumos, ja bērni ir jaunāki vai ja tiek pievērsta īpaša uzmanība latviešu valodas prasmes pilnveidei, bērni līdzvērtīgi prot dzimto un mītnes zemes valodu;
- tā kā valodu prasmes līmeni ietekmē valodas vide, latviešu valodas prasme manāmi uzlabojas un tā ir līdzvērtīga mītnes zemes valodas prasmei bērniem, kuriem bijusi iespēja kādu laiku uzturēties latviski runājošā sabiedrībā. Taču valodas prasme var tikpat ātri arī pasliktināties, ja nav iespēju bieži uzturēties latviešu vidē (pavadīt laiku Latvijā vai latviešu vasaras nometnēs mītnes zemē, vai latviski runājošu vecvecāku klātbūtne ikdienā nav iespējama).

Vecāku viedoklis par vairāku valodu lietojumu un ietekmi uz bērna attīstību. Iemeslu, kādēļ vecāki, dzīvojot ārpus Latvijas, cenšas saglabāt valodas prasmi bērniem un mācīt latviešu valodu, tāpat kā argumentu, kādēļ tas nav svarīgi

vai nešķiet pat nepieciešams, ir ļoti daudz. Viens no apgalvojumiem, kas tika piedāvāts izvērtēšanai: ģimenēs, kurās jau no bērna dzimšanas runā vismaz divās vai vairāk valodās, bērns vēlāk sāk runāt. Šis apgalvojums ir viens no tradicionāliem aizspriedumiem, kas pastāv sabiedrībā, kurās bilingvisms ir ikdienas parādība. Arī latviešu diasporā aptuveni trešā daļa vecāku (34 %) tam zināmā mērā vai pilnībā piekrīt. Daudz mazāks skaits respondentu (17 %) uzskata, ka divvalodīgam bērnam varētu būt trūcīgāks vārdu krājums, un pavisam neliela daļa (6 %) piekrīt apgalvojumam, ka latviešu valodas lietojums ģimenē, iespējams, varētu traucēt mācību vielas apguvei, pazeminot sekmes mītnes zemes skolā (7. att.).

7. attēls. Vecāku priekšstati par agrīnas divvalodības (vai daudzvalodības) ietekmi uz bērnu attīstību (%).

Respondenti:
visi vecāki
(n = 1452)

Dati:
Diasporas vecāku
aptauja 2020

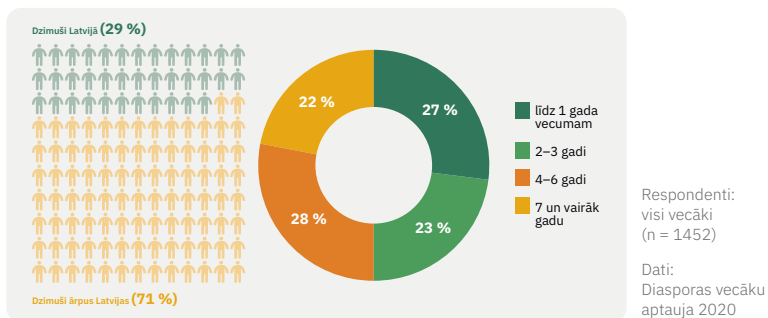
3.2.

Bērnu latviešu valodas prasme vecāku vērtējumā

Bērnu dzimšanas vieta un izceļošanas vecums. Vecāki (un ģimene) ir viens no galvenajiem priekšnoteikumiem valodas saglabāšanai un lietošanai emigrācijā dzīvojošajiem bērniem. Atšķirības latviešu valodas prasmē nosaka arī tas, vai bērns ir dzimis Latvijā un iemācījies te runāt latviski, varbūt jau mācījies skolā Latvijā. Šajos gadījumos viņu latviešu valodas prasme ir labāka. Pavisam citāda ir situācija, ja bērni dzimuši latviešu vai jauktā ģimenē jau ārpus Latvijas.

Vairāk nekā divas trešdaļas (71 %) nepilngadīgo diasporas bērnu ir dzimuši ārpus Latvijas (8. att.). Šajās ģimenēs latviešu valodas uzturēšana vai apguve ir ļoti sarežģīts uzdevums, kas lielā mērā gulstas uz vecāku pleciem. Valodas saglabāšanai labvēlīgāka situācija ir tad, ja ģimene izceļojusi jau kopā ar bērniem vai vismaz vienu no bērniem. Tad latviešu valodas apguvi un lietojumu lielā mērā ietekmē bērna vecums izceļošanas laikā. Lielākā daļa bērnu, ģimenēm emigrējot, bijuši pirmsskolas vecumā. Bērnu īpatsvars dažādās vecuma grupās ir līdzīgs: nedaudz vairāk nekā ceturtdaļa bērnu bijuši līdz viena gada vecumam; divu līdz trīs gadu vecumā, kad bērns sāk runāt un apgūst valodas pamatus, no Latvijas ar vecākiem izceļojuši 23 %; bet četrus līdz sešus gadus vecie (pirmsskolas vecuma) bērni veido 28 % izlases kopā. Pēdējā grupa – bērni, kam ir septiņi un vairāk gadu, – tāpat tie, kuri latviešu valodu mācījušies skolā Latvijā, veido vienu piekto daļu – 22 % (8. att.). Jāpiebilst, ka respondenti, kuriem ir vairāki nepilngadīgi bērni, uz anketas jautājumiem atbildēja ne vairāk kā par diviem bērniem, kurus nejaušas atlases veidā izvēlējās aptaujas programma (raksturoto bērnu skaits n = 1998).

8. attēls. Respondentu bērnu (n = 1998) dalījums grupās pēc dzimšanas valsts (Latvija, mītnes valstis) un Latvijā dzimušo diasporas bērnu (n = 577) vecuma dalījums, ģimenei izbraucot no Latvijas.

Izmaiņas bērnu latviešu valodas prasmē pēc ģimenes pārcelšanās uz dzīvi ārpus Latvijas. Kā jau minēts, diasporas bērnu latviešu valodas prasmi ietekmē tas, vai bērns izceļojis no Latvijas, jau pārzinot latviešu valodu noteiktā prasmes līmenī, vai dzimis ārpus Latvijas un latviešu valodu sācis apgūt pašreizējā mītnes zemē. Vecāki atzīst, ka bērnu, kas dzimuši ārpus Latvijas, latviešu valodas prasmes līmenis ir ievērojami zemāks nekā Latvijā dzimušo bērnu valodas prasme. Resp., ja ģimene emigrējusi pēc tam, kad bērns sācis mācīties skolā un sācis apgūt mācību priekšmetus latviešu valodā, valodas prasmes līmenis diasporā saglabājas ilgāk. Taču, ja ģimene pārcēlusies, pirms bērns sācis skolas gaitas, latviešu valodas prasme mainās strauji, jo mītnes zemes valoda sāk dominēt.

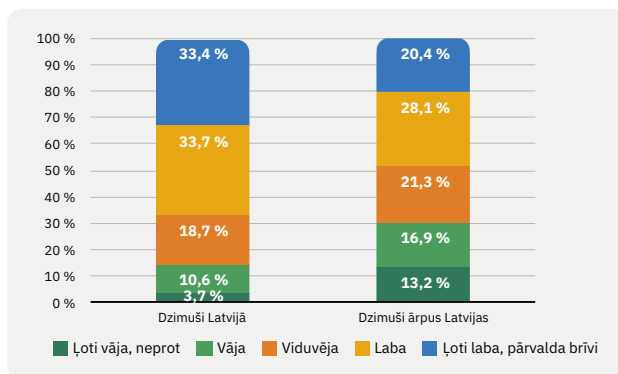
Kā rāda interviju dati, nozīme ir arī tam, vai ģimenē ir viens vai vairāk bērnu. Vecākais bērns, sākot apmeklēt bērnudārzu vai skolu, mītnes zemes valodu vēl nezina tik labi, tāpēc paiet laiks, kamēr mītnes zemes valodas prasme tiek apgūta latviešu valodas prasmei līdzvērtīgā līmenī, līdz ar to latviešu valodas prasmes kvalitāte tik strauji neizmainās. Savukārt jaunākiem bērniem, kuri mītnes zemes valodu dzird, vecākajam brālim un/vai māsaī mācoties, pildot mājasdarbus, vai arī bērniem, kuru mītnes zemes valodas prasme jau ir laba pirms skolas apmeklējuma, latviešu valodas prasme, sākot iet skolā, pasliktinās, jo strauji palielinās vārdu krājums mītnes zemes valodā, – lai to visu uztvertu latviešu valodā, skolā apgūtais ir jāpārrunā un jātulko latviski.

Diasporas mītnes valstīs dzimušo bērnu latviešu valodas prasmi kā vāju vai pat ļoti vāju vērtē 30 % vecāku, bet Latvijā dzimušo bērnu valodas prasmi par vāju vai ļoti vāju atzīst vien 15 % vecāku. Savukārt – laba vai ļoti laba latviešu valodas prasme, pēc vecāku teiktā, ir 67 % Latvijā dzimušajiem un 48 % mītnes valstīs dzimušajiem bērniem (9. att.).

Diasporas bērnu valodu prasme. Bērniem pieaugot, paplašinās arī viņu sociālie kontakti, notiek saziņa ārpus mājas. Līdz ar to neizbēgami ikdienā palielinās nepieciešamība izmantot mītnes zemes valodu, proporcionāli samazinoties vajadzībai un interesei izmantot latviešu valodu, zūd arī vēlme izmantot latviešu valodu. Ar laiku mītnes zemes valoda saziņā sāk dominēt. Atbilstoši Diasporas aptaujas 2020 datiem (10. att.), aptuveni puse vecāku (53 %) bērnu latviešu valodas prasmi vērtē kā labu vai ļoti labu, vienlaikus mītnes zemes valodas prasme labā vai ļoti labā līmenī ir lielākajai daļai bērnu (89 %).

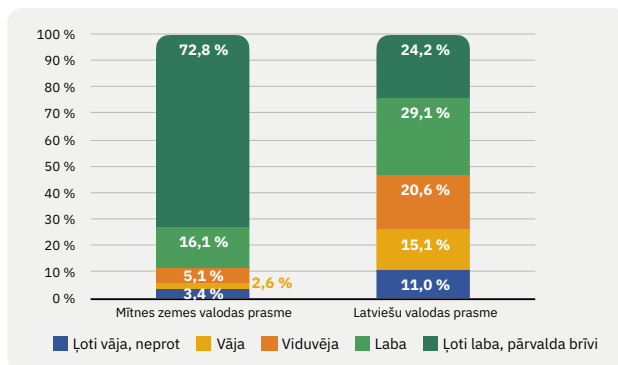
9. attēls. Bērnu latviešu valodas prasme respondentu vērtējumā grupās pēc bērna dzimšanas valsts (%).

Bāze:
latviešu bērni
(n = 1887)

Dati:
Diasporas vecāku
aptauja 2020

10. attēls. Bērnu valodu prasme (%).

Bāze:
latviešu bērni
(n = 1887)

Dati:
Diasporas aptauja
2020

Padziļinātajās intervijās tika mēģināts noskaidrot vecāku apmierinātības līmeni ar bērna latviešu valodas prasmes kvalitāti. Analīzē jāņem vērā, ka apmierinātība ir ļoti relatīva izjūta, kas rodas dažāda veida salīdzinājumos. Ģimenes ir priecīgas, ja bērni latviešu valodu prot labāk nekā citi viņu vecumā un situācijā, kā arī tad, ja bērni runā labāk, nekā vecāki cerējuši, vai prot tādā līmenī, kā vecāki vēlējušies. Interviju dalībnieki atzīst, ka diasporas bērnu valodas prasmi nevar salīdzināt ar Latvijā dzīvojošo valodas kvalitāti. Parasti vecāki ir apmierināti, ka, neraugoties uz apstākļiem (citas valodas vidi, laika trūkumu, aizņemtību), noteikts valodas prasmes līmenis tiek sasniegts, un lepojas ar to.

Vecāki nav gandarīti, ja viņi gaidījuši no bērna augstu latviešu valodas prasmes līmeni, bet cerētais nav sasniegts; ja bērna latviešu valodas līmenis ir zemāks par sarunvalodas līmeni un viņi nespēj sarunāties ar radiniekiem latviešu valodā.

”

Es domāju, ka es neesmu apmierināta, bet, dzīvojot valstī ar tādu attieksmi, ka bērns drīkst pateikt „nē”, jau no desmit gadu vecuma zina savus pienākumus un tiesības, tu vari kā vecāks viņam izmisīgi lūgties, bet viņš pateiks, ka viņš to vienkārši nevēlas darīt, tev nav tiesību viņam kaut ko piespiest. Tas nozīmē, tiklīdz bērns ir jau kādā, nezinu, kaut kādā trešajā ceturtajā klasē, viņš vienkārši pasaka, ka es nerunāšu, un viss.

(Māra, Austrālija)

”

Man liekas, ka tas ir tāds liels lauks ar nezālēm, kur visu laiku aug jaunas nezāles, un tu tik ravē un ravē... Neredzu vēl ne gala, ne malas tam laukam. Ir momenti, kad viņa iesprūst un viņa nevar tālāk latviski pateikt, jo viņa kaut kādus vārdus nezina latviski. Tas notiek katru dienu, un tas man liek domāt, ka vienkārši ir jāturpina darīt. Nav tas lauks ne tuvu vēl tāds, kā es to gribētu redzēt.

(Liene, Francija)

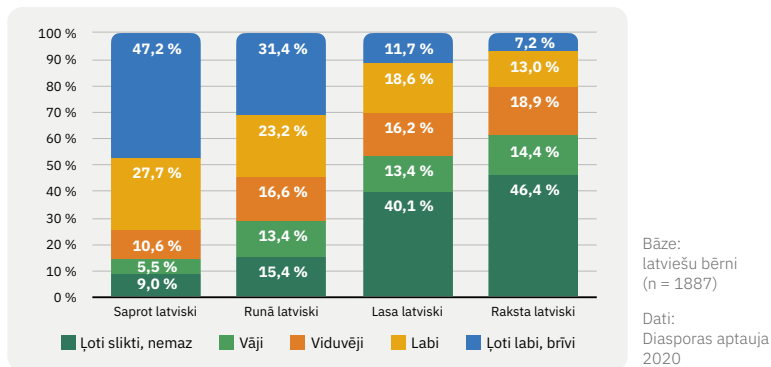
Latviešu valodas prasme. Respondenti vērtēja arī bērnu latviešu valodas prasmi dažādos valoddarbības veidos (11. att.): produktīvo (runāšanas un rakstīšanas) un receptīvo darbību (klausīšanās un lasīšanas) izmantojumu. Dati rāda, ka vieglāk ir saglabāt mutvārdu saziņu latviešu valodā: visaugstāk tiek vērtēta latviešu valodas tekstu sapratne un runātprasme. Aptuveni 75 % bērnu saprot latviešu valodā teikto labi vai pat ļoti labi, vairāk nekā puse (54 %) brīvi vai vismaz labi spēj runāt. Lielākas grūtības ir ar lasītprasmes un rakstītprasmes uzturēšanu. Nepilna trešdaļa bērnu (30 %) spēj labi lasīt un tikai 20 % arī rakstīt latviešu valodā.

Interviju atbildes liecina, ka bērni atbilstoši vecumam lasa (taču nelabprāt, jo mītnes zemes valodā lasīšana notiek raitāk). Bieži lasa tikai to, kas uzdots latviešu skolā. Bērna māte no ASV stāsta, ka ievērojusi meitu rakstām latviešu skolā domrakstu par grāmatu, kuru bija izlasījusi angļiski, nevis latviski. Lasīšanas procesā grūtības bērniem sagādā nepietiekamais vārdu krājums. Jaunākiem bērniem patīk, ja kāds lasa priekšā, un atsevišķās ģimenēs šo ieradumu turpina līdz pat pusaudžu gadiem (arī ja bērniem pašiem lasīšana

saģādā grūtības). Kādas interviju dalībnieces meitai vakaros pirms gulētiešanas ļoti patīk klausīties audio pasakas.

11. attēls. Bērnu latviešu valodas prasme vecāku vērtējumā visos valoddarbības veidos (%).

Atsevišķi bērni latviešu skolā ir apguvuši rakstītprasmi, taču šī prasme parasti ir zemākā līmenī nekā mītnes zemes valodā. Rakstot visbiežāk latviešu alfabēta burti tiek jaukti ar mītnes zemes valodas burtiem.

”Viņa raksta interesanti – tā kā ar igaunņu zīmēm. Kad viņa atstāj man kādu ziņu, tad ir uzrakstīts latviski, bet, tikai izlasot skaļi, es varu saprast, ko viņa ir uzrakstījusi, jo viņa to ir uzrakstījusi tā, kā rakstītu igaunī.

(Ilze, Igaunija)

Dažas interviju dalībnieces min, ka ar bērniem īsziņās vienmēr sarakstās latviski. Ja bērni atbild latviski, bet viņu rakstītais ir ar ortogrāfijas vai cita veida kļūdām, tas respondentēs neuztrauc, jo saprast, ko bērns ir domājis, var – galvenais, ka komunikācija notiek latviešu valodā.

Latviešu valodas prasmi arī salīdzinājumā ar citām valodām vecāki uzskata par vērtību, par priekšrocību, kas attīsta bērnu.

Runājot par ideālo latviešu valodas prasmes līmeni, intervētie vēlētos, lai bērni saprot dzirdēto, runā paši, prot pietiekami labi lasīt un rakstīt, lai justos ērti latviešu valodas vidē un saziņā ar, piemēram, radiem vai vecvecākiem. Vairākas

ģimenes mērķi formulē precīzāk: lai var iestāties un mācīties augstskolā. Tikai pāris ģimeņu norāda – lai latviešu valoda būtu bez kļūdām un bez akcenta.

Vecākiem vajag daudz laika un pacietības, lai saglabātu latviešu valodas prasmi, dzīvojot ārpus Latvijas, jo katru dienu ar bērnu jārunā latviski. Šo procesu grūtāku padara arī mītnes zemes vides ietekme.

” *Tas, ka otrā valoda dominē, ir jāpieliek ļoti lielas pūles, jo bērns to valodu dzird 8–10 stundas dienā, un savu valodu vari divas stundas dienā iedot. Skolas valoda dominē.*

(Velta, Lielbritānija)

” *..ja dzirdi apkārt, ka bērnam grūti ikdienā lietot to valodu. It sevišķi jauktās ģimenēs. Bieži ir neērti lietot to valodu, esot ārzemēs.*

(Evija, Kanāda)

Salīdzinot izmaiņas pēdējos sešos gados, redzams, ka vismazāk laiks ietekmē spēju saprast teikto: 47 % respondentu gan 2014. gadā, gan 2020. gadā norāda uz to, ka bērni ļoti labi saprot latviešu valodā pausto, bet to bērnu īpatsvars, kas saprot latviski labā līmenī, kopš 2014. gada pat pieaudzis no 23 % līdz 28 %. Arī runātprasmes līmenis gandrīz nav mainījies – atbilstoši vecāku vērtējumam 2014. gadā nedaudz vairāk nekā puse bērnu latviski runājuši labi vai pat ļoti labi, brīvi un tikpat liela daļa labi vai ļoti labi latviski runā arī 2020. gadā. Ievērojami zemāk tiek vērtēta rakstītprasme un lasītprasme. Tomēr par statistiski nozīmīgām šīs izmaiņas sešu gadu laikā nevar uzskatīt (12. att.).

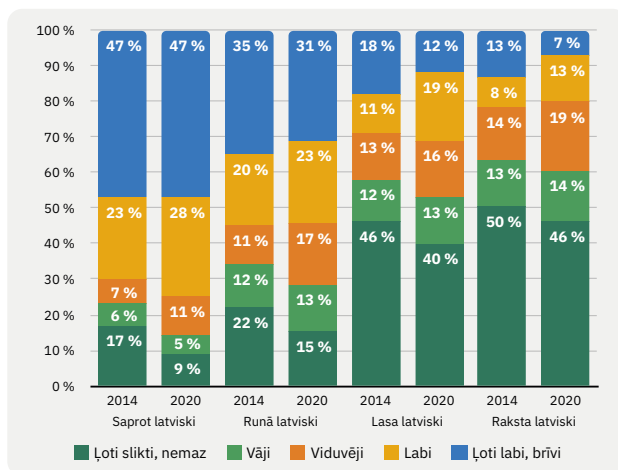
Nelielas atšķirības valodas prasmes līmenī vērojamas dažādās vecumgrupās. Nedaudz labāka latviešu valodas prasme ir vecākajā grupā (14–17 gadi), kur ir nozīmīgi mazāk jauniešu, kuriem ir ļoti vāja latviešu valodas prasme vai kuri to neprot (13. att.).

Bez valodas lietošanas ģimenē otrs nozīmīgs faktors, kas ietekmē latviešu valodas prasmes saglabāšanos, prasmes līmeņa uzturēšanu, ir laiks, kas pavadīts emigrācijā. Ja mītnes zemes valodu bērni parasti apgūst vieglāk un ātrāk nekā vecāki un šīs valodas prasme bērniem šajā vecumā strauji pilnveidojas, tad izcelsmes zemes valodas prasmes līmenis diemžēl mēdz proporcionāli sarukt (14. att.). Aptuveni puse vecāku (49 %) atzinuši,

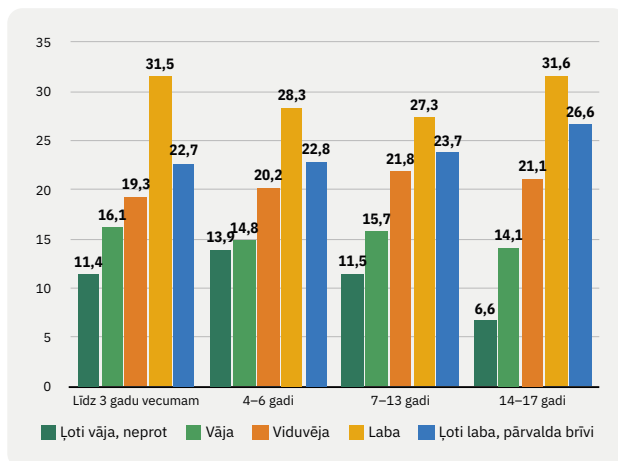
kopš pārcelšanās uz dzīvi ārpus Latvijas bērnu latviešu valodas prasme ir pasliktinājusies (turklāt 16 % atzīst, ka valodas prasme ir ievērojami pasliktinājusies).

12. attēls. Latviešu bērnu latviešu valodas prasmes rādītāji vecāku vērtējumā 2014. un 2020. gadā (%).

Dati:
Diasporas aptauja
2014 un 2020

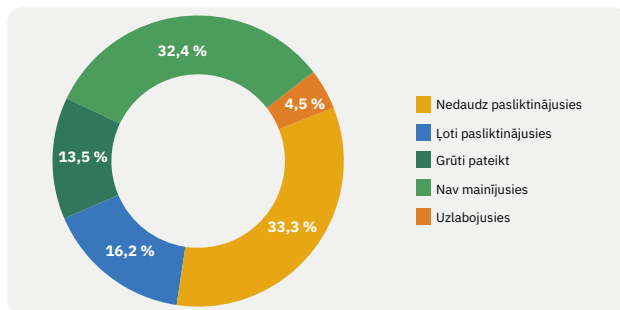
13. attēls. Latviešu valodas prasme dažādās vecumgrupās (%).

Bāze:
latviešu bērni
(n = 1887)

Dati:
Diasporas aptauja
2020

14. attēls. Izmaiņas bērnu latviešu valodas prasmes līmenī kopš pārceļšanās uz dzīvi ārpus Latvijas (%).

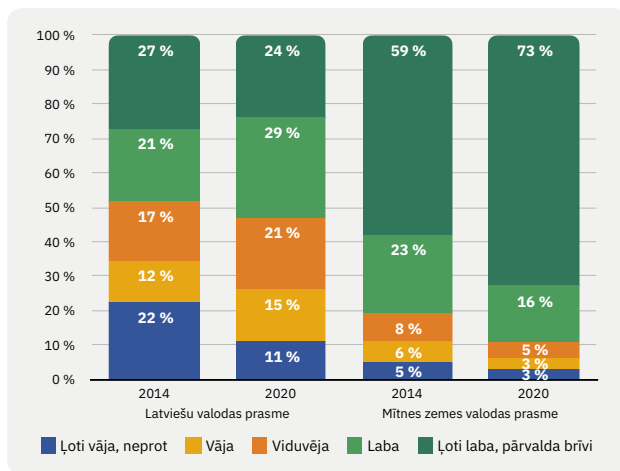

Respondenti:
vecāki, kam vismaz viens bērns dzimis Latvijā (bērnu skaits n = 1341)

Dati:
Diasporas vecāku aptauja 2020

Salīdzinot respondentu viedokli par bērnu latviešu valodas prasmi 2014. gadā un 2020. gadā, redzams, ka latviešu tautības vecāki nesaredz nozīmīgu latviešu valodas prasmes kritumu. Sešu gadu laikā nedaudz pat pieaudzis (no 48 % līdz 53 %) to vecāku īpatsvars, kuri bērnu latviešu valodas prasmi vērtē kā labu vai ļoti labu. Protams, daudz nozīmīgāk uzlabojiesies mītnes zemes valodas prasme. To vecāku daļa, kuri savu bērnu mītnes zemes valodas prasmi vērtē kā ļoti labu, augusi no 59 % 2014. gadā līdz 73 % 2020. gadā. Aptaujas dati liecina: lai arī ārpus Latvijas dzīvojošo bērnu latviešu valodas prasme kopumā ir zemākā līmenī nekā mītnes zemes valodas prasme, tomēr kopš 2014. gada tā vismaz nav pasliktinājiesies (15. att.).

15. attēls. Izmaiņas bērnu latviešu valodas un mītnes zemes valodas prasmē sešu gadu laikā (%).

Respondenti:
vecāki, pēc tautības – latvieši

Dati:
Diasporas aptauja 2014 un Diasporas vecāku aptauja 2020

Bērnu attieksme pret latviešu valodu un tās lietojumu. Latviešu valodas un latvietības uzturēšanā ārpus Latvijas, protams, vislielākā nozīme ir ģimenei un vecākiem, bet nedrīkst aizmirst arī paša bērna intereses, prasmes, spējas un vajadzības. Vecāki var atbalstīt tās vai citas valodas apguvi un lietošanu, bet ne vienmēr ar to pietiek.

Bērnu attieksme pret latviešu valodu dažādos dzīves posmos var atšķirties, tomēr pārsvarā gadījumu tā ir pozitīva. Vairāki vecāki atzīst, ka bērni atsevišķos gadījumos ir kautrējušies izrādīt un apliecināt savu saikni ar latviešu valodu, bet tas ir pārejoši.

” *Bet pāris gadus atpakaļ gan viņa vienreiz man teica: „Tad, kad tu man nāc pakaļ uz bērnudārzu, lūdzu, nerunā latviski, jo citi bērni dzird.” Un tad mēs ļoti ilgi runājām, es izskaidroju, ka par to nav jākaunas, un kopš tā brīža viņa ir sapratusi. Tagad viņa arī lepojas, ka ir latviete, izrāda to un priecājas.*

(Anita, Vācija)

” *Skolotāja teica, ka Tālis [dzimis Lielbritānijā, dzīvojis ASV un Jaunzēlandē, vienu gadu – Latvijā] vienmēr atbild uz „es esmu šeit”³ stundas sākumā latviski. Viņš vienmēr saka, ka viņš ir no Latvijas, kad viņam prasa, no kurienes viņš ir.*

(Baiba, Jaunzēlande)

Lielākā daļa bērnu izjūt diskomfortu, ja nezina latviešu valodu. Tas, ka ar vecākiem jārunā latviski, nereti rada grūtības, un bērniem var zust vēlēšanās sazināties latviski, īpaši – ja viņiem aizrāda.

” *Dažreiz ir bijis tā, ka es prasu – vai tu nevari man latviski šo izstāstīt? Un tad viņi aizver muti, pagriežas un iet projām. Un tāpēc es izvairo no tādām situācijām. Man tomēr ir svarīgāk, ka viņi grib ar mani runāt, nevis tā latviešu valoda.*

(Baiba, Jaunzēlande)

” *Dēls ar amerikāņiem runā atraisītāk, jo tad var brīvāk runāt. Ar mani viņš arī nerunā tik brīvi kā ar tēvu, jo ar tēvu var angļiski runāt.*

(Santa, ASV)

³ Atsevišķās valstīs skolas apmeklējums katru dienu tiek reģistrēts. Parasti skolotājs nosauc skolēna vārdu un/ vai uzvārdu, un skolēnam jāatbild, tā apliecinot savu klātesamību.

Tāpēc bieži tiek pieņemti kompromisa risinājumi, dažreiz atļaujot bērniem runāt arī mītnes zemes valodā un neizceļot latviešu valodas lietojumu kā vienīgo prioritāti.

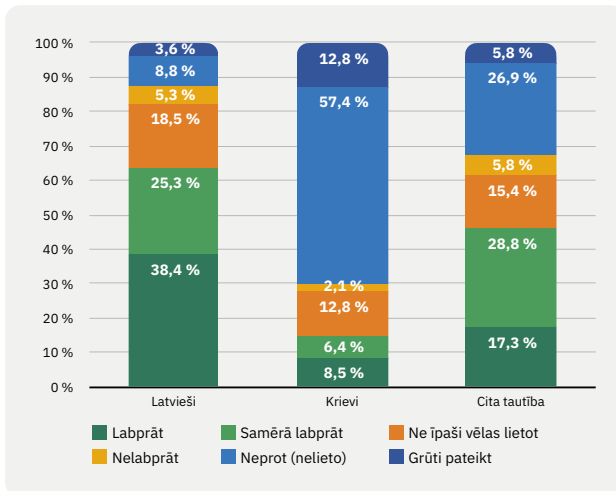
”

Kad viņi nezina kādu vārdu, saka angļiski. Vēl dēļs bieži pieliek angļu vārdiem latviešu galotnes, piemēram: „Ko tas mīnā?” (“Ko tas nozīmē?”) [...] Ja viņi runā ar draugiem angļiski, mēs ļaujam, nepārtraucam un neliekam runāt latviski, tā ir viņu privātā darīšana, kā viņi komunicē.

(Renārs, Lielbritānija)

Jācenšas veidot pozitīvu attieksmi, pastāvīgi rosinot bērna interesi un vēlmi mācīties, saglabāt valodu. Šajā ziņā vērojamas nozīmīgas atšķirības bērnu attieksmē pret latviešu valodas apguvi, salīdzinot sniegto vērtējumu grupās pēc vecāku etniskās piederības (16. att.). Ģimenēs, kur vismaz viens no vecākiem ir latvietis, arī bērnu attieksme pret latviešu valodas lietošanu ir pozitīvāka. 63 % bērnu no šīm ģimenēm ikdienā ļoti labprāt vai diezgan labprāt lieto latviešu valodu. Arī citu tautību vecāku bērnu attieksmi pret latviešu valodu var raksturot kā pozitīvu, jo 46 % bērnu to lieto labprāt. Zemāki rādītāji ir krievu tautības vecāku ģimenēs, kurās latviešu valodu labprāt izmanto vien 15 % bērnu.

16. attēls. Bērnu attieksme pret latviešu valodas lietošanu (%).

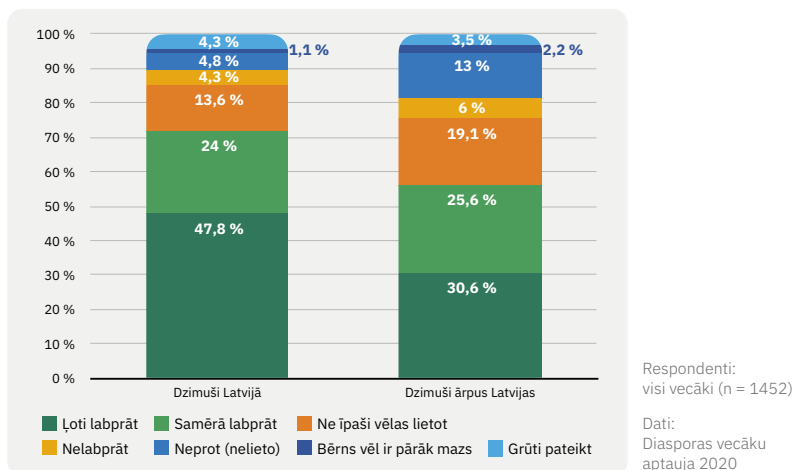
Respondenti:
visi vecāki (n = 1452)

Dati:
Diasporas vecāku
aptauja 2020

Lai bērni mājās vai īpaši komunikācijā ar draugiem lietotu latviešu valodu savā mītnes zemē, to ir ne tikai jāvēlas darīt, bet valodas prasmei jābūt vismaz tādā līmenī, lai bērns pietiekami spētu izteikties un nekautrētos par savu valodas prasmi. Salīdzinot bērnu, kas dzimuši Latvijā, attieksmi pret latviešu valodas lietojumu ar ārpus Latvijas dzimušo bērnu attieksmi, redzams, ka pēdējā grupa ir mazāk ieinteresēta runāt latviski. 72 % bērnu ar labāku latviešu valodas prasmi lieto valodu ļoti vai samērā labprāt. Kaut arī vairāk nekā puse (56 %) ārzemēs dzimušo bērnu arī to dara labprāt, tomēr šīs grupas bērnu īpatsvars ir būtiski mazāks. Turklāt 13 % ārzemēs dzimušo bērnu latviešu valodu neizmanto – viņi to neprot (17. att.).

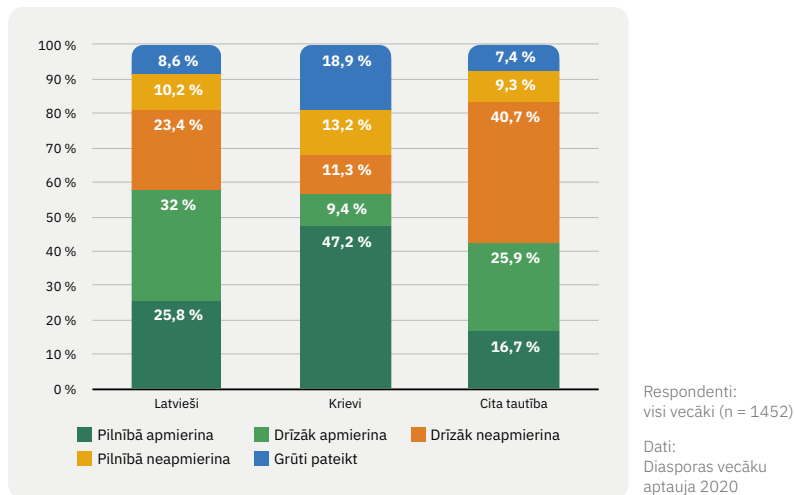
17. attēls. Bērnu attieksme pret latviešu valodas lietošanu saistībā ar viņu dzimšanas vietu (%).

Vecāku attieksme pret latviešu valodu un vēlme nodot to bērniem. Vecāku attieksmi vislabāk raksturo viņu pašu apmierinātības līmenis ar bērna latviešu valodas prasmi – vairāk nekā puse latviešu (58 %) vecāku ir apmierināti ar bērna latviešu valodas prasmi. Visticamāk, ka trešdaļa, kuri nav apmierināti, parūpēsies, lai dažādos veidos stimulētu latviešu valodas apguvi. Nevērtējot kritiski, jāsecina, ka no Latvijas izceļojušajiem krievu tautības cilvēkiem nav īpašas intereses uzturēt latviešu valodas prasmi savā ģimenē, jo, lai arī bērnu latviešu valodas prasme tiek raksturota kā ļoti vāja, 56 % krievu tautības vecāku atzīst, ka viņus apmierina bērnu latviešu valodas prasme (18. att.). Citu mazākumtautību ģimenēs liela daļa – puse vecāku (50 %) – atzīst, ka

nav apmierināti ar bērna valodas prasmi. Līdz ar to šī ir viena no mērķgrupām, kurai, iespējams, nepieciešams atbalsts latviešu valodas prasmes pilnveidē vai vismaz esošā prasmes līmeņa saglabāšanā.

18. attēls. Vecāku apmierinātība ar bērna latviešu valodas prasmi (%).

Vecāku apmierinātības līmenis korelē ar viņu vērtējumu par latviešu valodas nozīmību, dzīvojot ārpus Latvijas (19. att.). Absolūtajam vairākumam latviešu tautības vecāku (94 %) ir būtiski, lai bērni prot vai vismaz saprot un runā latviešu valodā. Arī lielākajai daļai (81 %) citu tautību vecāku tas ir svarīgi. Salīdzinājumam – 46 % krievu tautības respondentu latviešu valodas uzturēšana bērnos šķiet nozīmīga.

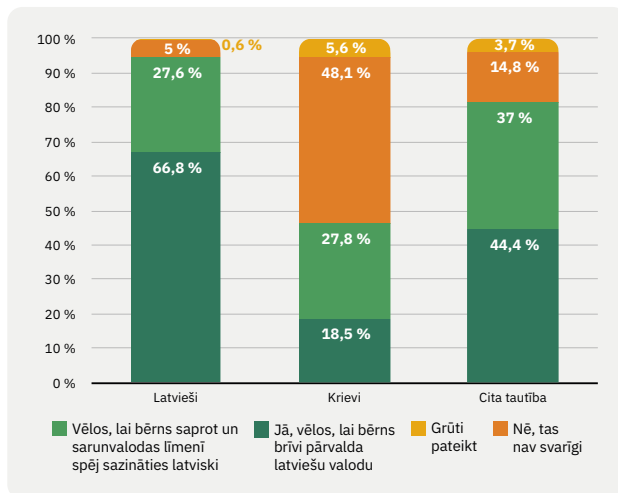
Vecāku apmierinātība ar bērnu valodas prasmi korelē arī ar bērna valodas prasmes vērtējumu (20. att.). 71 % vecāku, kuru bērni pratuši latviešu valodu, izbraucot no Latvijas, un arī šobrīd viņu latviešu valodas prasme ir labāka, ir apmierināti ar bērnu latviešu valodas prasmi, savukārt ārpus Latvijas dzimušo bērnu vecāki ir mazāk apmierināti (51 %).

Visbiežāk minētais iemesls (78 %), kāpēc latviešu tautības vecākiem šķiet svarīgi, lai bērns prastu latviešu valodu, ir nepieciešamība sazināties ar ģimeni un draugiem. Īpaši izceļams, ka gandrīz tikpat liela daļa šīs grupas vecāku (73 %) uzskata, ka latviešu valoda ir svarīga bērna personības attīstībai un

identitātei. Lūkojoties no Latvijas puses, cerības vieš tas, ka gandrīz 50 % vecāku kā iemeslu min bērnu iespējamo atgriešanos Latvijā (21. att.).

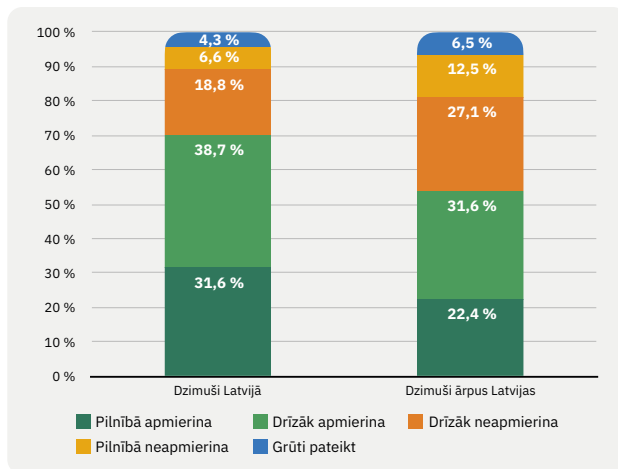
19. attēls. Bērna latviešu valodas prasmes nozīmība vecāku vērtējumā (%).

Respondenti:
visi vecāki (n = 1452)

Dati:
Diasporas vecāku
aptauja 2020

20. attēls. Vecāku apmierinātība ar bērna latviešu valodas prasmi saistībā ar bērna dzimšanas vietu (%).

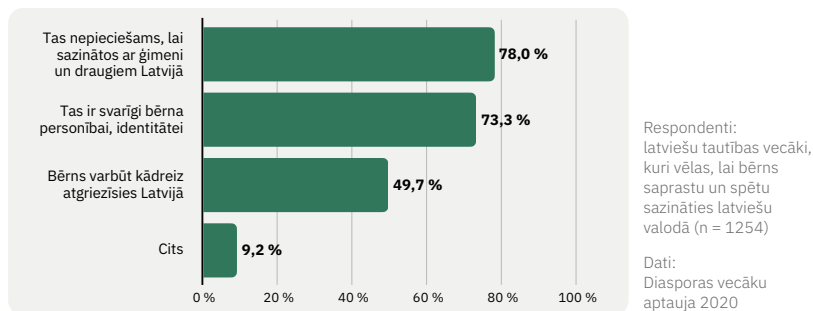

Respondenti:
visi vecāki (n = 1452)

Dati:
Diasporas vecāku
aptauja 2020

21. attēls. Latviešu valodas saglabāšanas iemesli bērniem diasporā (%).

Nosaukto iemeslu uzskaitījumā nav statistiski nozīmīgu atšķirību grupās pēc bērna dzimšanas vietas (Latvija vai ārpus tās). Latvijā dzimušo bērnu vecāki nedaudz biežāk minējuši, ka valodas prasme palīdz saglabāt identitāti (76 %), kā arī viņi pieļauj, ka bērni atgriezīsies Latvijā (52 %). Savukārt ārzemēs dzimušo bērnu vecāki biežāk (79 %) uzskata, ka valodas prasme ir svarīga, lai bērns spētu sazināties ar vecvecākiem, radiem un draugiem Latvijā.

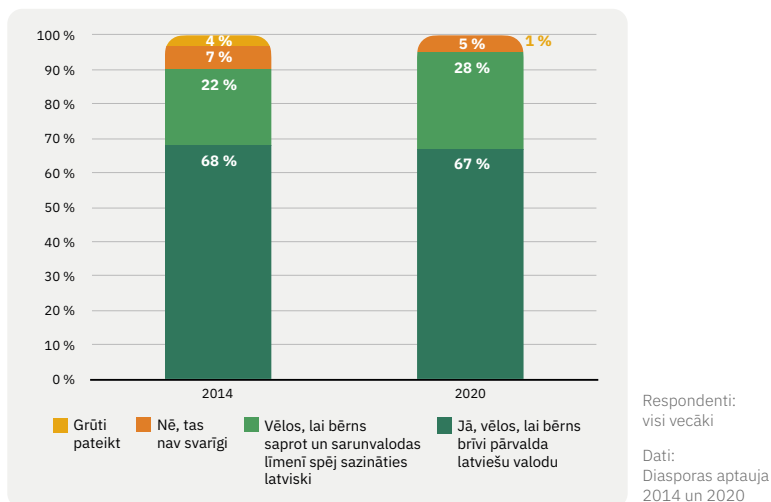
Ne bērna valodas prasmes vērtējumā, ne vecāku attieksmē pret latviešu valodas prasmes nozīmi, ne arī viņu izpratnē par valodas apguves nepieciešamību bērniem sešu gadu laikā nav notikušas nozīmīgas izmaiņas. Līdzīgi kā 2014. gadā, tāpat arī šobrīd 67–68 % vecāku vēlas, lai bērns brīvi prastu latviešu valodu. Turklāt, samazinoties vienaldzīgo skaitam, nedaudz pat pieaudzis (no 22 % līdz 28 %) to vecāku īpatsvars, kas vēlētos, lai bērns saprastu un vismaz sarunvalodas līmenī spētu sazināties latviešu valodā (22. att.).

Lai skaidrotu, kādēļ ir svarīgi ne tikai pašiem neaizmirst, bet arī bērnos uzturēt latviešu valodas prasmi, vecākiem tika piedāvāti atbilstīgi varianti un bija iespēja arī pašiem brīvi formulēt savu viedokli. Iespēju izteikt pašiem savu viedokli izmantoja 9 % respondentu. 4. tabulā apkopotas respondentu piedāvātās atbildes, kā arī citēts respondentu teiktais. Lai arī šīs atbildes nereti sakrīt ar jau piedāvātajiem variantiem, respondentu viedoklis tomēr ir emocionāli ekspresīvāks vai stilistiski niansētāks un palīdz labāk izprast gan cilvēku attieksmi, gan problēmas. Brīvi formulētajās atbildēs vecāki visbiežāk uzsver, ka jebkura valoda ir svarīga bērna attīstībai un stimulē viņu intelektuālo attīstību. Jo vairāk valodu kāds pārvalda, jo vieglāk apgūt citas valodas, un tas tikai bagātina jebkuru cilvēku (47 %). Valodai ir svarīga loma bērna pašapziņas, identitātes

formēšanās procesā, kas saistīts arī ar piederības sajūtas veidošanos – bērnam ir jāzina, jāiepazīst un jāgodā savu sakņu zeme (16 %) un jāzina savas mātes valoda (11 %).

22. attēls. Izmaiņas vecāku attieksmē pret bērna latviešu valodas prasmi sešu gadu laikā (%).

Nav mazsvarīga vecāku vēlme rūpēties par to, lai līdzās būtu tuvs cilvēks, ar kuru no sirds varētu izrunāties dzimtajā valodā (13 %). Ievērojami retāk, bet tiek minēti argumenti, ka valoda ir noderīga karjerai, retāk sastopamu valodu prasme ir unikāla priekšrocība darba tirgū, tā dod iespēju justies īpašam: *..veicina bērnos izpratni par to, ka citāds nenozīmē mazāk vērts vai [ir] izstumjams*. Ir pat tādas atbildes, ka ir bail no kritikas, nosodījuma (Latvijas pilsonis neprot latviešu valodu pietiekami labā līmenī) – tas arī ir iemesls, lai pastāvīgi rūpētos par latviešu valodas saglabāšanu bērniem.

4. tabula. Vecāku viedokļi par bērna latviešu valodas prasmes saglabāšanas, uzturēšanas nepieciešamību

N.p.k.	Viedoklis: brīvi piedāvāto atbilžu piemēri	Īpatsvars vecāku atbilžu skaitā
1.	Jebkuras valodas apguve ir noderīga bērna attīstībai, izaugsmei.	47 %

- *...attīsta domāšanu.*
- *...bagātina iztēli, gramatikas izpratni, rosina domāt ārpus ierastā rāmja.*
- *Bilingvālisms ir pozitīva lieta arī no neiroloģijas viedokļa.*
- *Divvalodība stimulē bērna intelektuālo attīstību.*
- *Jebkura valoda bagātina intelektu, sevišķi, ja ir pieejama bez maksas!*
- *Jebkura valoda ir ieguvums bērna izglītībā. Turklāt pētījumi rāda, ka, apgūstot vairākas valodas mazā vecumā, vēlāk ir vieglāk apgūt citas valodas.*
- *Jo vairāk valodu pārvalda, jo vieglāk iemācīties citas. Valoda paver durvis uz kultūru; katra valoda ir bagātība. Jo agrāk un intensīvāk apgūst valodu, jo vieglāk ir to iemācīties.*
- *Labi pārvaldot dzimto valodu, bērns daudz ātrāk iemācās arī svešvalodas.*
- *...otra valoda. Ticu, ka tas paplašina redzeslokus un palīdz arī ar citām svešvalodām.*
- *Tas paver bērnam plašāku redzeslokus, un bērnam ir pieejamas plašākas socializēšanās un zināšanu apguves iespējas.*
- *Латышский – один из древнейших и уникальных языков. [‘Latviešu valoda – viena no senākajām un unikālām valodām.’]*

2.	Savas izcelsmes apzināšanās, piederība Latvijai, patriotisms.	16 %

- *Bērns ir dzimis latviešu ģimenē, viņa tautība ir latvietis.*
- *Bērnam ir jāzina, jāiepazīst un jāgodā sava sakņu zeme!*
- *...lai bērniem netraucētu pašapziņai.*
- *...lai viņi justos piederīgi pilnvērtīgi un pieņemti Latvijā, jo uzskatu viņus par latviešiem.*
- *Bērni ļoti vēlas dzīvot Latvijā, un paši ļoti piekopj latviešu valodu.*
- *Bērns mīl Latviju, ģimeni un draugus tajā.*
- *Man tas liekas pašsaprotami.*
- *Tā vienkārši, manuprāt, ir norma, jo bērns ir latvietis.*
- *Tā ir svarīga daļa no latvietības un saistība ar Latviju.*
- *...nepieciešams, lai izprastu mūsu kultūru, vēsturi.*

3.	Vecāku vēlme sarunāties ar bērniem latviski.	13 %

- *Es gribu runāt ar savu bērnu latviski, nekad neesmu pat iedomājusies, ka mani bērni nerunātu latviski, man tas liekas dabiski.*
- *Es vēlos, lai varu ar saviem bērniem no sirds izrunāties savā dzimtajā valodā; lai man būtu kāds cilvēks, ar ko runāt latviski (vienīgais ģimenē).*
- *...lai man kā tēvam nevajadzētu lauzīt mēli angļu valodā. Un turklāt esmu latvietis, ne anglis; tas ir svarīgi man. Gribu ar savu bērnu saprasties savā dzimtajā valodā.*
- *...lai [es?] neaizmirstu latviešu valodu.*

Tabulas turpinājums →

N.p.k.	Viedoklis: brīvi piedāvāto atbilžu piemēri	Īpatsvars vecāku atbilžu skaitā
4.	Bērnam jāzina mātes/vecāku sirds valoda.	11 %
	• <i>Lai saprot, kādā valodā dzied mammas sirds un dvēsele.</i> • <i>Bērnam jāzina mātes valoda.</i> • <i>Patī esmu latvieti, tādēļ vēlos, lai mans bērns prastu mātes valodu un nekad neaizmirstu, ka ir pa pusei latvietis.</i> • <i>Latviešu valoda ir mana dzimtā valoda, daudz lietu, joku, sakāmvārdus, sajūtas diemžēl nav iespējams pārtulkot! Man ir svarīgi, lai bērni mani saprot un sajūt, un saprast un sajūst mani līdz galam var tikai latviešu valodā! Es no sirds ticu, ka Tu esi tik reizes cilvēks, cik valodas Tu zini. Un otru saprast līdz kaulam var tikai, brīvi sarunājoties vienā valodā, šo valodu jūtot, dziedot, burtojot, skaitot pantiņus utt.</i>	
5.	Valoda noderīga tālākai profesionālajai karjerai.	4 %
	• <i>Latviešu valodas prasme rada unikālu priekšrocību darba tirgū.</i> • <i>.. katras jaunas valodas prasme bagātina iespējas dzīvē.</i>	
6.	Iespēja justies īpašam, citādam.	2 %
	• <i>Dod iespēju „slepenajām sarunām” vidē, kur latviešu valodu nesaprot, ļauj justies īpašam; veicina izpratni par to, ka citāds nenozīmē mazāk vērts vai [ir] izstumjams.</i>	
7.	Bailes no Latvijā dzīvojošo kritikas.	2 % (divas atbildes)
	• <i>Bail, ka latvieši nosodīs, ka Latvijas pilsonis ne pārāk tekoši runā latviski; latvieši šajā ziņā ir kritiski.</i>	
8.	Citi argumenti.	3 %
	• <i>Lai sazinātos ar citiem latviešiem, kas nedzīvo Latvijā.</i> • <i>We want to do as much for Latvian as we can. [*Mēs vēlamies darīt latviešu valodas labā, cik vien varam.*]</i>	

Kā jau iepriekš minēts, Diasporas aptaujas 2019 datu analīze atklāj: to bērnu, kuru vecākiem nav svarīgi, lai bērni zinātu latviešu valodu, valodas prasme ir ievērojami sliktāka nekā bērniem, kuru vecākiem ir būtiski, lai bērni brīvi prastu izteikties latviešu valodā. Pat ja vecāki vēlas, lai bērns spēj vismaz saprast un sazināties latviski sarunvalodas līmenī, tas pozitīvi motivē bērnu latviešu valodas apguvei un ietekmē viņa panākumus. Tāpat – ja vecākiem ir svarīgi, lai viņu bērni dzīvotu un mācītos Latvijā, latviešu valodas prasme būs daudz labāka salīdzinājumā ar bērniem, kuru vecākiem nav šādu plānu vai cerību [Koroļeva, Mieriņa, Saulītis 2021, 163].

Tā kā Diasporas aptauja 2019 aptver daudz plašāku jautājumu un mērījumu loku, iespējams novērtēt arī citu faktoru lomu latviešu valodas prasmes stiprināšanā diasporas bērniem. Sociolingvistiskajā pētījumā „Valodas situācija Latvijā: 2016–2020” sadaļas „Valodas situācija diasporā” autori [Koroļeva, Mieriņa, Saulītis 2021, 148-178] norāda uz vairākiem būtiskiem faktoriem.

Bērna valodas prasmi uzlabo ne vien komunikācija ģimenē, bet arī sazināšanās ar citiem latviešu valodā runājošiem radniekiem un draugiem. Pozitīvi latviešu valodas prasmi ietekmē pēc iespējas ilgāka laika pavadīšana Latvijā, kā arī regulāra sazināšanās ar draugiem un radniekiem Latvijā. Latviešu valodas prasmes attīstību veicina saziņa ar draugiem un paziņām (mītnes zemē dzīvo jau kādu laiku vai pārcēlušies nesen) dažādās sociālās saziņas platformās. Tas nozīmē, ka iespējai atrasties latviešu vidē ir liela nozīme bērna latviešu valodas prasmes attīstīšanā. Tāpat svarīgi, lai vecāki ar bērnu regulāri sarunātos un pavadītu kopā pietiekami daudz laika.

Vājāka latviešu valodas prasme ir tiem bērniem, kuru vecāki uz ārzemēm devušies ar mērķi strādāt. Bet labāka, kā jau tas tika norādīts iepriekš, – bērniem, kuru ģimenei Latvijā ir nekustamais īpašums, uzņēmums, darbs vai kredītsaistības u. tml. Tā ir praktiska saikne ar Latviju, kas rada papildu motivāciju bērnam mācīt vai neļaut aizmirst latviešu valodu. Zināma nozīme ir arī tam, vai vecāki, ģimene jūtas vairāk piederīgi latviešiem un Latvijai, mītnes zemes iedzīvotājiem vai pārnacionālai eiropiešu kopienai. Jo spēcīgāka piederības sajūta mītnes zemes iedzīvotājiem, jo vājāka ir bērnu latviešu valodas prasme, turpretī patriotiski⁴ noskaņotu vecāku bērniem ir labāka latviešu valodas prasme.

Interesanti, ka bērni, kas dzīvo dažāda līmeņa vadītāju un kvalificētu speciālistu, kā arī pakalpojumu jomas vai tirdzniecības darbinieku ģimenēs, latviešu valodu prot sliktāk nekā strādājošo bez speciālas kvalifikācijas bērni. Viens no iespējamiem skaidrojumiem: augstāka līmeņa darbinieku bērniem ir vairāk iespēju kontaktēties un sadraudzēties ar vietējiem bērniem un jauniešiem, kas nesekmē latviešu valodas saglabāšanos. No otras puses, valodas „aizmiršana” var būt apzināta, saistīta ar valodu statusu sabiedrībā (ir bērni, kas kautrējas runāt latviešu valodā draugu klātbūtnē vai skolā [Kārkliņa, Kamerāde 2015]).

---

⁴ Patriotisms mērīts piecu ballu skalā, summējot trīs apgalvojumu vērtības:

1. *Latvija ir man labākā valsts daudzu citu vidū.*

2. *Cilvēkiem būtu jāatbalsta sava valsts pat tad, ja tā iet „nepareizu” ceļu.*

3. *Ja manai valstij ir panākumi starptautiskajā sportā, es jūtos lepns par savu valsti.*

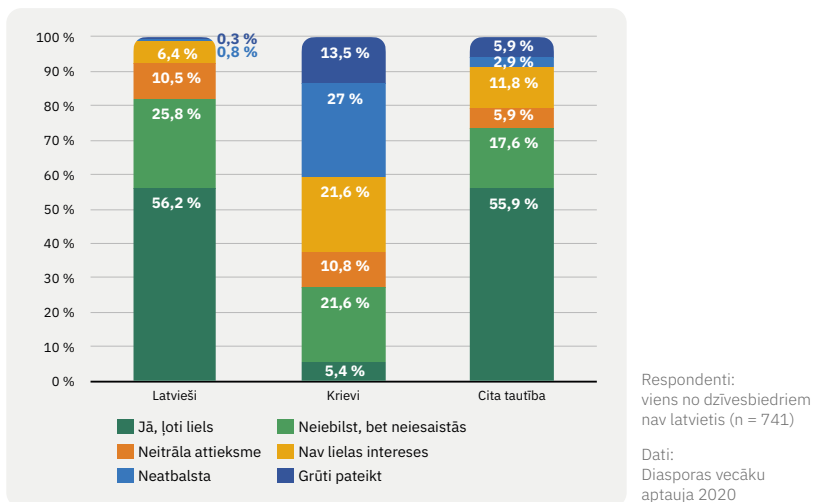

3.3.

Latviešu valodas apguve un saglabāšana diasporas bērniem

Galvenās grūtības un problēmas. Kā jau iepriekš secināts, ārpus Latvijas uzturēt „dzīvu” latviešu valodu ir jo īpašs izaicinājums tām ģimenēm, kurās viens no vecākiem ir citas tautības. Ja dzīvesbiedri ir latvieši, latviešu valodas un latvietības saglabāšana ģimenē vairākumā gadījumu (82 %) tiek atbalstīta, turklāt ļoti atbalstoša attieksme ir 56 % šādu ģimeņu (23. att.). Arī tad, ja dzīvesbiedrs ir citas tautības pārstāvis, atbalstoša attieksme ir vairākumam (74 %), un ļoti pozitīva attieksme tāpat kā latviešu vecāku grupā ir 56 % dzīvesbiedru. Daudz retāk atbalsts latviešu valodas prasmes saglabāšanā ģimenē ir gadījumos, kad viens dzīvesbiedrs ir krievu tautības pārstāvis (27 %), bet lielai daļai (49 %) šīs grupas vecāku nav īpašas intereses par šo jautājumu (vai neatbalsta latviešu valodas uzturēšanu ģimenē).

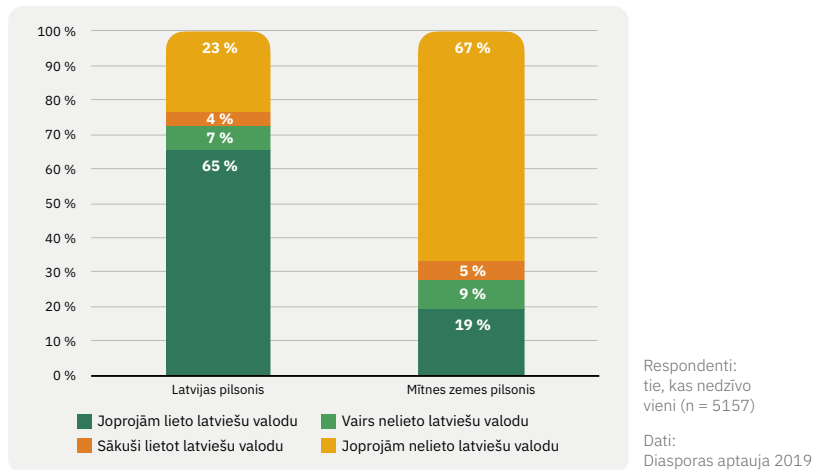
23. attēls. Dzīvesbiedra atbalsts latviešu valodas un latvietības saglabāšanai ģimenē (%).

Lai arī citu tautību dzīvesbiedru attieksme pret latviešu valodas lietojumu lielākoties ir pozitīva, tomēr tas vēl nesekmē latviešu valodas izmantošanu ikdienas saziņā starp ģimenes locekļiem, nereti pat veicina atteikšanos no latviešu valodas lietojuma ģimenē. Diasporas aptaujā 2019 tika uzdots jautājums nevis par respondenta piederību tautībai, bet gan tika noskaidrota

pilsonība. Taču arī šajā gadījumā skaidri redzams: visbiežāk no latviešu valodas lietošanas piecu gadu laikā atteikušies tie, kuru dzīvesbiedrs ir mītnes zemes pilsonis, savukārt latviski lielākoties sākuši sazināties tie, kuru dzīvesbiedrs ir latvietis vai latviete (24. att.).

24. attēls. Latviešu valodas lietojums ģimenē saistībā ar dzīvesbiedra pilsonību (%).

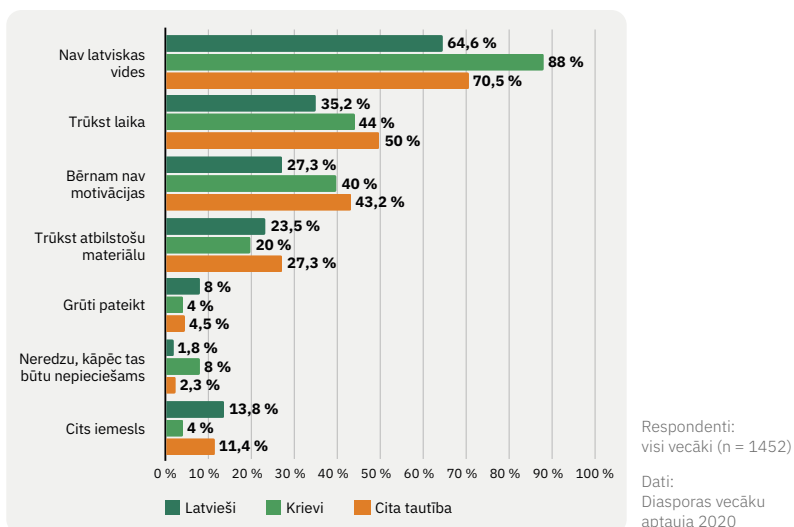
Vide. Kā galvenais negatīvās ietekmes faktors tiek minēts latviskās vides trūkums (25. att.). Visbiežāk (88 %) to nosaukuši krievu tautības respondenti, bet ārpus Latvijas tā ir problēma arī tad, ja vecāki ir latvieši (65 %). Otra biežāk minētā problēma – laika trūkums. Šķiet, nereti tas var būt tikai aizbildināšanās arguments. Laika trūkumu nozīmīgi biežāk minējuši krievu tautības un citu tautību pārstāvji, lai gan maz ticams, ka laika sadalījumu ietekmē etniskā pazīme. Nelatvieši kopumā biežāk atsaucas uz bērna motivācijas trūkumu, lai gan arī latviešu vidū 27 % respondentu to min kā problēmu latviešu valodas uzturēšanai. Līdzīga daļa (vidēji 23 %) respondentu visās aplūkotajās etniskajās grupās norādījuši uz to, ka trūkst atbilstošu materiālu valodas uzturēšanai. Ļoti mazs ir to latviešu un citas tautības respondentu skaits, kuri nesaskata vajadzību uzturēt latviešu valodas prasmi (2 %), krievu tautības pārstāvju vidū tādu ir nedaudz vairāk (8 %).

Vecāku norādītās grūtības. Tāpat kā vairākos citos gadījumos, respondentiem līdzās fiksēto atbilžu jautājumiem, tika piedāvāti atvērte jautājumi, tā sniedzot iespēju brīvā formā izteikt savu viedokli vai īsi raksturot pieredzi. Atbildes citētas

5. tabulā. Aktuālākā problēma ir citas valodas dominance gan ikdienas gaitās ārpus mājas, gan mājās, resp., ģimenē (27 %), kas cieši sasaucas ar vienu no piedāvātajiem atbilžu variantiem – latviešu valodas vides trūkumu. Vecāki īpaši uzsver, ka, dzīvojot citā (mītnes zemes) valodas vidē, bērniem šī valoda „pielīp” daudz ātrāk, nekā vecāki spēj to apgūt. Īpašas problēmas (un ar to jārēķinās etniski jauktajās ģimenēs) nereti sagādā tas, ka dzīvesbiedrs neatbalsta vai pat ieblīst pret viņam nesaprotamas valodas lietošanu ģimenē (5 %).

25. attēls. Grūtības latviešu valodas saglabāšanā ģimenē un bērniem diasporā (%).

Savos pieredzes stāstos vecāki norādījuši arī uz ļoti nopietnām problēmsituācijām, psiholoģiskiem traucējumiem, kas rodas, bērnam augot daudzvalodīgā vidē, un kuru risināšanai nepieciešama profesionāla psihologa, runas u. c. speciālistu palīdzība. Vēl viens problēmu loks saistīts ar dažādu materiālu (kinofilmu, televīzijas raidījumu u. tml.) trūkumu latviešu valodā, latviešu skolu pieejamību, mācību kvalitāti vai profesionālu skolotāju trūkumu (15 %).

Daļa vecāku atzīst, ka nereti trūkst laika un pacietības latviešu valodas uzturēšanai svešumā, jo tas ir nopietns un apjomīgs darbs, kas vecākiem jāveic pašiem (11 %). Retāk tiek nosaukti citi iemesli – bērnam trūkst intereses, jo ir daudz citu lietu, ko darīt latviešu skolas nodarbību vietā, bērnam izveidojušās

ciešas piederības saites ar mītnes zemi (turklāt mītnes zeme tā ir tikai viņu vecākiem, bet ne pašiem bērniem, kuri tur jau dzimuši).

Tomēr cilvēku pieredzes ir atšķirīgas, un 24 % respondentu atzīst, ka nav nekādu grūtību saglabāt latviešu valodu un viņi nedara neko īpašu, lai to uzturētu, – vienkārši pavada laiku kopā ar bērniem, runā, lasa grāmatas, dzied u. tml.

5. tabula. Grūtības latviešu valodas saglabāšanā

N.p.k.	Grūtības un problēmas: brīvi piedāvāto atbilžu piemēri	Īpatsvars vecāku atbilžu skaitā
1.	Citas valodas vides dominānce ikdienā un mājās.	27 %

- *Bērni skolā runā angļiski, un ļoti daudz draugu ārpus skolas runā tikai angļiski... Un, tā kā lielākā dienas daļa tiek pavadīta ne mājās, tad angļu valoda „pielīp” ātrāk, īpaši to jūtam mazākajam bērnam.*
- *Ikdienas dzīve ir angļu valodā. Un jauktu laulību dēļ angļu valoda ir tā, kas tiek lietota saietos ar ģimeni un draugiem – pat tad, ja vairākums grupas pārstāvju runā latviešu valodā.*
- *Ne vides trūkst (vide ir pārāk plašs jēdziens), bet gan cilvēku, kas prastu tikai latviski.*
- *Tēvs latviski nerunā. Kad esam visi kopā, tad runājam dāniski. Ikdienā jau tam bērnam lielākoties viss ir dāņu valodā. Es pati cenšos, cik varu, runāt ar viņu latviski, otrs vēl ir zīdains.*
- *Viņiem nav iespējas sarunāties ar draudzēties ar citiem vienaudžiem, kas var brīvi izteikties latviski, īpaši ar bērnu, un jauniešu žargonā (līdzīgi kā viņi var sarunāties mītnes zemes valodā).*
- *Maz iespēju (pasākumi, pulciņi, nometnes u. tml.), kur to varētu pielietot vismaz divas reizes mēnesī.*
- *Bērnam, augot trīsvalodu vidē, ir selektīvais mutisms. Viņš runā tikai ar mammu un tēti, ne ar vienu bērnu, vecvecāku utt. Nepieciešama psihologa palīdzība, lai to risinātu.*
- *Bērnam ilgi neizveidojās sapratne par latviešu valodu. Bijām Latvijā pie runas speciālistiem, un vienīgais, ko varēja ieteikt, ir turpināt sarunāties latviski, un bērnam ar laiku izveidosies sapratne par valodu. Bērns domā angļiski un, runājot latviešu valodā, visu tieši no angļu valodas pārtulkoja.*
- *Dzīvojam AAE [Apvienotajos Arābu Emirātos], mītnes zemes valoda ir arābu, saziņas valoda angļu, tēvs runā vāciski, bērni apmeklē vācu skolu. Grūti visas valodas uzturēt, mācīt vienlīdz labi.*
- *Ikdienā ir pārāk daudz citu valodu, kuras jāattīsta, jo tās ar atzīmi tiek vērtētas skolā. Vēl mūsu ģimenes otrā valoda ir krievu valoda (jo bērnu mammas tautība ir krieviete, kura perfekti runā latviski), bet bērniem emocionāli ir lielāka saikne ar krievu valodu, lai gan latviešu valodu arī tie mīl. Mums nav latviešu vides, jo vietējā latviešu diaspora īpaši neatbalsta tos Latvijas pilsoņus, kuri atbalsta savā ģimenē krievu valodas lietošanu. Diemžēl.*

2.	Mācību resursu, latviešu skolu un izglītības programmu trūkums.	15 %

- *Ļoti trūkst vieglas lasāmvielas, interesantu video. Vecāko bērnu ārkārtīgi saistīja viss, ko darīja Mārtiņš Kibilds – šādā veidā pasniegts materiāls ir aizraujošs, mūsdienīgs, viegli saprotams.*
- *Nav pieejamas filmas un multenes latviski, autortiesību aizsardzība ļoti „iegriež” šiem bērniem.*
- *Nav pieejami mediji un to saturs, kas varētu konkurēt ar ārzemju, mītnes zemes piedāvāto (animācijas filmas, [kino] filmas, raidījumi, grāmatas, žurnāli) brīvi pieejamais saturs ir ļoti ierobežots.*
- *Nevar ieinteresēt bērnus, mācot gramatiku, lielai daļai vajag vienkārši iespēju lietot sarunvalodas līmenī.*
- *Nav pieejami tie paši resursi, kas Latvijā, piemēram, bezmaksas filmu, videomateriālu, Latvijas televīzijas kanālu pieejas.*
- *Kā saka, īstas regulāras immersion situācijas pietrūkst ārpus mājām. Latviešu skolā ir daudzi, kuri nerunā latviski, tāpat tās bieži notiek angļu valodā.*

N.p.k.	Grūtības un problēmas: brīvi piedāvāto atbilžu piemēri	Īpatsvars vecāku atbilžu skaitā

- *ĻOTI vāja latviešu valodas apmācība skolā.*
- *Brocēnu vidusskolas attālinātā programma nav atbilstoša ārzemēs dzīvojošiem bērniem.*
- *Maniem bērniem nav iespēju kārtot GSCE [General Certificate of Secondary Education – Vispārējās vidējās izglītības sertifikāts] eksāmenu latviešu valodā, kā to piedāvā citu valstu piederīgajiem, pamatskolu beidzot.*
- *Trūkst apmācību, programmas, kas veicinātu sistemātisku rakstītprasmes attīstīšanu, it īpaši, kad bērns, ja ir tīnis un mītnes zemē ir ceļā uz vidusskolu.*
- *Trūkst profesionālu skolotāju. Uzskatu, ka jebkuram gribētājam būtu jābūt iespējai mācīties tālmācības programmās, piem., ClassFlow.*

3.	Pacietības un motivācijas trūkums vecākiem.	11 %

- *Bērns regulāri jāmudina runāt latviski mājās pirmajos dzīves gados, vecāki nedrīkst pielāgoties bērnam un pāriet uz citu valodu, kas nav dzimtā.*
- *Dažreiz pietrūkst spēka latviešu valodas veicināšanai ārpus mājas.*
- *Latviešu bērni Īrijā diezgan nelabprāt runā latviski, jo vecākiem pašiem nav intereses mācīt vai apmeklēt latviešu skolas.*
- *Pašiem jābūt konsekventiem un jārunā ar bērniem tikai latviski. Dažkārt tas ir darbs, jo bērnam, nākot no mācību iestādes, vieglāk izteikties mītnes zemes valodā.*
- *Vecāki izvēlas vieglāko ceļu, paši atgriezties Latvijā negrasās, līdz ar to bērnu nekādi nemotivē.*
- *Vecāku attieksme, tikai un vienīgi! Es bērnam speciāli latviešu valodu nemācu, vienkārši komunicēju ar bērnu tikai latviešu valodā, lasu priekšā grāmatas latviešu valodā, klausāmie latviešu dziesmas un dažreiz skatāmies animācijas filmas latviski.*

4.	Intereses trūkums bērnam, jaunas pieredzes veidošanās, citas prioritātes.	5 %

- *Bērns jūtas piederīgs mītnes zemei.*
- *Skanēs muļķīgi, bet iemesls ir, jo es negribu, lai cilvēki izturētos pret manu meitu kā pret imigrantu. Mēs dzīvojam ļoti angļiskā vidē, un, ja es ikdienā runātu ar viņu latviešu valodā, cilvēki skatītos ar aizdomām, un man paliek neērti tādās situācijās. Otrs iemesls ir līdzīgs. Es diezgan veiksmīgi esmu tikusi vaļā no sava akcenta. Man negribas atgūt latvisko akcentu... skan muļķīgi? Iespējams! Bet valoda ir viens no veidiem, kā cilvēks var justies piederīgs šeit. Un arī, ja godīgi, tas ir nogurdinoši runāt vienlaicīgi divās valodās, it īpaši tāpēc, ka es ļoti reti mūsdienās lietoju latviešu valodu... nav jau ar ko man īsti runāt. Ar mammu. Bet tas jau tā īsti parasti. Mana meita pat ļoti grib runāt latviešu valodā, tā ka, kad viņa būs vecāka, mēģināšu kur atrast kādu latviešu skolu vai kursu sestdienā. Kādreiz bija netālu no mums bērnu skoliņa latviešu valodā, bet vairs tās nav...*
- *Latviešu skolas iekrīt svētdienās, kad mēs ejam uz baznīcu.*
- *Ir daudz lietas, ko gribētu darīt latviešu skolas laikā.*

5.	Citi sarežģījumi.	6 %

- *Bērns kautrējas runāt valodā, kuru slīktāk pārvalda.*
- *Man pašai nav pedagoģisku prasmju, lai pietiekami motivētu bērnu runāt latviski, izprotot gramatikas likumsakarības. Pagaidām bērns atkārto vienas un tās pašas kļūdas, un es saprotu, ka tāpēc, ka neiedziļinās manos labojumus.*
- *Lielākais izaicinājums ir iemācīt pareizu valodu, ne tikai sarunvalodu, pareizu teikumu veidošanu un gramatikas pamatus.*
- *Mans bērns ir vājdzirdīgs.*

N.p.k.	Grūtības un problēmas: brīvi piedāvāto atbilžu piemēri	Īpatsvars vecāku atbilžu skaitā
6.	Citas tautības dzīvesbiedra un citu cilvēku iebildumi.	5 %
	- Līdz divu gadu vecumam runāju ar viņu latviski, kad bijām vieni. Tēvs mājās vēlējās dzirdēt tikai dāņu valodu. - Mēs abi ar vīru strādājam no mājām, līdz ar to vienmēr esam sarunājušies mājās angļiski, jo viņam nepatīk, ka viņš nesaprot, ko es saku bērniem, man vienmēr ir šķitis, ka man nav iespēju runāt ar bērniem latviski. - Ne vienmēr ģimenē varam runāt latviski, jo mans dzīvesbiedrs nesaprot latviešu valodu un jūtīgi uzver, ka mēs runājam latviski viņa klātbūtnē. - Negribu radīt stresu mūsu attiecībās.	
7.	Enerģijas, līdzekļu un laika trūkums.	4 %
	- Latviešu valodas apguves iespējamība ārpus ģimenes – darba dienas pilnu slodzi strādājošai ģimenei ir grūti vienīgajā brīvdienā bērnus izvadīt uz nodarbībām, pasākumiem utt. - Latvietība ir dārga Amerikā, viss kopā paņem labu daļu no ģimenes budžeta. - Nevis trūkst laika ar to nodarboties, bet drīzāk – diena ir pārāk piepildīta, skola, tad treniņi, tad mājasdarbi, bērnam ir pietiekami liela slodze, lai vēl papildus visam tam tā vietā, lai pāris stundas vēltu kvalitatīvai atpūtai, vēl vairāk noslogotu bērnu ar dzimtās valodas padziļinātu apguvi.	
8.	Nav nekādu problēmu.	24 %
	- Grūtību nav. Eiropas skolā ir latviešu valodas stundas, arī draugi latvieši. - Izaicinājumu nav, ja mājās valodu uztur, tad kādām grūtībām vajadzētu rasties? - Mēs ļoti labi sazināmies latviski savā plašajā ģimenes lokā, un, būdami aktīvi mītnes zemes latviešu sabiedrībā, mums iespēju netrūkst uzturēt latviešu valodu. - Nav grūtību. Uztveru to kā savas dzīves galveno uzdevumu un pildu to ar prieku. - Nedaru neko īpašu, lai to uzturētu. Vienkārši pavadām kopā laiku, runājam, lasām grāmatas, dziedam. - Esam nolēmuši izvadīt bērnus uz sestdienas skolu ar pilnu apziņu, ka ar abiem bērniem mēs tam vēltisim savas sestdienas 14 gadus no vietas. Mūsu sestdienas latviešu skolas sākas ar trīs gadu vecumu. No trīs līdz četrus gadu vecumam apmeklē pirmsskolas klasi; piecu gadu vecumā apmeklē bērnudārza klasi; ar sešu gadu vecumu sāk 1. klasi un tad līdz 8. klasei. Kopā 11 gadi sestdienas skolā katram bērnam. Bet tas ir tā vērts!	

Aktivitātes latviešu valodas apguvei un uzturēšanai diasporā. Ir ļoti daudz veidu kā, nedzīvojot latviešu valodas vidē, apgūt valodu vai saglabāt to. Iespējamo variantu izvēli nosaka gan motivācija ģimenē, gan mācību resursu pieejamība un vēl daudzi citi faktori.

Diasporas aptaujas 2014 un 2019 dati liecina, ka izplatītākais veids, kā uzturēt latvisko identitāti un stiprināt bērnu latviešu valodas prasmi, ir valodas apguve mājās. Populārākā aktivitāte šī mērķa sasniegšanai iepriekš ir bijusi joprojām ir grāmatu lasīšana (lai gan abu aptaujas datu salīdzinājums rāda, ka piecu gadu laikā bērnu īpatsvars, kuri emigrācijā lasa grāmatas latviešu valodā, tomēr ir samazinājies). [Koroļeva, Mieriņa, Saulītis 2021, 170]

Padziļinātajās intervijās gandrīz visas ģimenes atbild, ka par latviešu valodas uzturēšanu ārpus Latvijas vispirms jau jā rūpējas ģimenei, pēc tam – diasporas latviešu skolai. Vairāki intervētie pat uzsver, ka nedrīkstētu no diasporas latviešu skolas gaidīt, ka bērnam tiks iemācīta latviešu valoda.

”

Nekādi citi varianti vispār pastāvēt nevar, tāpēc ka ir mums tādi, kas uz diasporas latviešu skoliņu atved bērnu, kas nerunā mājās nevienu vārdu, viņš neprot pat sasveicināties, un viņš man to bērnu atved un saka: „Tagad es gribu, lai jūs to bērnu, iemāciet bērnam latviešu valodu.” Nu, kādā veidā es pa četrām stundām reizi mēnesī tam bērnam iemācīšu. Ja es viņam iemācīšu sasveicināties un atsveicināties un ar viņu mājās nerunās, man pēc mēneša atkal viss būs jāmāca no jauna.

(Ilze, Spānija)

Ir jābūt arī atbalstam no Latvijas valsts – piedāvājot mācību resursus un palīdzību skolām. Taču kopumā interviju dalībnieki atzīst, ka ģimenēm ir pietiekami daudz iespēju un piedāvājumu, kas ļauj saglabāt latviešu valodu.

Latviešu valodas prasmes saglabāšanas un apguves veidi. Diasporas vecāku aptaujā 2020 respondentiem (vecākiem) tika piedāvāts plašs dažādu aktivitāšu un pasākumu uzskaitījums ar lūgumu atzīmēt ģimenē bērnu valodas apguves sekmēšanai izmantotās darbības. Norādītās aktivitātes var grupēt pēc to izmantošanas biežuma. Visbiežāk – aptuveni puse vai pat vairāk – vecāku atzīmējuši grāmatu lasīšanu latviešu valodā un saziņu ar ģimenes locekļiem un/vai draugiem Latvijā, kā arī bērnu viesošanos brīvlaikā pie vecākiem, radiem Latvijā (sk. 26. att.). Šādas aktivitātes var īstenot lielākā daļa ārpus Latvijas dzīvojošo ģimeņu, turklāt – darīt to regulāri, neieguldot lielus finanšu līdzekļus (izņemot ceļošanu uz Latviju).

Liela daļa respondentu atzinuši latviešu gadskārtu un valsts svētku svinību nozīmi latviešu valodas saglabāšanā. Aptuveni 40 % aptaujāto norādījuši, ka vērtīga ir laika pavadīšana kopā ar citām latviešu ģimenēm, mūzikas ar latviešu tekstiem klausīšanās, filmu skatīšanās un spēles latviešu valodā, dažādu latviešu rīkoto pasākumu apmeklēšana u. tml.

Trešajā grupā pēc izmantošanas biežuma iekļaujamas ļoti atšķirīgas mācību formas un veidi: 27 % gadījumu bērni apmeklē diasporas latviešu skolas, kā arī piedalās izglītojošās nometnēs Latvijā (12 %). Cits veids, kas gan prasa bērna

lielāku iesaisti un nopietnu mācību motivāciju, ir valodas apguve pašmācības ceļā – to minējuši 13 % aptaujāto.

Visbeidzot ceturtajā (retāk izmantotu) aktivitāšu grupā ietverami pasākumi, kuru izmantojamību būtiski ietekmē gan vecāku iespējas, gan pieejamība konkrētajā mītnes valstī un dzīvesvietā: vidēji 4–6 % bērnu deju kādā latviešu deju kopā, dzied ansambļi vai korī, tiek sūtīti uz diasporas skolēnu nometnēm ārpus Latvijas vai apmeklē vasaras vidusskolas.

Kopumā secināms, ka lielākā daļa vecāku iesaistās valodas apguves aktivitātēs un cenšas dažādos veidos saglabāt latvisko vidi, attīstīt latviešu valodas prasmi bērniem, kuri dzīvo ārpus Latvijas. Tikai 8 % vecāku atzīmējuši, ka nedara neko vai neiesaistās nekādās aktivitātēs, kas veicinātu latviešu valodas apguvi un saglabāšanu.

Kaut arī izvēlei tika piedāvāts pietiekami daudz atbilžu variantu, daļa respondentu (9 %) izmantojusi iespēju paust savu pieredzi. Šis atbildes tematiski sagrupētas un atspoguļotas 6. tabulā. Gandrīz trešdaļa (32 %) respondentu papildus norāda, ka pievērš īpašu uzmanību latviešu valodas lietojumam ģimenē, mājās izmantojot *vienas valodas saziņu, cenšoties nejaukt kopā vairākas valodas, lai pastāstītu vēlamo*. Palīdz arī regulāri ceļojumi uz Latviju (15 %). No citām valodas apguves formām 24 % gadījumu minēta tālmācība un atsevišķas tālmācības programmas (Brocēnu vidusskolas tālmācības programma, *ClassFlow*, ko organizē LVA, valodas privātstundas internetā u. c.). Vēl 12 % respondentu nosauc diasporas latviešu skolas, īpaši izceļot bērnu izglītības iespējas tādās vietās kā, piemēram, Brisele un Luksemburga, kur latviešiem ir iespēja bērņus sūtīt Eiropas skolā (latviešu valodas stundas tur ir katru dienu).

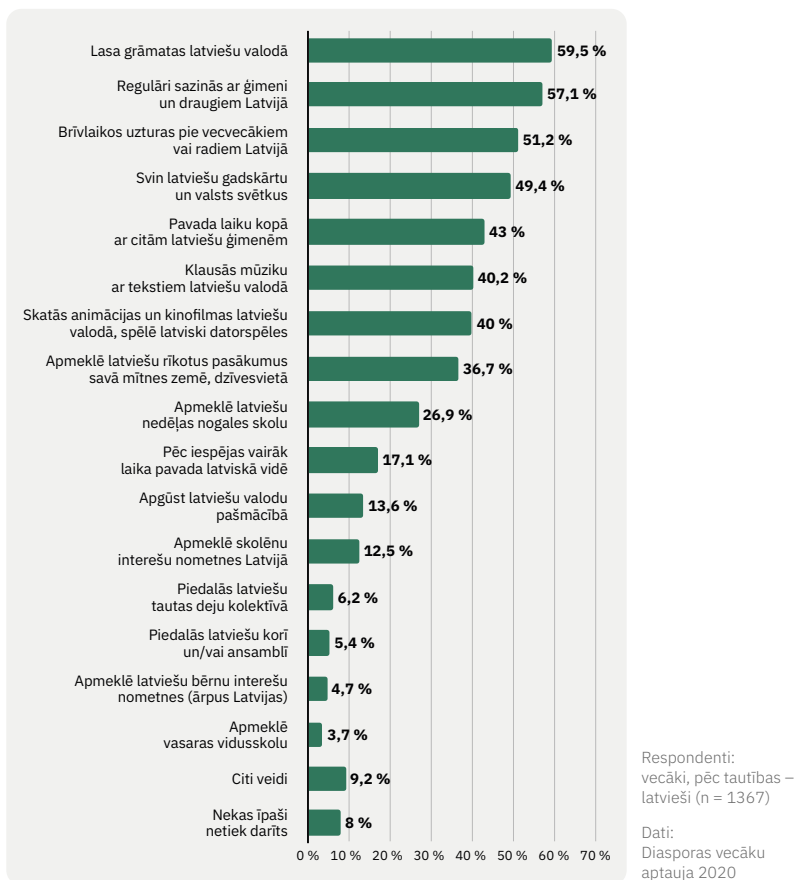
Dati par **atšķirībām latviešu valodas prasmju saglabāšanas un apguves veidu izvēlē dažādās diasporas valstīs** atspoguļoti 7. tabulā. No Latvijas izceļojušo skaits un koncentrācija dažādās valstīs ir atšķirīga, atšķiras arī diasporas organizāciju darbības principi, nav vienāda valodas saglabāšanai un apguvei nepieciešamo resursu pieejamība. Līdz ar to latviešu valodas apguvei izmantotās pieejas var būt dažādas.

Tādas aktivitātes, kas vairāk atkarīgas no ģimenes vai paša bērna iniciatīvas (saziņa ar ģimenes locekļiem draugiem, svētku svinēšana, grāmatu lasīšana u. tml.) ir līdzīgi izplatītas visās diasporas mītnes valstīs. Krievijā dzīvojošie

respondenti daudz retāk nekā citi vecāki norāda uz saziņu ar ģimenes locekļiem Latvijā, svētku svinēšanu, filmu skatīšanos latviešu valodā u. tml. Savukārt latviešu svētku svinēšana biežāk minēta ASV, Kanādā, Austrālijā dzīvojošo respondentu atbildēs, bet bērniem no šīm valstīm ir mazāk iespēju brīvlaikus pavadīt pie radniekiem Latvijā (ir lielāki ceļa izdevumi, un tas ir laikietilpīgi). Saprotais, ka kaimiņvalstīs dzīvojošie respondenti biežāk nekā citi bērnus var atvest uz Latviju.

26. attēls. Latviešu valodas prasmes saglabāšanas un apguves veidi diasporas bērniem (%).

6. tabula. Latviešu valodas prasmes saglabāšanas un apguves veidi diasporas bērniem: respondentu atbildes

N.p.k.	Latviešu valodas prasmes saglabāšanas un apguves veidi: brīvi piedāvāto atbilžu piemēri	Īpatsvars vecāku atbilžu skaitā
1.	Ģimenes rūpes par latviskas vides nodrošināšanu.	32 %
	- Bērns runā tekoši latviešu valodā, jo līdz trīs ar pusī gadu vecumam dzīvoja tikai mājās ar abiem vecākiem latviešiem, līdz ar to dominējošā valoda ir latviešu valoda. Pašmācības ceļā bērns gan ir apguvis arī angļu valodu ļoti labā līmenī, bet tā netraucē latviešu valodai. - Konsekventi runāju tikai latviski ar bērniem un sagaidu, ka viņi atbildēs latviski. - Mājās piekopjam vienas valodas saziņu, cenšoties nejaukt kopā vairākas valodas, lai pastāstītu vēlamo. - Mēs to nedarām kā īpaši bērnu dēļ. Tāda vienkārši ir mūsu ikdiens un vēlme tā dzīvot. - Stāstus par Latvijas kultūru, svinamām dienām, cenšos paskaidrot vārdus vai terminus, kas bērnam nav saprotami.	
2.	Tālmācība.	24 %
	- Abas meitenes mācās Brocēnu vidusskolas tālmācības programmā, un vecākajai meitai ir latviešu valodas privātsiņas internetā. - Apgūst latviešu valodu ClassFlow klasē, ko organizē LVA. - Bērni apmeklē LVA tiešsaistes nodarbības. - Bērns mācās paralēli Brocēnu vidusskolas tālmācības klasē, tāpat arī piedalās LVA ClassFlow latviešu valodas nodarbībās.	
3.	Mācības diasporas latviešu skolā, latviešu valodas mācību stundas mītnes zemes skolā.	12 %
	- Vienu reizi nedēļā latviešu valodas stunda skolā. - Briselē dzīvojošiem latviešiem ir iespēja bērņus sūtīt Eiropas skolā, kur mācības notiek arī latviski. - Luksemburgā ir Eiropas skola, kurā katru dienu ir latviešu valodas stundas. - Par cik abi puikas mācās ES iestāžu darbinieku skolā, viņiem abiem četras dienas nedēļā ir latviešu valoda un literatūra (ko viņi apgūst atbilstoši Latvijas izglītības programmai), tā kā mēs neatbilstam klasiskai ārzemju situācijai. - Zviedrijā bērnam tiek nodrošinātas mācības skolā vienu latviešu valodas stundu nedēļā.	
4.	Uzturēšanās Latvijā, ceļojumi uz Latviju.	15 %
	- Braucam uz Latviju katru otro trešo mēnesi. - Cenšamies braukt uz „3x3” ģimeņu saietiem Latvijā. - Esam arī veduši bērnu uz Latviju pāris reizes, kas uzlabo latviešu valodas prasmes. Bērns gatavojās piedalīties 2020. gada Skolēnu dziesmu un deju svētkos, bet tie bija pārcelti uz 2021. gadu Covid-19 pandēmijas dēļ. - Regulāri vecvecāki, kas runā tikai latviešu valodā, brauc pie mums. - Bērni gadu mācās Latvijas skolā apmaiņas programmā.	
5.	Mācības pie privātskolotāja.	2 %
	Apgūst latviešu valodas gramatiku ar privātskolotājas palīdzību (Latvijā) Skype vidē.	

Latviešu pasākumu apmeklēšanu biežāk minējuši ASV, Kanādā, Austrālijā, kā arī Krievijā, Igaunijā un Lietuvā dzīvojošie. Jāņem vērā, ka šis jautājums ir cieši saistīts gan ar diasporas organizāciju aktivitāti, gan ar respondentu dzīvesvietas attālumu no latviešu diasporas centriem.

Pozitīvā nozīmē latvietības saglabāšanā izceļas ASV, Kanādā un Austrālijā dzīvojošajās ģimenes, kur bērni biežāk iesaistās mākslinieciskās pašdarbības kopās, apmeklē diasporas latviešu skolas un vasaras vidusskolas, tiek sūtīti uz latviešu diasporas bērnu nometnēm mītnes zemēs (vai kaimiņvalstīs). Šīs aktivitātes un latviešu valodas apguvi pašmācībā visbiežāk minējuši arī Krievijā dzīvojošie respondenti. Bērnu nometnes Latvijā biežāk nekā citi izmantojuši bērni no Beniluksa valstīm, Krievijas un dienvidvalstīm (Spānijas, Itālijas, Grieķijas).

Diasporas aptaujas 2019 datu analīze rāda, dažādās aktivitātēs un pasākumos daudz vairāk un biežāk iesaistījušies latviešu tautības, bet retāk krievu un citu tautību diasporas pārstāvju bērni, kas ir saprotams. Zināma ietekme ir arī dzīvesbiedra pilsonībai. Tomēr kopumā jāatzīst, ka arī mazākumtautību emigrantu bērni iesaistās diasporas dzīvē, t. sk. apmeklē latviešu skolas vai diasporas nometnes.

Latviešu valodas prasmes pilnveide un saglabāšana tik aktuāla nav bērniem, kuru vecāki nevēlas saistīti ar Latviju un neplāno atgriezties. Jāatzīmē arī tas, ka latviešu interešu un mākslinieciskās pašdarbības grupas (kori, deju kolektīvu u. tml.) retāk apmeklē to latviešu emigrantu ģimenes, kuras materiāli nav tik labi nodrošinātas. Bērna vešana uz šādiem pulciņiem prasa papildu laiku un līdzekļus. Tādēļ ir svarīgi, lai nodarbību telpas atrastos pēc iespējas tuvāk un neprasītu būtiskus finanšu ieguldījumus. Arī grāmatas latviešu valodā mazāk turīgjie latviešu emigrantu bērni lasa retāk. Tas nozīmē, ka šī ir viena no diasporas bērnu un jauniešu grupām, kurai nepieciešams lielāks atbalsts. Parasti šīs grupas respondentiem ir arī zemāks izglītības līmenis [Koroļeva, Mieriņa, Saulītis 2021, 172].

7. tabula. Latviešu valodas apguves un saglabāšanas veidi bērniem dažādās diasporas valstīs (%)*

Latviešu valodas prasmes saglabāšanas un apguves veidi	Apvienotā Karaliste	ASV, Kanāda, Austrālija	Vācija, Austrija, Šveice	Īrija	Krievija	Benlукsa valstis	Ziemeļvalstis (Dānija, Islande, Norvēģija, Somija, Zviedrija)	Igaunija, Lietuva	Spānija, Grieķija, Itālija	Francija	Citas valstis
Regulāri sazinās ar ģimeni un draugiem Latvijā	51,1	49,3	63,6	59,2	27,3	67,4	60,9	51,3	49,2	61,9	55,6
Lasa grāmatas latviešu valodā	46,6	61,1	59,3	50,0	27,3	79,0	62,6	69,2	60,3	76,2	58,0
Svin latviešu gadskārtu un valsts svētkus	43,9	71,5	49,1	46,1	27,3	54,3	48,0	43,6	30,2	47,6	48,1
Brīvlaikos uzturas pie vecvecākiem vai radiem Latvijā	40,1	36,8	56,5	42,1	45,5	64,5	52,0	76,9	68,3	47,6	59,3
Pavada laiku kopā ar citām latviešu ģimenēm	39,3	55,6	42,1	44,7	182	47,1	50,3	33,3	30,2	31,0	34,6
Skatās animācijas un kinofilmas latviešu valodā, spēlē datorspēles latviski	32,4	34,7	43,0	26,3	9,1	49,3	48,6	38,5	39,7	45,2	45,7
Apmeklē latviešu rīkotos pasākumus savā mītnes zemē, dzīvesvietā	23,3	57,6	37,9	28,9	54,5	43,5	40,2	51,3	31,7	31,0	25,9
Klausās mūziku ar tekstiem latviešu valodā	22,9	58,3	47,2	31,6	36,4	41,3	41,9	46,2	31,7	57,1	43,2
Pēc iespējas vairāk laika pavada latviskā vidē	16,4	34,0	13,1	17,1	36,4	16,7	15,6	17,9	6,3	11,9	12,3
Apmeklē diasporas latviešu skolu	16,0	59,7	14,0	25,0	90,9	34,8	30,7	23,1	23,8	21,4	16,0
Apgūst latviešu valodu pašmācībā	13,0	13,9	12,6	18,4	36,4	12,3	13,4	7,7	9,5	11,9	19,8
Apmeklē skolēnu interešu nometnes Latvijā	6,9	12,5	9,8	15,8	18,2	20,3	12,3	17,9	20,6	16,7	9,9
Pedalās latviešu tautas deju kolektīvā	3,4	21,5	3,7	14,5	0,0	7,2	2,2	2,6	1,6	4,8	0,0

Latviešu valodas prasmes saglabāšanas un apguves veidi	Apvienotā Karaliste	ASV, Kanāda, Austrālija	Vācija, Austrija, Šveice	Īrija	Krievija	Beniluksa valstis	Ziemeļvalstis (Dānija, Islande, Norvēģija, Somija, Zviedrija)	Igaunija, Lietuva	Spānija, Grieķija, Itālija	Francija	Citas valstis
Pedalās latviešu kori un/vai ansablī	1,9	11,8	3,7	7,9	0,0	12,3	2,8	5,1	1,6	11,9	1,2
Apmeklē latviešu bērnu interešu nometnes (ārpus Latvijas)	1,5	28,5	0,9	3,9	9,1	0,7	3,4	2,6	0,0	0,0	0,0
Apmeklē vasaras vidusskolu	0,8	22,9	0,9	3,9	0,0	0,7	1,1	0,0	1,6	0,0	2,5
Citi veidi	5,3	10,4	7,5	7,9	0,0	19,6	8,4	7,7	14,3	11,9	6,2
Nekas īpaši netiek darīts	16,0	1,4	7,0	11,8	9,1	3,6	7,8	2,6	6,3	2,4	7,4

* Respondenti: vecāki, pēc tautības – latvieši (n = 1367)
Dati: Diasporas vecāku aptauja 2020

Intervijās sniegtajās atbildēs galvenie norādītie valodas apguves un prasmju saglabāšanas veidi un formas ir līdzīgi:

- grāmatu lasīšana,
- diasporas latviešu skolas apmeklēšana,
- runāšana ar bērniem mājās,
- regulāra došanās uz Latviju un piedalīšanās interešu nometnēs,
- socializēšanās mītnes zemē ar citiem latviešu bērniem un latviski runājošajiem (ja tādi ir vietējā apkaimē);
- ir bērni, kuri latviešu valodu apgūst mājās vecāku vadībā vai tālmācībā (retāk).

Mazākā daļa intervēto vecāku atbild, ka bērniem patīk mācīties latviešu valodu. Par mācību motivāciju spriest ir grūtāk, bet dažreiz tiek minēta vēlme sazināties ar vecvecākiem vai draugiem Latvijā. Raksturojot mācību procesu, vecāki norāda – tam jābūt bērnam interesantam, mācībām spēlējoties.

3/4 vecāku, kuri ikdienā ar bērniem runā latviešu valodā un pievērš valodas apguvei uzmanību, atbild, ka bērniem nekad nav bijusi izvēle – mācīties latviešu valodu vai nē. (*Tas ir automātiski iegājies – kā zobu sukāšana [tīrīšana].*)

Ģimenēs ar stingru attieksmi un konsekventu rīcību latviešu valodas apguves un lietojuma jomā bērniem netiek dota izvēle. Latviešu valoda ir jāizmanto saziņai bez iebildumiem, jo tā ir dzimtā valoda, kā arī ir jāapmeklē diasporas latviešu skola. Citi varianti netiek piedāvāti – vecāki pieņem lēmumu bērnu vietā.

Šajos gadījumos nav runas par mācību motivāciju. Ir dažādi paņēmieni, kā vecāki īsteno savas prasības valodas apguvē. Piemēram, trimdinieku pēctece, ASV dzimusī Marta stāsta, ka bērniem ir likuši maksāt, ja viņi pieķerti, runājot angļiski. Šādi stingri nosacījumi ģimenē bērniem liek apzināties, ka vecāki valodas jautājumu uztver nopietni un ka atlaides šajā ziņā netiks pieļautas.

” *Svarīgākais, tas ir darbs pašam ar sevi, mežonīgs, mežonīgs darbs gadu no gada, un nepadoties, tas ir darbs mātei vai tēvam. Vienmēr vieglāk ir izstāstīt tajā valodā, kurā viņi runā, [...] bet vienkārši pārkāpt sev pāri un runāt latviski arī tad, ja bērns sākumā desmitreiz pārprasa, kas tas ir, kas tas ir, es neko nesaprotu. Tad nepadodies un tikai runā un runā, un vajag saprast arī to, ka mazs bērns noteikti atbildēs tādā valodā, kā viņam ir vienkāršāk, bet tev ir jāsaprot, ka tu nedrīksti padoties, tev ir jāturpina runāt latviski.*

(Marta, ASV)

Runājot par diasporas latviešu skolu apmeklēšanu, vairāki vecāki min, ka bērni, protams, labprātāk spēlētos, taču mācās, jo tas no viņiem tiek sagaidīts. Galvenie iemesli – jo mammai tas ir svarīgi, jo viņiem patīk un ir tuva Latvija. Daži vecāki stāsta, ka viņu bērni, kas tagad jau ir pusaudži, novērtē latviešu skolā un vasaras nometnēs pavadīto laiku – galvenokārt jau tādēļ, ka skolā izveidojusies cieša draudzība ar citiem latviešu bērniem, kas, piemēram, Martas bērniem, ir devusi iespēju apmeklēt citas pilsētas ASV un apciemot draugus (uz iesvētībām u. tml.).

3.4.

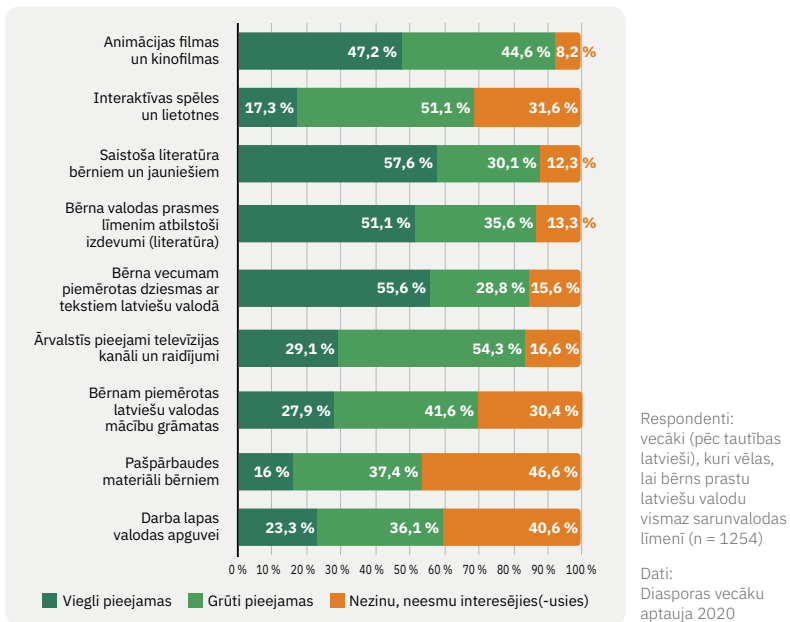
Latviešu valodas apguvei nepieciešamie materiāli un resursi

3.4.1.

Mācību materiālu pieejamība

Vērtējot latviešu valodas mācību materiālu pieejamību, vecāki bieži vien izteikušies diezgan kritiski ne tikai atbildot uz aptaujas jautājumiem, bet arī kvalitatīvajās intervijās. Vidēji vairāk nekā puse respondentu, kas ieinteresēti latviešu valodas prasmes saglabāšanā, uzturēšanā vai pilnveidē, uzskata, ka bērnu un jauniešu grāmatas, kā arī vecumam piemērota mūzika ar tekstiem latviešu valodā ir viegli atrodamā (27. att.).

27. attēls. Latviešu valodas mācību materiālu un palīg līdzekļu pieejamība diasporā (%).

Televīzijas kanālu, raidījumu latviešu valodā pieejamību ārvalstīs, tāpat kā interaktīvu spēļu, lietotņu latviešu valodas apguvei pieejamību pozitīvi vērtē mazākā daļa vecāku, attiecīgi vairāk nekā puse respondentu uzskata, ka tie grūti

atrodami. Animācijas filmu un kinofilmu latviešu valodā pieejamība ir pretrunīgi vērtēta: 47 % respondentu uzskata, ka tās ir viegli atrodamas izmantošanai, 45 % – grūti atrodamas.

Materiāli, kuru nodrošinājumam jāpievērš lielāka uzmanība, ir skolēniem piemērotas mācību grāmatas, pašpārbaudes materiāli, darba lapas u. c. mācību līdzekļi. No vienas puses, neliela daļa vecāku (28 %) atzinuši, ka latviešu valodas mācību grāmatas ir viegli pieejamas, un vēl mazāk ir to, kuriem viegli pieejamas šķiet arī valodas apguvē nepieciešamās darba lapas (23 %) un pašpārbaudes materiāli (16 %). No otras puses, visticamāk, pašu vecāku interese par šāda veida materiāliem ir diezgan zema – liels īpatsvars respondentu par tiem vispār nav interesējušies.

3.4.2.

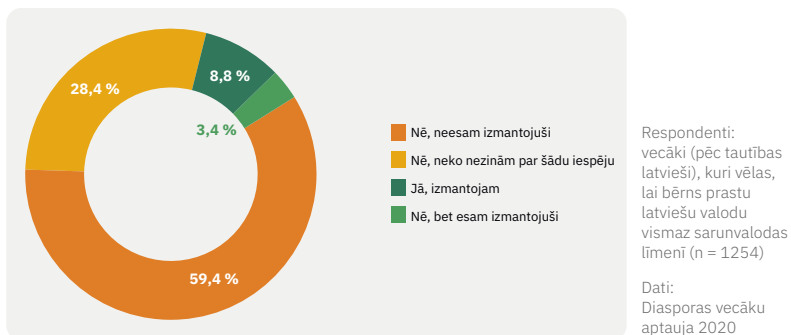
Latviešu valodas apguve tālmācībā

Viena no valodas apguves un pilnveides iespējām, kas veiksmīgi izmantojama un noderīga ārpus Latvijas dzīvojošajiem un kas Covid-19 pandēmijas apstākļos kļuvusi vēl pieprasītāka, ir tālmācība. Kā liecina pētījuma dati, šobrīd to izmanto neliela daļa (9 %) diasporas ģimeņu, iepriekš to izmantojuši vēl 3 % diasporas ģimeņu (28. att.). Šī valodas apguves un uzturēšanas forma būtu vairāk jāpopularizē: 28 % respondentu atzīst, ka nemaz nav dzirdējuši par šādām mācību iespējām; 30 % nav izmantojuši tālmācības programmas, bet vēlētos to darīt (lai bērns vismaz saprastu teikto latviešu valodā), un vēl 48 % apsvērtu un, iespējams, izmantotu šādu iespēju (29. att.).

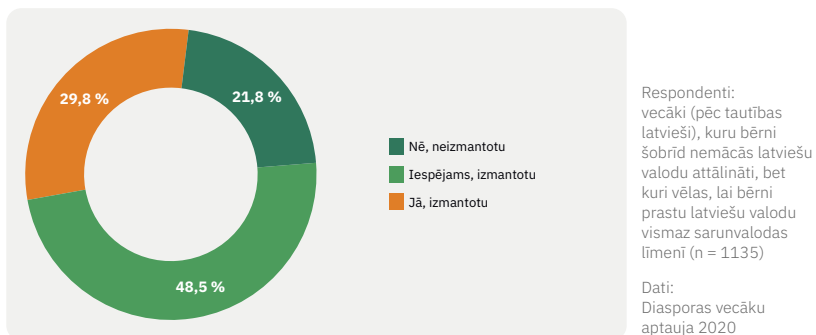
Tā kā attālinātu mācību forma mūsdienās tiek lietota arvien biežāk, tiem respondentiem, kuri negrib izmantot tālmācību, tika lūgts pamatot savu viedokli. Atbildes uz atvērtu jautājumu sagrupētas un atspoguļotas 8. tabulā. Trešdaļa vecāku skaidro, ka tas vienkārši nav nepieciešams, jo latviešu valoda jau tiek un tiks lietota ģimenē, vai ka vecāki paši ir pietiekami izglītoti, lai spētu nodrošināt bērniem latviešu valodas apguvi. Cits arguments – valoda vienkārši nav nepieciešama, jo vecāki nesaista ne savu, ne bērnu nākotni ar Latviju. Būtisks iemesls, ko min 20 % vecāku, ir bērnu aizņemtība, pārslodze; tālmācība nozīmētu papildu laiku, turklāt tas atkal būtu jāpavada pie datora, kura lietošanu jau tāpat vajadzētu ierobežot. Daļai vecāku un/vai bērnu (14 %) nav intereses par šo mācību formu, jo šādā veidā grūti rast mācību motivāciju (vecāki dod priekšroku mācībām klātienē, valodas praksei, kas ir daudz efektīvākas mācību formas). Savukārt 9 % vecāku spriež, ka nav nepieciešams izmantot vēl arī

tālmācību, ja bērni apgūst latviešu valodu diasporas latviešu skolās v. tml. Pēc nelielas respondentu daļas domām, svarīgāk tomēr būtu šo laiku veltīt mītnes zemes valodas apguvei. Daži respondenti norāda uz valodas mācību metodikas nepilnībām, kā arī uz izglītības programmu vai mācību materiālu trūkumu un nepiemērotību bērniem.

28. attēls. Tālmācības iespēju izmantojums latviešu valodas apgūvē diasporā (%).

29. attēls. Vecāku gatavība izmantot attālinātās latviešu valodas mācības bērniem (%).

Lielākā daļa intervēto vecāku ir dzirdējuši par iespēju latviešu valodu apgūt tālmācībā, bet nav par to speciāli interesējušies. Jautāti, vai viņi apsvērtu iespēju bērniem latviešu valodu mācīties attālināti, vairāki vecāki atzīmē tālmācības priekšrocības: nav jābrauc nedēļas nogalē tālu uz citu pilsētu, lai ietu uz latviešu skolu, kā arī to, ka latviešu valodas apguves kvalitāte varētu būt augstāka tālmācībā. Tomēr vairāki vecāki piebilst, ka viņiem tālmācība nebūtu aktuāla, jo ir daudz citu pulciņu, ka viņi negrib, lai bērni atsakās no mācībām

diasporas latviešu skolā, tāpat norāda, ka tiek stingri ierobežots laiks, kurā bērniem ļauts izmantot elektroniskās ierīces. Kā minēts iepriekš, vecākiem ir svarīgi, ka diasporas latviešu skolā bērni iegūst draugus, bet šis aspekts tālmācībā, kas pēc būtības ir neklātienes formas mācību paveids, pēc ģimeņu domām, izpaliek.

Dažām ģimenēm ir tālmācības pieredze, taču bērniem nav bijis interesanti, un tālmācības nodarbības pamestas. Citiem bērniem savukārt šī mācību forma patīk.

” Kārlis un Juris mēģināja. Kārlim līmenis bija, viņam palika garlaicīgi, pusgadu nomācījāmies, un tad es viņu izņēmu ārā, nebija Kārlim piemērots. Juris vēl iet, viņam patīk, viņi dzied un darbojas. Mazajā grupiņā tur viņiem ir daudz foršāk.

(Laura, ASV)

” Ēriks mācās ClassFlow jau trešo gadu, es redzu progresu. Tas strādā. [...] Ir jābūt ziņošanai un spēcīgam skolotājam, kas var noturēt bērnu interesi. Bērniem interesē darboties ar tehnoloģijām, un ClassFlow dod to iespēju.

(Paula, Lielbritānija)

8. tabula. Iemesli, kāpēc vecāki neizvēlas tālmācību

N.p.k.	Vecāku norādītie iemesli: atbildes uz atvērto jautājumu	Īpatsvars vecāku atbilžu skaitā
1.	Nav nepieciešamības: latviešu valoda tiek lietota saziņai ģimenē.	34 %

- Paši esam izglītoti, un nav grūti investēt savu laiku bērnos, kā arī tiem iemācīt un pilnveidot latviešu valodas prasmi.
- Es neredzu vajadzību, jo lietojam latviešu valodu ikdienā, sarakstāties arī latviski Whatsapp. Vienīgais, kas piekļibo, ir gramatika, resp., pareiza komatu salikšana un atsevišķu vārdu izvēle, ja tos reti lieto.
- Nav nepieciešams, jo bērns tekoši runā latviešu valodā bez akcenta, bet latviešu valodas nodarbības regulāri notiks arī skolā (Eiropas skola Luksemburgā).
- Nav plāna atgriezties Latvijā, savu nākotni bērniem redzam te, pamatus varam bērniem ielikt paši, ja jau gadījumā bērni nākotnē izlemj dzīvot Latvijā, tā teikt, lai ir izvēles iespējas. Bet pamatā latviešu valoda ir, lai sazinātos ar radiem, draugiem.
- Valoda ir JĀRUNĀ mājās. Ja ar bērnu neviens mājās latviski nerunās, nekāda attālinātā mācīšanās nepalīdzēs. Attālināti var mācīties svešvalodas. Mātes valodu apgūst no mātes, kā arī regulāri vismaz vienu mēnesi gadā (piemēram, vasaras brīvdienās), dzīvojot Latvijā un kontaktējoties ar latviešiem. Citas receptes diemžēl nav.

Tabulas turpinājums →

N.p.k.	Vecāku norādītie iemesli: atbildes uz atvērto jautājumu	Īpatsvars vecāku atbilžu skaitā
2.	Bērna aizņemība un noslodze mītnes zemes skolā, dažādās ārpus skolas nodarbībās.	20 %
	• Bērniem ir pietiekami liela slodze mītnes zemes mācību iestādēs, lai darītu kaut ko vēl papildus. • Bērni jau labi runā. Papildus latviešu valodai ir jāmācās trīs citas minētās (vācu, angļu, arābu), un nav laika. • Tāpēc, ka tas notiek noteiktos laikos, un vienkārši nav brīvu laiku, jo Anglijā bērniem skola beidzas 15.20, tiek mājās ap 16.00, pēc tam sporta nodarbības vismaz četras reizes nedēļā un brīvdienās sacensības, un tik vien atliek laika kā pašam un izpildīt dažus mājasdarbus no skolas, paspēlēties un pavadīt laiku ar ģimeni. Fiziski nav laika, kad varētu regulāri nodrošināt laiku, lai piesēstos pie datora un mācītos latviešu valodu. • Vismaz pagaidām bērni ir ļoti noslogoti. Mēs esam izvēlējušies šo valsti kā mītnes zemi, un vēlos, lai manu bērnu iespējas un izglītība neatšķirtos no angļu bērnu iespējām. Ieguldām ļoti lielu darbu gan izglītības apgūvē, gan ārpus skolas aktivitātēs (teniss, peldēšana, jāšanas sports). • Tas nozīmētu sēdēt pie datora pēc pilnas mācību nedēļas un mājasdarbiem, kas jāpilda skolā.	
3.	Intereses un mācību motivācijas trūkums bērnam vai vecākiem.	14 %
	• Bērni pavada Latvijā pietiekami ilgu laiku – vismaz četrus mēnešus gadā, tāpēc nav motivācijas to mācīties attālināti. • Bērniem nav par to intereses, un nav laika mācīties papildus skolas un ārpusstundu aktivitātēm. • Grūti motivēt jauniešus, kas pavada daudz laika ārpus skolas nodarbībās un ar draugiem, atļūcināt laiku tam, jo, bērnaprāt, latviešu valodas zināšanas un prasmes ir pietiekamas un apmierinošas. • Jaunākajam nav vēlmes apgūt latviešu valodu. Esam mēģinājuši. Mūsu dēlam ir viegla autisma forma, un viņam nevar iemācīt to, ko viņš negrib. Viņam ļoti patīk angļu valoda. • Jo vieglāk ir mācīties klātienē, kad ir pedagogs, ja kaut ko nesaprot. Attālināti mācoties, tomēr lielākā daļa ir jāmācās pašam. • Mēs jau mēģinājām, bērni nebija pārāk ieinteresēti sēdēt pie datora. Lai panāktu, ka viņi pie tā sēž, man būtu jāsež kopā ar viņiem, kam man nereti darba pienākumu dēļ nav vienmēr laika. Tas neattiecas tikai uz latviešu valodu, bet redzu, ka arī citas līdzīgas aktivitātes datorā bērni uztver vairāk kā nastu. Labāk tomēr aizrauj dzīvās formāts. Nav tā, ka vispār neapsvērtu vēlreiz. • Neticu šai metodei. Vajadzīga reāla vide. Zinu par citu ģimeņu pieredzi līdzīgā situācijā, un tā nav motivējoša. • Pēc grūta Covid-19 gada mēs esam sapratuši, ka valodu apgūvei jānotiek klasēs, nevis internetā. Bērniem šajā laikā sāk nepatikt latviešu skolas apmeklēšana, jo nodarbības nav tik saistošas, un tādēļ viņu motivācija ir pilnībā zaudēta. Skolas sociālā daļa ir aizgājusi.	
4.	Valoda tiek apgūta klātienē, kas ir pietiekami.	9 %
	• Bērni mācās Eiropas skolā, kur notiek latviešu valodas mācības, sekojot Latvijas izglītības programmai. • Jo bērniem ir 1 h nedēļā latviešu valoda skolā un plus latviešu skolīņa sestdienās. [...] • Mācās Eiropas skolā, kur katru dienu ir latviešu valodas stunda ar brīnišķīgu skolotāju. Gandrīz katru dienu jau pildām latviešu mājasdarbus. • Mūs ļoti apmierina mūsu sestdienas latviešu skolas programma (NJ Latviešu skola [Njujorkas Latviešu evaņģēliski luteriskās draudzes pamatskola Ņūdžersijā]). Pašreiz tā notiek pamišus: klātienē un tālmācībā Covid-19 pandēmijas dēļ, bet parasti ir klātienē. [...] Uz Katskiļu [Ketskilas] latviešu vasaras nometni [Njujorkas Latviešu evaņģēliski luteriskās draudzes nometne Ketskila kalnos] vienmēr brauc ar prieku un pieprasa palikt maksimālo laiku. Latviešu skolā veidotās draudzības saites ir ļoti ciešas un lielāka daļa – uz mūžu. Kā ir novērots, kopējās „ciešanas” un to pārvarēšana sasaista daudz vairāk nekā kopēja ballēšanās un svinības.	

N.p.k.	Vecāku norādītie iemesli: atbildes uz atvērto jautājumu	Īpatsvars vecāku atbilžu skaitā
5.	Nav nepieciešamība apgūt latviešu valodu, būtiskāk mācīties mītnes zemes valodu.	7 %

- *Lai tiek galā ar angļu valodu, es nākotni nesaskatu Latvijā, un bērniem jau būs angļu domāšana.*
- *Tā kā nav plānots pārcelties atpakaļ uz Latviju, neredzu jēgu ļoti padziļināti bērnam mācīties valodu. Mans bērns runā latviski gan ar mani (mammu), gan ar radiem Latvijā, ar to arī pietiek.*
- *Manam bērnam ir pilnīgi citas intereses un globālā līmenī angļu valoda būs vitāli nepieciešama, turpretim latviešu valodu drīz neizmantos gandrīz neviens. Ne jau tautība nosaka, kādi cilvēki esam savā būtībā. Un skolu programma ir jau pilna ar citu materiālu apguvi, arī citām valodām kā franču un spāņu, ar lielākām perspektīvām nākotnē. Informācijas apjoms ir milzīgs, vēsture bagāta, līdz ar to nav brīva laika vēl apgūt valodu, kuru neizmantos nākotnē, tā ka visi brīvi runājam angļu valodā.*
- *Mītnes valstī bērnam lielākas perspektīvas izglītībā un dzīves līmenī, lielāka iespējamība iegūt labu prakses vietu studiju laikā. Visam iepriekš minētajam būs nepieciešama holandiešu valoda, skolā apgūs arī angļu un, domājām, franču, latīņu, spāņu. Diemžēl latviešu valoda ir maz izmantojama pasaulē. Tā drīzāk ir vērtība, bagātība vairāk morāli latvietim, bet ne iespēja attīstīties dzīvē un iegūt labu darbu.*
- *Neredzu vajadzību bērnu noslogot ar latviešu valodu.*

6.	Nepieciešamība ierobežot pie datora pavadāmo laiku.	3 %

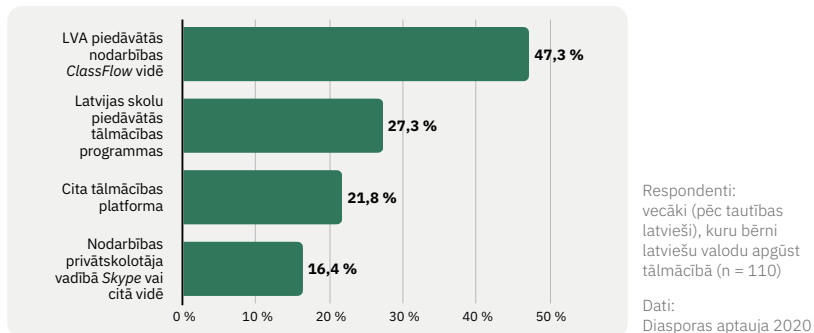
- *Bērni jau tā daudz laika pavada pie datora. Ieguvums nešķiet tā vērts.*
- *Pie datora pavadītais laiks jau tā ir par daudz. Tiekoties un runājot ar latviešiem, viņiem būs labāka motivācija runāt.*
- *Sēdēt pie datora vēl lieku stundu nav veselīgi, labāk nodarboties ar sportu.*
- *Uzskatu, ka ir svarīgākas lietas, kam veltīt laiku (sports, citas aktivitātes). Neuzskatu, ka tas bērniem būtu vērtīgi ieguldīts laiks.*

7.	Mācību metodikas un valodas prasmes līmeņa nepiemērotība, mācību palīg līdzekļu trūkums internetā.	2 % (trīs atbildes)

- *Latviešu izglītības metodes neuzskatu kā bērniem draudzīgas un interesantas.*
- *Mēs uzskāām mācības attālināti Latvijas skolā, bet bija pārāk grūta izglītības programma. Pārtraucām pēc trīs gadiem.*
- *Latvijas skolotāji neizprot diasporas bērnu vajadzības un iespējas.*
- *Visvairāk noderētu aktivitātes uz svētku svinēšanu un rakstītprasmes attīstīšanu. Vairāk derētu formāts telefonā vai planšetē.*
- *Vienlaikus jāatzīmē, ka esmu internetā meklējusi materiālus (piemēram, labus gramatikas uzdevumus), kas būtu piemēroti ārvalstīs dzīvojošiem latviešu bērniem. Labus materiālus neatradu.*

Populārākās latviešu valodas apguvei izmantotās tālmācības nodarbības ir LVA organizētās *ClassFlow* platformā: tās izmanto 47 % tālmācības skolēnu. Retāk, bet pietiekami plaši diasporā tiek izmantotas Latvijas skolu piedāvātās tālmācības programmas (27 %). Citas tālmācības platformas izmantotas 22 % gadījumu, neliela daļa (16 %) izmanto privātskolotāja pakalpojumus *Skype* vidē vai citā platformā (30. att.)

30. attēls. Latviešu valodas apguve tālmācībā (%).

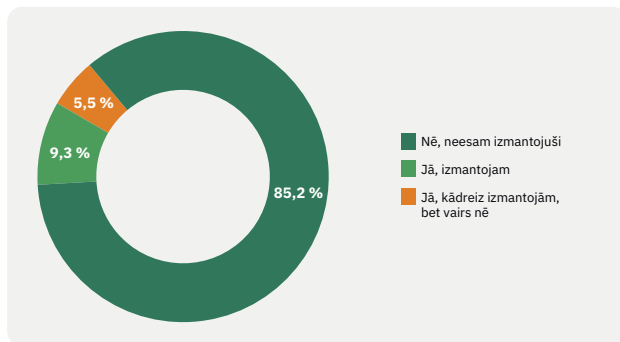
Tīmekļvietne „Māci un mācies”: izmantošanas biežums un materiālu piemērotība. Atsevišķi tika noskaidrots, vai respondenti izmanto vietnē www.maciuamacies.valoda.lv pieejamos bezmaksas latviešu valodas mācību materiālus. Intervijas apliecina, ka parasti vecāki par šo tīmekļvietni tikuši informēti diasporas latviešu skolā un viņiem ir nācies ieskatīties tīmekļvietnē. (Tomēr daļa intervēto nezina, kas ir [maciuamacies.lv](http://www.maciuamacies.lv), daļa – ir dzirdējuši, bet nav izmantojuši.) Vairākas ģimeņu atvases spēlē latviešu valodas attīstošās spēles, tās vērtē pozitīvi.

Kopumā šos materiālus izmantojuši 15 % latviešu respondentu, kuri vēlas, lai bērns vismaz saprastu latviešu valodu (n = 1254). No tiem 9 % tīmekļvietnes materiālus lietojuši arī aptaujas veikšanas laikā (31. att.). Tie vecāki, kuriem ir pieredze portāla www.maciuamacies.valoda.lv lietošanā, kopumā ir apmierināti ar pieejamajiem materiāliem: vērtē tos kā ļoti labus (24 %) vai samērā labus (53 %), un tikai 14 % nav īpaši vai nemaz nav apmierināti ar tiem (32. att.).

Lai noskaidrotu, kas būtu pilnveidojams vietnē „Māci un mācies”, vecākiem, kuri bija snieguši negatīvu portāla vērtējumu (n = 25), tika jautāts, kas tieši viņus neapmierina. Tā kā šo respondentu skaits ir neliels, atbilžu procentuālajam dalījumam vairāk ir ilustratīva nozīme. Pamatā raksturoti divi aspekti: 1) vietnē ievietoto mācību materiālu saturs un tā atbilstība bērna vecumam, 2) vietnes vai materiālu noformējums un izvietojums.

Vairāk iebildumu ir par pieejamo mācību materiālu saturu: apmēram puse vecāku, kas izteikuši negatīvu vērtējumu, norāda uz to, ka tēmas nav bērniem saistošas, mācību materiāli konkrētam valodas prasmes līmenim neatspoguļo bērna intereses vai ir par sarežģītu.

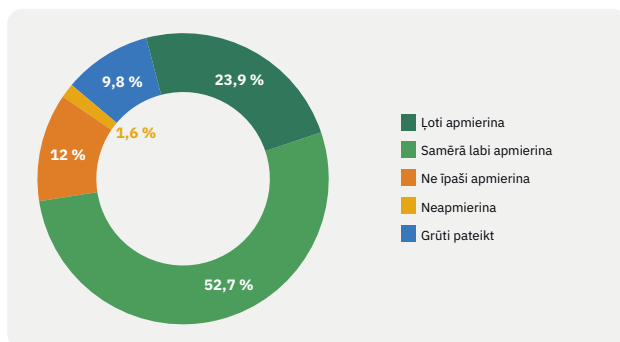
31. attēls. Tīmekļvietnes „Māci un mācies” latviešu valodas mācību materiālu izmantojums (%).

Respondenti:
vecāki – pēc tautības
latvieši (n = 1285)

Dati: Diasporas vecāku
aptauja 2020

32. attēls. Diasporas bērnu vecāku apmierinātība ar tīmekļvietnes „Māci un mācies” materiāliem (%).

Respondenti: vecāki
(pēc tautības latvieši),
kuru bērni ir izmantojuši
šo vietni (n = 184)

Dati: Diasporas vecāku
aptauja 2020

Runājot par tīmekļvietnes noformējumu un izmantojamību, respondentus visbiežāk neapmierina tas, ka portālā ir grūti orientēties un atrast vajadzīgo. Daži respondenti norāda, ka materiāli nav pietiekami interaktīvi un vizuāli saistoši, pārāk daudz tajos teksta un – kas īpaši svarīgi skolēniem – tie atšķiras no mītnes zemes skolās piedāvātajiem. Minēti arī citi mazāk būtiski trūkumi.

Vēl daži vecāki intervijās norāda, ka bērni izmanto sabiedrisko mediju vietni *LSM Bērnistaba* (viena ģimene) un digitālo krājumu platformu *dzene.com*. Pārējie intervētie neizmanto interneta resursus latviešu valodā, un par tādiem neko arī nezina.

Vienīgās datorspēles, kuras interviju laikā ģimenes nosauc, ir atrodamas *maciunmacies.lv*. Bet tiek minēts, ka būtu nepieciešams vairāk spēļu un lietotņu latviešu valodas apguvei (jo viedtālruņi un planšetdatori bērniem ir vairāk pieejami). Daudzi vecāki šo atzīst par prioritāru vajadzību – jo tā ir laba iespēja bērniem brīvā laikā veikt dažāda veida jautrus uzdevumus, iegūt informāciju, spēlējoties latviešu valodā, ne tikai angļu vai mītnes zemes valodā. Tas, pēc vecāku domām, ir vienkāršākais veids kā piedāvāt bērniem latviešu valodas apguvi.

Lielākā daļa intervēto vecāku ir diezgan aktīvi sociālo tīklu grupu dalībnieki. Šajā grupu saziņā var atrast informāciju par pasākumiem, sadzīviskiem jautājumiem, lasīt ieteikumus un rast citas vērtīgas ziņas. Daudzi arī paši dalās ar noderīgu informāciju.

Latviešu valodas prasmes saglabāšana: efektīvākie un pieejamākie veidi un paņēmieni. Vecākiem, kuri vēlas, lai bērns neaizmirstu un vismaz saprastu latviešu valodu, tika jautāts, kas, viņuprāt, vislabāk bērniem palīdz uzturēt un pilnveidot valodas prasmi (sk. 33. att.). Skaidrs, ka vispirms jau tā ir **valodas lietošana ģimenē**. Par to ir pārliecināts absolūtais vairākums (81 %) respondentu. Ļoti palīdz saziņa ar radiem un draugiem (to minējuši 63 % aptaujāto), kuri runā latviski; turklāt mūsdienās vairs nav lielas nozīmes, vai komunikācija notiek klātienē, kas ārpus Latvijas ir grūtāk realizējama, vai attālināti.

Ģimenē, kā to apliecina intervijās teiktais, vecāki parasti cenšas neuzspiest bērnam latviešu valodas lietojumu, drīzāk meklē pozitīvu attieksmi veidojošus risinājumus.

”

Nē, nē, es neesmu kategoriska, absolūti nē, bet es tā cenšos viņu pamudināt, kad, ja viņš [7 gadi] pilnīgi mēģina ar mani runāt tikai angļiski, tad nu es viņam tā saku, lai viņš man izstāsta labāk latviski, ko es varu ļoti labi saprast.

(Anda, Lielbritānija)

Bērni mēdz angliskot latviešu vārdus, piemēram, ugunsdzēsējus saukt par uguns vīriem, pastniekus par pasta vīriem utt. Šādās situācijās, kā to, piemēram, norāda Anda, attiecīgos vārdus vecāki var pateikt latviski.

Vairākas ģimenes apzināti ir izvēlējušās bērnus audzināt, pieņemot darbā **latviešu auklītes**. Parasti gan ģimenes izvēlas bērnus audzināt pašas, un, lai saglabātu latviešu valodas prasmi, nereti mamma uz laiku paliek mājās ar bērnu, nevis iet strādāt profesionāli. Ļoti bieži vecmāmiņas ir tās, kas palīdz bērniem latviešu valodas apguvē, kad viņi ciemojas Latvijā vai omītēm aizbraucot uz ģimenes mītnes zemes mājām.

Nākamie faktori minēti retāk (aptuveni 30 %), iespējams, tādēļ ka prasa gan vairāk laika, gan arī lielākus finanšu ieguldījumus, – pēc iespējas biežāka **uzturēšanās latviešu valodas vidē** (nometnēs, pasākumos u. tml.) un pašu vecāku rūpīgs darbs ar bērniem, motivējot un atbalstot viņus valodas apguvē. Minētie veidi viennozīmīgi tiek atzīti par efektīvākajiem, lai saglabātu un uzturētu dzīvu valodas prasmi.

Ģimenes, kas dzīvo Eiropā, Latvijā ierodas nedaudz biežāk, jo tas ir tuvāk, bet ģimenes, kas dzīvo Austrālijā, Kanādā un ASV, – retāk (finansiālu apsvērumu dēļ). Taču ir novērojama tendence, ka vasarā bērni tiek sūtīti uz Latviju, plānojot ilgāku uzturēšanās laiku – līdz pat diviem mēnešiem. Bērnu latviešu valodas prasme tad tiek pilnveidota. Dzimtās valodas vidē bērni jūtas labi, tas ir piedzīvojums, un ciemošanās Latvijā motivē bērnus mācīties latviešu valodu.

Ceturtdā daļa respondentu minējuši arī **kinofilmu un animācijas filmu skatīšanos**, 19 % – saistošu grāmatu lasīšanu. Runājot par valodas uzturēšanu, nevis apguvi vai prasmes līmeņa paaugstināšanu, mērķtiecīgām mācībām tiek piešķirta mazāka nozīme. 6–11 % respondentu minējuši valodas apguvi skolotāja vadībā neklātienē vai klātienē, kā arī mācību grāmatu vai palīgmateriālu izmantošanu valodas apguvei.

Intervijās jautāti, vai bērni skatās latviešu kinofilmas, animācijas filmas, *YouTube* videoierakstus latviešu valodā, vecāki vispirms atbild, ka bērniem ļoti patīk animācijas filmas par Loti⁵ (gan Eiropā, gan Kanādā, gan Austrālijā, gan ASV). Bērniem interesē filmas, kuras viegli uztvert. Vecāki bieži rāda filmas, kuras bērnbā skatījušies paši, taču tad ir jāskaidro situācijas un bērniem nezināmie vārdi. *YouTube* videoieraksti arī tiek minēti, piemēram, videostāstu sērija *Tutas lietas* un *Cūciņa Pepa* (latviešu valodā). Tomēr *YouTube* video vietnē

⁵ Suņu meitene Lote ir viens no īgaunu populārākajiem un bērnu iecienītākajiem animācijas filmu varoņiem. Lotes piedzīvojumu stāsti tulkoti arī latviski (piemēram, Andrusa Kivirehka grāmata un animācijas filma „Lote no Izgudrotāju ciema”, „Lotes ceļojums uz dienvidiem” u. c.).

bērni drīzāk skatās ierakstus angļu vai citas mītnes zemes valodā. Vecāki atzīst, ka īsti nezina, kur un kā meklēt šādus videoierakstus (reizēm latviešu diasporas skolā kāds par to informē).

33. attēls. Latviešu valodas prasmes saglabāšana: efektīvākie un pieejamākie veidi un paņēmieni (%).

Vairākās valstīs Latvijas kinofilmas un raidījumi nav pieejami. Pat, ja vecāki grib tos iegādāties internetā, nav atrodams, kur to izdarīt. Ģimenes izmanto iespēju piekļūt latviešu raidījumiem, viesojoties Latvijā.

”*Tad, kad mēs atbraucam pie maniem vecākiem, tad ļoti interesanti, ka pēdējā laikā viņiem ir ļoti iepatīcies raidījums „Gudrs, vēl gudrāks”, kas ir skolēniem kā prāta spēle. Viņi abi ar baigo azartu skatās. Kad mēs atbraucam, tad es cenšos pierunāt, lai pēc iespējas mazāk viņiem liek tur visādas filmas, bet, ja viņi skatās, lai skatās tāda veida raidījumus vairāk. Tas viņiem patīk.*

(Baiba, Jaunzēlande)

Salīdzinot ar filmām, latviešu mūzika ir vieglāk pieejama. Lielākā daļa ģimeņu mājās klausās gan tautasdziesmu atskaņojumus, gan grupas *Prāta Vētra* dziesmas, bērnu dziesmas u. c.

Mācību pieredze skolā Latvijā. Vairāki interviju dalībnieki norāda, ka ir kādu laiku dzīvojuši Latvijā un bērni apmeklējuši te skolu. Pieredze ir pozitīva, arī mācību priekšmetu apguvē bērni bijuši sekmīgi. Iedrošiņoši bērniem un ģimenēm ir tas, ka šāda apmaiņa notiek īslaicīgi, tātad nav nepieciešams veikt lielas izmaiņas sadzīvē.

” Sākumā bija doma tikai puiku atstāt pamēģināt, kā viņam ies, jo es domāju, ka meita ne uz ko tādu neparakstīsies, un, kad viņa to dzirdēja, sākumā bija – hā, hā, ak tu nabadziņš, Latvijā būs jāiet jāmācās! Tad dienā viņa pienāca man klāt un teica: „Bet, mamm, es arī gribu.” Es saku: „Nu, ja tu gribi, labi, super, tad mēs tevi arī pierakstām uz to pasākumu.” Un pirmajā dienā meita sēdēja mašīnā un teica: „Es uz turieni neiešu, jo es tur nevienu nepazīstu.” Un es teicu – nu, labi, brauksim mājās, nu, nekādu problēmu, brauksim uz Spāniju. Nākamajā rītā viņa pamodās un teica: „Nē, es esmu apņēmusies, ka es uz to skolu iešu, es to izdarišu, un viss.” Nu, galvenais, ka tas mērķis bija tik tuvu, ja es būtu pateikusi: tu paliksi uz gadu, es domāju, viņa nepiekrītu. Bet, ja tikai viens mēnesis, viņa teica, es palikšu un viss būs kārtībā, un tiešām viņa to mēnesi nomācījās un bija ļoti apmierināta.

(Ilze, Spānija)

Lielākais uztraukums ir par iekļaušanos Latvijas vidē valodas nepietiekamas prasmes dēļ. Pāris ģimeņu drīzāk uztraucas par izglītības sistēmas atšķirībām un mācību darba organizāciju, pedagoģiskajiem principiem u. tml. – par to, cik daudz jāsēž skolas solā, vai ir fiziskas aktivitātes utt. Kopumā ģimenes uzskata, ka viņu atvases skolā varētu iekļauties labi.

Intervijās tika noskaidrots, vai vecākiem ir svarīgi, ka bērns var nokārtot latviešu valodas prasmes pārbaudījumu un iegūt oficiālu apliecinājumu tam. Pēc vecāku domām, tas drīzāk ir būtiski bērniem, lai viņi gūtu kādu pierādījumu tam, ka latviešu valodu nav mācījušies par velti. Lielākajai daļai vecāku tas nav tik svarīgi, jo viņi zina, ka pārbaudījuma rezultāti nebūs ļoti labā līmenī.

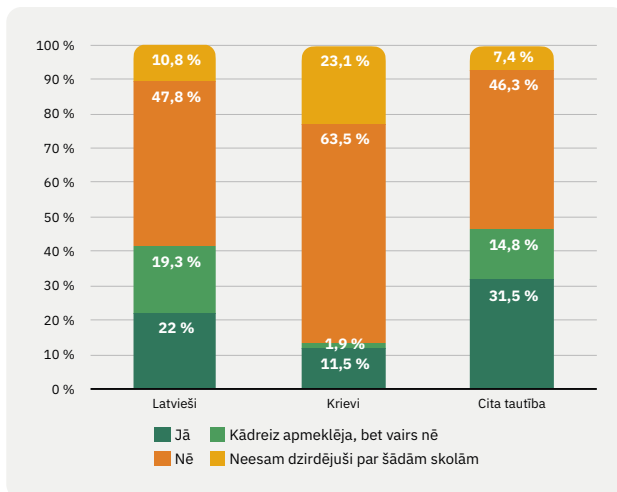
3.4.3.

Mācības diasporas latviešu skolā

Bez ģimenes un tuvākajiem sociālajiem kontaktiem emigrantu kopienā, diasporas latviešu skolas, vasaras skolas un interešu nometnes ir ārkārtīgi nozīmīgs resurss latviešu valodas apguvei un saglabāšanai, latvietības uzturēšanai. Ņemot vērā, ka šo izglītības iestāžu un pasākumu apmeklēšana ir papildu slodze gan bērnam, kurš jau apmeklē kādu formālās izglītības iestādi, gan arī vecākiem (laika un izmaksu dēļ), diasporas latviešu skolu apmeklētāju īpatsvars aptaujāto vidū ir diezgan augsts.

No ģimenēm, kurās vismaz viens no vecākiem ir latvietis, diasporas latviešu skolas apmeklē 22 % bērnu. Vēl 19 % ir apmeklējuši šīs skolas iepriekš. Zināmā mērā pārsteidzoši, ka no ģimenēm, kur viens no vecākiem ir citas tautības pārstāvis, diasporas latviešu skolas apmeklē 31 % bērnu, bet iepriekš apmeklējuši 15 % bērnu. Šeit jāņem gan vērā, ka krievu un citu tautību respondentu īpatsvars izlasē ir ārkārtīgi mazs, un, iespējams, aptaujā piedalījušies aktīvāko un motivētāko ģimeņu pārstāvji, kuri, dzīvojot ārpus Latvijas, cenšas saglabāt savas izcelsmes zemes valodu un tradīcijas. No krievu tautības respondentu ģimenēm minētās skolas apmeklē 12 %, bet iepriekš tās ir apmeklējuši 2 % bērnu (34. att.).

34. attēls. Diasporas latviešu skolu apmeklējums grupās pēc vecāku etniskās piederības (%).

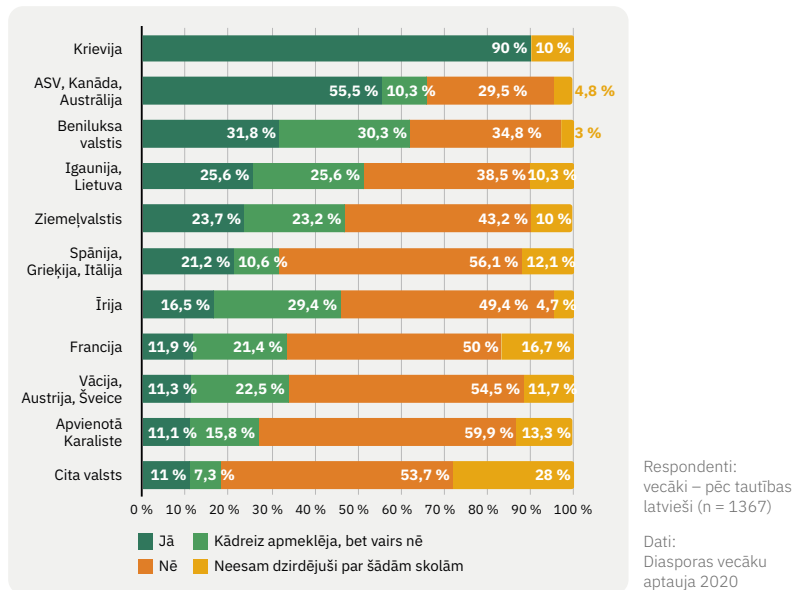
Respondenti:
visi vecāki (n = 1452)

Dati:
Diasporas vecāku
aptauja 2020

Diasporas skolu apmeklējums dažādās valstīs. Diasporas latviešu skolu apmeklētāju salīdzinājums dažādās valstīs vai valstu grupās sniedz ieskatu, kurās vietās tās ir pieejamākas un arī populārākas vietējās diasporas vidū. Iespējams, tā kā vistālāk no Latvijas atrodas ASV, Kanāda un Austrālija un bērni nevar tik bieži uzturēties Latvijā, apmeklētākās diasporas latviešu skolas ir tieši šajās trīs valstīs – vairāk nekā puses ģimeņu (55 %) bērni apmeklē šīs skolas, bet vēl 10 % to ir darījuši agrāk. Izceļas arī Beniluksa valstīs dzīvojošie: tur šobrīd diasporas latviešu skolas apmeklē 32 %, bet iepriekš to darījuši vēl 30 % bērnu. Daudz zemāki šie rādītāji ir Francijā, Vācijā, Austrijā, Šveicē un Anglijā, kur diasporas skolu apmeklētāju īpatsvars ir aptuveni 11 %, bet iepriekš tās apmeklējuši aptuveni 20 % bērnu. Iespējams, tas saistīts ar skolu ērtu, vai ne tik ērtu un vieglu pieejamību (ja runājam par klātienes mācībām). Turklāt no šīm Eiropas valstīm ir vienkāršāk nokļūt Latvijā: piemēram, atsūtīt bērnus uz Latviju mācību brīvlaikos (pēc respondentu domām, uzturēšanās latviešu valodas vidē Latvijā ir viens no efektīvākajiem veidiem, kā pilnveidot valodas prasmi un kopt latviskumu, 35. att.).

35. attēls. Diasporas latviešu skolu apmeklējums dažādās valstīs (%).

Diasporas latviešu skolas un to nozīme. Visi intervētie ir dzirdējuši, ka pastāv diasporas latviešu skolas, un lielākoties arī ir apmeklējuši kādus skolas rīkotos pasākumus. Par šīm skolām ir izveidojies pozitīvs priekšstats: skolās bērni var iegūt latviešu draugus, apgūt latviešu dziesmas, dejas, kultūru un tradīcijas. Diasporas latviešu skolas piedāvā to, ko mājās vecāki vieni paši nevar izdarīt. Vairākās ģimenēs kāds no vecākiem ir darbojies vai pašlaik darbojas skolā.

” *Un vēl par skoliņas darbību man jāsaka, mana meita [14 gadi] arī darbojas kā palīgskolotāja ar mazajiem bērniem, [...] viņa palīdz vadīt nodarbības mazo bērnu grupiņās. Un ir bijis tā, ja mums gadās problēmas ar vienu no skolotājām, viņa arī pilnīgi patstāvīgi ir novadījusi programmas mazajiem bērniem, nodarbības mazajiem bērniem.*

(Ilze, Spānija)

Grūtības sagādā tas, ka bērnu valodas prasmes līmeņi klasēs pārāk atšķiras, nereti tiek izmantotas novecojušas mācību metodes, nodarbības vada neprofesionāli skolotāji, nav izstrādāta mācību darba sistēma, bērniem ir garlaicīgi, pārāk liels attālums no mājas līdz diasporas latviešu skolai.

” *Plus ir jābūt visu laiku kaut kādai darbībai ar jēgu, lai nav tāda bumbulēšana.*

(Kristīne, Vācija)

” *2,5 stundas bija jābrauc. Bet tā bija mūsu diena ar Ēriku, tas bija forši, tā bija mūsējā.*

(Paula, Lielbritānija)

Lielākās daļas intervēto vecāku bērni diasporas latviešu skolas tomēr neapmeklē – skola ir vai nu pārāk tālu, vai arī latviešu valodas prasmes līmenis bērnam, pēc vecāku domām, ir pietiekami labs. Latvijā dzimušais Rihards šaubās, vai vedīs savu vecāko dēlu Pēteri (5 gadi) uz vietējo latviešu skolu Austrālijā, jo objektīvu iemeslu dēļ gan skolēnu, gan arī skolotāju (otrās un trešās paaudzes trimdinieku) valodas prasmes līmenis nav pietiekams. Skola, pēc Riharda domām, vairāk veic sociāla kluba, nevis izglītības iestādes funkcijas. To norāda arī citi vecāki: bērns skolā iegūst vairāk kultūras aspektā, iegūst jaunus draugus, bet ne vienmēr ieguvums ir valodas apguve vai pilnveide.

Viens no faktoriem, kāpēc bērni netiek vesti uz skolu, ir laiks, kas brīvdienās jāpavada ceļā. Vecākiem ir citas laika pavadīšanas prioritātes, ko piedāvāt bērniem – mūzikas stundas, sports, darbošanās kopā ar ģimeni vai mītnes zemes draugiem. Tie, kuru bērni skolu apmeklē, norāda, ka bērni te iegūst latviešu draugus, redz, ka arī citi runā latviski, un mācās latviešu valodu.

Diasporas latviešu skolā bērni kā sarunvalodu parasti izmanto mītnes zemes valodu. Dažus vecākus tas uztrauc, un tāpēc viņi bērnus uz šo skolu neved. Citi vecāki savukārt novērtē latvisko kultūrvidi, ko piedāvā skola. Pēc vecāku domām, skolas vadībai būtu nepieciešama nopietnāka attieksme pret mācību darba organizāciju, mācību sistēmu un izglītības programmu. Protams, vecāki saprot, ka lielākā daļa diasporas latviešu skolu pedagogu strādā pēc brīvprātības principa, viņiem lielākoties nav pedagoģiskās izglītības (tie paši vecāki vien skolotāju funkcijas arī veic).

”

Esmu apmierināts ar skolas darbību, jo visu tur dara brīvprātīgi, un tas nav vienkārši.

Tu [kā skolotājs] nezini, kurš bērns būs klasē kuru reizi.

(Kārlis, ASV)

Kultūras pasākumu un aktivitāšu loma. Latviešu svētkus ģimenes vairumā gadījumu atzīmē kopā ar vietējo latviešu kopienu vai Latvijā. Svētku svinēšana ir viena no diasporas latviešu skolu vērtībām. Respondenti atzīst, ka mājās var iemācīt valodu, bet nevar tā iepazīt tautas kultūru. Kultūras un folkloras iepazīšana notiek grupā, latviskā vidē, bērns izjūt svētkus kopā ar citiem – uztver tos ar visām maņām. Vārda dienas ārpus Latvijas gan tiek atzīmētas ģimenes lokā.

Bērni brīvajā laikā iesaistās deju kolektīvos, folkloras kopās, ja vien nodarbību vieta nav pārāk tālu no viņu dzīvesvietas. Lielākā daļa vecāku atzīst, ka bērniem netiek piedāvāts tik daudz aktivitāšu, kā gribētos. Vairākās pilsētās, kur ir latviešu kopienas, izveidoti deju kolektīvi pieaugušajiem, taču bērniem tādu nav. Viena no intervētajām mātēm stāsta, ka ir nodibinājusi kori tieši ģimenēm, nevis tikai pieaugušajiem. Tas viņai bijis ļoti svarīgi – lai tā ir ne tikai kora nodarbība, bet arī laiks, ko ģimene un latviešu kopiena pavada kopīgi.

Tas, ka diasporā dzīvojošie bērni var piedalīties Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos, ir ļoti motivējošs faktors. Gatavošanās dziesmu svētkiem mobilizē aktīvai darbībai gan vecākus, gan bērnus.

”

Tāpēc man ir baigi svarīgi, ka viņš [9 gadus vecs dēls] tiks uz dziesmu svētkiem. Viens ir tas, ko es runāju, bet otrs ir tās emocijas, sajūtas un tas viss, jo tas jau vairāk veido to saprašanu par Latviju un Latvijas kultūru.

(Kristīne, Vācija)

Vecāki novērtē arī laiku, ko jaunieši pavada kopā latviešu organizētajos pasākumos.

”

Vecākiem ir sava loma, un ar vienaudžiem vai drusku vecākiem – no bērna viedokļa tā ir pavisam cita komunikācija un citi joki. Tāpēc man liekas, ka mums, vecākiem, ir svarīgi organizēt pasākumus, un šajos pasākumos tie bērni paši sev atrod gan vietu, gan spēles, gan tematus.

(Liene, Francija)

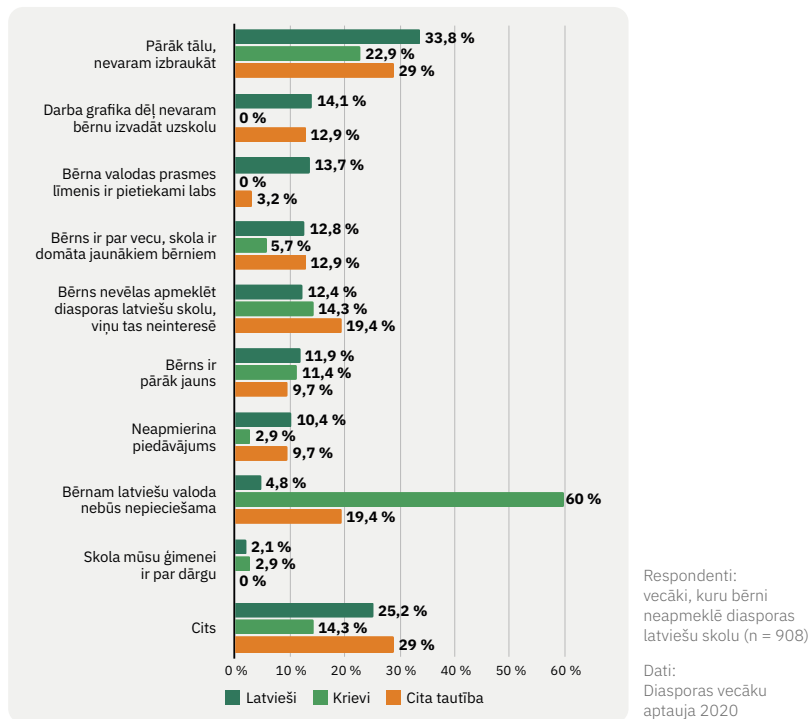
Jauks piemērs ir situācija, kur divas meitenītes no dažādām valstīm šādā pasākumā sadraudzējās, kā kopīgo saziņas valodu atrodot tieši latviešu valodu.

Iemesli skolu neapmeklēšanai. Vecāku visbiežāk minētais arguments (vidēji 29 % gadījumu) ir skolas pieejamība – skola atrodas pārāk tālu (36. att.). Vecāki nevar bērnus izvadāt laika trūkuma, darba grafika v. tml. iemeslu dēļ. Šeit īpaši redzamas būtiskas atšķirības atbildēs atkarībā no tautības. Lielākā daļa krievu tautības respondentu (60 %) norādījuši, ka bērni diasporas latviešu skolas neapmeklē, jo latviešu valoda viņiem nebūs nepieciešama, citu tautību vecāku vidū uz to norāda nozīmīgi mazāka daļa respondentu (19 %), lai gan šis ir viens no svarīgākajiem argumentiem, salīdzinot ar citiem.

Šo argumentu min vien nepilni 5 % latviešu respondentu. Vidēji 12 % latviešu norāda, ka bērna valodas prasme ir pietiekami laba vai bērns jau ir izaudzis no diasporas skolu audzēkņu vecuma, vai ir vēl par jaunu šīs skolas apmeklējumam (arī citu tautību vidū līdzīga daļa respondentu min šos pašus iemeslus). Interesanti, ka bērna nevēlēšanās, neieinteresētība apmeklēt diasporas skolu ir mazāk atkarīga no etniskās piederības. Šo iemeslu norāda vidēji 15 % vecāku (krievu tautības vecāki tikai nedaudz biežāk, citu tautību pārstāvji biežāk nekā

latvieši). Vidēji 10 % latviešu un citu tautību vecāku atzīst, ka neapmierina piedāvājums.

36. attēls. Diasporas latviešu skolas neapmeklēšanas iemesli (%).

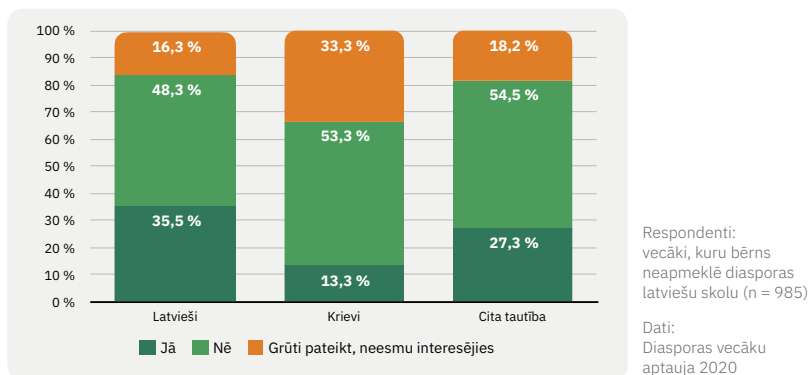

Diasporas latviešu skolu pieejamība. Diasporas latviešu skolas tiek dibinātas un pastāv vietās, kur ir lielāka no Latvijas izceļojušo koncentrācija. Tādējādi nevar sagaidīt, ka ikkatrai ģimenei, kura ir ieinteresēta sūtīt savus bērnus diasporas latviešu skolā, tā būs vienlīdz pieejama un ērti sasniedzama. Vecāku iespējas bērnu aizvest uz nodarbībām ir viens no biežāk minētajiem iemesliem diasporas skolu neapmeklēšanai. Tomēr vairāk nekā trešdaļa (36 %) latviešu respondentu norāda, ka dzīvesvietas tuvākajā apkārtnē diasporas latviešu skolas ir pieejamas, citu tautību respondentu vidū šāds vērtējums ir 27 % respondentu. Krievu tautības vecāku vidū tikai 13 % norāda uz to, ka šāda skola ir pieejama dzīvesvietas tuvākajā apkārtnē (37. att.). Tā kā respondentu dzīvesvietas nav tiešā veidā saistītas ar tautību, šīs atbildes skatāmas kontekstā

ar ieinteresētību (trešdaļa krievu tautības un 18 % citu tautību respondentu nezina par šādu skolu pastāvēšanu vai nav par to interesējušies), kā arī saistībā ar citiem skolas apmeklēšanas vai neapmeklēšanas iemesliem.

37. attēls. Respondentu informētība par diasporas latviešu skolas esamību tuvākā apkārtnē (%).

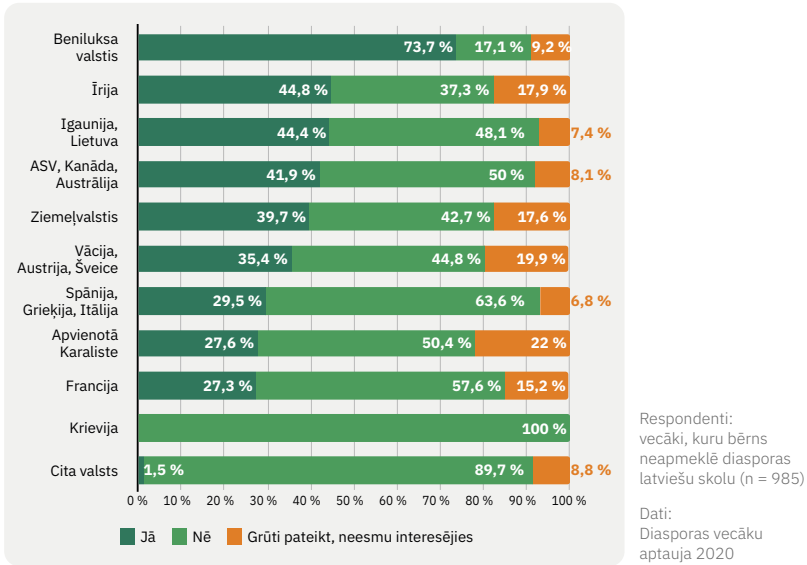

Salīdzinot diasporas latviešu skolu apmeklējuma datus ar šo skolu pieejamību dažādās valstīs, redzams, ka nepastāv viennozīmīgas sakarības starp abām šīm pazīmēm. Lielākās respondentu koncentrācijas vietas, kur pieejamas skolas, ir Beniluksa valstis – 73 % no aptaujātajiem vecākiem norādījuši, ka diasporas latviešu skola pieejama dzīvesvietas apkārtnē (38. att.). Arī skolas apmeklētāju īpatsvars šajās valstīs ir viens no augstākajiem. Uz skolas pieejamību, proti, tās atrašanos dzīvesvietas apkārtnē norāda ļoti līdzīga daļa (vairāk nekā 40 %) Īrijā, Igaunijā un Lietuvā, ASV, Kanādā un Austrālijā dzīvojošo respondentu, bet diasporas skolu skolēnu īpatsvars šajās valstīs ir atšķirīgs: ASV, Kanādā un Austrālijā tas ir viens no augstākajiem⁶, Lietuvā un Igaunijā – vidējs, bet Īrijā – viens no zemākajiem rādītājiem. Tas pats sakāms arī par tādām Eiropas valstīm kā Vācija, Austrija, Šveice, kur vairāk nekā trešā daļa respondentu norāda, ka skola atrodama tuvākajā apkārtnē, bet tikai 11 % ģimeņu izglīto bērnus šajās skolās. Anglijā un Francijā jau mazāka daļa respondentu norādījusi uz skolas

⁶ Jāņem vērā, ka šādi secinājumi izriet tikai no dažādu valstu respondentu grupu salīdzinājuma, jo pētījums balstās uz emigrantu pašizlasi, kas nepretendē uz reprezentativitāti. Pirmkārt, respondenti lielākoties pārstāv aktīvāko un ieinteresētāko emigrantu grupu; otrkārt, Eiropas valstis proporcionāli ir daudz vairāk pārstāvētas izlasē nekā citas pasaules daļas – ASV, Austrālija u. c. Tādējādi, iespējams, ASV, Austrālijā, Kanādā dzīvojošo respondentu vidū ir vēl augstāks latviešu diasporas aktivistu īpatsvars nekā citās valstīs vai valstu grupās.

esamību tuvākajā apkārtņē, un ģimeņu, kuru bērni apmeklē diasporas latviešu skolas, īpatsvars ir niecīgs.

38. attēls. Dažādu diasporas valstu respondentu informētība par diasporas latviešu skolas esamību tuvākā apkārtņē (%).

Bērnu un jauniešu nometnes un to nozīme. Gan bērni, kas apmeklē diasporas skolas, gan tie, kuri neapmeklē, ir piedalījušies izglītojošās nometnēs mītnes zemē un/vai Latvijā. Vecāki sagaida, ka te bērni iepazīs latviešu kultūru, atradīsies latviskā vidē un bērniem tas būs interesants piedzīvojums. Vecākiem ir svarīgi, lai bērni tur sazinātos latviski, lai tā būtu viņu vienīgā kopīgā komunikācijas valoda.

” Es vienkārši redzu, ka tās nometnes ļoti daudz ko dod, jo tad, kad ir tā vide un ir tie citi bērni, tam ir daudz lielāks iespaids nekā tad, kad vienkārši pieaugušie runā apkārt vai tu skaties kādu filmu, vai lasi kādu grāmatu. Reālais kontakts ar bērniem kaut kā automātiski iedarbojas uz tām bērna smadzenēm. Un visa tā folklorā un dziesmiņās... Tas tiešām bija fantastiski! Es ļoti gribētu, lai bērni arī nākamajā gadā piedalās.

(Lāsma, Vācija)

” *Tas ir vienīgais, ko es vēlētos, – atbalstu šādiem projektiem, kur ir daudz bērnu kopā. Un arī tās nometnes, kas ir Latvijā, varbūt varētu notikt ne tikai piecas dienas, bet ilgāk, būtu garākas, vai arī būtu iespēja uz divām dažādām nometnēm braukt vienas vasaras laikā.*

(Anna, Luksemburga)

Trimdas pārstāvju gadījumā nometnēm ir bijusi (un vēl arvien ir) ļoti svarīga loma, tās ir primārais motivējošais faktors, kas jauniešus rosina iesaistīties latviešu aktivitātēs.

” *Amerikā [ir] ļoti daudz latviešu bērnu, kas vasaras pavada Garezera vasaras vidusskolā un arī Garezera nometnēs. Tā Garezera vidusskolas programma, es pati neesmu gājusi... es uzaugu Latvijā, bet tas ir kaut kas īpašs. Tās ir draudzības uz mūžu, tas ir kaut kas, ko mana meita visu skolas gadu gaida, kad viņa tiksies ar saviem Garezera [draugiem]... Viņiem tas dod motivāciju arī iet tajās sestdienas skolās, uzturēt to latvietību... Tas Garezers dod viņiem tādu milzīgu iedvesmu, es teiktu, tā ir tā motivācija lielākā šobrīd, kāpēc mana četrpadsmitgadīgā meita grib uzturēt to latvietību.*

(Vanda, dzimusi Latvijā, dzīvo ASV)

Vecāku motivācija bērnu iesaistei diasporas latviešu skolās. Absolūtais vairākums respondentu (90 %) norāda, ka, pirmkārt, skolās tiek nodrošināta latviska vide, var pavadīt laiku kopā ar latviski runājošiem cilvēkiem un vienaudžiem, bērns iemācās latviešu tradīcijas utt. (39. att.). Otra nozīmīgāko iemeslu grupa ir latviešu valodas prasmes pilnveides iespējas (64 %), kā arī tīri psiholoģiska motivācija – lai bērns redz, ka citi arī runā latviski (58 %). Ja bērns neprot latviešu valodu vai prot vāji, vecākiem ir svarīgi, lai bērns apgūst latviešu valodu tieši skolā pedagogu vadībā (30 %). Dzīvojot ārpus Latvijas, nozīmīgs motīvs latviešu skolas apmeklēšanai ir jaunu draugu iegūšana latviskā vidē (46 %). Tādi iemesli kā – lai iegūtu mazliet vairāk laika savu lietu kārtošanai un citi līdzīgi argumenti tiek minēti ļoti reti (2–3 %).

Bērnu ieinteresētība un mācību motivācija. Lai arī jaunākajās vecumgrupās iniciatīva apmeklēt latviešu diasporas skolu parasti nāk no vecāku puses, un arī uz skolu bērns ir jāaizved vecākiem, tomēr sava nozīme ir paša bērna spējām, vēlmēm un interesēm. Lai cik daudz laika bērns veltītu mācībām

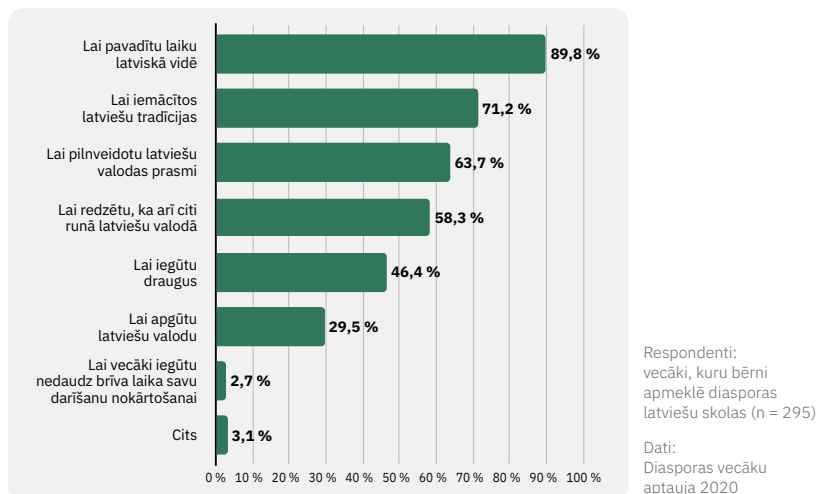

diasporas latviešu skolā un mājasdarbu pildīšanai (to nosaka, protams, bērna vecums, bērna valodas u. c. prasmes), tā jebkurā gadījumā ir papildu slodze, ko bērns uzņemas paralēli formālajai un interešu izglītībai mītnes zemē, darot to savā brīvajā laikā un, iespējams, uz citu interešu rēķina. Bez diasporas skolā pavadītajām stundām nedēļas nogalē, 63 % bērnu vairāk vai mazāk laika velta arī mājasdarbu izpildei: lielākā daļa (38 %) mājasdarbiem ziedo aptuveni vienu stundu, 15 % – aptuveni divas stundas, bet 9 % – pat trīs un vairāk stundu nedēļā (40. att.).

Iepriecina tas, ka, vismaz pēc vecāku domām, vairāk nekā puse (57 %) bērnu un jauniešu izrāda pietiekami lielu vai pat ļoti lielu interesi par skolas apmeklēšanu (41. att.). Iespējams, turpinot pilnveidot diasporas skolu darbību un pilnveidojot mācību materiālus, dažādojot tos, varētu ieinteresēt arī kādu daļu no tiem 38 % bērnu un jauniešu, kuri neizrāda īpašu vai pat nekādu interesi par skolas apmeklēšanu.

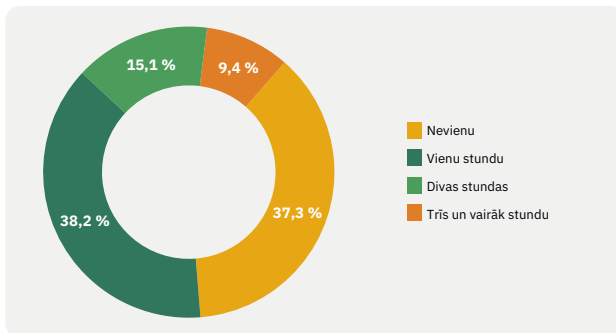
Diasporas latviešu skolu darbības vērtējums. Kopumā vecāki izsakās ļoti pozitīvi par diasporas latviešu skolu darbu. Jautāti par to, vai skolas darbība atbilst vecāku vajadzībām un gaidītajam, apstiprinoši atbildējuši 83 % vecāku (pilnībā atbilst – 33 %, drīzāk atbilst – 50 %), un neliela daļa – nepilni 10 % – uzskata, ka skola drīzāk vai nemaz neatbilst tam, ko viņi gaidījuši (42. att.).

39. attēls. Vecāku pamatojums bērnu iesaistei mācībās diasporas latviešu skolā (%).

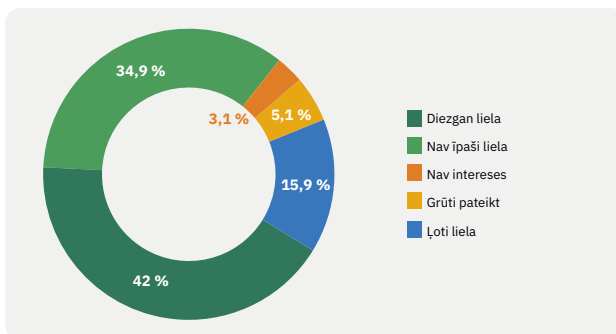
40. attēls. Diasporas latviešu skolas mājasdarbu izpildei izmantotais laiks nedēļā (%).

Respondenti:
vecāki, kuru bērns
apmeklē diasporas
latviešu skolu (n = 295)

Dati:
Diasporas vecāku
aptauja 2020

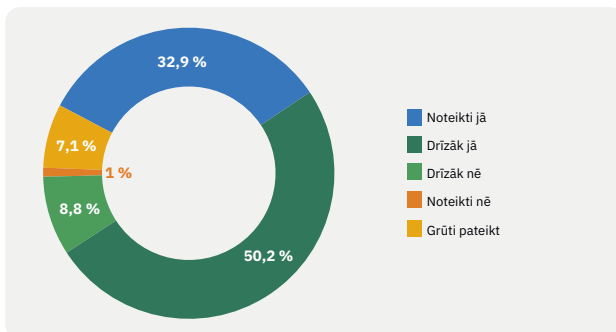
41. attēls. Bērņa ieinteresētība skolas apmeklēšanā (%).

Respondenti:
vecāki, kuru bērns
apmeklē diasporas
latviešu skolu (n = 295)

Dati:
Diasporas vecāku
aptauja 2020

42. attēls. Diasporas latviešu skolas darbības atbilstība
vecāku vajadzībām un gaidītajam (%).

Respondenti:
vecāki, kuru bērns
apmeklē diasporas
latviešu skolu (n = 295)

Dati:
Diasporas vecāku
aptauja 2020

3.4.4.

Vecāku ieteikumi latviešu valodas apguves kvalitātes paaugstināšanai diasporā

Viens no diasporas vecāku kvantitatīvās aptaujas uzdevumiem paralēli latviešu valodas lietošanas paradumu un problēmu apzināšanai bija noskaidrot vecāku viedokļus, attieksmes un ieteikumus mācību procesa pilnveidei. Respondentu atsaucība, atbildot uz atvērtā tipa jautājumu par to, kāda veida materiāli, mācību līdzekļi ir labāki, lai veicinātu latviešu valodas apguvi un saglabāšanu bērniem, un kādi materiāli būtu nepieciešami papildus jau pieejamajiem, bija ļoti augsta. Trešdaļa vecāku izteica gan ļoti konkrētus priekšlikumus, gan pauda savu viedokli, bet galvenais – dalījās pieredzē un vērojumos. Sistematizējot atbildes, iezīmējas vairāki problēmu līmeņi un ieteikumu grupas, kas atspoguļotas 9. un 10. tabulā. Lai sniegtu kaut nelielu ieskatu vecāku pieredzē balstīto ierosinājumu daudzveidībā, tabulās iekļauts plašs piedāvāto atbilžu klāsts.

Skolēnu vecumam un vajadzībām piemērotas mācību pieejas un valodas apguves metodika. Viena no vispārīgām atziņām, ko norāda daudzi respondenti, – rūpējoties par latviešu valodas saglabāšanu un nodošanu nākamajām paaudzēm, jāatceras, ka daudzi bērni ir dzimuši jau ārpus Latvijas un latviešu valoda tiem jāapgūst tāpat kā jebkura cita svešvaloda. Tas nozīmē, ka mācību materiāli un citi valodas apguves resursi jāizstrādā, ievērojot attiecīgu mācību pieeju.

Daļa vecāku atzīst, ka jau šobrīd materiālu ir pietiekami daudz, bet lielākā problēma ir to neatbilstība mūsdienu bērnu prasībām un pieredzei – tam, ko bērns pieradis lasīt, skatīties, dzirdēt ikdienā. Problēma joprojām ir dažāda veida materiālu pieejamība un arī pašu vecāku un bērnu aizņemtība, laika trūkums.

Pēc vecāku domām, digitālie materiāli, kas bērniem pieejami citās valodās, ir daudz saistošāki un interesantāki nekā latviešu valodas apguvei izstrādātie. Mazākajiem bērniem paredzētie daiļdarbu teksti ir pārāk sarežģīti, nepieciešams vairāk grāmatiņu ar viegli uztveramā valodā izklāstītu saturu, ar krāsainiem attēliem, piemēram, par katru attēlu varētu būt viens divi teikumi (bez darbības vārdu gramatiskā laika maiņām, bez divdabju lietojuma utt.), ar tekstiem, kas atkārtojas. Arī vecākiem bērniem nepieciešami speciāli, tieši viņiem domāti mācību līdzekļi, lasāmās grāmatas vienkāršākā, vieglāk uztveramā latviešu valodā, jo skolēni, kam vāja latviešu valodas prasme, negrib mācīties no bērnišķīgām grāmatām, kas domātas pavisam maziem bērniem.

Latviešu valodas prasmes līmeņi diasporas bērniem ir ļoti atšķirīgi, un nav viegli nodrošināt tik daudzveidīgus un vienlaikus interesantus, mūsdienīgus materiālus.

9. tabula. Mācību materiāli un izmantojamās pieejas latviešu valodas apguvei un uzturēšanai diasporā: vecāku ieteikumi

N.p.k.	Vecāku ieteikumi: brīvi piedāvāto atbilžu piemēri	Īpatsvars vecāku atbilžu skaitā
1.	Latviešu valodas kā svešvalodas (nevis dzimtās valodas) apguve, diasporas bērnu īpašā situācija valodas apguvē.	7 %

- *Speciālas grāmatas, kuras būtu domātas diasporas bērniem, jo bieži bērni nespēj uztvert tekstu no parastas pasaku grāmatas, līdz ar to valodas apguve nenotiek tik raiti. Būtu jauki grāmatas latviešu valodā, kur mērķauditorija būtu tieši ārzemēs dzīvojoši latviešu bērni. Grāmatas, kas paredzētas latviešu bērniem Latvijā, bieži ir tomēr ar pārāk sarežģītu vārdu krājumu un sarežģītiem teikumiem. Ideālas grāmatas esmu atradusi tikai divas: „Labākā draudzene” un „Labākais draugs”. Šāda stila grāmatas noderētu vairāk. Viņas pat varētu būt arī elektroniskā formātā, ko ārzemēs dzīvojošie vecāki paši varētu izdrukāt.*
- *Būtu nepieciešami materiāli, kas latviešu valodu māca kā svešvalodu, ne kā dzimto. 2000.–2010. gadā lietotām Latvijas materiālus mazākumtautību skolām, bet to tematika griezās ap Sašu un Koļu, kas ne vienmēr likās piemēroti. Materiālu, kas domāti latviešu bērnam bez [latviešu] valodas nav redzēti. Nevar arī sagaidīt, ka iesācējs būs sešus gadus vecs. Kādreiz sāk 12 gadu vecumā, tad ābece ir par bērnišķīgu, bet materiāli pieaugušajiem nav saistoši. Ierosinu aptaujāt arī pašus bērnus. Ir pieņēmums, ka bērniem ārzemēs runātprasme, lasītprasme un rakstītprasme iet roku rokā. Bet tā gluži nav.*
- *Materiālus 2–5 gadus veciem bērniem, kas nav saistīti ar lasītprasmes apguvi. Ja bērni 6–7 gadu vecumā latviski nerunā, iemācīt ir jau daudz grūtāk. Materiāli pirmsskolniekiem, kas latviski nerunā un mācās faktiski to kā svešvalodu.*
- *Interesētu vairāk tieši diasporas bērnu līmenim piemērotas latviešu valodas mācību grāmatas un daiļliteratūra. Jaunas grāmatas ar darba lapām 4.–8. klasei diasporas bērniem.*
- *Mācību līdzekļu veidošana būtu jāsaskaņo ar diasporas skolām. Skolas paliek kā galvenais valodas, literatūras, folkloras, Latvijas vēstures un ģeogrāfijas mācību un zinību avots. ASV tas būtu jāsaskaņo ar ALA izglītības nozari.*
- *Tas pats ir ar daudziem klasiķu darbiem (piem., „Lāčplēsi”, ko te māca vasaras vidusskolā, „Zelta zirgu” un „Antiņu un stikla kalnu” [Raiņa luga „Zelta zirgs”]; Blaumaņa „Velniņiem”, Jaunsudrabiņa „Balto grāmatu”; un tas saraksts, saprotams, ir stipri garāks), kur būtu nepieciešams iemācīt attiecīgā literārā darba vēstījumu, jo tie ir iespaidojuši mūsu kultūrvēsturisko izaugsmi un pašu latvietību.*
- *Manuprāt, katrai diasporas kopienai būtu veidojami atšķirīgi mācību līdzekļi latviešu valodas apguvei – tādi, kas ar bērnu runātu viņa dzimtajā valodā par viņa reālo ikdienas vidi mītnes zemē. Bieži vien ģimenēm, arī pieaugušajiem, pietrūkst vārdu krājuma latviešu valodā, lai raksturotu vistuvāko dzīvesvidi savā mītnes zemē, piemēram, dabu, kulināriju, bērnu vispārizglītojošās skolas ikdienu u. c. lokālas parādības.*
- *Vislabākais palīgmateriāls valodas apguvē ir grāmatas, bet diemžēl reti kura grāmata ir sarakstīta, izmantojot to vārdu krājumu, kurš tiek lietots ikdienā. Trūkst materiālu bērniem, kuri latviešu valodā nerunā un vēlas mācīties kā svešvalodu. Internētā pieejami pārsvarā materiāli angļu-latviešu valodā, kas domāti pieaugušajiem, kā arī krievu-latviešu valodā bērniem... Visi pieejamie materiāli latviešu valodas apguvei ir veidoti cilvēkiem ar krievu valodu kā dzimto. Un arī tie ir briesmīgi. Normālu materiālu NAV.*

Tabulas turpinājums .....▶

N.p.k.	Vecāku ieteikumi: brīvi piedāvāto atbilžu piemēri	Īpatsvars vecāku atbilžu skaitā
2.	Dažāda vecuma bērniem un dažādiem valodas prasmes līmeņiem piemērotu materiālu (t. sk. digitālo resursu) izstrāde.	7 %

- *Skolas vienmēr ir saskārušās ar to, ka katrā klasē ir vienāda vecuma bērni ar dažādām latviešu valodas zināšanām. Būtu jauki, ja būtu materiāli pa līmeņiem, bet atbilstoši vecumam. Piemēram, mācot Brīgaderes „Sprīdīti”, kas mūsu latviešu skolā tiek mācīts 6. klasē, dažiem ir grūtāk ar oriģinālo valodu un to, ka teksts ir rakstīts lugas formā (daudzi mierīgi ar to tiek galā). Par laimi, ir Raimonda Baumaņa (ASV ilggadējs sabiedriska darbinieks, „Trīs no Pārdaugavas” dalībnieks (trīmdas latviešu populārās mūzikas ansamblis ASV, 1967–1992)) vienkāršotais „Sprīdītis”.*
- *„valodas mācību viela un darba burtnīcas – tās ir labas, bet ļoti dēru vecākām klasēm izstrādātā latviešu literatūras viela atbilstoši valodu līmeņiem. Līdzīgi ir ar ģeogrāfijas un vēstures materiāliem. Tie ir tepat ALA izstrādāti, bet vairāki ir novecojuši un vizuālais noformējums ir svarīgs bērniem: vai viņi, pirmo reizi paņemot rokās, tūlīt novērtēs to kā novecojušu lietu, vai tas mācību materiāls viņus vizuāli piesaistīs.*
- *Mācību līdzekļi un lasāmās grāmatas vecākiem bērniem vienkāršotā latviešu valodā. Mūsu latviešu skolā vecākie bērni, kam vāja latviešu valoda, negrib mācīties no bērnišķīgām grāmatām, kas domātas pavisam maziem bērniem.*
- *Mūsu bērniem zināšanas ir pa vidu – ne īsti necīgas, ne īsti perfektas. Un tieši šai situācijai pa vidu man ir grūti atrast papildu aizraujošus materiālus (saku „papildu”, jo skolā viņiem jau ir grāmatas un darba lapas). Vēl es neatrodu apkopojošas grāmatas par konkrētiem priekšmetiem: vēsturi, ģeogrāfiju un visiem citiem, ko bērni skolā nemācās latviešu valodā (jo viņi mācās tikai pašu valodu). (Varbūt es par agru meklēju, jo vecums ir tikai 10 un 7 gadi.)*
- *Domāju, ir liels izaicinājums veidot materiālus, kas būtu saistoši, motivējoši, aizraujoši 21. gadsimta bērniem. Paldies, ka tas tiek darīts!*
- *Arī maziem bērniem (trīs gadi) saprotamus. Burtu mācīšanās spēles, puzzles. Citās valodās šie materiāli ir bērniem saistošāki.*
- *Teksti atvieglinātā latviešu valodā, mazo bērnu literatūru – ar krāsainiem attēliem, bet vienkāršu tekstu, viens vai divi teikumi pie attēla (bez laiku maiņām, bez divdabjiem utt.), ar tekstiem, kas atkārtojas, kā, piemēram, bērnu dziesmās, kopā ar animāciju.*
- *Nedomāju, ka vajag skolotāju divas reizes nedēļā, jo tas ir gana grūti priekš mazo klašu bērniem. Tajā pašā laikā – valodas apgūvei jānāk ar bērnam interesējošām un saprotamām tēmām, valodu.*
- *Tādus, kuros būtu lietota vienkārša valoda. Jo bieži vien ģimene izmanto sarunvalodu, un daudzi vārdi netiek lietoti ikdienā, tāpēc nereti mācību materiāli ir ar sarežģītu valodu, kur vārdi bērnam jāpaskaidro, un tad bērns ātri zaudē uzmanību un interesi.*
- *Materiāliem būtu jābūt pieejamiem internetā, izdrukājamiem un viegli atrodamiem.*
- *Skanu, lasīšanas spēles internetā. Piemēram, kā „Reading Eggs. Ypoku na YouTube”. (Mācību video YouTube).*
- *Aprīlī maijā šogad tika piedāvāta skolotāju palīdzība interneta vidē, bija ļoti vērtīgi paskatīties latviešu valodas nodarbības kopā ar bērnu.*
- *Montesori (6–12) programmas materiālus.*
- *Par Latvijas vēsturi.*

Grāmatu lasīšana. Kā jau iepriekš tika minēts, vecāki vakaros lasa bērniem priekšā grāmatas. Bērni paši savukārt grāmatas lasa vien tad, ja tas ir uzdots diasporas latviešu skolā. Nav nekāds jaunums, ka mūsdienās bērniem lasīt nepatīk; ja viņi lasa, tad parasti – mītnes zemes valodā, jo tā ir daudz ērtāk valodas prasmes līmeņa dēļ. Pāris interviju dalībnieku gan atzīst, ka ir arī bērni, kuriem ļoti patīk lasīt („grāmatārpī”), un viņi ar interesi lasa arī latviešu valodā (šie bērni latviešu valodu pārvalda brīvi). Pāris ģimenēs vecāki ir devuši pildīt bērniem dažādas mācību priekšmetu darba burtnīcas.

Visi intervētie vecāki priekšroku dod drukātām grāmatām. Tās iegādājas, dodoties uz Latviju, iegūst, mainoties ar citiem vecākiem vai aizņemoties no diasporas latviešu skolas, kur grāmatu krājums parasti ir plašs. ASV grāmatas var iegādāties Garezerā. Elektroniskos izdevumus vecāki parasti neiegādājas, jo nevēlas, lai bērni daudz laika pavada, skatoties elektronisko ierīču (datoru, planšetdatoru, viedtālrunu) ekrānos.

Vecākiem ir svarīgi saviem bērniem rūpīgi piemeklēt Latvijā grāmatas, kas viņus interesētu. Tie varētu būt izzinoši žurnāli, piemēram, *Ilustrētā Junioriem*, jo temati bērniem saistoši, arī ja valoda var būt par sarežģītu. Vairāki vecāki stāsta, ka mājās ir sapirkts plašs grāmatu klāsts, un bērni bā šīs grāmatas ir arī priekšā lasītas, bet vēlāk, kad bērniem jau pašiem būtu jālasa, grāmatu plaukts tiek retāk pārmeklēts. Daži vecāki ir vienojušies ar bērniem, ka viņi īsu brīdi dienā tomēr paši lasa grāmatas. Nav daudz bērnu, kas brīvprātīgi to darītu, jo lasīšana latviski sagādā zināmas grūtības, salīdzinot ar lasītprasmi mītnes zemes valodā. Parasti labprāt lasa tie bērni, kuru latviešu valodas prasme ir pietiekami augstā līmenī (resp., tad lasīšana var sagādāt baudu).

Nepieciešamie mācību materiāli un platformas. Viens no vecāku biežāk minētajiem ierosinājumiem speciālistiem ir izstrādāt jaunus valodas apguves palīg līdzekļus, kas mūsdienīgā veidā iepazīstinātu bērnu ar valodu, t. i., veidot **lietotnes, interaktīvus materiālus** (piemēram, *Duolingo* valodas apguves platformā). Līdzīga loma valodas apgūvē ir arī datorspēlēm ar mūsdienīgiem varoņiem, jo diemžēl daļai bērnu, kas uzauguši ārvalstīs, *latviešu zīmējumi šķiet atbaidoši un neglīti, un vecmodīgi*. Ierosinājums modernizēt materiālus valodas apgūvei, kā arī vēl vairāk izmantot informācijas tehnoloģijas, lai diasporas bērniem palīdzētu dažādu valodas prasmes līmeņu apgūvē. Izmantojot interaktīvās spēles, pirmkārt, bērns biežāk un ilgāk atrastos latviešu valodas vidē, otrkārt, no psiholoģiskā aspekta raugoties, šādas

atraktīvas, ārvalstu produktiem līdzvērtīgas spēles bērna acīs veidotu pozitīvu viedokli ne tikai par Latviju un valstī radītajiem materiāliem, bet arī latviešu valodas lietojumu kopumā.

Valodas uztveri un pareizrunu pilnveidojam, klausoties valodu, sadzirdot teikto. Tam vajadzētu būt literārajam, koptajam valodas variantam. Šeit nepārvērtējama loma ir **kinofilmām, animācijas filmām, televīzijas raidījumiem** u. tml. video produktiem latviešu valodā.

Diasporas vecāku aptaujā 2020 respondenti norāda uz vairākām problēmām. Pirmkārt, trūkst latviešu kinofilmu, animācijas filmu, raidījumu, tie varētu būt daudzveidīgāki. Otrkārt, Latvijas Televīzijas kanālu un tajos demonstrēto televīzijas un citu filmu, raidījumu ierobežotā pieejamība ne tikai tālākajos pasaules punktos, bet arī tuvu esošajās Eiropas valstīs. Pēc vecāku domām, ne vienmēr ir nepieciešams ieguldīt papildu līdzekļus un veidot speciālus raidījumus vai uzņemt jaunas filmas – pietiktu ar to, ka latviešu raidījumi un filmas būtu skatāmas kaut vai par maksu. Treškārt, ne vienmēr apmierina pieejamo resursu kvalitāte, to atbilstība bērnu interesēm. Arī internetā labas kvalitātes materiālu latviešu valodā ir ļoti maz, un ārpus Latvijas valsts teritorijas tos (filmās, mūziku u. tml.) bieži vien nevar izmantot.

Runājot par speciāli veidotiem raidījumiem vai filmām, vecāki gribētu, lai bērniem būtu pieejams vairāk **video sižetu par Latvijas vēsturi, ģeogrāfiju un dažādiem citiem bērniem svarīgiem jautājumiem** – līdzīgi, kā tas ir angļu valodā, kur plaši pieejams daudzveidīgs izzinošu videomateriālu klāsts interesantā un viegli uztveramā formātā. Ja šādu materiālu nav, bērni izvēlas informācijas avotus angļu valodā vai mītnes zemes valodā. Te ir runa par subliminālu (zemapziņā veidotu) valodas prestižu bērna acīs – ja viss, kas ir pieejams latviski, ir nemoderns un garlaicīgā formā piedāvāts, valodai tiek piešķirts zemāks prestižs, tā netiek uztverta par līdzvērtīgu citām valodām.

Mūsdienīgas spēles un filmas latviešu valodā ir ļoti nepieciešamas. Tā kā bērni un jaunieši (gan diasporā, gan Latvijā dzīvojošie) lielu daļu brīvā laika pavada spēļu, kinofilmu un lietotņu pasaulē, *YouTube*, *Instagram*, *Snapchat*, *TikTok* un citās vizuālās interneta platformās, viņiem arī latviešu valodas apguvei būtu piedāvājami mūsdienīgi, vizuāli pievilcīgi palīgīdzekļi, daudzveidīgas datorspēles, lietotnes, video un citi materiāli. Tādā veidā stundu skaits, ko viņi pavadītu latviešu valodas saziņas telpā, manāmi palielinātos, un rezultātā pilnveidotos viņu vārdu krājums un valodas prasme.

Viens no nozīmīgākajiem resursiem valodas apguvē joprojām ir **grāmatas**. Arī šeit vecāki norādījuši aktuālas problēmas: 1) izdevumu pieejamība ārpus Latvijas (īpaši jaunākā vecuma bērniem paredzētos izdevumus nevar aizstāt ar e-grāmatām), 2) pieejamo grāmatu neatbilstība bērnu valodas prasmes un izpratnes līmenim. Trūkst saistošas literatūras vismazākajiem, bet jo īpaši pusaudžu vecuma bērniem. Jāpiebilst, ka diasporas latviešu skolas vienmēr ir saskārušās ar problēmu, ka klasē mācās viena vecuma bērni ar ļoti atšķirīgām latviešu valodas zināšanām un prasmēm.

Lai pusaudzi ieinteresētu apgūt latviešu valodu, būtu nepieciešams **Latvijas laikrakstu un žurnālu** izdevēju atbalsts (pasta pakalpojumu apmaksu ieskaitot). Nevajag vienmēr tērēt naudu dažādu speciālu materiālu radīšanai, tā vietā labāk piegādāt izdevumus uz ārvalstīm par saprātīgu cenu. Vērtīgs resurss valodas apguvē ir **audiogrāmatas**, to piedāvājums un daudzveidība atpaliek no pieprasījuma.

Mācību grāmatas, darba lapas un citus valodas apguves līdzekļus vecāki būtu priecīgi redzēt modernākā izpildījumā. Piemēram, ļoti nepieciešama latviešu valodas praktiskā gramatika dažādiem valodas prasmes līmeņiem ar viegliem, saprotamiem skaidrojumiem, zīmējumiem, lietotnēs pieejami uzdevumi, speciālas programmas diktātiem, lai bērns varētu rakstīt un uzreiz tikt norādīts pieļautās kļūdas, testi, ieraksti valodas pareizrunas apguvei, darba burtnīcas, alfabēta un ortogrāfijas apguves materiāli utt. Vingrinājumi un pārbaudes uzdevumi būtu jāveido speciāli pielāgoti diasporas vajadzībām, jo daudzi no pašlaik izmantotajiem materiāliem domāti mazākumtautību skolām, to tematika un saturs nav īsti saprotams rietumvalstīs dzimušajiem un dzīvojošajiem bērniem.

Vecāki ļoti novērtētu, ja būtu pieejams plašāks bērniem piemērotu **dziesmu, mūzikas video un radio programmu** sortiments latviešu valodā, diskā (CD) un citos ārējos datu nesējos ierakstītu materiālu klāsts, pieejamas e-krātuves ar kvalitatīvām bērnu dziesmām, rotaļu ierakstiem un dzejoļiem.

Vecāki min vēl virkni dažādu aktivitāšu, kā, piemēram, **forumu vai diskusiju organizēšanu**, kuros varētu iesaistīties Latvijā un ārpus Latvijas dzīvojošie bērni, lai kopīgi runātu par dažādiem interesējošiem jautājumiem; veidot **Zoom draugu grupas** – Latvijas skolās ar *Skype* vai *Zoom* starpniecību piesaistot diasporas vienaudžus no dažādām valstīm.

Pēc iespējas plašāk sniedzama informācija par pieejamajiem resursiem: materiālus, vecāku ieteikumus un profesionāļu padomus vēlams iekļaut vienotā platformā.

10. tabula. Papildus izstrādājami mācību materiālu veidi latviešu valodas apguvei un uzturēšanai diasporā: vecāku ieteikumi

N.p.k.	Vecāku ieteikumi: brīvi piedāvāto atbilžu piemēri	Īpatsvars vecāku atbilžu skaitā
1.	Saturiski un vizuāli mūsdienīgas lietotnes un interaktīvi materiāli par latviešu valodu un latviešu valodas apguvei.	13 %

- *Aplikācija [lietotne] vai mājaslapa [tīmekļvietne] valodas apguvei no pašiem pamatiem, bez iepriekšējām zināšanām.*
- *Aplikācijas! Piemēram, tādas kā „Endless ABC” vai „Reader”.*
- *Būtu vajadzīgs interaktīvs tool [’riks’], kuru visi var atrast, kurš tiek plaši izplatīts, droši vien aplikācijas būtu visaktuālāk, Duolingo!*
- *Interaktīvas spēles, aplikācijas, vieglāk pieejamas animācijas filmas, kas ir vismaz tulkotas latviešu valodā, iPhone aplikācijas ar progresējošām grāmatīņām lasīšanai latviešu valodā.*
- *Materiālos ir ļoti daudz teksta, ir grūti apgūstami un bērnam neinteresanti. Jebko, bet ņemot vērā bērnu lielo interesi darboties ar iPad, telefonu, televizoru, es vēlētos interaktīvas programmas uz elektroniskajām ierīcēm. Google Classroom programmu. Jebko elektronisku un arī mājaslapu, kur pa vecumiem ir apkopoti visi materiāli.*
- *Tā kā latviešu valodas gramatika ir ļoti sarežģīta, būtu ļoti labi, ja būtu pieejami latviešu gramatikas pamati dažādos līmeņos un ar viegliem saprotamiem skaidrojumiem, zīmējumiem, aplikācijām.*
- *Mobilās aplikācijas, vai pievienot latviešu valodu esošajai Duolingo aplikācijai.*
- *Online klases, kas radās Covid-19 laikā, bērnam bija par garu un garlaicīgu. Tur, kur bērns neiesaistās pats, zūd interese.*
- *Interaktīva video vai videokonferences tipa mācības, kurās piedalās arī citi bērni. Visvairāk bērnu interesē interaktivitāte, un jo vairāk – ar citiem bērniem.*
- *Angļu valodā ir miljoniem video YouTube kanālos, kas maziem bērniem ir saistoši, tāpat ir arī izglītojošas spēles pavisam maziem bērniem, līdz ar to mazam bērnam tagad ir lielākas iespējas pašmācības ceļā labi apgūt angļu valodu, ko nerunā ne bērnudārzā, ne mājās, nekā paplašināt vārdu krājumu latviešu valodā (ja vecāki to īpaši nestimulētu). Ir ārkārtīgi svarīgi šādus interaktīvus līdzekļus steidzami izstrādāt, lai latviešu bērniem ārzemēs tie būtu pieejami, piemēram, skatīšanai planšetdatorā.*
- *Maziem bērniem tās būtu interaktīvas spēles, lapas online, <https://play.google.com/store/apps/details?id=lv.quickteacher.sbruae&hl=en>.*

2.	Datorspēles latviešu valodā.	7 %

- *Aizraujošas spēles datorā.*
- *Datorspēles latviešu valodā (stratēģiskās, lomu spēles) ar izglītojošu pieeju, kur bērns iepazīst Latvijas vēsturi, dabu, kultūru un politiku, vienlaikus iemācoties pārvaldīt un vadīt procesus.*
- *Interaktīvās spēles un mācību lietotnes Android un IOs sistēmā strādā veiksmīgi. Ieteiktu virzīties šajā virzienā. Pats galvenais ir mācību satura kvalitāte. Es teiktu platforma ir nākamā pēc svarīguma.*
- *Izmantojam arī britu „Oak National Academy”, kas ir uz web lapas bāzēta mācību platforma. Tāds modelis arī strādā veiksmīgi.*
- *Materiāli ar ļoti daudz teksta ir grūti apgūstami un bērnam neinteresanti, labas kompjūtera [datora] spēles, kas var palīdzēt ar vārdu krājumu.*
- *Aplikācijas, saistošas spēles un mūsdienīgas aplikāciju varoņus. Tiem bērniem, kas uzauguši ārvalstīs, latviešu zīmējumi šķiet atbaidoši un neglīti, un vecmodīgi.*

Tabulas turpinājums .....▶

N.p.k.	Vecāku ieteikumi: brīvi piedāvāto atbilžu piemēri	Īpatsvars vecāku atbilžu skaitā

- *Ierunātie lektori latviešu valodas animācijas filmās ir traģiski. Balss neatbilst noteiktajām lomām.*
- *Labas kvalitātes materiālus YouTube, iespējas latviešu televīziju skatīt ārzemēs.*
- *Interneta materiālus latviešu valodā [...] (filmas, mūzika u. tml.) bieži nevar izmantot Nīderlandē.*
- *Ir materiāli, kas nav pieejami ārpus Latvijas, piemēram, bernistaba.lsm.lv animācijas filmas.*
- *Jau gadiem rakstu portālam pasakas.net, lai atrod iespēju diasporas bērniem izmantot šo portālu, bet nekad nekādu atbildi neesmu saņēmusi.*
- *Vai tiešām latviešu bērni ārzemēs ir tik nesvarīgi, ka latviešu animācijas filmas viņiem ir aizliegtas?*
- *Nevar nopirkt vai nevar atskaņot. Man visvairāk žēl par kvalitatīva, valodas apguvei piemērota kultūras satura nepieejamību. Piemēram, „Tutas Lietas” vai jaunais seriāls „Emī un Rū” bija pieejams interneta televīzijā, kuru es kā ārvalstīs dzīvojošais, nepārkāpjot noteikumus, nevarētu izmantot.*
- *Man žēl, ka Latvijas sabiedriskā televīzija nav pieejama ārpus Latvijas. Ļoti gribas ar bērniem kopā noskatīties kādas latviešu filmas un autorraidījumus.*
- *Ne vienmēr visu vajag jaunu un īpaši gatavotu valodas apguvei. Ir apgrūtināta pieeja latviešu grāmatām, filmām (ārzemēs nevar redzēt tās, kam Latvijā pieeja online), informācijai par jauniešiem interesantiem resursiem, mūziku u. c. latviešu valodā. Bērnu žūrija ir ok, bet grāmatas ātri „izlasās”.*
- *Pieeja vecumam atbilstošiem izglītojošiem raidījumiem, pieejama Latvijas Televīzija daudz ko atrisinātu, jo bērnam un mums interesē reālā dzīve Latvijā, bet tai piekļuve ir liegta. Lieki teikt, ka visvieglāk valodu uztvert, ikdienā skatoties televīziju.*
- *Manu bērnu latviešu valoda būtu daudz labāka, ja mums nebūtu liegta iespēja bērnu raidījumus, filmas, multenes skatīties latviešu valodā. Ja šī pusstunda vai stunda dienā, ko bērns pavada mūsu mājās pie televizora, būtu latviešu valodā, valodas apguve raisītos daudz vieglāk.*
- *Labu animācijas filmu vai filmu YouTube nav, bērns skatās „Vinniju Pūku”, kas ierunāts latviski, vai „Ūdensbumba resnajam runcim” vai „Vectēvs, kas bīstamāks par datoru”, „Emila nedarbus”. Tā ir klasika, bet ar to nevar ilgstoši noturēt uzmanību. Svarīgi padarīt brīvi pieejamu diasporai Latvijas Televīziju, filmas.lv, Shortcut u. tml. saturu (pilnu programmas saturu, nevis izlases kārtā).*
- *Valsts finansētām vai līdzfinansētām programmām, filmām, saturam jābūt brīvi pieejamam diasporai. Vienkārši dot pieeju latviešu filmām, kaut vai par samaksu, šobrīd tas ir iespējams reti, piemēram, latviešu svētkos.*

6.	Grāmatas, laikraksti, žurnāli, e-grāmatas diasporas bērniem.	6 %

- *Domāju, ka e-grāmatas un spēles būtu lieliski.*
- *Bērniem patīk tādas grāmatas, kur vienā pusē teksts ir angļiski, otrā pusē tas pats teksts ir latviski.*
- *Bērnu grāmatas Braila rakstā, uzdevumus lasītprasmes attīstīšanai.*
- *Grāmatas, kas ir sarakstītas vienkāršā valodā (bez sinonīmiem un pamazināmajām formām „zaķītis, garausis” utt. – vienkārši „zaķis”).*
- *Komiksu nav latviski!*
- *Lai ieinteresētu pusaudzi prast latviešu valodu, būtu nepieciešams Latvijas laikrakstu un žurnālu izdevējiem (pastu ieskaitot) piegādāt ārvalstīs žurnālus („Ilustrēto Zinātni” u. c.) par saprātīgu cenu, bet nevis tērēt naudu dažādu speciālu materiālu radīšanai. Iedodiet puikam „Ilustrēto Zinātni”, un viņš sāks lasīt, un tad būs arī interese. Iedodiet viņam mācību grāmatu vai citus materiālus, un viņam pazudīs jebkāda motivācija un interese. Ar darba lapām ne es, ne Jūs bērnu neieinteresēsiet.*
- *Saistoša oriģinālā literatūra latviešu valodā pusaudžiem zēniem.*
- *Elektroniskās grāmatas, trūkst grāmatu bērniem vecuma grupā 3–6 gadi, ko kopā pētīt.*
- *Ja viss no Latvijas ir sarežģīts un vecmodīgs, bērni labprātāk izvēlas mītnes zemes vai angļu valodā pieejamu informāciju un izklaidi.*
- *Platformu internetā ar grāmatām, kur pārbauda sapratni (kā Antolin.de).*

Tabulas turpinājums .....▶

N.p.k.	Vecāku ieteikumi: brīvi piedāvāto atbilžu piemēri	Īpatsvars vecāku atbilžu skaitā
7.	Audiogrāmatas un latviešu valodas mācību stundas.	3 %

- Audiogrāmatas latviešu valodā, lai varētu kaut fonā klausīties ikdienā un pierast pie valodas.
- Audio materiālus, pareizas izrunas apguvei audio pasakas, audiogrāmatas.

8.	Vārdnīcas, mācību grāmatas, darba burtnīcas (worksheets), vingrinājumi.	8 %

- Bērniem domātas ilustrētas vārdnīcas, piem., itāļu [itāliešu]-latviešu-itāļu valodā.
- Pareizrakstības, darbības vārdu, literatūras darbu apkopojumus.
- Praktiskas, ar labu gramatiku krustvārdu mīklas, bērnu latviešu valodas vārdnīcu.
- Tā kā latviešu valodas gramatika ir ļoti sarežģīta, būtu ļoti labi, ja būtu pieejami latviešu gramatikas pamati dažādos līmeņos un viegliem saprotamiem skaidrojumiem, zīmējumiem, aplikācijām.
- Mūsdienīga izglītojošu (klases) plakātu izlase, piemērota ne tikai pirmsskolas vecuma bērniem, bet pamatskolas vecuma bērniem.
- Programma diktātiem – raksta un tad parāda kļūdas.
- Testus.
- Valodas izrunas ierakstus, kā pareizi runāt.
- Darba burtnīcas, alfabēts utt.
- Darba lapas, materiālus speciāli diasporai, uzdevumus, kurus viegli izrentēt [iznomāt] internetā, vēlams bezmaksas.
- *I am English speaking and support my Latvian-speaking husband to teach our children. I would love some worksheets where it has all of the colours, months, numbers, days of the week etc. translated into Latvian. I could keep these on the fridge to teach, remind myself.* [‘Es runāju angļiski un atbalstu savu latviski runājošo vīru mūsu bērnu mācībās. Es gribētu kādas darba lapas, kur ir visas krāsas, mēneši, skaitļi, nedēļas dienas utt. iztulcotas latviešu valodā. Es tās varētu pielikt pie ledusskapja, lai mācītos, atgādinātu sev.’]
- Domāju, ka konkrēts kursa plāns. Ir pieejami daudzi materiāli, bet ir grūti salikt visus kopā vienā savienotā programmā. Varbūt eksistē, bet ir grūti saprast, kur meklēt. Ir bijuši kuriozi ar iesakāmās daiļliteratūras kvalitāti.

9.	Mūzika, mūzikas video, radio programmas.	7 %

- Labi, ja būtu pieejams plašāks bērniem (arī pavisam maziem!) piemērotu dziesmu (ar mūzikas video) un radio programmu sortiments, diski.
- Dziesmas maziem bērniem, kas ir saistošas un interesantas ar video, arī materiālus latviešu valodas apguvei, īpaši klausāmus materiālus.
- Linkus [saites] uz kvalitatīviem bērnu dziesmu, rotaļu, dzejoļu materiāliem. Dziesmiņas no Latvijas skolēnu dziedāšanas repertuāra. Vienotu vidi visu veidu materiāliem.
- Interesantus podkāstus [raidierakstus jeb aplādes], interaktīvu podkāstu bērniem līdzīgi kā, piemēram, „Circle Round Podcast”.
- Rotaļas (x 2), tautas deju aprakstus, video (milzīga daļa no apziņas un kultūras).

10.	Cita veida nodarbības, iespēja mītnes zemes izglītības iestādē (koledža) par latviešu valodas kursa apguvi saņemt kredītpunktus.	13 %

- Vairāk interesē skolēnu nometnes Latvijā. Manuprāt, vairāk materiālu vajadzētu veidot pieaugušajiem, seminārus. Caur viņiem arī var radīt interesi utt. par valodu. Ja viesotos teātris.
- Jauniešiem noteikti labas būtu nometnes, kā, piemēram, „2x2” un „3x3”.

N.p.k.	Vecāku ieteikumi: brīvi piedāvāto atbilžu piemēri	Īpatsvars vecāku atbilžu skaitā

- *I don't know of any of these suggestions. If it was very organized with some type of college credit or certification. I would be interested. But I find it difficult for me to figure these out. My son has started high school and is taking college classes now for college credit. He's also studied Chinese classes. [Man nenāk prātā kādi ieteikumi. Ja tas tiktu organizēts, lai varētu saņemt koledža kredītpunktus vai sertifikātu. Man būtu interese. Bet man tas būtu sarežģīti. Mans dēls sācis mācīties augstskolā un piedalās koledžas kursos, lai iegūtu koledžas kredītpunktus. Viņš mācās arī ķīniešu valodu.]*
- *Kontakts ar latviešiem svarīgāks nekā mācību materiāli. Labāk līdzfinansējiet nometnes ārvalstīs dzimušajiem latviešiem (vai citus pasākumus, kur iespējams satīties ar latviski runājošajiem).*
- *Apmaiņa ar jauniešiem, kas dzīvo Latvijā.*
- *Vislabāk bērni apgūst valodu savu vienaudžu vidū. Organizējiet skautu, sporta, mūzikas, zīmēšanas un citas vasaras nometnes, bez drastiskām birokrātiskām veselības un citām prasībām un bez maksas vai par mazu samaksu, un domāju, ka daudzi vecāki to novērtētu un brauktu. Ja nometnes būtu regulāras un noteikumi nemainītos katru gadu, un laiks būtu viens un tas pats, lai vecāki varētu ņemt brīvu. Mums ārzemēs par vēlēšanas doties atvaļinājumā ir jāziņo darba devējam līdz tā gada februārim. Mēs nevaram pēkšņi pateikt, ka ejam prom.*
- *Vajag tīri orientētas valodas stundas, nevis uzreiz veselu kopieni, kurā jāiesaistās. Jo ne visām ģimenēm ir interese deļot, dziedāt utt.*
- *Gramatikas materiālus, stundas – tīmeklī informāciju par privātām maksas grupām. Taktika, kā pareizi bērnam apgūt rakstīšanas prasmes un lasīšanu, nenodarot pāri bērnam, trūkst aptuveni pareizās metodikas.*
- *Tiešsaistes mācību klases ar elektroniski sagatavotiem mācību materiāliem, tai skaitā interaktīviem. Vajag skolotājus!*
- *Programmas, kas interaktīvā veidā mācītu valodu, arī kā pareizi izrunāt (ar mikroфона palīdzību noteikt, vai pareizi lieto), virtuālo mācību kursu bez noteikta pieslēgšanās laika, video nodarbības, video apmācība ar skolotāju.*
- *Konkursus ar balvām.*
- *Tesaiste starptautiskos projektos, kur lielu lomu spēlētu dažādu ES valodu zināšanas.*

11.	Citi ieteikumi.	9 %

Apmierinātība ar esošo situāciju (nekas cits vairāk nav nepieciešams).

- *Пожалуй, выбранных достаточно. [Teiktu, ka jau izvēlēto materiālu ir pietiekami daudz.]*
- *Man šķiet, ka piedāvājums ir pietiekams.*
- *Materiāli ir pieejami, bet vecākiem trūkst laika tos lietot, un bērniem mācīties ir patīkamāk ar skolotāju nekā ar vecākiem.*
- *No jautājuma teksta noprotu, ka šādi materiāli jau eksistē – tos vajadzētu popularizēt.*

Mācību motivācijas sekmēšana un valodas vides nepieciešamība.

- *Lai apgūtu valodu, ir vajadzīga tikai motivācija un attiecīgās valodas vide. Mācību materiāli nav problēma.*
- *Drīzāk pedagogs un atbilstoša bērnu grupa, ar ko kopā mācīties. Maziem bērniem vislabākais veids ir savstarpēja komunikācija, noder kopīgas spēles, neformāli pasākumi. Atmosfērai vajadzētu būt brīvai. Pusaudži parasti izvēlas valodu, kurā var sazināties ar draugiem. Ir diezgan bezcerīgi mācīt valodu, kuru ikdienā neizmanto.*
- *Runāšana ar citiem ir labākā skola.*
- *Sakarā ar to, ka pati biju skolotāja, tā nav problēma. Bet bērns neizrāda nekādu interesi un iniciatīvu no savas puses. Izmēģinājām daudz un dažādus veidus. Kategoriski nostājas pret papildu latviešu valodas apguvi.*
- *Pieredzes stāstus par plusiem latviešu valodas zināšanai.*

N.p.k.	Vecāku ieteikumi: brīvi piedāvāto atbilžu piemēri	Īpatsvars vecāku atbilžu skaitā

Mājmācība, latviešu valoda kā saziņas valoda mājās.

- *Ļoti daudz laika pati veltu bērniem, galvenais – runāju.*
- *Pārliecināt visus latviski runājošos vecākus aktīvi runāt ar bērniem TIKAI un VIENĪGI latviešu valodā! Nevis latviešu UN mītnes zemes valodā, bet TIKAI latviešu valodā. Nekad nejaukt, nemiksēt valodas! Nekādā gadījumā nepāriet uz komunikāciju ar bērnu mītnes zemes valodā. Arī tad, ja bērns nesaprot – katrs jēdziens, katra frāze pacietīgi ir jāiztulko un jāizrunā latviešu valodā. Bērnu grāmatas ir jālasa TIKAI latviešu valodā, un ne mītnes zemes valodā. Ja bērnam ir mobilais telefons, komunikācija tajā (Whatsapp ziņas u. c.) ar bērnu ir jāveic pareizā latviešu valodā, bez saīsinājumiem un kļūdām – šādi Jūsu bērns bez lielām grūtībām lasīs latviski.*
- *Atbildes ir jāpieprasa tikai latviski. Ja bērns Jums atbild mītnes zemes valodā, vienalga – rakstiski vai mutiski, šādas atbildes ir jāignorē. Citādi mītnes zemes valoda agri vai vēl latviešu valodu izspiedīs, un tad kaut ko saglābt ir teju neiespējami.*

Diasporas latviešu skolas.

- *Kādu latviešu skolu pilsētās, kurās dzīvo daudz latviešu bērnu.*
- *Sūtīt gan mācību līdzekļus, gan lasāmās grāmatas no Latvijas uz latviešu skolu Losandželosā un citām latviešu skolām.*

Tālmācība.

- *Vairāk LVA (ClassFlow) klases jaunākā vecuma bērniem.*
- *Esam domājuši par tālmācības vidusskolu.*
- *Tālmācība šobrīd ir iespējama, ja tajā apgūst visus priekšmetus, nevis tikai vajadzīgos. Lai ir, ko klausīties un mācīties latviešu valodu.*
- *Kursu tālmācībai. Ir vajadzīga nopietna, bet elastīga iespēja apgūt latviešu valodu, literatūru un vēsturi.*

Latvijas mācību resursi.

- *To visu var viegli dabūt Latvijā, ne Lielbritānijā.*
- *Visu var atvest no Latvijas, ja grib. Visu pasūtām no Latvijas.*
- *Visus mācību materiālus es pārku Latvijā un sūtu uz Vāciju.*

Tiešsaistes forumi, diskusijas bērniem.

- *Forumi vai diskusijas, kurās pieslēgtos citi latviešu bērni un kopīgi tiktu runāts par dažādām tēmām, interešu grupas sociālās saziņas līdzekļos, interneta grupas.*
- *Online forumi, grupu nodarbības.*

Virtuāla draugu saziņa.

- *Katram bērnam Latvijas skolā piesaistīt draugu ar Skype vai Zoom starpniecību no ārvalstu latviešu bērniem.*
- *Sapazināt Latvijas jauniešus ar Amerikas jauniešiem, lai tie kļūst par virtuāliem draugiem, balstoties uz interesēm.*

Informācija par pieejamiem resursiem.

- *Visu ērti un kompakti. Gan materiālus, gan citu vecāku ieteikumus un profesionāļu padomus.*
- *Vienota platforma, kur ir info par visiem pieejamajiem materiāliem. Par „Māci un mācies” pat nezināju. Pietrūkst informācijas!*
- *Grūti pateikt, esmu pilnībā paļāvusies uz Stokholmas Latviešu skolas skolotāju kompetenci un domāju, ka ļoti daudz materiālu ir pieejams, tikai neesmu meklējusi.*

Pašmācības materiāli.

- *Būtu labi, ja varētu tikt pie grāmatas, kas tieši ir domāta mācīties valodu no pašiem pamatiem cilvēkam, kas vispār nezina valodu. Tad Latvijā atradu „Laipas” grāmatas un darba burtnīcas, bet tās ir domātas darbam bērniem latviešu skolās, ne ārzemniekiem. Tas nozīmē, ka mums abām jāšēž un jādarbojas, viņa viena nevar. Tas, protams, arī ir izdarāms, bet vieglāk, ja būtu kāds gatavs materiāls, ko viņa var izmantot. Latviešu valodas gramatika bērniem pašmācībai.*

Līdzīgi priekšlikumi latviešu valodas prasmes saglabāšanai minēti arī intervijās:

- paplašināt tālmācības iespējas, jo šobrīd ir jāgaida uz mācībām rindā (tā ir iespēja mācīties tiem, kas dzīvo tālu no diasporas latviešu skolām);
- interaktīvas spēles, lietotnes latviešu valodas apguvei;

”

Priekšā lasītas grāmatas, kur katrs burtiņš iekrāsojas kaut kādā krāsā. Angļu un spāņu valodā ir tādas lietas, latviešu valodā nav, vai arī es nezinu, ka būtu.

(Anna, Luksemburga)

- iespēja piedalīties vairāk nekā vienā nometnē (jo vairāk laika tiek pavadīts latviešu sabiedrībā, jo labāk);
- aizraujošākas latviešu valodas grāmatas jauniešiem (vienkāršākā, vieglāk uztveramā latviešu valodā);
- brīva pieeja latviešu filmām (daudzās valstīs gan televīzijas raidījumus, gan kinofilmas un animācijas filmas nav iespējams skatīties autortiesību aizsardzības dēļ);
- metodisks atbalsts skolām un skolotājiem, diasporas latviešu skolu sistēmas pilnveide;
- apkopota, strukturēta un viegli uztverama informācija par latviešu valodas apguves iespējām;
- vairāk pasākumu, kur bērni var satīties un sadraudzēties, sporta aktivitātes;
- animācijas filmas u. c. izklaidējoši raidījumi, lai mācīšanās notiktu netieši;
- piemēroti materiāli un izglītības iespējas pusaudžiem, jo šajā vecumposmā jauniešiem raksturīgs nolieguma posms.

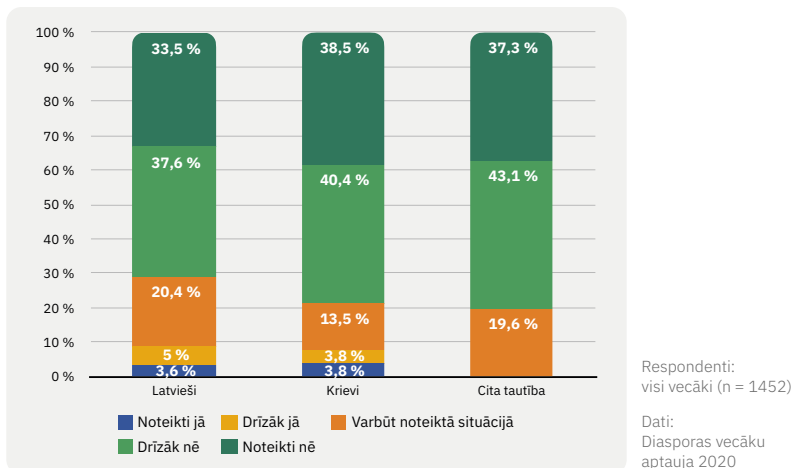

3.5.

Atgriešanās Latvijā un valodas prasmes nozīme

Gan emigrantu, gan reemigrantu aptaujas liecina, ka valodu prasme ir viens no svarīgākajiem faktoriem, kas ietekmē gan izceļošanas, gan atgriešanās plānus. Tā, piemēram, aptaujā „Atgriešanās Latvijā” [Hazans 2016] secināts, ka 15 % reemigrantu atgriezties pamudinājusi pazīstama, saprotama valodas vide. Arī padziļinātās intervijas ar Latvijas reemigrantiem [Kļave, Šūpule 2019] liecina, ka vēlme runāt dzimtajā valodā ir viens no galvenajiem motīviem atgriezties. Savukārt tie, kuri latviešu valodu neprot tik labi, biežāk nekā citi saskaras ar grūtībām, adaptējoties dzīvei Latvijā. Kopumā 13 % pēc atgriešanās saskārušies ar valodas grūtībām [Hazans 2016]. Desmitdaļa reemigrantu uzskata, ka atgriezties Latvijā palīdzētu latviešu valodas apguve un pilnveide bērniem, un tikpat – latviešu valodas apguves un uzlabošanas iespējas dzīvesbiedram (-ei). Salīdzinot ar laiku pirms sešiem (2014–2020) gadiem, diemžēl to respondentu skaits, kuri plāno atgriezties, samazinās. Tuvāko piecu gadu laikā noteikti plāno vai drīzāk pieļauj šādu iespēju 9 % latviešu tautības respondentu, nepilni 7 % krievu tautības respondentu un šajā izlasē nav neviena citas tautības pārstāvja (sk. 43. att.). Tātad vairums ģimeņu, kurās šobrīd ir nepilngadīgi bērni, – 71 % latviešu, 79 % krievu tautības un 80 % citu tautību ģimeņu – praktiski neplāno atgriezties Latvijā.

43. attēls. Respondentu domas par atgriešanos uz pastāvīgu dzīvi Latvijā tuvāko piecu gadu laikā (%).

Domājot par latviešu valodas un latvietības saglabāšanu, dzīvojot ārpus Latvijas, bieži rodas jautājums, kādēļ bērniem tas vajadzīgs, ja liela daļa ir jau dzimuši ārpus Latvijas, daļai ir citas valsts pilsonība. Kā liecina vecāku atbildes – galvenokārt tas vajadzīgs bērna personības attīstībai, identitātes un piederības apziņai, saziņai ar vecvecākiem un radiem Latvijā, bet arī lai saglabātu izvēles iespējas, ja ģimene vai bērni vēlēties kādreiz atgriezties Latvijā.

Valodas loma identitātes stiprināšanā. Uz jautājumu, vai cilvēks var justies kā latvietis, neprotot latviešu valodu, vairums intervēto atbild noliedzoši.

”

Es domāju, ka latvietis nejutīsies kā latvietis, ja nebūs valodas. Valoda nav tikai tas, ko mēs runājam. Valoda, nu, latvietis nebūs latvietis bez mūzikas, bez dziesmām, bez tautasdziesmām, bez kaut kādām tradīcijām. Man liekas, cilvēks var būt latvietis ar latviešu pasi vai bez latviešu pases, ar citas valsts pasi, vienalga, kur dzimis, vienalga, kur dzīvojošs, bet tu būsi latvietis, ja tev ir valoda. Ja tev ir valoda, tas iet caur kultūru, caur dziesmām, caur mūziku, caur dejām.

(Ilze, Spānija)

Interviju dalībnieki, kuri dzīvo bijušās trimdas valstīs un sastop tur trimdas latviešu pēctečus, kas latviski nerunā, bet tik un tā izjūt piederību latviešiem, pieļauj, ka cilvēks tomēr var apzināties sevi kā latvieti pat bez valodas prasmes, bet piederību pilnībā tomēr var izjust, iemācoties valodu.

Runājot par nākotnes plāniem, vairākas ģimenes ļoti vēlētos pārcelties uz Latviju, taču konkrēta plāna šobrīd nav. Galvenais iemesls, kāpēc atgriešanās tiek atlikta – finansiālais nodrošinājums, ir izveidojusies dzīve mītnes zemē.

Neraugoties uz ģimeņu nākotnes plāniem, intervētie pārsvarā cer, ka bērns izmantos latviešu valodu vēlāk savā dzīvē (lai sazinātos ar radniekiem, vecākiem, varbūt pat studējot vai strādājot Latvijā). Galvenais, lai bērni ir apguvuši vismaz valodas pamatus, tālāk jau paši var latviešu valodas prasmes pilnveidot un izkopt, ja būs tāda vēlēšanās. Vairākas māmiņas cer, ka latviešu valodu bērni nodos arī nākamajām paaudzēm.

Uz jautājumu, vai bērns izrāda interesi par savām saknēm, vairākām ģimenēm bija grūti atbildēt. Bērniem lielākoties nav īpašas intereses, jo vecāki ar viņiem ikdienā runā par Latviju un latviešiem. Divas ģimenes min, ka bērnus interesē

ēdiens Latvijā, un viena ģimene stāsta, ka viņi ar bērniem spēlē erudīcijas spēli par Latviju, tādējādi radot dabisku interesi par Latviju.

” Tagad mēs tikko dabūjam tādu spēli „Ko tu zini par Latviju?”. Tur ir kartītes ar jautājumiem un atbildēm. Speciāli domāta junioriem. Tur ir dažādas tēmas. Īstenībā arī tādas, kas pieaugušajiem arī ir interesantas. Ir tādi jautājumi, ko liekas, ka visi zina, un arī tādi, ko varbūt nemaz tā nezina par dažādām jomām. To mēs kaut kad sākām spēlēt, un mēs secinājām, ka to var arī ērti ceļā spēlēt. Tagad brīvdienās to Rota paņēma līdzī. Kad mēs, piemēram, pie kaut kāda jautājuma aizejam un lasām, kas bija pirmais Latvijas prezidents, tad mēs sākām runāt uzreiz par vēsturi, un tad, protams, ka ir visādi jautājumi par to, kā tur mūsu vectēviem tai laikā bija un kā bija ģimenēm.

(Laura, ASV)

Latviešu valodas prasmes nozīme. Savukārt Diasporas aptaujas 2019 dati liecina, ka latviešu valodas lietojums un prasme korelē ar indivīda plāniem atgriezties vai gluži pretēji – neatgriezties Latvijā. Tas ir likumsakarīgi, jo valodas prasme vai neprasme ietekmē kā reemigrantu adaptāciju, integrēšanos kopienā un darba tirgū, tā arī indivīda psiholoģisko labsajūtu, emocionālo komfortu un drošības sajūtu. Valodas grūtības kā šķērslī atgriezties Latvijā minējuši 19 % Latvijas diasporas pārstāvju, t. sk. 15 % no tiem, kuri sevi uzskata par latviešiem, – un tas ir nedaudz vairāk nekā 2014. gadā [Koroļeva, Mieriņa, Saulītis 2021, 176].

No tiem, kas plāno atgriezties Latvijā tuvāko piecu gadu laikā, 88 % latviešu valodu prot labā līmenī, bet no tiem, kas domājuši atgriezties vecumdienās, – 95 %, savukārt no tiem, kas neplāno to darīt, latviešu valodu prot mazāka daļa – 74 % respondentu (44. att.).

Arī vecāku attieksmi pret bērna latviešu valodas prasmi un apguves nozīmību būtiski ietekmē nākotnes plāni. Kā liecina Diasporas aptaujas 2014 dati, vēlme, lai bērns brīvi prastu latviešu valodu, ir sešas reizes lielāka tiem vecākiem, kuri pieļauj iespēju atgriezties Latvijā, salīdzinot ar emigrantiem, kuri neplāno atgriezties Latvijā; un trīs reizes lielāka ir šo vecāku vēlme, lai bērns prastu valodu vismaz sarunvalodas līmenī pretstatā otras grupas vecāku vienaldzīgākai attieksmei pret valodas prasmes nepieciešamību.

Piemēram, 94 % respondentu, kas plāno atgriezties tuvāko piecu gadu laikā, vēlas, lai bērns brīvi spētu lietot latviešu valodu, savukārt no tiem, kas šajā laika posmā Latvijā atgriezties neplāno, – tikai 34 % vēlas, lai bērns pārvalda latviešu valodu (45. att.).

Loģiski, skolēniem, kuru vecākiem nav svarīga bērnu latviešu valodas prasme, būs ievērojami sliktāki valodas apguves rezultāti nekā skolēniem, kuru vecāki vēlas, lai bērns brīvi pārvalda latviešu valodu. Pat vēlme, lai bērns vismaz saprastu un spētu sarunvalodas līmenī sazināties latviski, motivē latviešu valodas apguvei un ļauj iegūt labākus panākumus. Līdzīgi arī: ja vecākiem ir ļoti svarīgi, lai viņu bērni dzīvotu un mācītos Latvijā, viņu latviešu valodas prasme ir nozīmīgi labāka salīdzinājumā ar bērniem, kuru vecākiem nav šādu plānu.

Valodas prasme un iekļaušanās Latvijas skolās. Diasporas aptaujā 2014 tika secināts, ka gandrīz pusi (46 %) ārzemēs dzīvojošo ģimeņu, kurās aug bērni, no atgriešanās Latvijā attur bažas par to, vai bērns saņems nepieciešamo atbalstu, iekļaujoties Latvijas izglītības sistēmā. Vēl 23 % respondentu atzīst, ka tas ir pietiekami svarīgs apstāklis.

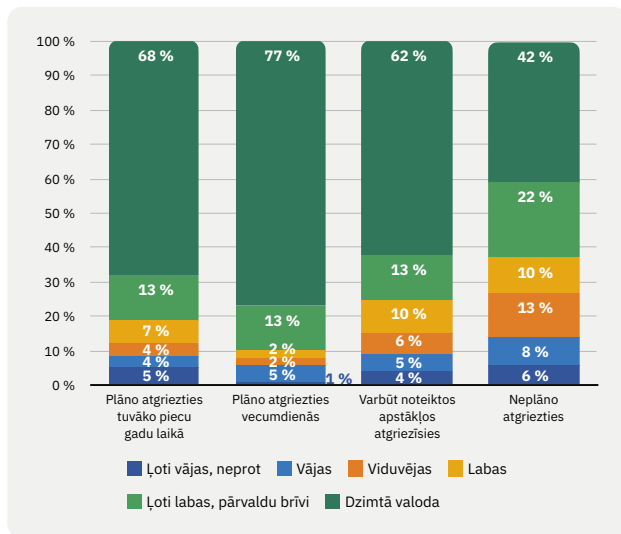
Diaporas aptauja 2019 atklāj, ka tieši latviešu valodas prasmes trūkums bērniem ir šo bažu pamatā. 73 % aptaujāto vecāku norāda, ka valodas nepietiekama prasme vai neprasme visbiežāk varētu kavēt bērna iekļaušanos Latvijas skolās un bērnudārzos (46. att.). Grūtības, pēc diasporas vecāku domām, varētu radīt arī atšķirīga mācību pieeja skolās, skolotāju un vienaudžu attieksme pret jaunpienācējiem.

Diasporas latviešu skolu loma. Vecāku kvantitatīvās aptaujas rezultātu analīzes noslēgumā interesantas ir dažādu tautību respondentu atbildes uz jautājumu, vai diasporas latviešu skolu pienākumos ietilpst palīdzība bērniem, kuri plāno atgriezties Latvijā. Apstiprinoši uz šo jautājumu atbild 90 % krievu tautības respondentu, kamēr latviešu respondentu grupā tā domā 65 %, bet citu tautību pārstāvju vidū – 60 % respondentu (47. att.).

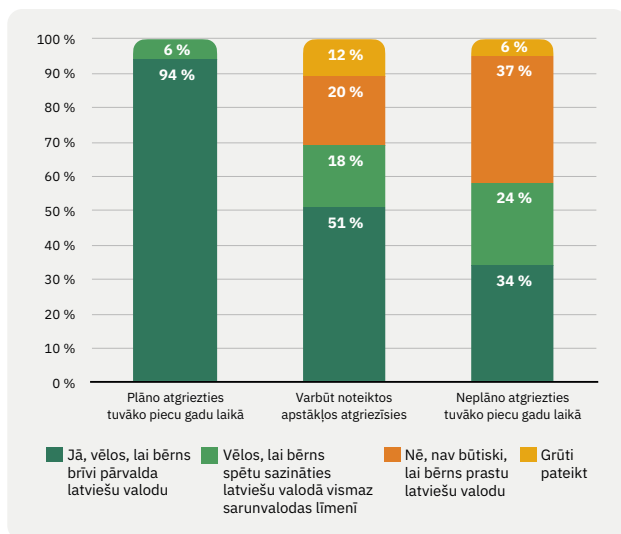
Covid-19 pandēmijas izplatības ierobežojumu ietekme. Ņemot vērā, ka abos pētījuma posmos (2014, 2020) aptuveni piektā daļa respondentu veido t. s. svārstīgo grupu, resp., kuri pieļauj iespēju atgriezties noteiktos apstākļos, kā arī to, ka padziļinātās intervijas veiktas Covid-19 pandēmijas noteikto ierobežojumu laikā, bija iespēja fiksēt, vai un kā pandēmijas radītā situācija ietekmē migrācijas un atgriešanās plānus diasporas ģimenēs.

44. attēls. Latviešu valodas prasmes līmenis (pašvērtējumā) saistībā ar diasporas pārstāvju plāniem atgriezties Latvijā (%).

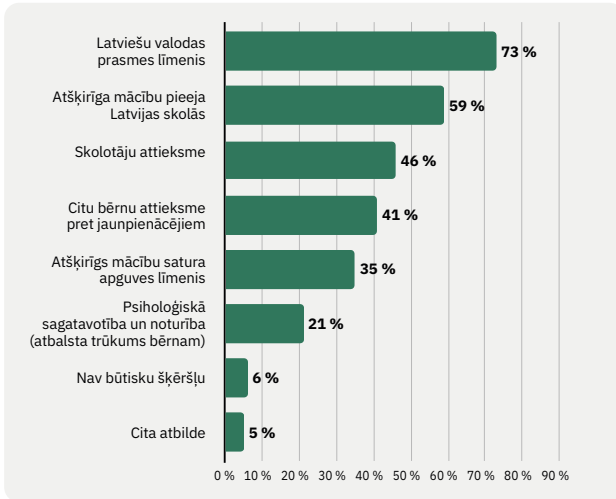

45. attēls. Latviešu valodas prasmes nozīmība bērniem saistībā ar vecāku plāniem atgriezties Latvijā (%).

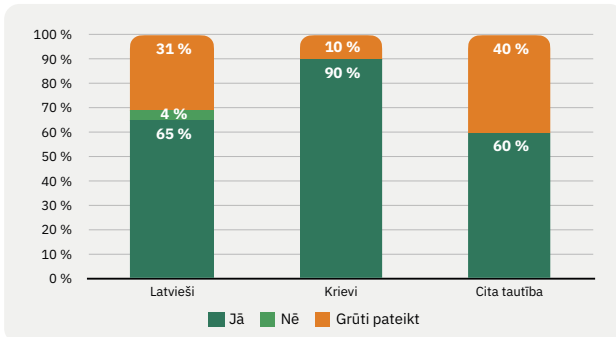
46. attēls. Latviešu valodas prasmes trūkums un citas grūtības bērnu integrācijai Latvijas skolā un pirmsskolas izglītības iestādē.

Respondenti:
vecāki (n = 789)

Dati:
Diasporas aptauja 2019

47. attēls. Vecāku izpratne par diasporas latviešu skolu pienākumu palīdzēt bērniem, kuri plāno atgriezties Latvijā (%).

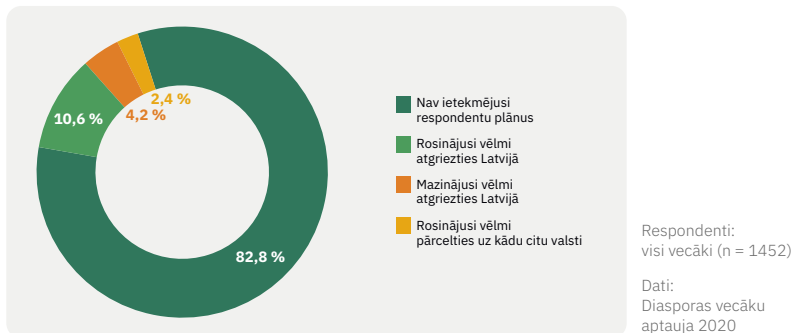
Respondenti:
tie, kas plāno vai pieļauj
iespēju atgriezties
Latvijā tuvāko piecu
gadu laikā (n = 385)

Dati:
Diasporas vecāku
aptauja 2020

Kaut arī aptaujas brīdī Latvija tāpat kā pārējās Baltijas valstis veiksmīgi spēja kontrolēt epidēmijas izplatību un ierobežojumi nebija tik stingri kā lielākajā daļā Eiropas un pasaules valstu, tomēr, kā liecina respondentu atbildes, absolūtā vairākumā gadījumu (83 %) tas nav atstājis nekādu ietekmi uz migrācijas vai atgriešanās plāniem. Šī situācija ir rosinājusi vēlmi atgriezties Latvijā 11 %, bet 4 % pretēji – vēlme atgriezties Latvijā šajā laikā mazinājusies (48. att.).

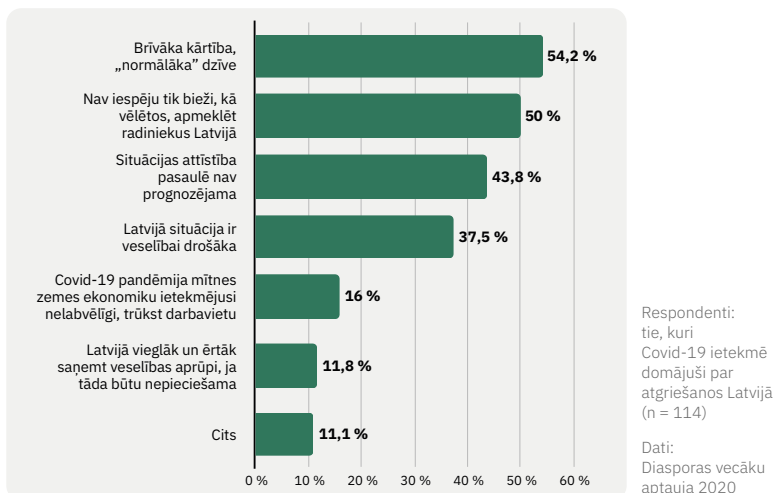

48. attēls. Covid-19 pandēmija un tās ietekme uz respondentu migrācijas plāniem (%).

Biežākie minētie faktori (49. att.), kas likuši aizdomāties par atgriešanos Latvijā, – tobrīd brīvāks režīms, „normālāka” dzīve Latvijā (54 %) un drošāka vide veselībai (38 %). Svarīgs iemesls pārdomāt un pārvērtēt atgriešanās plānus bijis arī tas, ka nav vairs iespēju tik bieži kā vēlētos apciemot tuviniekus Latvijā (50 %), un situācijas neprognozējamība, nenoteiktība pasaulē (44 %). Ievērojami retāk minēta ekonomiskās situācijas pasliktināšanās mītnes zemē (16 %) un ērtāka piekļuve veselības aprūpes pakalpojumiem Latvijā nepieciešamības gadījumā (12 %).

49. attēls. Covid-19 pandēmijas ietekme saistībā ar vēlēšanos atgriezties Latvijā (%).

Kā liecina pētījums, apstākļi, kas nosaka migrācijas plānus un iespējas, ir visdažādākie, tomēr valodas prasme ir viens no faktoriem, kas tiešākajā veidā saistīts ar gatavību atgriezties Latvijā. Tādēļ šo jautājumu izpēti nepieciešams turpināt arī nākotnē, vienlaikus meklējot iespējas atbalstīt un stimulēt latviešu valodas apguvi diasporā.

04

KOPSAVILKUMS UN IETEIKUMI LATVIEŠU VALODAS SAGLABĀŠANAI UN APGUVEI DIASPORĀ

Kā jau ievadā norādīts, pētījuma mērķis bija noskaidrot valodas situāciju latviešu diasporā un latviešu valodas uzturēšanas praksi un saglabāšanas perspektīvas salīdzināmā skatījumā, nodrošinot iespēju analizēt situācijas attīstību, kā arī iegūt jaunākos datus par valodas prasmes kvalitāti un lietojuma tendencēm dažādās demogrāfiskajās grupās. Pētījums tika veikts no 2019. gada novembra līdz 2020. gada novembrim. Šajā laikā īstenotas diasporas vecāku padziļinātās intervijas, latviešu diasporas skolu pedagogu padziļinātās intervijas, kā arī diasporas vecāku aptauja.

Intervijas ar vecākiem liecina, ka latviešu valodas apguve un saglabāšana bērniem ir sarežģīts process. Divi galvenie faktori, kas nosaka latviešu valodas situāciju diasporā, ir ģimenes etnodemogrāfiskais sastāvs un attieksme pret valodas lietojumu. Diasporas latviešu vidū ir izplatītas etniski jauktas laulības. Pēc sastāva diasporā esošās ģimenes var grupēt:

- ģimenes, kurās abi vecāki ir latvieši vai dažādu tautību vecāki un kuru kopdzīvē ir Latvijas dzīves pieredze (pārcēlušies pēc kopdzīves sākuma, vecākajam (vai vairākiem) bērniem ir Latvijas vides pieredze);
- ģimenes, kurās abi vecāki ir latvieši un emigrējuši nesen (t. s. jaunā diaspora), bet kas dibinātas mītnes zemē, bez Latvijas kopdzīves pieredzes, ar samērā stiprām ģimenes saitēm Latvijā;
- ģimenes, kurās abi vecāki ir trimdas latvieši (t. s. „vecā” diaspora), bez dzīves pieredzes Latvijā, ar mazāku radniecības saikni ar Latviju;
- ģimenes, kurās viens no vecākiem ir mītnes zemes pārstāvis, otrs – latvietis;
- ģimenes, kurās vecāki ir dažādu tautību cilvēki un dzīvo mītnes zemē, kas nav izcelsmes valsts nevienam no viņiem.

Ģimenēs, kurās vecāki runā citā valodā, turklāt ģimenes mītnes zeme nav angļiski runājoša valsts, bērni nereti prot ne vien abu vecāku dzimto valodu, bet arī mītnes zemes valodu, angļu un vēl kādu valodu. Kopumā ģimenēs, kurās dzīvesbiedrs ir citas tautības pārstāvis un dzimis ārpus Latvijas, latviešu valodu saglabāt ir grūtāk: galvenokārt tādēļ, ka bērnu latviešu valodas prasmi lielākoties nosaka tas, vai ģimenē tiek runāts latviešu valodā. Šobrīd latviešu valodā mājās sazinās 49 % vecāku. Diasporas latviešu bērni savstarpējā saziņā

parasti izmanto vairākas valodas, t. sk. latviešu valodu izmanto aptuveni puse bērnu (54 %). Savā starpā bērni runā latviski, kad ir nometnēs, pie vecvecākiem, vai arī kad vecāki atgādina. Ja viņi spēlējas savā nodabā, viņi parasti lieto mītnes zemes valodu. Ar latviešu vecvecākiem bērni visbiežāk sarunājas latviešu valodā. Arī nedēļas nogales skolās tiek pievērsta uzmanība tam, lai viņi savā starpā runātu latviešu valodā.

Ģimenēs, kurās vismaz viens no vecākiem ir latvietis, bērns lielākoties (83 % gadījumu) dažādos veidos tiek mudināts ikdienā lietot latviešu valodu (55 % – pastāvīgi), arī bērnu attieksme pret latviešu valodas lietošanu ir pozitīvāka, tomēr nepiekāpība latviešu valodas lietojumā ģimenē prasa lielu pacietību, un tai jābūt ilglaicīgai, kas ne vienmēr izdodas. Tas, ka ar vecākiem jārunā latviešu valodā, nereti bērniem rada grūtības, viņi var justies aizvainoti un nevēlas ar vecākiem turpināt sarunu, ja viņus, piemēram, pārtrauc. Tāpēc bieži risinājums ir kompromisa variants: dažreiz atļaut bērniem runāt arī mītnes zemes valodā un neizvirzīt latviešu valodas lietojumu par vienīgo prioritāti.

Pielāgošanās mītnes zemes valodai ir dabiska bērnu saziņas tendence. Atgriežoties no skolas, viņi vēlas pastāstīt par skolā pieredzēto, par mācībām, un to vieglāk izdarīt skolas mācībvalodā (skolas vidē pavadīts vairāk laika). Tādēļ liela nozīme ir tam, lai bērns pēc iespējas biežāk uzturētos latviešu valodas vidē, t. sk. regulāri viesojoties Latvijā un piedaloties diasporas latviešu nometnēs, kā arī sazinoties ar draugiem un radniekiem Latvijā. Novērojama tendence, ka vasarā bērni tiek sūtīti brīvdienās uz Latviju, kur viņi uzturas ilgāku laiku – līdz pat diviem mēnešiem. Šajā gadījumā bērnu latviešu valoda ļoti uzlabojas. Vairāki interviju dalībnieki stāsta, ka ir kādu laiku dzīvojuši Latvijā un sūtījuši bērnus latviešu skolā. Turklāt iegūtā pieredze bijusi pozitīva. Lai radītu pēc iespējas latviskāku vidi ģimenē, vecāki reizēm izvēlas piesaistīt latviešu auklītes, lūdz palīdzību vecmāmiņām vai pieskata bērnu paši. Galvenais iemesls, kādēļ jaukto ģimeņu vecāki pielāgojas mītnes zemes valodai vai dzīvesbiedra dzimtajai valodai ir satraukums par to, ka bērns neapgūs tik labi mītnes zemes valodu, ja būs jāizmanto pārāk daudz valodu vienlaikus.

Grupa, kam jāvelta īpaša uzmanība, ir latviešu bērni, kuri dzimuši ārvalstīs. Tās ir vairāk nekā divas trešdaļas (71 %) diasporas bērnu. Šajās ģimenēs saglabāt vai apgūt latviešu valodu ir vēl grūtāks uzdevums nekā gadījumos, kad bērnam ir bijusi iespēja vismaz kādu laiku pirms izbraukšanas dzīvot Latvijā latviešu valodas vidē. Vecāku vērtējumā to bērnu, kas dzimuši ārpus Latvijas, latviešu valodas prasmes līmenis ir ievērojami zemāks. Tāpat bērnu, kuri dzimuši ārpus

Latvijas un valodā nejutās tik brīvi, attieksme pret valodas lietošanu ir negatīvāka, viņi ir mazāk ieinteresēti tās apgūvē nekā Latvijā dzimušie bērni: 56 % ārzemēs dzimušo bērnu latviešu valodu lieto ļoti vai diezgan labprāt, savukārt 13 % to vispār neizmanto, jo neprot. Savukārt ģimenēs, kuras izceļojušas kopā ar bērnu(-iem), sekmes latviešu valodas apgūvē un valodas lietojumu lielā mērā nosaka bērna vecums izceļošanas laikā. Ja ģimene pārvākusies pēc tam, kad bērns sācis mācīties skolā un apgūt mācību priekšmetus latviešu valodā, valodas prasme pasliktinās mazāk, jo ir jau noturīgs latviešu valodas prasmju pamats – taču tikai 22 % izceļošanas brīdī bijuši septiņus gadus veci vai vecāki.

Kopumā, pēc aptaujas datiem, aptuveni puse vecāku (53 %) bērnu latviešu valodas prasmi vērtē kā labu vai ļoti labu. Aptuveni 75 % bērnu saprot latviešu valodu labā vai pat ļoti labā līmenī, vairāk nekā puse bērnu (54 %) brīvi vai vismaz labā līmenī spēj runāt. Lielākas grūtības ir ar lasītprasmes un rakstītprasmes uzturēšanu. Nepilna trešdaļa bērnu (30 %) spēj labi lasīt, un tikai 20 % – arī rakstīt latviešu valodā. Laikam ejot, mītnes zemes valoda ikdienā neizbēgami sāk dominēt pār latviešu valodu. Aptuveni puse vecāku (49 %) atzinuši, ka kopš pārcelšanās uz dzīvi ārpus Latvijas bērnu latviešu valodas prasme ir pasliktinājusies.

Samērā vienojoša ir visu respondentu atziņa, ka latviešu valodas (tāpat kā jebkuras citas valodas) prasme līdztekus mītnes zemes valodai un citām saziņas valodām ir pozitīvi vērtējama. Tomēr intervijās sniegtās atbildes ļauj veidot sīkāku dalījumu grupās pēc attieksmes pret latviešu valodas apguvi un lietojumu:

- daļa ģimeņu uztver kā pašsaprotamu situāciju, ka komunikācija starp bērniem un vecākiem notiek vecāku(-a) dzimtajā valodā, un cenšas atbilstoši šim principam rīkoties, vienlaikus respektējot ārējos apstākļus;

Šāda pieeja raksturīga ģimenēm ar augstu sociālo pašapziņu, un tajās vairumā gadījumu bērni runā trīs, četrās vai vairākās valodās. Vecāki ir radoši un aktīvi meklē un atrod dažādas iespējas, lai bērni apgūtu latviešu valodu. Var prognozēt, ka ģimenēs, kurām piemīt šāda attieksme pret valodas lietojumu ģimenē, ir ļoti liels latviešu valodas apguves, saglabāšanas un lietošanas potenciāls, un līdz ar to šai auditorijai sniegtais atbalsts ir ar garantētu atdevi. Ikdienā valodas lietojums šajās ģimenēs tiek nodrošināts, taču nepietiekamā apjomā (jo ģimenes kopīgās aktivitātes aizņem mazāko dienas daļu), tāpēc šīm ģimenēm svarīgs atbalsts ir nometnes, laiks, kas pavadīts pie radniekiem un draugiem Latvijā, kas nodrošina iespēju pilnveidot valodas prasmi, dzīvojot ārpus mītnes zemes (diasporas) valodas situācijas.

- ģimenes, kuras ikdienā galvenokārt lieto mītnes zemes vai citu saziņas valodu, taču latviešu valodas apguvi un lietojumu uztver kā pienākumu, kas prasa noteiktu piepūli. Vecāki ir motivēti valodas saglabāšanā, kamēr vien bērni ir mazi un viņiem ir pieņemama vecāku vēlmju izpildīšana;

Nereti šīm ģimenēm nepietiek resursu (laika, izpratnes, prasmju), lai nodrošinātu latviešu valodas lietošanu ikdienā, tomēr arī šai grupai latviešu valodas saglabāšanas potenciāls ir liels, un ir būtiski sniegt atbalstu viņu centieniem. Šīm ģimenēm vērtīgs ir diasporas latviešu skolu atbalsts un aktivitātes, efektīvu mācību līdzekļu piedāvājums (t. sk. tādu, kuru pamatfunkcija ir izklaidējoša, piemēram, animācijas filmas), kas veicina valodas apguvi un lietojumu ikdienā, kā arī jau iepriekš minētās iespējas dzīvot latviešu valodas vidē Latvijā, kas nostiprina valodas prasmi un motivē valodu lietot.

- daļa ģimeņu latviešu valodas lietojumu uztver kā ikdienas sastāvdaļu, kas neprasa papildu aktivitātes. Pēc interviju dalībnieku domām, ir pietiekami, ka bērns dzird latviešu valodu vecāku un radnieku savstarpējās sarunās;

Šajās ģimenēs valodas saglabāšana atkarīga no tā, vai bērniem radīsies motivācija, jo ikdienā tam netiek pievērsta uzmanība, bet nav arī noliedzošas attieksmes. Atbalsts vispirms jau nepieciešams šīs motivācijas veidošanai vecumposmā, kad svarīgs ir vienaudžu viedoklis – īpašs akcents vēršams uz kopīgām jauniešu aktivitātēm. Vēlams šīs grupas vecākus izglītēt par valodas apguves jautājumiem – par valodas apguvi un lietojumu veicinošiem faktoriem (piemēram, rīkojot seminārus par bilingvismu, dzimtās valodas apguvi diasporā un mācību rezultātus ietekmējošiem apstākļiem). Būtiski arī nodot vēsti šīm ģimenēm par to, cik svarīgi bērniem ir mācīties mātes un/vai tēva dzimto valodu kā pirmo, jo šīs valodas apguve sekmē arī mītnes zemes valodas (vai mācībvalodas) apguvi (tā tiks novērsta arī, piemēram, situācija, kurā vecāki mēģina runāt ar bērnu bieži vien kļūdainā mītnes zemes valodā).

- grupa, kura latviešu valodas lietojumu uztver kā apgrūtinājumu, kas var radīt sarežģījumus un kas prasa papildu resursus.

Atšķirībā no iepriekšējās grupas, šeit ir noliedzoša attieksme pret latviešu valodas apguvi, jo tas, pēc daļas intervēto vecāku domām, rada papildu slodzi bērnam jau tā sarežģītajā lingvistiskajā (un ne tikai) situācijā.

Kā jau tika minēts, vairākumam latviešu tautības vecāku (94 %) un arī lielākajai daļai (81 %) citu tautību (izņemot krievu) vecāku ir svarīgi, lai bērni labi prot vai vismaz saprot un runā latviešu valodā. Lielākoties izskan vēlme, lai bērni saprot, runā, lasa un raksta pietiekami labā līmenī, lai varētu vismaz sarunāties un ērti justies latviešu valodas vidē. Visbiežāk minētais valodas apguves un saglabāšanas iemesls (78 %) – lai bērni varētu sazināties ar ģimeni un draugiem; taču gandrīz tikpat liela daļa vecāku (73 %) uzskata, ka latviešu valoda ir svarīga bērna personības attīstībai un identitātes, piederības apziņai. 49 % vecāku kā iemeslu min bērnu iespējamo atgriešanos Latvijā, turklāt daudzi atzīmē, ka jebkura valoda stimulē bērna intelektuālo attīstību. Neraugoties uz to, ka konkrētu plānu pārcelties uz Latviju lielākajai daļai ģimeņu nav, intervētie pārsvarā cer, ka bērns vienalga latviešu valodu izmantos vēlāk dzīvē, piemēram, lai runātu ar radniekiem, vecākiem, varbūt pat studētu vai strādātu Latvijā. Galvenais, ka bērniem ir valodas pamatzināšanas un prasmes, lai viņi paši tās var pilnveidot, ja rodas tāda vēlme vai ir nepieciešamība.

Pētījums liecina, ka vecāku vēlme, lai bērns spētu vismaz saprast un sarunvalodas līmenī sazināties latviski, pozitīvi motivē bērna latviešu valodas apguvi un panākumus, kā arī attieksmi pret valodu. Kopumā 63 % bērnu no ģimenēm, kurās vismaz viens no vecākiem ir latvietis, ikdienā ļoti labprāt vai vismaz diezgan labprāt lieto latviešu valodu. Vājāka latviešu valodas prasme ir tiem bērniem, kuriem ir mazāk kontaktu ar latviešu valodā runājošiem draugiem vai radniekiem, kas mazāk uzturas latviskā vidē un kuru vecākiem ir minimāla praktiska un emocionāla saikne ar Latviju. No Latvijas izceļojušajiem krievu tautības cilvēkiem lielākoties nav īpašas intereses uzturēt latviešu valodas prasmi ģimenē – latviešu valodas saglabāšana šķiet svarīga 46 % krievu tautības respondentu, un vien 15 % bērnu krievu tautības vecāku ģimenēs labprāt izmanto latviešu valodu. Arī iesaistīšanās diasporas dzīvē, t. sk. latviešu skolu vai diasporas nometņu apmeklēšana, šiem bērniem nav raksturīga.

Diasporas vecāku aptaujā 2020 sniegtās atbildes liecina, ka latviešu valodas uzturēšana sagādā rūpes. Tikai 58 % no latviešu vecākiem ir apmierināti ar bērna latviešu valodas prasmi. Padziļinātās intervijas atklāj, ka šis apmierinātības līmenis ir ļoti relatīvs rādītājs, kas veidojas, vecākiem salīdzinot dažādus faktoros. Vecāki nav apmierināti, ja nav īstenojies cerētais, resp., sākotnēji gaidīts, ka bērna latviešu valodas prasmes līmenis būs augsts, vai arī – ja bērnu latviešu valodas līmenis ir zemāks par sarunvalodas līmeni un viņi nevar pietiekami brīvi sarunāties ar radniekiem latviešu valodā.

Pēc vecāku domām, lielākās grūtības, mēģinot uzturēt latviešu valodu ģimenē un bērnos, rada latviskās vides trūkums. Otra biežāk minētā problēma – laika trūkums. Citu tautību respondenti kopumā biežāk atsaucas uz motivācijas trūkumu bērnam, lai gan arī latviešu vidū to kā problēmu min 27 % respondentu. Līdzīga daļa (ap 23 %) respondentu norādījuši, ka trūkst atbilstošu mācību materiālu. Runājot par bērna valodas apguves motivāciju, mazākā daļa vecāku, kas iesaistījās padziļinātajās intervijās, atbildējuši, ka bērniem latviešu valodu mācīties patīk. Viens no galvenajiem faktoriem, kas motivē apgūt latviešu valodu, ir iespēja sazināties ar vecākiem, vecvecākiem vai draugiem Latvijā. Lielākā daļa bērnu jūt diskomfortu šajās situācijās, ja nezina latviešu valodu.

Runājot par to, ko vecāki dara, lai stiprinātu bērnu latviešu valodas prasmi un identitātes apziņu diasporā, visas aktivitātes pēc izmantojuma biežuma dalāmas vairākās grupās. Aptuveni puse vai pat vairāk ģimeņu norāda, ka valodas apguves veicināšanai noderīga ir grāmatu lasīšana latviešu valodā un saziņa ar ģimenes locekļiem, draugiem Latvijā, kā arī atbilstoši iespējām bērnu viesošanās brīv laikā pie vecākiem, radiem Latvijā. Šīs aktivitātes var izmantot lielākā daļa ārpus Latvijas dzīvojošo ģimeņu, turklāt – regulāri, neieguldot lielus finanšu resursus (izņemot ceļošanu uz Latviju). Tomēr padziļināto interviju dati atklāj, ka nav daudz bērnu, kas brīvprātīgi lasa latviski, jo lasīšana neiet tik raiti kā mītnes zemes valodā. Lielākoties lasa tie bērni, kuru latviešu valodas prasme ir pietiekami augstā līmenī, tad lasīšana sagādā baudu. Bieži bērni lasa tikai to, kas uzdots diasporas latviešu skolā.

Nozīmīga daļa respondentu atzinusi arī latviešu gadskārtu un valsts svētku svinēšanas nozīmi latviešu valodas saglabāšanā. Tad seko (vidēji 40 % respondentu atbilžu) laika pavadīšana kopā ar citām latviešu ģimenēm, latviešu dziesmu klausīšanās, dažādu filmu skatīšanās un spēles latviešu valodā, latviešu pasākumu apmeklēšana.

Trešajā grupā pēc izmantojuma biežuma ir ļoti atšķirīgas aktivitātes: 27 % latviešu respondentu bērnu apmeklē nedēļas nogales skolas, kā arī piedalās izglītojošās nometnēs Latvijā (12 %). Cits veids, kas gan prasa bērna lielāku iesaisti un rīcības motivāciju, ir valodas apguve pašmācības ceļā – to minējuši 13 % aptaujāto. Vecāki uzsver, ka mācību procesam jābūt bērnam interesantam, ar spēles elementiem.

Visbeidzot ceturto nosacīto aktivitāšu grupu pēc izmantojuma biežuma veido pasākumi, kuri lielā mērā atkarīgi gan no vecāku iespējām, gan pieejamības

attiecīgajā valstī un dzīvesvietā: vidēji 4–6 % bērnu iesaistījušies kādā latviešu deju kopā, dzied ansamblī vai korī, tiek sūtīti uz diasporas nometnēm ārpus Latvijas vai apmeklē latviešu vasaras vidusskolas.

Tikai 8 % vecāku atzīmējuši, ka nedara neko vai neiesaistās nekādās aktivitātēs, kas veicinātu latviešu valodas apguvi un saglabāšanu. Mazāk par latviešu valodas prasmju saglabāšanu bērniem domā vecāki, kuri vairs nejutās saistīti ar Latviju un neplāno atgriezties. Tāpat latviešu interešu grupas retāk apmeklē un grāmatas latviešu valodā retāk lasa to latviešu emigrantu bērni, kuru vecāki nav tik labi finansiāli situēti. Tas nozīmē, ka jāpievērš uzmanība tam, lai vairāk palīdzētu mazāk turīgo, mazāk izglītoto vecāku bērniem.

Tālmācību šobrīd izmanto neliela daļa (9 %) diasporas pārstāvju, taču atbildes liecina, ka lielā mērā tas ir tādēļ, ka daudzi par šādu valodas apguves iespēju nav dzirdējuši (28 %). No tiem, kas vēl nav izmantojuši tālmācību, bet gribētu, lai bērns vismaz spētu saprast latviešu valodu, 30 % vēlētos izmantot tālmācību un vēl 48 % apsvērtu un, iespējams, izmantotu šādu iespēju. Tas apliecina tālmācības potenciālu darbā ar diasporu.

No ģimenēm, kurās vismaz viens no vecākiem ir latvietis, 22 % bērnu apmeklē latviešu nedēļas nogales skolas. Tas šīm ģimenēm ir ārkārtīgi nozīmīgs un augstu vērtēts resurss latviešu valodas apguvē un saglabāšanā. Lielākais nedēļas nogales skolu apmeklētāju īpatsvars ir ASV, Kanādā, Austrālijā, savukārt mazāk tās apmeklē bērni Eiropā (Francijā, Vācijā, Austrijā, Šveicē un Anglijā). No šīm valstīm paši ģimenes locekļi var vieglāk nokļūt Latvijā un brīvlaikos atsūtīt bērnus uz Latviju. Vairāki vecāki padziļinātajās intervijās min, ka bērni, protams, labprātāk spēlētos, taču mācās, jo tas no viņiem tiek sagaidīts. Lielākā daļa respondentu (90 %) sūta bērnus diasporas latviešu skolā, lai galvenokārt nodrošinātu viņiem latvisku vidi, dotu iespēju pavadīt laiku kopā ar latviski runājošiem cilvēkiem, vienaudžiem un lai bērns iepazītu latviešu tradīcijas (71 %), ko mājās vecāki vieni paši nevar izdarīt.

Kā nākamie iemesli tiek minēti: latviešu valodas prasmes pilnveide (64 %) un lai bērns redzētu, ka arī citi runā latviski (58 %). Padziļinātajās intervijās norādīti vēl citi faktori: jo mammai tas ir svarīgi, jo bērniem tas patīk un ir tuva Latvija. Daži vecāki norāda, ka viņu bērni, kas tagad jau ir pusaudži, novērtē latviešu skolā un vasaras nometnēs pavadīto laiku, jo skolā izveidojušās ciešas draudzības saites ar citiem latviešu bērniem.

Vecāki gan arī norāda, ka latviešu nedēļas nogales skolā bērns ne vienmēr ieguvis to, uz ko vecāki ir cerējuši, resp., iepazīta latviešu kultūra un atrasti draugi, bet ne vienmēr apgūts cerētais valodas prasmes līmenis. Daļa negatīvi vērtē to, ka klasē ir skolēni ar pārāk atšķirīgiem valodas prasmes līmeņiem, netiek izmantotas mūsdienīgas mācību metodes, skolotāji nav pedagogi pēc profesijas, nav izstrādāta vienota mācību sistēma, bērniem ir garlaicīgi, tomēr vecāki augstu novērtē brīvprātīgo skolotāju ieguldīto darbu. Vairāki intervētie vecāki arī uzsver, ka nevar no nedēļas nogales skolas gaidīt, ka bērnam tiks iemācīta latviešu valoda. Vecāki apzinās, ka atbildība par latviešu valodas saglabāšanu ārpus Latvijas vispirms jau ir bērna ģimenei, un tikai pēc tam tas ir nedēļas nogales skolas un valsts pienākums.

Īpaši trimdas pēcteču gadījumā ļoti svarīga loma ir bijusi (un vēl arvien ir) skolēnu noietnēm. Tās jauniešiem ir primāri motivējošs faktors turpināt iesaistīties latviešu aktivitātēs. Vecāki sagaida, ka noietnēs klātesošie iepazīs kultūru, atradīsies latviskā vidē un tas būs piedzīvojums, vieta, kur atrast draugus, stiprināt saikni ar latvietību.

Biežāk minētais iemesls, kāpēc bērni neapmeklē diasporas skolu, – tā atrodas pārāk tālu, nevar izbraukāt u. tml. Vecāki nevar bērnus izvadāt laika trūkuma, darba grafika un citu iemeslu dēļ (mūzikas stundas, sporta nodarbības, laika pavadīšana kopā ar ģimeni, mītnes zemes draugiem). Turklāt daudzi no šīs grupas respondentiem uzskata, ka latviešu valodas prasmes līmenis bērnam jau ir pietiekami labs.

Nedēļas nogales skolu darbību vecāki vērtē pozitīvi, un, pēc viņu teiktā, vairāk nekā puse (57 %) bērnu un jauniešu, kuri apmeklē diasporas skolu, izrāda diezgan lielu vai pat ļoti lielu interesi par skolas apmeklēšanu.

Aptaujas liecina, ka valodu prasme ir viens no svarīgākajiem faktoriem, kas ietekmē gan ģimeņu lēmumu palikt mītnes zemē, gan atgriešanās plānus. Tādēļ svarīgi vecākiem sniegt atbalstu, palīdzēt grūtajā latviešu valodas un latviskās identitātes saglabāšanas procesā. Latviešu valodu vecāki (latvieši) uzskata par ārkārtīgi svarīgu identitātes daļu, bez valodas prasmes nav iespējams justies kā latvietim.

Visbeidzot – pētījumā pirmo reizi padziļināti aplūkota bērnu izglītošana nedēļas nogales skolās gan vecāku, gan skolotāju un skolu vadītāju skatījumā, apkopotī ieteikumi dažādu mācību materiālu izstrādē.

- Diasporā latviešu valodas saglabāšana galvenokārt ir vecāku izvēle. Diasporas latviešu skolas, nometnes, Latvijas apciemojumi ir tikai papildu pasākumi. Daudzi vecāki sāk jaundzimušajiem bērniem mācīt latviešu valodu, bet, tiklīdz bērns sāk apmeklēt bērnudārzu un skolu, valodas prasme strauji krītas. Tāpēc nepieciešams vecākiem piedāvāt izglītojošus seminārus, sniedzot padomus, kā efektīvi uzturēt latviešu valodu ģimenē, kā rīkoties, ja ģimenē (parasti etniski jauktajās ģimenēs) tiek runāts vairākās valodās. Tie var būt videosemināri, kurus vecāki noskatās sev ērtā laikā, tiešsaistes semināri vai lekcijas, kur vecāki var iepazīties ar ekspertu viedokli un paši izteikt savas domas, diskutēt. Šādu izglītojošo pasākumu mērķis ir piedāvāt vecākiem rīcības modeļus, kā motivēt sevi un bērnus latviešu valodas saglabāšanā, jo bez apzinātas darbības valodu uzturēt ģimenē ir grūti.
- Organizēt (daļēji valsts atbalstītus, daļēji vecāku pašu finansētus) braucienus uz Latviju jauniešiem no 13 gadu vecuma, lai dotu viņiem iespēju kopā ar vienaudžiem redzēt un piedzīvot Latviju (dabu, kultūrvēsturi, valodu u. tml.) Braucieni kopā ar citiem jauniešiem, nevis ciemos pie radiem būtu noderīgi un vērtīgi, jo šajā vecumposmā vajadzība pēc saskarsmes ar vienaudžiem ir visstiprākā. Līdzīgā veidā ALA organizē ceļojumus uz Latviju Amerikas, Kanādas un Austrālijas jauniešiem, iedvesmojot jauniešus tieši tajā vecumā, kad viņiem ir liela iespēja zaudēt interesi par Latviju un latviešiem.
- Atbildīgajām institūcijām Latvijā sadarbībā ar diasporas kopienu apkopot informāciju par iespējām, kur un kā jaunieši mītnes valstī varētu kārtot pārbaudījumu latviešu valodā (piemēram, *GCSE – General Certificate of Secondary Education* ‘Vispārējās vidējās izglītības sertifikāts’ – eksāmenu Lielbritānijā), vai iegūt kredītpunktus mītnes zemes skolā par latviešu (dzimtās) valodas apguvi. Šādas iespējas bērnus un jauniešus vairāk motivētu mācīties latviešu valodu.
- Izveidot *YouTube* videokanālu, kur būtu pieejami izglītojoši videoieraksti ar dziesmiņām, rotaļām, animācijas īsfilmām, videoklipiem latviešu valodas alfabēta, ciparu, krāsu nosaukumu utt. apguvei, kā arī ar stāstiem, audiogrāmatām utt., kuras latviešu diasporas skolotāji un ģimenes varētu izmantot gan mājās, gan diasporas latviešu skolās.
- Diasporā dzīvojošām ģimenēm un diasporas latviešu skolām nodrošināt piekļuvi bērniem un jauniešiem piemērotu Latvijas Televīzijas dokumentālo un izklaidējošo raidījumu arhīvam, kā arī brīvpieeju Latvijas animācijas

filmām bērniem, ko varētu ikdienā skatīties un kas palīdzētu radīt latvisku vidi ārzemēs dzīvojošajiem.

- Izstrādāt dažādus saistošus interaktīvus valodas apguves rīkus un spēles (lietotnes izmantošanai viedierīcēs) dažādām vecumgrupām (pirmskolas un sākumskolas) un bērnu valodas prasmes līmeņiem.
- Radīt iespēju arvien lielākam skaitam bērnu (kas mītnes zemē dzīvo ārpus plaši apdzīvotajiem centriem, kur pieejamas diasporas latviešu skolas, kā arī tiem bērniem, kuri neapmeklē diasporas latviešu skolas) piedalīties tālmācības programmā, ko piedāvā LVA, kā arī izglītēt diasporas skolu skolotājus, lai viņi paši mītnes valstī varētu piedāvāt skolēniem attālinātās latviešu valodas nodarbības.
- Jaundibinātām diasporas skolām izstrādāt un sūtīt elektroniski informatīvu materiālu ar ieteikumiem, sākot darbu. Šādā materiālā vēlams iekļaut, piemēram, norādes uz internetā pieejamajiem valodas apguves resursiem, kā arī ietvert informāciju par dažādiem citiem skolas vadībai un skolotājiem īstenojamiem pasākumiem.
- Diasporas latviešu skolas informēt par iespējām pedagoģiskās prasmes apgūt attālināti.
- Dot iespēju diasporas bērniem plaši piedalīties vasaras nometnēs un vasaras skolās – gan ārpus Latvijas, gan Latvijā. Vasaras nometnes pusaudžu vecumā ir efektīvākais veids, kā uzturēt interesi par Latviju un kur nepiespiesti lietot latviešu valodu. Pusaudžu vecumā, sākoties identitātes meklējumiem, jaunieši vairs īsti nevēlas piedalīties latviešu aktivitātēs. Nometnes un vasaras skolas tad ir ļoti nozīmīgas, jo iegūtie draugi un interesantas nodarbības rada vēlmi atgriezties un iesaistīties diasporas latviešu sabiedrībā vai doties uz Latviju apciemot draugus.
- Latviešiem diasporā radīt iespēju attālināti reģistrēties e-grāmatu bibliotēkā, lai gan pieaugušie, gan bērni un jaunieši varētu piekļūt grāmatām latviešu valodā un lasīt tās digitālā formātā.
- Izstrādāt tīmekļvietni datubāzi, kur atrodamas saites uz dažādiem resursiem un ievietota noderīga informācija, kuru diasporas skolotāji var izmantot, gatavojot mācību stundas. Tās var būt gan valsts institūciju un

NVO vietnes, gan privātas iniciatīvas tīmekļvietnes. Te būtu ievietojams arī diasporas latviešu skolu (un pašdarbības pulciņu), tālmācības skolu u. c. iestāžu, kurās ārpus Latvijas var mācīties latviešu valodu, saraksts. Vietnē iekļaujams valsts institūciju saraksts, ar kurām emigrācijā dzīvojošie latvieši var sadarboties, pieteikt projektus konkursiem un kuras sniedz atbalstu Latvijas valstspiederīgajiem un ģimenēm ar bērniem, kas vēlas atgriezties uz dzīvi Latvijā. Tāpat vietnes saturu var papildināt ar padomiem vecākiem, kā pašmācības ceļā bērni vislabāk varētu apgūt latviešu valodu.

Pētījums rāda, ka pēdējos gados ir ļoti daudz darīts, lai sekmētu latviešu valodas saglabāšanu diasporas ģimenēs un tā veicinātu ģimeņu atgriešanos Latvijā. Taču arī turpmāk ir daudz darāmā, ko atspoguļo diasporas latviešu skolu vadītāju, skolotāju interviju un vecāku aptaujas un interviju dati.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Alba, Richard, Logan, John, Lutz, Amy, Stults, Brian (2002). Only English by The Third Generation? Loss and Preservation of The Mother Tongue among The Grandchildren of Contemporary Immigrants. *Demography*, 39(3), 467–484. DOI:10.2307/3088327

Archer, Louise, Francis, Becky, Mau, Ada (2010). The Culture Project: Diasporic Negotiations of Ethnicity, Identity and Culture Among Teachers, Pupils and Parents in Chinese Language Schools. *Oxford Review of Education*, 36 (4), 407–426.

Atbalsts izglītībai diasporā 2020 – *Atbalsts izglītībai diasporā* [tiešsaiste]. VISC, 25.06.2020 [skatīts 07.01.2022.]. Pieejams: <https://www.visc.gov.lv/lv/atbalsts-izglitiba-diaspora>

Brown, Clara, Lee (2011). Maintaining heritage language: Perspectives of Korean parents. *Multicultural Education*, 19(1), 31–37. Available: https://auth.lib.unc.edu/ezproxy_auth.php?url=http://search.ebscohost.com/ezproxy.sussex.ac.uk/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ986889&site=ehost-live&scope=site

Ceļvedis pedagogiem 2021 – *Ceļvedis pedagogiem darbam ar reemigrantu bērniem* [tiešsaiste]. Rīga: LVA, 2021, 48 lpp. [skatīts 07.01.2022.]. Pieejams: <https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2021/04/ReemigrantuBerni-skolotajiem.pdf>

Ceļvedis vecākiem 2021 – *Ceļvedis vecākiem: ģimenes atgriešanās Latvijā un bērna mācības Latvijā skolā* [tiešsaiste]. Rīga: LVA, 2021, 34 lpp. [skatīts 07.01.2022.]. Pieejams: <https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2021/04/ReemigrantuBerni-vecakiem.pdf>

Cherciov, Mirela (2012). Investigating The impact of attitude on first language attrition and second language acquisition from a Dynamic Systems Theory perspective. *International Journal of Bilingualism*, 17(6), 716–733.

Cho, Grace (2000). The role of heritage language in social interactions and relationships: Reflections from a language minority group. *Bilingual Research Journal: The Journal of The National Association for Bilingual Education*, 24 (4), 369–384.

Clyne, Michael, George, Fernandez, Sue (2008). Community language learning in Australia. In: N. H. Hornberger (Ed.). *Encyclopedia of language and education*. Springer, pp. 1267–1279.

Community Languages Australia [online]. Australian Federation of Ethnic Schools Associations Inc., 2014 [cited 11.09.2021.]. Available: <http://www.communitylanguagesaustralia.org.au>

Diasporas aptauja 2014 – Mieriņa, Inta (red.) (2015). *Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

Diasporas aptauja 2019 – *Aptauja „Latviešu valoda diasporā: situācijas izpēte”*. Pasūtītājs: LVA. Izpildītājs: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2019. gada novembris – 2020. gada novembris.

Diasporas aptauja 2020 – *Aptauja „Latvijas emigrantu kopienas”: atkārtota aptauja. Sadaļa: Valodu prasme un lietojums*. Pasūtītājs: LVA. Izpildītājs: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2020. gada septembris–oktobris.

Diasporas izglītības vadlīnijas 2019 – *Diasporas izglītības vadlīnijas* [tiešsaiste]. IZM, VISC, 2019 [skatīts 12.10.2020.]. Pieejams: https://izm.gov.lv/images/valoda/Vadl_PAMATTEKSTS_13112019.pdf

Diasporas likums. LR Saeima. Pieņemts 01.11.2018., stājies spēkā 01.01.2019 [tiešsaiste]. Likumi.lv [skatīts 18.09.2020.]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/302998-diasporas-likums>

Diasporas vecākiem 2019 – *Vecāki – bērna pirmie latviešu valodas skolotāji. Latviešu vecākiem ārpus Latvijas* [tiešsaiste]. LVA, 2019 [skatīts 28.01.2022.]. Pieejams: https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2019/10/Buklets_diasporas_vecakiem.pdf

Dzīve divās valodās [tiešsaiste]. [Skatīts 07.01.2022.]. Pieejams: <https://www.facebook.com/DziveDivasValodas/2017>

Fishman, Joshua (1972). *Language in Sociocultural Change*. Vol. 6: Language science and national development. Stanford University Press.

Fishman, Joshua (2014). Three Hundred-plus Years of Heritage Language Education in The United States. In: Wiley, T. G., Peyton, J. K., Christian, D., Moore, S. C. K., Liu, N. (Eds.) *Handbook of Heritage, Community, and Native American Languages in The United States: Research, Policy, and Educational Practice*. New York: Routledge, 36–44.

Francis, Becky, Archer, Louise, Mau, Ada (2010a). Parents’ and Teachers’ Constructions of The Purpose of Chinese Complementary Schooling: ‘Culture’, Identity and Power. *Race Ethnicity and Education* 13 (1): 101–117.

Francis, Becky, Archer, Louise, Mau, Ada (2010b). Chinese Complementary School Pupils’ Social and Educational Subjectives. In: Lytra, V., Martin, P. (Eds.) *Sites of Multilingualism: Complementary Schools in Britain Today*. Stoke on Trent: Trentham Books, 85–96.

Garoza, Ilze, Bužinska, Laura (2015). Latviešu nedēļas nogales skolas Amerikas Savienotajās Valstīs un Kanādā. No: Lulle, A., Kļave, E. (red.) *Radot iespējas attīstībai: diasporas bērnu un jauniešu izglītība*. Rīga: Akadēmiskais apgāds, 35.–48. lpp.

Goldmanis, Māris (2015). Statistisko svaru dizains pētījumā „Latvijas emigrantu kopienas”. No: I. Mieriņa (red.). *Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 42–67. lpp.

Grosa, Daina (2021). Kādā valodā runā diaspora? Valodas situācijas dinamika. *Akadēmiskā dzīve*, Nr. 56, 46.–55. lpp.

Guardado, Martin (2018). *Discourse, ideology and heritage language socialization: Micro and macro perspectives*. Walter de Gruyter.

Hazans, Mihails (2016). *Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti* [tiešsaiste]. Rīga: LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs [skatīts 18.09.2020.]. Pieejams: https://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/petijumi/Atgriesanas_Latvija_-_petijuma_zinojums.pdf

Hazans, Mihails (2020). *Diasporas apjoma novērtējums* [tiešsaiste]. Rīga: LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs [skatīts 18.09.2020.]. Pieejams: https://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/petijumi/Diasporas_apjoma_novertejums_-_Zinojums.pdf

Izglītība diasporā [tiešsaiste]. *Māci un mācies latviešu valodu*. LVA, 2021 [skatīts 28.03.2022.]. Pieejams: <https://maciunmacies.valoda.lv/izglitiba-diaspora>

Kārklīņa, Ieva, Kamerāde, Daiga (2015). „Nenāc manā istabā, es nesaprotu latviski”: Latvijas emigrantu bērnu valodas un identitātes veidošanās [tiešsaiste]. *Migrācija.lv* [skatīts 18.09.2020.]. Pieejams: https://migracija.lv/publikacijas/nenac_mana_istaba/

Kļave, Evija, Šūpule, Inese (2016). Latviešu valoda diasporā valodu konkurences apstākļos. No: *Valodas situācija Latvijā: 2010–2105*. Sociolingvistisks pētījums. L. Lauze (zin. red.), G. Kļava (atb. red.). Rīga: LVA, 123.–150. lpp.

Kļave, Evija, Šūpule, Inese (2019). Return Migration Process in Policy and Practice. In: Kaša, R., Mieriņa, I. (Eds.). *The emigrant communities of Latvia: national identity, transnational belonging, and diaspora policy* [online]. IMISCOE Research Series. Switzerland: Springer Open, pp. 261–283 [cited 06.08.2020.]. Available: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-3-030-12092-4.pdf>

Köpke, Barbara, Schmid, Monika S. (2004). Language attrition: The next phase. In: Schmid, M. S., Köpke, B., Keijzer, M., Weilemar, L. (Eds.) *First language attrition: Interdisciplinary perspectives on methodological issues*. Amsterdam: John Benjamins, pp. 1–43.

Koroļeva, Ilze, Mieriņa, Inta, Saulītis, Andris (2021). Valodas situācija diasporā. No: *Valodas situācija Latvijā: 2016–2020. Sociolingvistisks pētījums*. Zin. red. G. Kļava, I. Vītola. Rīga: LVA, 148.–175. lpp. Pieejams arī: file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/ValodasSituacijaLatvija_2016%E2%80%932020_A4_WEB_JAUNS-1.PDF

Kwon, Jungmin (2017). Immigrant mothers' beliefs and transnational strategies for their children's heritage language maintenance. *Language and Education*, 31 (6), 495–508. DOI: 10.1080/09500782.2017.1349137

Latviešu valodas mācību programma (vidusskola) = Syllabus for Latvian Language I (Secondary cycle) [online]. Approved by The Joint Teaching Committee [cited 28.03.2022.]. Brussels, 10.–11.10.2022. Available: <https://www.eursec.eu/Syllabuses/2019-09-D-33-lv-2.pdf>

Lee, Rennie (2018). Spousal Characteristics and Language Use at Home: Immigrants and their Descendants in Canada. *Sociological Perspectives*, 61(6), 874–893.

Linton, April, Jiménez, Tomás R. (2009). Contexts for Bilingualism among US-born Latinos. *Ethnic and Racial Studies*, 32(6), 967–995.

Materiāli tālmācībai 2017–2022 – Materiāli tālmācībai. Diasporai. Māci. *Māci un mācies latviešu valodu*. LVA, 2022. Pieejams: <https://maciunmacies.valoda.lv/macii/diasporai-un-imigrantiem#7tab>

Metuzāle-Kangere, Baiba (2019). Valoda bez valsts. No: Veisbergs, A. (red.). *Valoda un valsts*. Rīga: Zinātne, 108.–126. lpp.

Mieriņa, Inta, Ose, Liesma, Lāce, Agnese, Kaprāns, Mārtiņš (2017). *Vienjošas nacionālās identitātes un Latvijas kultūrtelpas nostiprināšana. Priekšlikumi sabiedrības integrācijas politikas plānam 2019.–2025. gadam* [tiešsaiste]. [Skatīts 29.01.2022.]. Pieejams: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/media_file/ekspertu20zinojums20vienjosas20nacionalas20identitates20un20kulturelpas20nostiprinasanai1.pdf

Mieriņa, Inta (2016). *Bērnu valodu prasme un latviešu valodas zudums/zuduma intensitāte jaunajās mītnes zemēs* [tiešsaiste]. Rīga: LU FSI [skatīts 10.08.2020.]. Pieejams: http://fsi.lu.lv/userfiles/image/ESF%20Latvijas%20emigrantu%20kopienas/Mierina_2016_Berņu_valodu_prasmes_%20latviesu_valodas_zudums.pdf

Montrul, Silvina (2008). *Incomplete acquisition in bilingualism: Re-examining The age factor*. John Benjamins.

Montrul, Silvina (2020). How learning context shapes heritage and second language acquisition. In: Dressman, M., Sadler, R. W. (Eds.). *The handbook of informal language learning*. Wiley-Blackwell, pp. 57–74.

Mu, Guanglun, Michael, Dooley, Karen (2014). Coming Into an Inheritance: Family Support and Chinese Heritage Language Learning. *International Journal of Bilingual Education & Bilingualism*, 18 (4), 501–515.

Nordstrom, Janica (2019). Students' reasons for community language schooling: links to a heritage or capital for The future? *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, pp. 1–12. DOI: 10.1080/13670050.2019.1688248

Norst, Marlene (1982). Ethnic Schools: What They Are and What They Would Like to be. *Journal of Intercultural Studies* 3 (1), 6–16.

Padilla, A., M., Lindholm, K., J., Chen, A., Duran, R., Hakuta, K., Lambert, W., Tucker, G. R. (1991). The English-only movement: Myths, reality, and implications for psychology. *American Psychologist*, 46 (2), 120–130.

Polinsky, Maria (2006). Incomplete acquisition: American Russian. *Journal of Slavic Linguistics*, 14, 191–262.

Polinsky, Maria, Kagan, Olga (2007). Heritage languages: In The 'wild' and in The classroom. *Language and Linguistic Companion*, 1(5), 368–395.

Saulītis, Andris (2014). Latvieši ASV: no trimdas uz diasporu. No: Kļaviņa, D. (red.) *Latvija ārpus Latvijas: Kultūra, vēsture, emigrācija un nacionālā identitāte. Konferenču referātu krājums*. Rīga: LNA.

Schmid, Monika S. (2011). *Language attrition*. New York, NY: Cambridge University Press.

Simon, Amanda (2018). *Supplementary Schools and Ethnic Minority Communities: A Social Positioning Perspective*. London: Palgrave Macmillan.

Staris, Alfreds (red.) (2004). *Rietumu trimdas latviešu pedagoģiskā doma (1944–1990)*. Rīga: RaKa.

Tālmācība 2017–2022 – Izglītība diaspora. Tālmācība. *Māci un mācīes latviešu valodu* [tiešsaiste]. LVA, 2017–2022 [skatīts 28.03.2022.]. Pieejams: <https://maciunmacies.valoda.lv/izglitiba-diaspora/talmaciba#Otab>

Thomas, Wayne, Collier, Virginia (1997). *School effectiveness for language minority students*. Washington, DC: US House of Representatives, Committee on Education and Labor.

The Nuffield Foundation (2000). *Languages: The next generation*. London: The Nuffield Foundation.

Virtuālā skola [tiešsaiste]. *Uzdevumi.lv*, 2022 [skatīts 28.03.2022.]. Pieejams: <https://www.uzdevumi.lv/p>

VVPP 2015–2020 – *Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2015.–2020. gadam (informatīvā daļa)*. Rīga: 2014 [tiešsaiste]. Latvijas Republikas Ministru kabineta tiesību aktu projekti [skatīts 12.07.2020.]. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40333469>

VVPP 2021–2027 – *Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2021–2027. gadam* [tiešsaiste]. Ministru kabineta 2021. gada 25. augusta rīkojums Nr. 601 [skatīts 07.01.2022.]. Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/lv/media/13858/download>

**LATVIEŠU VALODA DIASPORĀ:
SITUĀCIJAS IZPĒTE**

Rīga 2021

Latviešu valodas aģentūra
Lāčplēša iela 3-5, Rīga, LV-1011

www.valoda.lv

